

Instytut Turystyki

Witold Bartoszewicz, Teresa Skalska

**Zagraniczna turystyka przyjazdowa
do Polski w 2003 roku**

Warszawa 2004

Wykonano w Instytucie Turystyki na zlecenie
Departamentu Turystyki Ministerstwa Gospodarki i Pracy,
w ramach Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej na rok 2003.
Temat nr 1.30.05(080) „Turystyka zagraniczna”
Umowa nr U-2/d/04

Instytut Turystyki, 02-511 Warszawa, ul. Merliniego 9a
tel. (22) 844-63-47, fax. (22) 844-12-63
www.intur.com.pl, e-mail: it@intur.com.pl

Spis treści

Wprowadzenie. Cel i zawartość opracowania.....	7
Część I. Metodologia i charakterystyka badań zagranicznej turystyki przyjazdowej.....	8
1. Metody badania stosowane w wybranych krajach.....	8
2. Metodologia polskich badań granicznych.....	9
2.1. Charakterystyka narzędzi badawczych.....	10
2.2. Sposób organizacji i przebieg badań w 2003 roku.....	12
2.3. Losowanie próby.....	15
2.4. Szacowanie liczby turystów.....	16
2.5. Szacowanie przeciętnych wydatków.....	16
2.6. Eliminowanie trudności związanych z badaniem wydatków.....	18
Część II. Tendencje w turystyce światowej i europejskiej.....	20
3. Sytuacja ogólna.....	20
4. Trendy w turystyce europejskiej w 2003 roku. Podstawowe kraje recepcyjne i generujące ruch turystyczny.....	21
4.1. Miejsce turystyki w gospodarce według oszacowań WTTC.....	26
Część III. Wyniki badań Instytutu Turystyki: stan i tendencje wieloletnie.....	26
5. Ruch przyjazdowy do Polski.....	26
6. Wydatki cudzoziemców w Polsce: podstawowe trendy i kierunki zmian.....	31
6.1. Przeciętne wydatki turystów.....	31
6.2. Wydatki według rodzajów i miejsca ponoszenia.....	35
6.3. Wydatki odwiedzających jednodniowych.....	40
6.4. Przychody dewizowe Polski z tytułu zagranicznej turystyki przyjazdowej.....	43
6.5. Nowe zjawiska obserwowane w 2003 roku.....	47
7. Cele, motywy i formy przyjazdów turystów do Polski w 2003 roku.....	55
7.1. Cele pobytu.....	55
7.2. Długość pobytu.....	58
7.3. Typy turystyki: sposoby spędzania czasu podczas pobytu w Polsce.....	58
7.4. Organizacja podróży.....	59
7.5. Miejsca noclegów.....	61
7.6. Krytykowane aspekty pobytu w Polsce.....	62
7.7. Liczba wizyt w ciągu roku.....	66
7.8. Rozmieszczenie terytorialne zagranicznego ruchu turystycznego w Polsce.....	68
7.9. Charakterystyka demograficzna.....	71
7.10. Profile turystów z wybranych krajów.....	72
7.11. Charakterystyka turystyki przyjazdowej do Polski w latach 1997-2003.....	94
8. Segmenty rynku.....	101
8.1. Potrzeba segmentacji i analizy cząstkowej.....	101
8.2. Uwagi ogólne.....	101
8.3. Przyjazdy w celach typowo turystycznych.....	105
8.4. Wizyty u krewnych lub znajomych.....	107
8.5. Przyjazdy służbowe lub w interesach.....	109
8.6. Przyjazdy na zakupy.....	111
8.7. Tranzyt.....	112
8.8. Zróżnicowanie ocen pobytu zależnie od segmentu turystyki przyjazdowej.....	113
9. Podsumowanie.....	115
Omówienie stosowanych pojęć.....	117
Literatura.....	119

Spis tabel

Tab. 1. Realizacja ankiet ITTZ-1 według miesięcy i przejść granicznych w 2003 roku	13
Tab. 2. Realizacja ankiet ITTZ-2 według miesięcy i przejść granicznych w 2003 roku	13
Tab. 3. Realizacja ankiet ITTZ-4 według miesięcy i przejść granicznych w 2003 roku	14
Tab. 4. Przyjazdy turystów zagranicznych na świecie według regionów WTO (w mln)	20
Tab. 5. Przyjazdy turystów zagranicznych w Europie w latach 2002 i 2003 (w tys.)	23
Tab. 6. Wpływy i wydatki na turystykę międzynarodową w Europie w latach 2002 i 2003	24
Tab. 7. Przyjazdy cudzoziemców do Polski według granic (w tys.)	26
Tab. 8. Przyjazdy do Polski według grup krajów (w tys.)	27
Tab. 9. Przyjazdy cudzoziemców do Polski według krajów (w tys.)	28
Tab. 10. Przyjazdy turystów do Polski w latach 1997-2003 (w tys.)	29
Tab. 11. Liczba turystów zagranicznych i liczba udzielonych noclegów w bazie noclegowej w latach 1997-2003 (w tys.)	30
Tab. 12. Przeciętne wydatki turystów zagranicznych na terenie Polski w latach 2000-2003	33
Tab. 13. Struktura wydatków poniesionych przez turystów na terenie Polski w latach 2000-2003	36
Tab. 14. Struktura wydatków turystów poniesionych przed podróżą w latach 2000-2003	36
Tab. 15. Poziom i struktura wydatków poniesionych przed podróżą	37
Tab. 16. Przeciętne wydatki turystów w latach 2000-2003 według odwiedzanych województw	39
Tab. 17. Przeciętne wydatki turystów w latach 2000-2003 według odwiedzanych miast	39
Tab. 18. Przeciętne wydatki odwiedzających jednodniowych w latach 2000-2003	40
Tab. 19. Wydatki odwiedzających jednodniowych według krajów w 2003 roku	41
Tab. 20. Wielkość i struktura łącznych przychodów dewizowych Polski w latach 2001-2003	43
Tab. 21. Skorygowane przychody dewizowe Polski w latach 2001-2002 z tytułu turystyki przyjazdowej	45
Tab. 22. Przychody z tytułu przyjazdów cudzoziemców a wpływy z eksportu towarów i usług	46
Tab. 23. Przychody z wybranych rynków w latach 2002-2003	50
Tab. 24. Hipotetyczne przychody z wybranych rynków w latach 2002-2003	51
Tab. 25. Wydatki turystów ponoszone przed podróżą do Polski w USD/osobę	51
Tab. 26. Wydatki turystów ponoszone przed podróżą do Polski w USD/osobę (wybrane kraje)	52
Tab. 27. Całkowite wydatki na podróż deklarowane przez turystów korzystających z całkowitej bądź częściowej organizacji przez biuro podróży (w USD/osobę)	53
Tab. 28. Łączne wydatki turystów zagranicznych poniesione w miejscu stałego zamieszkania w związku z podróżą do Polski (2003)	53
Tab. 29. Podstawowe cele pobytu w Polsce	55
Tab. 30. Struktura przyjazdów w interesach	58
Tab. 31. Długość pobytu w Polsce	58
Tab. 32. Sposób spędzania czasu podczas pobytu	59
Tab. 33. Sposób organizacji podróży	59
Tab. 34. Główne miejsca noclegów	61
Tab. 35. Co krytykowano w związku z podróżą i pobytem w Polsce	63
Tab. 36. Liczba wizyt w ciągu 12 miesięcy	66
Tab. 37. Wizyty turystów zagranicznych według województw	68
Tab. 38. Wizyty turystów zagranicznych w wybranych miastach Polski	71
Tab. 39. Dane demograficzne turystów zagranicznych	72

Spis rysunków

Rys. 1. Przeciętne wydatki turystów na osobę w 2003 roku w USD (według krajów)	31
Rys. 2. Przeciętne wydatki turystów na dzień pobytu w 2003 roku (w USD) – według krajów	32
Rys. 3. Zmiany wielkości przeciętnych wydatków nierezydentów w latach 2000-2003	33
Rys. 4. Wydatki turystów w 2003 roku według celu podróży (w USD)	34
Rys. 5. Wydatki turystów w 2003 roku według rodzaju wykorzystywanej bazy noclegowej (w USD)	34
Rys. 6. Wydatki turystów w latach 2002-2003 według sposobu organizacji podróży (w USD)	35
Rys. 7. Struktura wydatków poniesionych przez turystów na terenie Polski w 2003 roku (w %)	35
Rys. 8. Łączne wydatki na podróż poniesione przez turystów odwiedzających Polskę w 2003 roku	38
Rys. 9. Przeciętne wydatki odwiedzających jednodniowych w 2003 roku według krajów (w USD)	40
Rys. 10. Struktura wydatków odwiedzających jednodniowych w 2003 roku (w %)	41
Rys. 11. Zmiany wielkości przeciętnych wydatków odwiedzających jednodniowych w latach 2000-2003	42
Rys. 12. Łączne przychody dewizowe Polski z tytułu przyjazdów cudzoziemców w latach 2000-2003	44
Rys. 13. Struktura przychodów dewizowych w latach 2000-2003 według grup krajów	44
Rys. 14. Przychody rejestrowane przez NBP w bilansie płatniczym na bazie płatności	46
Rys. 15. Udział przychodów z turystyki w wartości eksportu towarów i usług (w %)	47
Rys. 16. Szacunkowe wydatki odwiedzających jednodniowych w 2003 roku (rynkı wschodnie)	48
Rys. 17. Szacunkowe wydatki odwiedzających jednodniowych w 2003 roku (ogółem i rynki południowe oraz zachodni)	49
Rys. 18. Rozkład wydatków odwiedzających jednodniowych w latach 2002-2003 (w USD/osobę)	49
Rys. 19. Rozkład wydatków turystów w latach 2002-2003 (w USD/osobę)	50
Rys. 20. Zmiany poziomu wydatków ponoszonych przed podróżą do Polski w USD/osobę (2001-2003)	52
Rys. 21. Typowa turystyka: zróżnicowanie według krajów pochodzenia turystów	56
Rys. 22. Sprawy służbowe lub interesy według krajów pochodzenia turystów	56
Rys. 23. Odwiedziny u krewnych lub znajomych jako główny cel pobytu: zróżnicowanie według krajów pochodzenia turystów	57
Rys. 24. Zróżnicowanie długości pobytu według krajów pochodzenia turystów	60
Rys. 25. Zakup usług w biurach podróży według krajów pochodzenia turystów	60
Rys. 26. Noclegi w obiektach hotelowych według krajów pochodzenia turystów	61
Rys. 27. Noclegi w prywatnej bazie noclegowej według krajów pochodzenia turystów	62
Rys. 28. Co krytykowano w 2003 roku i zmiany w porównaniu z 2002 rokiem	63
Rys. 29. Krytyka kosztów pobytu: zróżnicowanie według krajów pochodzenia turystów	64
Rys. 30. Krytyka warunków dojazdu według krajów pochodzenia turystów	64
Rys. 31. Krytyka jakości usług według krajów pochodzenia turystów	65
Rys. 32. Krytyka czystości i stanu sanitarnego według krajów pochodzenia turystów	65
Rys. 33. Krytyka stanu bezpieczeństwa publicznego według krajów pochodzenia turystów	66
Rys. 34. Średnia liczba wizyt w Polsce w ciągu roku według krajów pochodzenia turystów	67
Rys. 35. Ogólna charakterystyka turystów zagranicznych odwiedzających Polskę w 2003 roku	73
Rys. 36. Porównanie turystów niemieckich z ogółem turystów odwiedzających Polskę	74
Rys. 40. Porównanie turystów z Ukrainy z ogółem sąsiadów ze wschodu	78
Rys. 41. Porównanie turystów z nieościennej krajów Unii Europejskiej z ogółem turystów odwiedzających Polskę	79
Rys. 42. Porównanie turystów z Belgii z ogółem turystów z Unii Europejskiej	80
Rys. 43. Porównanie turystów z Holandii z ogółem turystów z Unii Europejskiej	81
Rys. 44. Porównanie turystów ze Szwecji z ogółem turystów z Unii Europejskiej	82
Rys. 45. Porównanie turystów z Danii z ogółem turystów z Unii Europejskiej	83
Rys. 46. Porównanie turystów z Austrii z ogółem turystów z Unii Europejskiej	84
Rys. 47. Porównanie turystów z Francji z ogółem turystów z Unii Europejskiej	85
Rys. 48. Porównanie turystów z Wielkiej Brytanii z ogółem turystów z Unii Europejskiej	86
Rys. 49. Porównanie turystów z Włoch z ogółem turystów z Unii Europejskiej	87
Rys. 50. Porównanie turystów nowych krajów członkowskich UE z ogółem turystów	88
Rys. 51. Porównanie turystów z Litwy z ogółem turystów z nowych krajów członkowskich UE	89
Rys. 52. Porównanie turystów z Czech z ogółem turystów z krajów-nowych członków UE	90
Rys. 53. Porównanie turystów z Węgier z ogółem turystów z krajów-nowych członków UE	91

Rys. 54. Porównanie turystów z krajów zamorskich z ogółem turystów odwiedzających Polskę	92
Rys. 55. Porównanie turystów z USA i Kanady z ogółem turystów z krajów zamorskich	93
Rys. 56. Zmiany długości pobytu w Polsce	94
Rys. 57. Turystyka i wypoczynek	95
Rys. 58. Interesy lub sprawy służbowe	95
Rys. 59. Zakupy	96
Rys. 60. Przyjazdy zorganizowane z udziałem biur podróży	96
Rys. 61. Odsetki turystów korzystających z bazy hotelowej	97
Rys. 62. Uciążliwy dojazd, trudności komunikacyjne	97
Rys. 63. Koszty pobytu	98
Rys. 64. Jakość usług turystycznych	98
Rys. 65. Stan sanitarny	99
Rys. 66. Stan bezpieczeństwa	99
Rys. 67. Średnia liczba wizyt w ciągu 12 miesięcy	100
Rys. 68. Przyjazdy turystów według podstawowych cech pobytu	102
Rys. 69. Łączne wydatki poniesione przez turystów na terenie Polski według segmentów rynku	102
Rys. 70. Wydatki turystów w 2003 roku poniesione w Polsce i przed podróżą (według celu)	103
Rys. 71. Przeciętne wydatki turystów w latach 1998-2003 (wybrane segmenty rynku)	103
Rys. 72. Rozkład przeciętnych wydatków w 2003 roku na osobę (wybrane segmenty rynku)	104
Rys. 73. Przeciętne wydatki na osobę w 2003 roku – rozkład w wybranych segmentach rynku	104
Rys. 74. Przeciętne wydatki osób deklarujących cele typowo turystyczne – wybrane kraje	106
Rys. 75. Wydatki osób deklarujących cele typowo turystyczne – struktura rodzajowa	106
Rys. 76. Przeciętne wydatki osób deklarujących odwiedziny u krewnych i znajomych – wybrane kraje	108
Rys. 77. Wydatki osób deklarujących odwiedziny u krewnych i znajomych – struktura rodzajowa	108
Rys. 78. Przeciętne wydatki turystów deklarujących interesy lub sprawy służbowe – wybrane kraje	110
Rys. 79. Wydatki osób deklarujących interesy lub sprawy służbowe – struktura rodzajowa	110
Rys. 80. Przeciętne wydatki osób deklarujących zakupy jako główny cel podróży – wybrane kraje	112
Rys. 81. Wydatki osób deklarujących zakupy jako główny cel podróży – struktura rodzajowa	112
Rys. 82. Krytykowane aspekty pobytu w 2003 roku według podstawowych segmentów	113
Rys. 83. Krytykowane aspekty pobytu według podstawowych segmentów: zmiany w 2003 roku w porównaniu z 2002 rokiem	114

Spis map

Mapa 1. Turystyczny ruch przyjazdowy w Europie – zmiany w 2003 roku	21
Mapa 2. Wydatki na turystykę międzynarodową – zmiany w 2003 roku	22
Mapa 3. Wpływy z turystyki międzynarodowej – zmiany w 2003 roku	22
Mapa 4. Obiekty zakwaterowania zbiorowego: korzystający cudzoziemcy w 2003 roku	30
Mapa 5. Obiekty zakwaterowania zbiorowego: noclegi udzielone cudzoziemcom w 2003 roku	30
Mapa 6. Przeciętne wydatki według województw w 2002 roku	38
Mapa 7. Przeciętne wydatki według województw w 2003 roku	38
Mapa 8. Przyjazdy turystów zagranicznych według województw w 2002 roku	68
Mapa 9. Przyjazdy turystów zagranicznych według województw w 2003 roku	68
Mapa 10. Wizyty w województwach: kraje UE (bez Niemiec)	69
Mapa 11. Wizyty w województwach: Niemcy	69
Mapa 12. Wizyty w województwach: nowe kraje UE	69
Mapa 13. Wizyty w województwach: Rosja, Białoruś, Ukraina	69
Mapa 14. Rozmieszczenie terytorialne zagranicznego ruchu turystycznego według celów pobytu	70
Mapa 15. Organizacja podróży według odwiedzanych województw: pełny pakiet	70
Mapa 16. Organizacja podróży: część usług i rezerwacja	70

WPROWADZENIE. CEL I ZAWARTOŚĆ OPRACOWANIA

Badania przyjazdowej turystyki zagranicznej do Polski są prowadzone przez Instytut Turystyki w ramach Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej; finansuje je Ministerstwo Gospodarki i Pracy.

Przedmiotem tych badań są: charakterystyka turystów zagranicznych odwiedzających Polskę, charakterystyka ich pobytu w Polsce oraz określenie wielkości i struktury wydatków poniesionych w Polsce przez odwiedzających jednodniowych i turystów.

Uzyskane wyniki stanowią bazę źródłową do szczegółowych analiz turystyki przyjazdowej pod kątem: krajów pochodzenia turystów, poszczególnych segmentów rynku, regionalnego zróżnicowania turystyki itp. Dzięki cykliczności badań możliwa jest obserwacja wieloletnich trendów. Badanie wydatków służy ponadto do oszacowania wpływów z turystyki przyjazdowej i wykonania analiz na potrzeby rachunku satelitarnego turystyki. Wyniki badań wykorzystuje się też do przygotowywania materiałów dla międzynarodowych organizacji zajmujących się statystyką turystyki, jak na przykład WTO.

Do 2001 roku wyniki badań przedstawiano w dwu odrębnych publikacjach: jedna poświęcona była wydatkom cudzoziemców, druga zaś – szczegółowej charakterystyce przyjazdów turystów do Polski. Wyniki całości badań ankietowych zrealizowanych w ramach tematu „Turystyka zagraniczna” w 2002 roku omówiono w jednej publikacji. Tak samo postąpiono obecnie.

Pierwsza część jest poświęcona zagadnieniom metodologicznym. Mimo że organizacja i przebieg badań wykonanych w Polsce w 2003 roku nie zmieniły się, podobne były też metody szacowania liczby turystów i globalnych wpływów dewizowych z turystyki przyjazdowej, dla wygody czytelników powtarzamy – z odpowiednimi modyfikacjami – odpowiednie fragmenty za publikacją z 2002 roku¹. Dodatkowo informujemy o zmianach wprowadzonych w 2004 roku i zamierzeniach na przyszłość w zakresie badań turystyki przyjazdowej w Polsce. W drugiej części omawiamy tendencje w turystyce światowej i europejskiej (międzynarodowy ruch turystyczny, przychody z turystyki międzynarodowej i nowe zjawiska w turystyce europejskiej w 2003 r.).

Prezentacja wyników badań Instytutu Turystyki zawarta w trzeciej części nie ogranicza się do omówienia rezultatów uzyskanych w 2003 roku: stan obecny turystyki przyjazdowej pokazano na tle wyników badań z poprzednich lat. Również w analizie ruchu przyjazdowego do Polski, opartej na danych GUS, posługujemy się trendami wieloletnimi (1997-2003).

Szczegółowo omówiono następujące zagadnienia: cele pobytu w Polsce, długość pobytu, formę organizacyjną przyjazdów do Polski, wykorzystywaną bazę noclegową, sposoby spędzania czasu w Polsce, odwiedzane regiony i miasta, środki transportu, ocenę pobytu w Polsce i cechy demograficzne turystów. W rozdziałach poświęconych wydatkom określono przychody dewizowe Polski z tytułu zagranicznej turystyki przyjazdowej na podstawie analizy wielkości wydatków turystów zagranicznych i odwiedzających jednodniowych oraz strukturę wydatków według podstawowych grup (nocleg, wyżywienie, usługi rekreacyjne, zakupy oraz inne wydatki), z uwzględnieniem kraju zamieszkania cudzoziemców, długości i celu wizyty, typu wykorzystywanej bazy noclegowej, miejsca pobytu i innych zmiennych. Szczególną uwagę poświęciliśmy segmentacji rynku według głównego celu przyjazdu i najważniejszych krajów generujących ruch turystyczny do Polski.

Publikację zamyka omówienie stosowanych pojęć i wykaz wykorzystanej literatury.

¹ W. Bartoszewicz, T. Skalska: *Zagraniczna turystyka przyjazdowa do Polski w 2002 roku*. Instytut Turystyki Warszawa 2003.

CZĘŚĆ I. METODOLOGIA I CHARAKTERYSTYKA BADAŃ ZAGRANICZNEJ TURYSTYKI PRZYJAZDOWEJ

1. Metody badania stosowane w wybranych krajach

System zbierania danych opiera się na informacjach uzyskiwanych bezpośrednio od turystów w miejscach ich zakwaterowania (hotelach, motelach, pensjonatach itp.) bądź na przejściach granicznych. Te dwa podejścia do statystyki turystyki stosowane przez różne kraje europejskie znajdują odzwierciedlenie w zbiorczych opracowaniach statystycznych ogłaszanych przez WTO. Informacje o liczbie turystów międzynarodowych odwiedzających poszczególne kraje oznaczone są następująco:

- TF – międzynarodowe przyjazdy turystów liczone na granicach (bez odwiedzających jednodniowych);
- VF – międzynarodowe przyjazdy liczone na granicach (łącznie z odwiedzającymi jednodniowymi);
- TCE – turyści zagraniczni korzystający z obiektów noclegowych zakwaterowania zbiorowego.

Z różnych sposobów gromadzenia informacji statystycznych wynika ich ograniczona porównywalność, choć niejednokrotnie dane gromadzone przy użyciu różnych metod są prezentowane obok siebie w jednym zestawieniu. Jeśli porównujemy na przykład zbliżone liczby przyjazdów do Polski i Austrii, musimy być świadomi, że nie mówią one o tym samym: czym innym jest bowiem liczba turystów w ogóle, czym innym zaś liczba turystów zarejestrowanych w obiektach noclegowych zakwaterowania zbiorowego.

Tabele ogłaszane przez WTO² ujawniają, jakim rodzajem danych dysponują poszczególne kraje.

- Turyści zagraniczni korzystający z obiektów noclegowych zakwaterowania zbiorowego (TCE): Austria, Niemcy, Holandia, Belgia, Chorwacja, Czechy, Norwegia, Szwecja, Dania, Słowenia, Słowacja, Luksemburg.
- Międzynarodowe przyjazdy turystów na granicach, bez odwiedzających jednodniowych (TF): Francja, Hiszpania, Włochy, Polska, Grecja, Portugalia, Szwajcaria, Turcja, Irlandia, Ukraina, Rumunia, Bułgaria, Finlandia, Cypr, Estonia, Malta, Litwa, Łotwa.
- Międzynarodowe przyjazdy na granicach, łącznie z odwiedzającymi jednodniowymi (VF): W. Brytania, Rosja.
- Proste oszacowanie polegające na podzieleniu liczby przyjazdów przez dwa (VF/2): Węgry.

Stosowanie metody pełnej (rejestr całej populacji) w wielu wypadkach jest niemożliwe; a i metoda reprezentacyjna często wymaga rozmaitych korekt, polegających na doszacowaniu brakujących wielkości i zastosowaniu wag korygujących próbe.

Jeśli chodzi o badanie wydatków turystów, to oprócz problemów związanych z dokładnym określeniem rozmiarów badanej populacji, następcza ono dodatkowe trudności. Przystąpienie przez wielu członków Unii Europejskiej do układu z Schengen, likwidującego kontrole graniczne pomiędzy niektórymi krajami europejskimi, oraz wprowadzenie jednolitej waluty powodują, że monitorowanie przepływu pieniądza podążającego za turystą staje się niemożliwe, a tam, gdzie jeszcze występuje, choć w okrojonej formie – nieadekwatne w stosunku do potrzeb. Szacuje się, że po wprowadzeniu euro około 50% globalnych przepływów finanso-

² Patrz np. tabela 4.

wych pomiędzy krajami członkowskimi UE przestaje być w ogóle uchwytne. W tej sytuacji jedynym wyjściem jest stworzenie takich mechanizmów statystycznej rejestracji zjawisk, które pozwolą ujawnić potoki podróżnych, ich wielkość, strukturę i kierunki oraz pozwolą ustalić przeciętne wydatki na osobę. Z kolei tam, gdzie ciągle możliwe jest szacowanie wartości transakcji dokonywanych przez jednostki gospodarki turystycznej lub szacowanie wielkości wydatków indywidualnych turystów, potrzebne są dane do analizy tych wydatków według poszczególnych kategorii, takich chociażby jak transport, żywność czy zakupy, lub też w poszczególnych segmentach rynku. Dalsza analiza wydatków w takich kategoriach, jak: sposób przekroczenia granicy, kraj stałego pobytu, cele i motywy podróży, rodzaj zakwaterowania czy stopień *spakietyzowania* produktu, jest niezwykle pożyteczna, a jej rezultaty przydatne na różnych poziomach agregacji.

Według analiz WTO, uwzględniających projekty badawcze Kanady, Finlandii, Francji, Włoch, Meksyku, Hiszpanii, Szwecji i Stanów Zjednoczonych, szacowanie wydatków cudzoziemców poniesionych na terenie odwiedzanego kraju z reguły związane jest ze stosowaniem kilku różnych, łączonych metod, uwzględniających zarówno rejestrację zjawisk (administracyjna rejestracja ruchu na granicach, liczenie przejeżdżających pojazdów, rejestracja przepływów finansowych dokonywana przez banki centralne itp.), jak i badania ankietowe (na granicach, w obiektach noclegowych, na stacjach benzynowych). Szwecja, która zasadniczo ogranicza się do pomiaru liczby gości w bazie noclegowej, w celu uzyskania bliższej charakterystyki turystów, prowadzi też okresowe badania na przejściach granicznych³.

Ponieważ w poszczególnych krajach stosuje się różne rozwiązania organizacyjne i niejednorodnie metodologie, w trosce o porównywalność danych w skali międzynarodowej, WTO próbuje przeforsować projekt ujednoliconej metody prowadzenia badań na podstawie standardowego kwestionariusza⁴.

2. Metodologia polskich badań granicznych

W Polsce regularne badania sondażowe na przejściach granicznych prowadzi Instytut Turystyki. Podstawą tych badań są zamówienia rządowe w ramach Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej.

Realizując badania wśród turystów i odwiedzających jednodniowych, Instytut Turystyki posługuje się trzema narzędziami badawczymi:

1. ankietą ITTZ-1, przeznaczoną dla turystów, ukierunkowaną na badanie wydatków poniesionych w związku z pobytem w Polsce – zarówno na terenie naszego kraju, jak i przed podróżą,
2. ankietą ITTZ-2, przeznaczoną dla turystów (osób korzystających na terenie Polski przynajmniej z jednego noclegu), ukierunkowaną na badanie celów, motywów i form przyjazdów do Polski,
3. ankietą ITTZ-4, dla odwiedzających jednodniowych, dostosowaną do charakteru ich pobytu w Polsce. Osobne badanie odwiedzających jednodniowych przeprowadzane jest od wielu lat ze względu na specyfikę ruchu podróżnych do Polski, a zwłaszcza ze względu na duży udział wydatków na zakupy, spowodowany różnicami cen oraz niejednorodną sytuacją gospodarczą na rynkach polskim i krajów ościennych.

³ Swedish Tourist Authority (<http://www.tourist.se>) zamawia badania zwane IBIS (ostatnio prowadzone w okresie od lipca 2000 do czerwca 2003; w tym czasie uzyskano 40 tys. wywiadów).

⁴ Założenia metodyczne *Measuring Visitor Expenditure for Inbound Tourism* i wzór kwestionariusza są dostępne na stronach WTO pod adresem: http://www.world-tourism.org/frameset/frame_statistics.html; tamże – inne dokumenty dotyczące rachunku satelitarnego (TSA).

2.1. Charakterystyka narzędzi badawczych

Ankiety ITTZ-1 i ITTZ-4 (wydatki turystów)

Jeśli chodzi o ankiety ukierunkowane na badanie wydatków poniesionych w związku z pobytem w Polsce, trzeba przede wszystkim podkreślić, że badanie wydatków konsumentów, w tym także turystów, jest trudnym zadaniem, z reguły obciążonym dużym ryzykiem błędu. Wynika to z trzech głównych powodów:

- łatwego zapomnienia przez konsumentów ile, gdzie i na co wydali pieniądze, oraz częstego niedoszacowywania bądź przeszacowywania podawanych sum, w zależności od miejsca i czasu badania,
- braku możliwości podziału wydatków ponoszonych w grupach (np. rodzinach) na wydatki indywidualne,
- często spotykanej niechęci do podawania informacji na ten temat.

Utrudnienia te napotyka się również w badaniach wydatków cudzoziemców (nierezydentów) w innych krajach. Mimo świadomości, że uzyskiwane wyniki nie są precyzyjne, warto pamiętać, że w turystyce międzynarodowej, zwłaszcza europejskiej, badanie ankietowe jest w praktyce jedynym sposobem ustalania poziomu wydatków.

We wszystkich dotychczasowych badaniach Instytutu Turystyki przyjęto zasadę, że jedną ankietę może wypełnić osoba bądź grupa osób wspólnie ponoszących wydatki w czasie pobytu w Polsce i dysponujących na ten czas wspólnym budżetem (w jęz. angielskim nazywana często *travelling party*). Taki sposób badania dopuszczany jest w zaleceniach metodologicznych WTO⁵, jak również stosowany w innych krajach, zarówno europejskich, jak i pozaeuropejskich (np. w Hiszpanii, Finlandii, Szwecji, Kanadzie, USA). Warto podkreślić ponadto, że istotną z punktu widzenia metodologii badań wydatków zasadą ustalania ich wielkości jest w pierwszym rzędzie pytanie o całą pozostawioną w Polsce sumę, a następnie o szacunkowy podział ogółu wydatków na wymienione w ankiecie grupy. Podobna zasada ustalania wielkości wydatków przyjęta jest np. w badaniach kanadyjskich, amerykańskich czy fińskich. Należy pamiętać, że jest to jedna z podstawowych różnic metodologicznych między badaniami Instytutu Turystyki a GUS.

Zgodnie z zaleceniami WTO, w badaniu Instytutu Turystyki z grupy wydatków na turystykę wyłączono: a) zakupy w celach handlowych, tj. w celu odsprzedania, b) inwestycje kapitałowe dokonywane na terenie odwiedzanego kraju, c) darowizny gotówkowe na rzecz krewnych i znajomych, a także darowizny dla instytucji. Ta pierwsza grupa wydatków może być wyłączona zarówno za pomocą pytania o główne cele przyjazdu do Polski (ITTZ-1: pyt. 9), jak i o rodzajową strukturę wydatków (ITTZ-1: pyt. 7). Ankieta pozwoliła także na pominięcie wydatków na transport międzynarodowy (zgodnie z zaleceniami MFW) – kwestionariusz ITTZ-1: pyt. 6.

Warto zwrócić uwagę, że w ankiecie zastosowanej do badania wydatków turystów odrębnemu badaniu poddano wydatki czterech grup respondentów, wyróżnionych ze względu na sposób organizacji podróży i stopień zaangażowania organizatorów turystyki (pyt. 3):

1. tych, którzy korzystali z pełnej obsługi biur podróży (przyjeżdżali na zorganizowane, z reguły grupowe wycieczki, pobyty) lub przyjeżdżali indywidualnie, ale korzystali z pośrednictwa biur podróży bądź agencji turystycznych wykupując wszystkie podstawowe świadczenia;
2. tych, którzy wykupili w biurach podróży lub agencjach część usług (np. tylko noclegi);
3. tych, którzy korzystali jedynie z pośrednictwa w rezerwacji;
4. tych, którzy przyjeżdżali indywidualnie i w ogóle nie korzystali z usług pośredników.

⁵ *Collection of Tourism Expenditure Statistics. A Technical Manual*. WTO Madryt 1995, s. 37.

Taki podział respondentów sprawia, że pytanie 3 w połączeniu z pytaniem 6 pozwala w przybliżeniu oszacować wartość usług sprzedawanych w formie pakietów w miejscu zamieszkania turystów. Wynika to z treści pytania 6, w którym poproszono turystów o podjęcie próby określenia wysokości wydatków poniesionych przed podróżą i ich podziału na trzy podstawowe kategorie:

1. koszty zakupu całego pakietu bądź przedpłaty na część usług,
2. koszty transportu,
3. inne wydatki.

Należy jednak pamiętać, że dane o wydatkach ponoszonych przed podróżą nie są w pełni miarodajne i nie mogą służyć jako źródło informacji o ewentualnych wpływach dewizowych Polski. W tej grupie wydatków znalazły się bowiem zarówno sumy, które wpłynęły pośrednio do Polski poprzez biura podróży i polskich przewoźników, jak i te, które pozostały za granicą (koszty usług transportowych zakupionych u obcych przewoźników, prowizje zagranicznych biur podróży itp.). A zatem uzyskane dane nie pozwalają wyodrębnić tej części wydatków, która jest przeznaczona na pokrycie kosztów świadczenia usług na terenie Polski. Nie dają również odpowiedzi na pytanie o strukturę pakietów.

Osoby, które przyjechały indywidualnie i nie korzystały z usług pośredników, oraz osoby, które korzystały jedynie z pośrednictwa w rezerwacji, poproszone zostały o dokonanie podziału wydatków poniesionych na terenie Polski na sześć podstawowych rodzajów:

1. koszty noclegów,
2. wydatki na wyżywienie,
3. koszty transportu (w tym zakup paliwa),
4. usługi rekreacyjne, sportowe, związane ze zwiedzaniem,
5. wydatki na zakupy (upominki bądź zakupy przeznaczone na własny użytek, bez zamiaru odsprzedania),
6. wydatki na zakupy dokonane w celu odsprzedania, i inne koszty, nie uwzględnione w sześciu poprzednich punktach.

Jeśli chodzi o przestrzenną alokację popytu turystów-nierezydentów, jest ona utrudniona przede wszystkim ze względu na to, że respondenci wskazują na odwiedzenie kilku regionów (województw) w czasie tej samej podróży, nie podając liczby noclegów związanych z pobytami w różnych miejscach. Istnieje tylko możliwość wyodrębnienia długości pobytu w wybranych dużych miastach.

Skrócona i uproszczona wersja ankiety dla odwiedzających jednodniowych (ITTZ-4) ma przede wszystkim na celu ustalenie łącznych wydatków tej grupy nierezydentów. Wprowadzie w kwestionariuszu nie dopuszczono możliwości wskazania na *zakupy w celu odsprzedania* jako jeden z celów podróży (można się spodziewać, że ta grupa podróżnych wskazała na *służbowy lub handlowy* charakter podróży), poproszono jednak o podział dokonanych wydatków na wyżywienie, transport, usługi rekreacyjne, zakupy (w tym: na własne potrzeby i w celu odsprzedania) oraz inne wydatki. Taka konstrukcja pytania jest z pewnością lepiej dostosowana do specyfiki jednodniowego ruchu przyjazdowego do Polski, zwłaszcza z krajów sąsiedzkich. Pozwala na ujawnienie wielkości zakupów, a co za tym idzie, oszacowanie udziału wydatków na zakupy w strukturze wydatków ogółem. Pozwala również na wyłączenie – zgodnie z zaleceniami WTO – zakupów w celach handlowych (tj. w celu odsprzedania) z grupy wydatków na turystykę. Dzięki temu można skorygować sposób liczenia łącznych przychodów dewizowych i dostosować go w pełni do wymagań metodologicznych WTO. Badanie struktury rodzajowej wydatków jest badaniem stosunkowo nowym, a więc jego wyniki – do czasu potwierdzenia w kolejnych latach – powinny być wykorzystywane z dużą ostrożnością.

Ankieta ITTZ-2 (cele, motywy i formy przyjazdów)

W ankiecie ITTZ-2 warto zwrócić uwagę na możliwości do uzyskania na jej podstawie podział respondentów ze względu na stopień korzystania z usług pośredniczących i stopień „spakietyzowania” usług, czyli:

- korzystających z wyjazdów w całości zorganizowanych przez biuro podróży lub inne organizacje (zakupione wszystkie podstawowe usługi: noclegi, transport, wyżywienie),
- wykupujących część usług,
- korzystających jedynie z rezerwacji,
- organizujących wyjazd zupełnie samodzielnie, bez wcześniejszej rezerwacji i pośrednictwa.

Istnieje możliwość określenia głównego celu przyjazdu i dezagregacji zawodowych lub służbowych celów podróży (udział w targach, kongresach, prowadzenie samodzielnych interesów, prowadzenie interesów w imieniu firmy itp.). Na charakterystykę przyjazdów do Polski uzyskaną dzięki ankiecie ITTZ-2 składają się ponadto: długość pobytu w Polsce (mierzona liczbą noclegów), sposób spędzania czasu w Polsce: pobyt w miastach, w rejonach o walorach turystycznych i krajobrazowych (nadmorskie, górskie, pojezierne), turystyka wiejska, turystyka objazdowa, wykorzystywany środek transportu, liczba noclegów w odwiedzanych województwach i większych miastach oraz ocena pobytu według takich kryteriów, jak: koszty pobytu, warunki dojazdu, poziom usług, stan sanitarny, stan bezpieczeństwa, atrakcyjność turystyczna, dostępność informacji. Zbiera się także podstawowe informacje demograficzne (płeć, wiek, wykształcenie).

Ponieważ część pytań w ankietach ITTZ-1 i ITTZ-2 jest identyczna, istnieje możliwość zagregowania w odpowiednim zakresie zbiorów danych pochodzących z obu ankiet. Dzięki temu, dysponując większą próbą, mamy szansę na uzyskanie dokładniejszych wyników, zwłaszcza w podziale na kraje. Na potrzeby niniejszej publikacji łącznie opracowano te dane, które dotyczą celów pobytu oraz odwiedzanych województw i miast.

2.2. Sposób organizacji i przebieg badań w 2003 roku

Podobnie jak w poprzednich latach, badania realizowano na przejściach granicznych. Ankieterzy rozdawali kwestionariusze (w dziesięciu wersjach językowych) cudzoziemcom opuszczającym nasz kraj. Każdy rodzaj ankiety wręcza się niezależnie różnym respondentom. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 i więcej lat. Ankietę ITTZ-2 wypełniają pojedyncze osoby, ankiety ITTZ-1 i ITTZ-4 może wypełnić osoba bądź grupa osób wspólnie ponoszących wydatki w czasie pobytu w Polsce i dysponujących na ten czas wspólnym budżetem.

Badania wykonano w sześciu turach: w lutym, kwietniu, na przełomie czerwca i lipca, w sierpniu, październiku i grudniu 2003 roku. Każda tura badań obejmowała 12 lub 13 przejść granicznych. Łącznie w ciągu całego roku prowadzono badania na 34 przejściach.

W 2003 roku zebrano łącznie 22 043 ankiety dotyczące wydatków, z czego po weryfikacji do dalszych analiz zakwalifikowano 22 026. Analizą objęto 42 906 osób: 51,3% to turyści, reszta – odwiedzający jednodniowi. Zarówno wśród turystów, jak i odwiedzających jednodniowych przeważają osoby podróżujące z rodziną lub znajomymi. W 2003 roku ich udział wyniósł ponad 78,5% wśród turystów i 82,6% wśród odwiedzających jednodniowych.

Na pytania ankiety poświęconej szczegółowej charakterystyce turystów i ich pobytu w Polsce odpowiedziało w 2003 roku 11 986 osób.

Podobnie jak w poprzednich latach, struktura próby według krajów zamieszkania respondentów różni się nieco od oszacowanej struktury zbiorowości generalnej; wynika to z konieczności objęcia badaniem wielu ważnych rynków generujących ruch turystyczny do Polski i zapewnienia im dostatecznej reprezentacji. W dalszych obliczeniach struktura próby jest korygowana systemem wag.

Tab. 1. Realizacja ankiet ITTZ-1 według miesięcy i przejść granicznych w 2003 roku

<i>Ankieta ITTZ-1</i>	Luty	Kwiecień	Czerwiec	Sierpień	Październik	Grudzień	Razem
Bobrowniki	0	0	249	0	0	197	446
Barwinek	0	19	0	0	0	50	69
Budzisko	0	80	0	187	0	138	405
Bezledy	120	0	0	0	60	0	180
Chałupki	0	100	0	0	100	0	200
Chyżne	0	0	59	0	100	0	159
Cieszyn	127	148	192	180	0	180	827
Dorohusk	226	0	0	244	0	0	470
Gdynia–port	0	74	0	0	0	0	74
Gronowo	0	0	100	0	0	59	159
Hrebenne	0	125	0	0	0	54	179
Jakuszyce	0	0	69	0	0	99	168
Jędrzychowice	180	0	0	239	0	0	419
Kraków-Balice	0	0	0	98	0	0	98
Kunowice (kol.)	0	0	0	0	20	0	20
Końbaskowo	0	0	203	0	0	250	453
Kostrzyń	0	352	0	190	0	0	542
Kudowa-Słone	98	0	0	140	0	0	238
Korczowa	0	0	201	0	0	0	201
Lubieszyn	141	0	0	0	236	0	377
Łysa Polana	59	0	0	90	0	0	149
Medyka	0	150	0	0	172	0	322
Ogrodniki	150	0	146	0	70	0	366
Olszyna	219	0	0	0	260	0	479
Porajów-Hradek	0	0	0	0	99	0	99
Połowce	0	0	0	82	0	0	82
Słubice	0	397	0	0	264	0	661
Sieniawka	0	0	140	0	0	0	140
Świnoujście	93	0	51	99	93	92	428
Świecko	279	0	320	280	0	319	1198
Terespol	0	173	0	0	227	0	400
Okęcie	175	177	199	179	178	199	1107
Zebrzydowice (kol.)	0	0	0	39	0	0	39
Zgorzelec	0	203	0	0	0	228	431
Ogółem	1867	1998	1929	2047	1879	1865	11585

Źródło: *Badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.*

Tab. 2. Realizacja ankiet ITTZ-2 według miesięcy i przejść granicznych w 2003 roku

<i>Ankieta ITTZ-2</i>	Luty	Kwiecień	Czerwiec	Sierpień	Październik	Grudzień	Razem
Bobrowniki	0	0	250	0	0	200	450
Barwinek	0	20	0	0	0	50	70
Budzisko	0	80	0	190	0	144	414
Bezledy	120	0	0	0	60	0	180
Chałupki	0	100	0	0	100	0	200
Chyżne	0	0	60	0	100	0	160
Cieszyn	130	150	200	180	0	180	840
Dorohusk	230	0	0	251	0	0	481
Gdynia–port	0	89	0	0	0	0	89
Gronowo	0	0	100	0	0	56	156
Hrebenne	0	120	0	0	0	170	290

<i>Ankieta ITTZ-2</i>	Luty	Kwiecień	Czerwiec	Sierpień	Październik	Grudzień	Razem
Jakuszyce	0	0	70	0	0	100	170
Jędrzychowice	180	0	0	240	0	0	420
Kraków-Balice	0	0	0	100	0	0	100
Kunowice (kol.)	0	0	0	0	21	0	21
Kołbaskowo	0	0	240	0	0	249	489
Kostrzyń	0	352	0	191	0	0	543
Kudowa-Słone	100	0	0	140	0	0	240
Korczowa	0	0	200	0	0	0	200
Lubieszyn	150	0	0	0	280	0	430
Łysa Polana	60	0	0	100	0	0	160
Medyka	0	150	0	0	200	0	350
Ogrodniki	150	0	150	0	70	0	370
Olszyna	220	0	0	0	259	0	479
Porajów-Hradek	0	0	0	0	100	0	100
Połowce	0	0	0	100	0	0	100
Słubice	0	401	0	0	260	0	661
Sieniawka	0	0	139	0	0	0	139
Świnoujście	100	0	69	107	100	100	476
Świecko	280	0	318	279	0	320	1197
Terespol	0	180	0	0	230	0	410
Okęcie	180	181	201	190	178	200	1130
Zebrzydowice (kol.)	0	0	0	20	0	0	20
Zgorzelec	0	220	0	0	0	231	451
Ogółem	1900	2043	1997	2088	1958	2000	11986

Źródło: Badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Tab. 3. Realizacja ankiet ITTZ-4 według miesięcy i przejść granicznych w 2003 roku

<i>Ankieta ITTZ-4</i>	Luty	Kwiecień	Czerwiec	Sierpień	Październik	Grudzień	Razem
Bobrowniki	0	1	143	0	0	100	244
Barwinek	0	59	0	0	0	100	159
Budzisko	0	40	0	98	0	60	198
Bezledy	77	0	0	0	60	0	137
Chałupki	0	230	0	0	238	0	468
Chyżne	0	1	99	0	120	0	220
Cieszyn	200	220	259	199	0	300	1178
Dorohusk	194	0	0	192	0	0	386
Gronowo	0	0	50	0	0	50	100
Hrebenne	0	60	0	0	0	63	123
Jakuszyce	0	0	129	0	0	170	299
Jędrzychowice	210	0	0	279	0	0	489
Kraków-Balice	0	1	0	0	0	0	1
Kunowice (kol.)	0	0	0	0	16	0	16
Kołbaskowo	0	0	199	0	0	244	443
Kostrzyń	0	427	0	329	0	0	756
Kudowa-Słone	150	0	0	199	0	0	349
Korczowa	0	0	144	0	0	0	144
Lubieszyn	170	0	0	0	198	0	368
Łysa Polana	50	0	0	70	0	0	120
Medyka	1	65	0	0	100	0	166
Ogrodniki	75	0	60	0	60	0	195
Olszyna	240	0	0	0	288	0	528

<i>Ankieta ITTZ-4</i>	Luty	Kwiecień	Czerwiec	Sierpień	Październik	Grudzień	Razem
Porajów-Hradek	0	0	0	0	200	0	200
Połowce	0	0	0	83	0	0	83
Słubice	0	399	0	0	319	0	718
Sieniawka	0	0	179	0	0	0	179
Sławatycze	0	0	0	0	0	0	0
Świecko	259	0	397	281	0	494	1431
Terespol	0	80	0	0	100	0	180
Okęcie	20	15	15	31	13	10	104
Zebrzydowice (kol.)	0	0	0	20	0	0	20
Zgorzelec	0	218	0	0	0	221	439
Ogółem	1646	1816	1674	1781	1712	1812	10441

Źródło: *Badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.*

2.3. Losowanie próby

Na procedurę losowania próby składa się kilka etapów.

I. Utworzenie bazy losowania – na podstawie danych GUS o liczbie cudzoziemców wyjeżdżających z Polski według przejść granicznych. Bierzemy pod uwagę najczęściej uczęszczane przejścia lądowe (także kolejowe) oraz lotniska i porty morskie. W 2003 roku reprezentowały one 95% ruchu cudzoziemców (wyjeżdżających z Polski). Było to:

- 17 przejść na granicy północnej i wschodniej (w tym 2 kolejowe),
- 18 na południowej: 5 – granica ze Słowacją i 13 – z Czechami (w tym 1 kolejowe),
- 20 na zachodniej (w tym 1 kolejowe),
- trzy porty morskie: Świnoujście, Gdynia, Nowe Warpno,
- dwa porty lotnicze: Okęcie, Kraków-Balice.

II. Oszacowanie udziału turystów (czyli cudzoziemców nocujących w Polsce) w całkowitym ruchu wyjazdowym na poszczególnych typach granic. Na tej podstawie oblicza się strukturę ruchu na granicach: północnej, wschodniej, południowej i zachodniej, ze względu na udział turystów i odwiedzających jednodniowych. Udział ten jest różny zależnie od kierunku i typu granic.

III. Wyznaczenie miejsc prowadzenia badań (odrębnie dla każdej tury). Celowy wybór przejść o dużym i różnorodnym pod względem krajów pochodzenia ruchu podróżnych (Cieszyn, Świecko) lub o ruchu niedużym, ale charakterystycznym (Gdynia, Świnoujście i Okęcie) uzupełnia się losowaniem pozostałych reprezentantów poszczególnych granic tak, by suma wszystkich przejść objętych badaniami w danej turze wyniosła 12 lub 13. Łącznie w ciągu 2003 roku badania prowadzono na 34 przejściach, które obsługiwały 63% całkowitego ruchu cudzoziemców wyjeżdżających z Polski.

IV. Określenie liczby ankiet do realizacji na przejściach wybranych dla danej tury. Na podstawie struktury ruchu na poszczególnych kierunkach (granica wschodnia, południowa, zachodnia, morska, porty lotnicze) wylicza się przypadające na nie liczby ankiet. Z kolei z udziału wylosowanych przejść w ruchu na odpowiedniej granicy wynika liczba ankiet dla poszczególnych punktów badawczych.

Liczby ankiet dla przejść lotniczych i promowych ustala się z niewielką nadwyżką. Ma to na celu uzyskanie danych o turystach przybywających z krajów o niewielkim udziale w całym ruchu turystycznym, a stosunkowo często korzystających tych przejść (np. Skandynawia – przejścia promowe).

Na przejściach obsługujących ruch ponadlokalny, czyli uczęszczanych również przez cudzoziemców z krajów nie sąsiadujących z Polską, określono górny limit ankiet do przeprowadzenia z Czechami, Słowakami i Niemcami (na południu – ok. 35%, na zachodzie – ok. 65%).

2.4. Szacowanie liczby turystów

W Polsce wielkość populacji turystów zagranicznych nie jest dokładnie mierzona. Dysponujemy jedynie ogłaszanymi przez GUS danymi o liczbie cudzoziemców przekraczających granice. Z braku innych źródeł określających liczbę przyjazdów turystycznych musimy się opierać na przybliżonych oszacowaniach. Punktem wyjścia oszacowań są: analiza wyników badań z poprzednich lat, sprawozdania ankietników Instytutu Turystyki z przebiegu pracy na przejściach granicznych (w których podają oni na podstawie własnych obserwacji proporcje ruchu jednodniowego i turystycznego), analiza danych GUS o strukturze ruchu na poszczególnych przejściach według krajów pochodzenia oraz – pomocniczo – szacowane przez GUS rozmiary ruchu pieszego⁶.

Zasadniczo badania sondażowe Instytutu Turystyki prowadzone na przejściach granicznych są nastawione na określenie struktury ruchu przyjazdowego i profilu odwiedzających Polskę turystów. Pomiar bezwzględnej liczby przyjazdów turystycznych nie jest ich zasadniczym celem. Oszacowania Instytutu Turystyki są zatem koniecznością wynikającą z braku niezależnych informacji o rzeczywistej liczbie turystów odwiedzających Polskę.

Opracowanie nowej metody pomiaru liczby turystów zagranicznych jest przedmiotem odrębnego tematu badawczego „*Metodologia badań turystów zagranicznych*”.

2.5. Szacowanie przeciętnych wydatków⁷

Zarówno przeciętne wydatki nierezydentów poniesione na terenie Polski, jak i globalne przychody kraju z turystyki przyjazdowej od lat szacowane są w porównywalny sposób, z wykorzystaniem tej samej metodologii. Zmianom ulegają tylko te jej elementy, które wiążą się z modyfikacjami dokonywanymi w narzędziach badawczych. Mimo że metodologia ta została omówiona w poprzednich pracach Instytutu Turystyki, warto przypomnieć jej podstawowe założenia.

Przeciętne wydatki nierezydentów

Podstawą do analizy przeciętnych wydatków nierezydentów (turystów i odwiedzających jednodniowych), jak też łącznych wpływów z poszczególnych krajów są średnie arytmetyczne z próby (na osobę i na dzień pobytu) i średnie ważone. Średnie arytmetyczne z całej próby nie są upowszechniane, gdyż powielająby błąd wynikający ze struktury próby nie odpowiadającej strukturze zbiorowości generalnej. Próba nie jest proporcjonalna do struktury przyjazdów wynikającej z danych Straży Granicznej, o czym była mowa w części poświęconej zasadom losowania.

Jako średnie arytmetyczne z próby liczone są jednak i upowszechniane przeciętne wydatki nierezydentów (turystów i odwiedzających jednodniowych) z poszczególnych krajów i poszczególnych grup wyróżnionych ze względu na wybrane cechy (np. wg celu podróży, środków transportu, miejsc zakwaterowania). Należy podkreślić, że możliwość i zasadność posługiwania się średnimi arytmetycznymi z próby dla wybranych segmentów rynku jest – w wypadku niektórych krajów – dość ograniczona. Dotyczy to zwłaszcza tych grup turystów i od-

⁶ Por. *Ruch graniczny i wydatki cudzoziemców w Polsce oraz Polaków za granicą w 2002 r.* Warszawa GUS 2003.

⁷ Metoda szacowania wydatków została omówiona szerzej w opracowaniach: T. Skalska: *Wydatki cudzoziemców w Polsce w 1998 r.* Warszawa Instytut Turystyki 1999; T. Skalska: *Wydatki cudzoziemców w Polsce w 1999 r.* Warszawa Instytut Turystyki 2000; W. Bartoszewicz, T. Skalska: *Zagraniczna turystyka przyjazdowa do Polski w 2001 roku.* Warszawa Instytut Turystyki 2002.

wiedzących jednodniowych, które nie są w próbie dostatecznie licznie reprezentowane. Posługując się średnimi arytmetycznymi z próby podzielonej ze względu na wybrane cechy należy zawsze mieć na względzie liczebność tej próby w danym segmencie rynku.

Średnie ważone z kolei nie są i nie powinny być wykorzystywane do dalszych oszacowań (np. do obliczania globalnych przychodów dewizowych z tytułu przyjazdów turystów). Średnie te, zarówno obliczone dla turystów, jak dla odwiedzających jednodniowych, służą głównie do analizy dynamiki zmian przeciętnych wydatków w poszczególnych latach. Ani średnie z próby, ani średnie ważone nie obejmują wydatków poniesionych przed podróżą.

Globalne przychody z turystyki

We wszystkich dotychczasowych badaniach oszacowane przychody kraju z tytułu przyjazdów cudzoziemców (tzn. turystów i odwiedzających jednodniowych łącznie)⁸ składają się z trzech części:

- wydatków poniesionych przez turystów,
- wydatków poniesionych przez odwiedzających jednodniowych podczas ich pobytu w Polsce, niezależnie od celu przyjazdu, z wyjątkiem wykonywania pracy zarobkowej,
- zarejestrowanych przez NBP dochodów podmiotów gospodarczych pochodzących z eksportu polskich usług turystycznych.

Szacując wielkość przychodów Polski uzyskanych z tytułu przyjazdów nierezydentów (turystów i odwiedzających jednodniowych) wykorzystuje się następujące źródła informacji:

- wyniki przeprowadzonych na granicach, odrębnie wśród turystów zagranicznych i odwiedzających jednodniowych, badań ankietowych dotyczących ich wydatków podczas pobytu w Polsce (badania graniczne Instytutu Turystyki),
- dane o wielkości i strukturze przyjazdów z poszczególnych krajów (informacje publikowane przez GUS na podstawie rejestracji przekroczeń granicy dokonywanej przez Straż Graniczną),
- szacunki Instytutu Turystyki dotyczące struktury ruchu granicznego w podziale na turystów nocujących na terenie Polski i odwiedzających jednodniowych,
- zarejestrowane przez NBP wpływy ze sprzedaży polskich usług turystycznych za granicą (dane z bilansu płatniczego).

Łączne przychody z poszczególnych krajów składają się z dwóch części: wydatków turystów poniesionych na terenie Polski oraz wydatków odwiedzających jednodniowych poniesionych na terenie Polski.

Warto podkreślić, że łączne przychody z poszczególnych rynków nie zawierają tej części wpływów, które są zarejestrowane przez NBP, a pochodzą ze sprzedaży polskich usług turystycznych na tych rynkach. Wynika to z braku informacji o strukturze danych NBP w podziale na kraje, które są źródłem przychodów. Dane NBP są dołączane do kwoty globalnych wpływów kraju z tytułu przyjazdów cudzoziemców i nie są w żaden sposób dezagregowane⁹.

Przychody z tytułu przyjazdów turystów z danego kraju obliczane są przez pomnożenie przeciętnych wydatków na osobę dla danego kraju (średnia arytmetyczna uzyskana z próby) przez skorygowaną¹⁰ liczbę przyjazdów turystów z tego kraju.

⁸ Przychody dewizowe kraju z turystyki międzynarodowej to łączne wydatki osób odwiedzających dany kraj, w tym opłaty za transport międzynarodowy na rzecz miejscowych przewoźników oraz wszystkie przedpłaty na dobra i usługi odbierane w kraju docelowym. Należy do nich zaliczyć przychody od odwiedzających jednodniowych, poza przypadkami, kiedy ich wielkość usprawiedliwia ich wyodrębnienie (WTO).

⁹ Ani w podziale na kraje, ani też w podziale na wpływy od turystów i od odwiedzających jednodniowych.

¹⁰ Korygowanie dotyczy przyjazdów z krajów ościennych, a jego metoda zostanie omówiona w dalszej części opracowania.

Przychody z tytułu przyjazdów odwiedzających jednodniowych z danego kraju oblicza się mnożąc przeciętne wydatki na osobę dla danego kraju (średnia arytmetyczna uzyskana z próby) przez skorygowaną liczbę przyjazdów odwiedzających jednodniowych z tego kraju.

Łączne wydatki podróży są obliczane oddzielnie dla każdego kraju, a następnie sumowane. Dla państw ościennych obliczenia takie dokonywane są z podziałem na wydatki turystów i odwiedzających jednodniowych. Udział odwiedzających jednodniowych w przyjazdach z innych krajów niż sąsiedzkie szacowany jest na około 2-3%. Liczba ankiet przeprowadzonych w tej grupie przyjezdnych jest tak niewielka, że nie upoważnia do osobnego oszacowania przeciętnych wydatków dla każdego kraju z osobna. Dla uproszczenia rachunku, wszystkie przyjazdy jednodniowe z krajów pozasąsiedzkich traktuje się łącznie (grupa: *pozostałe*).

Metoda liczenia globalnych przychodów kraju z turystyki przyjazdowej powinna także uwzględniać wydatki ponoszone za granicą, jeszcze przed podróżą, na rzecz polskich podmiotów gospodarczych. Ta część przychodów jest częściowo uwzględniona w pozycji „płatności rejestrowane przez NBP”. Wielkość kwot rejestrowanych przez NBP pozwala przypuszczać, że nie odzwierciedlają one w pełni tej pozycji wydatków turystów¹¹. Chodzi tu przede wszystkim o koszty zakupu całych pakietów turystycznych oraz przedpłat na niektóre usługi (np. koszty zakwaterowania). Wśród tych wydatków znajdują się jednak zarówno kwoty pozostające w kraju, w którym pakiet został zakupiony (np. marża, część kosztów transportu krajowego), jak i kwoty przekazywane do kraju, na którego terenie usługa jest świadczona. Problem znalezienia metody pozwalającej na oszacowanie poszczególnych elementów pakietu turystycznego nie został jeszcze rozwiązany i wymaga odrębnych badań.

W 2003 roku przed dokonaniem rachunku łącznych przychodów z tytułu przyjazdów nierezydentów (turystów i odwiedzających jednodniowych) przyjęto następujące założenia, wynikające z szacunkowej struktury podróży:

- ogólna liczba przyjazdów ze wszystkich krajów ościennych została podzielona na ruch jednodniowy i turystyczny,
- liczbę przyjazdów z Ukrainy (po odjęciu ruchu jednodniowego) pomniejszono o 10%, a z Białorusi o 5% – na nielegalne czasowe migracje zarobkowe,
- przyjęto, że nielegalne czasowe migracje zarobkowe z Litwy i Rosji są od kilku lat minimalne i nie dokonano z tego tytułu żadnych korekt liczby przyjazdów turystów,
- od łącznej sumy przyjazdów z niektórych krajów nieościennych (poza np. krajami zamorskimi) odjęto 2-3% na ruch jednodniowy; przychody z tego tytułu oszacowano osobno.

Możliwość wyłączenia z analizy wydatków na zakupy w celu odsprzedania (zarówno w grupie turystów, jak i odwiedzających jednodniowych), pozwala – począwszy od 2000 roku – korygować sposób liczenia łącznych przychodów dewizowych i dostosować go do wymagań metodologicznych WTO. Korekty tej dokonano także w 2003 roku.

Jeśli chodzi o sposób obliczania przychodów uzyskanych z poszczególnych segmentów rynku (rozdz. 8), warto podkreślić, że oszacowane przychody w czterech głównych segmentach rynku (*typowa turystyka, turystyka biznesowa, odwiedziny u rodzin i znajomych oraz przyjazdy po zakupy*) dotyczą tylko turystów. Sumy dla kolejnych segmentów obliczono przez przemnożenie liczby przyjazdów turystów z poszczególnych krajów deklarujących dany cel pobytu przez średnie arytmetyczne wydatki z próby (dla danego kraju i danego segmentu).

W łącznych przychodach z segmentów nie uwzględniono sum rejestrowanych przez NBP, ponieważ dane o sprzedaży polskich usług turystycznych turystom zagranicznym nie uwzględniają podziału na poszczególne segmenty.

¹¹ Zwłaszcza jeśli uwzględnimy, że w strukturze przychodów lwią część stanowią rozliczenia z tytułu kart płatniczych, nie zaś z tytułu przyjazdów obcokrajowców.

2.6. Eliminowanie trudności związanych z badaniem wydatków

Trudności związane z badaniem wydatków nierezydentów i niebezpieczeństwo popełnienia błędów wynikają przede wszystkim z dwóch przyczyn:

- a) z błędów pomiaru,
- b) z trudności z doбором (losowaniem) próby reprezentatywnej.

Błędy pomiaru to różnice między wysokością wydatków deklarowanych przez respondentów a wydatkami rzeczywiście poniesionymi. Na wielkość tych różnic ma z pewnością wpływ projekt kwestionariusza badawczego (zwłaszcza brzmienie i sekwencja pytań, objętość ankiety, rozumienie pytań przez respondentów, umiejętność wyjaśnienia zakresu badań przez ankietera, itp.). W badaniach Instytutu Turystyki błędy te są z upływem czasu eliminowane, a wieloletnie doświadczenie w prowadzeniu badań granicznych pozwala z roku na rok doskonaląc narzędzia badawcze i metody przeprowadzania wywiadów.

Znacznie trudniejsze do wyeliminowania są te błędy, które wynikają z ograniczonego stopnia „panowania” respondenta nad własnym budżetem i z ograniczonej możliwości przypomnienia sobie wielkości tych wydatków, które są objęte zakresem badania. Najczęściej spotykanym źródłem tego typu błędów pomiaru są *błędy pamięci* oraz błędy wynikające z nakładania się wydatków w czasie i związanych z tym trudności z ich przyporządkowaniem do danej sytuacji (*błędy teleskopowe*). Pierwszy rodzaj błędów dotyczy zapominania o wydatkach dotyczących zjawisk odległych w czasie; można je eliminować przeprowadzając wywiady tuż po zaistnieniu badanego zjawiska (np. bezpośrednio po podróży) i jasno określając kategorie wydatków objętych badaniem. Warto zwrócić uwagę, że w literaturze przedmiotu podkreśla się, iż liczba kategorii powinna być starannie przemyślana: zbyt dużo kategorii może prowadzić do podwójnego liczenia wydatków (zaliczania tych samych sum do różnych kategorii), zbyt mało – do pomijania tych wydatków, które w rozumieniu respondenta nie pasują do wskazanych kategorii. Kategorie wydatków powinny zawsze wyczerpywać dane zjawisko i wykluczać się nawzajem. Błędy wynikające z nakładania się wydatków w czasie i związanych z tym trudności z przyporządkowaniem wydatków do danej sytuacji występują wówczas, gdy respondenci deklarują te wydatki, które nie są poddane analizie: np. poniesione zostały poza obszarem lub poza czasem objętym badaniem (wydatki dotyczące innej podróży lub – w badaniach regionalnych – wydatki poniesione w czasie tej samej podróży, ale w innym regionie). Warto pamiętać, że unikanie jednego rodzaju błędów może często prowadzić do nasilenia się innych. Zdaniem D.J. Stynesa pytanie o wydatki poniesione w ciągu ostatnich 24 godzin zmniejszy wprawdzie ryzyko popełnienia *błędów pamięci*, nasili natomiast niebezpieczeństwo nakładania się wydatków i omyłkowego włączenia wydatków poniesionych wcześniej (*błędy teleskopowe*)¹².

Kolejnym problemem związanym z precyzyjnym oszacowaniem wielkości wydatków jest wybór jednostki objętej badaniem. Może nią być pojedyncza osoba lub grupa osób podróżujących razem. Oba warianty mają silne i słabe strony. Zarówno w badaniach polskich, jak i w większości znanych badań prowadzonych w innych krajach podmiotem badania jest grupa osób podróżujących razem i ponoszących wydatki ze wspólnego budżetu (*travelling party*). Sytuacja taka dotyczy przede wszystkim wspólnie podróżujących członków rodzin, ale także grup znajomych (zwłaszcza młodych osób) gospodarujących wspólnym budżetem. Rzadko jednak grupy podróżujące razem rozliczają wspólnie cały budżet przeznaczony na podróż. Niejednokrotnie zdarzają się sytuacje mniej klarowne i jednoznaczne, kiedy część wydatków grupa ponosi wspólnie (np. koszty benzyny czy wspólnego wyżywienia), część zaś – osobno (np. indywidualne ubezpieczenie, koszty usług osobistych czy zakup upominków). Istnieje

¹² D.J. Stynes: *Guidelines for Measuring Visitor Spending*. Materiał niepublikowany, s. 4.

wówczas niebezpieczeństwo niedoszacowania łącznych sum przeznaczonych na podróż i trzeba zadbać, aby osoba zarządzająca całym budżetem i odpowiadająca na pytania ankietera uwzględniła dodatkowe, osobiste wydatki pozostałych. Wybór pojedynczej osoby jako podmiotu badania obciążony jest jeszcze większym ryzykiem błędu (grozi pominięciem wspólnych wydatków ponoszonych np. przez rodziny), większość badaczy decyduje się zatem na ten pierwszy wariant, mimo jego niedoskonałości.

CZĘŚĆ II. TENDENCJE W TURYSTYCE ŚWIATOWEJ I EUROPEJSKIEJ W LATACH 1997-2003

3. Sytuacja ogólna

- W 2003 roku ogólna liczba podróży międzynarodowych na świecie spadła do 694 milionów (o 1,2%).
- Wielkość ruchu w Europie w zasadzie się nie zmieniła (401,5 mln podróży, wzrost o 0,4%).

Tab. 4. Przyjazdy turystów zagranicznych na świecie według regionów WTO (w mln)

	Liczba przyjazdów						Zmiana (%)		
	1990	1995	2000	2001	2002	2003*	01/00	02/01	03/02
Świat	455,9	550,4	687,3	684,1	702,6	694,0	-0,5	2,7	-1,2
Europa	280,6	322,3	392,7	390,8	399,8	401,5	-0,5	2,3	0,4
Europa Północna	32,3	41,4	46,8	44,6	46,4	47,1	-4,7	4,1	1,5
Europa Zachodnia	113,8	116,7	142,8	139,2	141,1	139,1	-2,6	1,4	-1,4
Europa Środkowo- Wschodnia	39,0	61,4	62,3	63,4	65,2	68,3	1,8	2,9	4,7
Europa Południowa- Śródziemn.	95,5	102,7	140,8	143,7	147,0	147,0	2,1	2,3	0,0
Azja i Pacyfik	57,7	85,6	115,3	121,1	131,3	119,1	5,1	8,4	-9,3
Azja Północno- wschodnia	28,0	44,1	62,5	65,6	73,6	67,2	5,0	12,2	-8,8
Azja Południowo- Wschodnia	21,5	29,2	37,0	40,2	42,2	35,7	8,7	4,9	-15,4
Oceania	5,2	8,1	9,6	9,5	9,6	9,4	-1,6	0,8	-1,9
Azja Południowa	3,2	4,2	6,1	5,8	5,9	6,8	-4,5	0,9	16,5
Ameryki	93,0	108,8	128,0	120,2	114,9	112,4	-6,1	-4,4	-2,1
Ameryka Północna	71,7	80,5	91,2	84,4	81,6	76,1	-7,5	-3,3	-6,7
Karaiby	11,4	14,0	17,2	16,9	16,1	17,3	-1,6	-5,0	7,6
Ameryka Środkowa	1,9	2,6	4,3	4,4	4,7	4,9	1,7	6,4	3,4
Ameryka Południowa	7,9	11,7	15,2	14,4	12,5	14,2	-5,0	-13,6	13,5
Afryka	15,0	20,0	27,4	28,3	29,1	30,5	3,2	2,8	4,9
Afryka Północna	8,4	7,3	10,1	10,6	10,3	10,8	4,8	-2,4	4,8
Afryka Subsaharyjska	6,6	12,7	17,4	17,8	18,8	19,8	2,3	6,0	4,9
Bliski Wschód	9,7	13,6	24,0	23,6	27,6	30,4	-1,3	16,7	10,3

* Oszacowania na podstawie niepełnych danych za 2003 r.

Źródło: WTO (World Tourism Barometer, Vol 2, No. 1, January 2004).

4. Trendy w turystyce europejskiej w 2003 roku. Podstawowe kraje recepcyjne i generujące ruch turystyczny

Specjaliści ankietowani w ramach panelu ekspertów WTO ocenili ubiegły rok w turystyce światowej na 3,4, a w Europie na 3,2 (wg pięciopunktowej skali od 1 „dużo gorzej” do 5 „dużo lepiej”). Regionalnie wyniki nieznacznie odbiegają od ogólnej średniej. Oczekiwania na 2004 rok dla Europy wyrażają się średnią 3,9 – niższą niż dla Ameryki (4,2) oraz regionu Azji i Pacyfiku (4,1).

Ze wstępnych danych WTO wynika, że w 2003 roku poprawę pod względem liczby przyjazdów zanotowały: Bułgaria, Łotwa, Czechy, Islandia, Serbia i Czarnogóra, Estonia, Chorwacja, Portugalia, Słowenia, Litwa i Turcja.

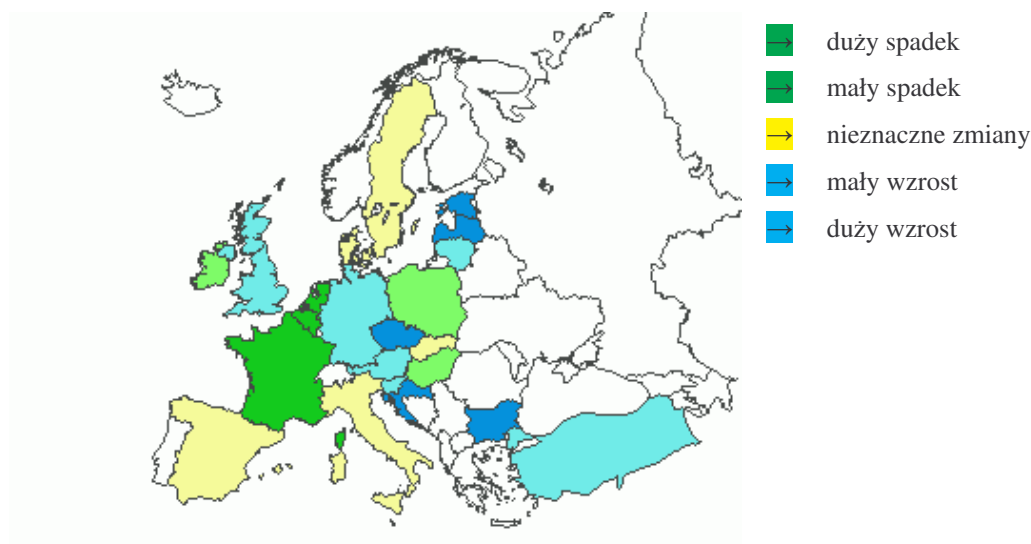
Kilkuprocentowe spadki liczby przyjazdów zanotowały: Cypr (o 4,7%), Holandia (2,7%), Francja (2,6%) i Belgia (2,2%), a nieznaczne (o mniej niż 2%) – Polska, Irlandia, Węgry, Słowacja i Malta.

Recesja ekonomiczna wpłynęła na wydatki turystyczne najważniejszych rynków generujących. Spadek wydatków na turystykę międzynarodową wykazują: Grecja (o 17,2%), Polska (14%), Szwecja (5,9%), Holandia (5,6%), Dania (4,6%), Szwajcaria (2,8%).

W konsekwencji wiele krajów recepcyjnych zanotowało zmniejszenie wpływów. Należą do nich: Węgry (spadek o 12,2%), Cypr (10,4%), Polska (9,4%), Grecja (8%), Litwa (7,4%), Dania (7,7%), Szwecja (6,1%) i Francja (5,4%).

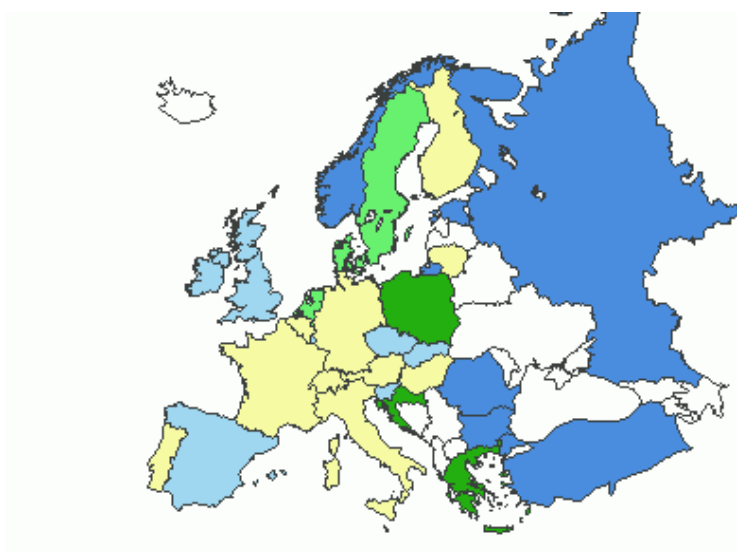
Wzrost wpływów z turystyki przyjazdowej sygnalizują: Chorwacja (aż o 67,3%), Bułgaria (21,3%), Turcja (10,9%), Rosja (8,0%), Słowenia (6,7%), Malta (6,0%), Norwegia (4,3%), Czechy (4,2%) i Hiszpania (3,7%).

Mapa 1. Turystyczny ruch przyjazdowy w Europie – zmiany w 2003 roku

Źródło: WTO (World Tourism Barometer, Vol 2, No. 2, June 2004).

Mapa 2. Wydatki na turystykę międzynarodową
– zmiany w 2003 roku

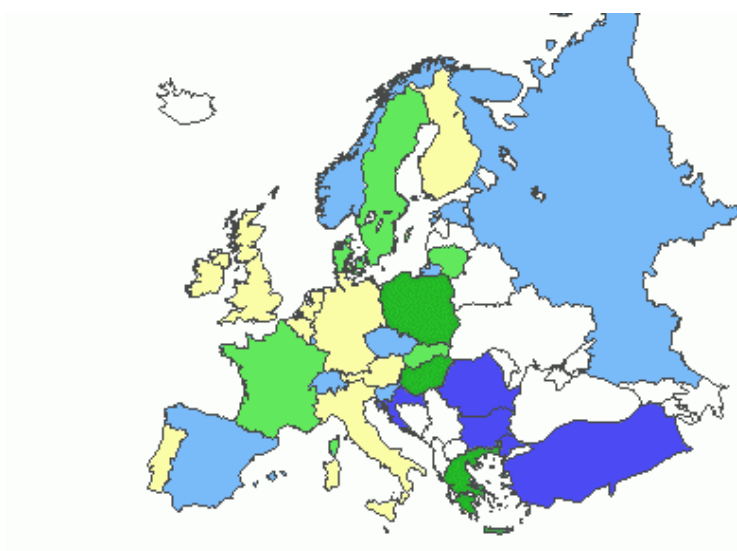

Legenda:

- duży spadek
- mały spadek
- nieznaczące zmiany
- mały wzrost
- duży wzrost

Źródło: WTO (World Tourism Barometer, Vol 2, No. 2, June 2004).

Mapa 3. Wpływy z turystyki międzynarodowej
– zmiany w 2003 roku

Legenda:

- duży spadek
- mały spadek
- nieznaczące zmiany
- mały wzrost
- duży wzrost

Źródło: WTO (World Tourism Barometer, Vol 2, No. 2, June 2004).

Tab. 5. Przyjazdy turystów zagranicznych w Europie w latach 2002 i 2003 (w tys.)

	Źródła danych	Przyjazdy w 2002 r. (tys.)	Przyjazdy w 2003 r. (tys.)	Zmiana 02/01 (%)	Zmiana 03/02 (%)
Francja	TF	77 012	75 048	2,4	-2,6
Hiszpania	TF	52 327	52 477	4,5	0,3
Włochy	TF	39 799	39 604	0,6	-0,5
Wlk. Brytania	VF	24 180	24 785	5,9	2,5
Austria	TCE	18 611	19 078	2,4	2,5
Niemcy	TCE	17 969	18 399	0,6	2,4
Węgry	VF/2	15 870	.	3,5	-1,0
Polska	TF	13 980	13 720	-6,8	-1,9
Turcja	TF	12 790	13 342	18,6	3,8
Portugalia	TF	11 644	.	-4,3	.
Szwajcaria	TF	10 000	.	-7,4	.
Holandia	TCE	9 595	9 335	1,0	-2,7
Szwecja	TF	7 458	7 450	0,4	-0,1
Chorwacja	TCE	6 944	7 409	6,1	6,7
Belgia	TCE	6 720	6 690	4,2	-2,2
Irlandia	TF	6 476	6 369	1,9	-1,7
Czechy	TCE	4 579	5 076	-11,8	10,9
Bułgaria	TF	3 433	4 048	7,8	17,9
Norwegia	TCE	3 107	.	1,1	.
Finlandia	TF	2 875	.	1,7	.
Cypr	TF	2 418	2 303	-10,3	-4,7
Dania	TCE	2 010	2 015	-0,9	0,2
Litwa	TF	1 428	1 491	12,4	4,4
Estonia	TF	1 362	1 462	3,2	7,3
Słowacja	TCE	1 399	1 387	14,8	-0,9
Słowenia	TCE	1 302	1 373	6,8	5,3
Malta	TF	1 134	1 127	-3,9	-0,7
Łotwa	TF	848	971	43,5	14,5
Islandia	TCE	705	771	4,9	9,4
Serbia i Czarnogóra	TCE	448	481	27,6	7,4
Macedonia	TCE	123	158	24,2	-2,3

Źródło: WTO (World Tourism Barometer, Vol 2, No. 2, June 2004).

W kolumnie „źródła danych” znajdują się istotne informacje o rodzaju danych statystycznych gromadzonych przez poszczególne kraje. Oznaczone są one następująco:

- TF – międzynarodowe przyjazdy turystów na granicach;
- VF – międzynarodowe przyjazdy na granicach (włącznie z odwiedzającymi jednodniowymi);
- TCE – turyści zagraniczni korzystający z obiektów noclegowych zakwaterowania zbiorowego;
- THS – turyści zagraniczni korzystający z hoteli i obiektów typu hotelowego;

Tab. 6. Wpływy i wydatki na turystykę międzynarodową w Europie w latach 2002 i 2003*

	Wpływy		Wydatki	
	W 2002 (mln US\$)	zmiana 03/02 (%) ¹³	W 2002 (mln US\$)	zmiana 03/02 (%)
Hiszpania	33 609	3,7	6 638	4,2
Francja	32 329	-5,4	19 460	0,6
Włochy	26 915	-2,1	16 935	2,4
Niemcy	19 158	1,3	53 196	1,7
Wlk. Brytania	17 591	0,6	40 409	6,3
Turcja	11 901	10,9	1 881	12,4
Austria	11 237	-0,8	9 391	1,3
Grecja	9 741	-8,0	2 450	-17,3
Holandia	7 706	0,2	12 919	-5,6
Szwajcaria	7 628	2,5	6 427	-2,8
Belgia	6 892	0,7	10 435	-0,2
Dania	5 785	-7,7	6 856	-4,6
Portugalia	5 720	1,2	2 274	0,3
Szwecja	4 701	-6,1	7 241	-5,9
Polska	4 491	-9,4	3 200	-12,5
Rosja	4 188	8,0	12 005	14,1
Chorwacja	3 811	67,3	781	-13,9
Irlandia	3 768	1,4	3 743	5,2
Węgry	3 273	-12,2	1 722	-1,7
Czechy	2 941	4,2	1 575	5,6
Norwegia	2 738	4,3	5 814	14,4
Luksemburg	2 186	7,1	1 896	5,2
Cypr	1 860	-10,4	424	3,3
Finlandia	1 573	0,0	1 966	0,5
Bułgaria	1 344	21,3	616	17,7
Słowenia	1 083	6,7	614	7,9
Słowacja	724	-3,3	442	5,0
Rumunia	612	12,5	396	12,5
Malta	568	6,0	152	15,0
Estonia	555	2,9	231	13,8
Litwa	513	-7,4	341	-0,2

* Na podstawie niepełnych danych za 2003 r.

Źródła: WTO (World Tourism Barometer, Vol 2, No. 2, June 2004), oszacowania Instytutu Turystyki.

Według danych przedstawionych przez IPK International na konferencji prasowej podczas targów ITB Berlin¹⁴ (15 marca 2004 r.) liczba podróży międzynarodowych na świecie w 2003 roku spadła o 2%, a największy spadek odnotowano w okresie od stycznia do maja (skumulowany wpływ wojny w Iraku i epidemii SARS).

¹³ Zmiany procentowe są liczone według walut lokalnych, z wyjątkiem Chorwacji, Rosji, Rumunii i Turcji, dla których zmiany obliczono w USD oraz Węgier, które podały zmiany liczone w euro.

¹⁴ Global Travel Trends 2003.

Europejczycy (bez uwzględnienia dzieci) w 2003 roku:

- odbyli 338 mln podróży zagranicznych (wzrost o 0,5%), podczas których
- skorzystali z 3,4 mld noclegów (wzrost o 4%), i
- wydali 310 mld euro (wzrost o 2%);

Największy przyrost liczby wyjazdów charakteryzuje mieszkańców Grecji (+13%), Estonii (+11%), Bułgarii (+10%), Rosji (+6%) i Irlandii (+6).

Ponad dwie trzecie podróży podejmowano w celach wakacyjnych-rekreacyjnych (bez zmian w stosunku do roku poprzedniego); liczba podróży służbowych i biznesowych (14% udziału w całkowitej liczbie podróży) spada już od kilku lat (w 2003 r. o 3%), a liczba odwiedzin krewnych lub znajomych wzrosła o 5%. Do krajów najczęściej odwiedzanych przez Europejczyków należą: Hiszpania (13%), Francja (12%), Włochy (9%), Niemcy (8%), Wielka Brytania (4%), Grecja (4%) i Holandia (3%). Liczba podróży lotniczych wzrosła o 2%, przy czym tradycyjne linie lotnicze (122 mln pasażerów na trasach międzynarodowych) odnotowały spadek o 8%, a tanie linie – prawie dwukrotny wzrost do poziomu 25 mln.

Niemcy w 2003 roku nieco zwiększyli swoje zainteresowanie podróżami po własnym kraju, kosztem podróży zagranicznych: odbyli oni 73 mln podróży zagranicznych (spadek o 3%), podczas których wydali 62 mld euro, i skorzystali z 500 mln noclegów. Liczba podróży krajowych wyniosła 194 mln (wzrost o 1%).

Niemcy najchętniej podróżowali w 2003 roku do: Austrii (15%), Włoch (14%), Hiszpanii (13%), Francji (10%), Holandii (6%), Turcji i Szwajcarii (po 4%)

4.1. Miejsce turystyki w gospodarce według oszacowań WTTC

- W 2003 roku według szacunków *World Travel and Tourism Council*¹⁵ łączny popyt turystyczny na świecie wyniósł około 4,82 bln USD (w 2002 r. 4,3 bln, w 2001 r. 4,24 bln, a w 2000 r. 4,34 bln USD). Oszacowania na 2004 rok mówią o 5,5 bln USD. Do 2014 roku popyt wzrośnie do około 9,6 bln USD.
- W 2003 roku w skali całego świata przemysł związany z turystyką i podróżami przyczynił się do wytworzenia 3,7% Produktu Krajowego Brutto (1 366 mld USD). W przemyśle turystycznym w 2003 roku znalazło zatrudnienie 70,4 mln osób (2,7% ogółu miejsc pracy). Szacuje się, że do 2014 roku zatrudnienie wzrośnie do 87,4 mln osób (2,9%).
- Wpływ szeroko rozumianej gospodarki turystycznej jest znacznie większy: szacuje się, że jej udział w PKB wyniósł w 2003 roku 10,15% (3 728 mld USD). Liczba zatrudnionych w 2003 roku wyniosła 204,766 mln osób (7,87% ogółu miejsc pracy) i powinna wzrosnąć w ciągu najbliższych dziesięciu lat do 259,9 mln (8,6%).
- WTTC szacuje, że w 2003 roku łączny popyt turystyczny w Unii Europejskiej wyniósł 1 666 mld USD. Do 2013 roku można się spodziewać wzrostu do ok. 2,8 bln USD.
- W 2003 roku przemysł związany z turystyką i podróżami w krajach UE przyczynił się do wytworzenia 4,3% Produktu Krajowego Brutto (449 mld USD). Do 2014 roku spodziewany jest wzrost tego wskaźnika do 4,35%. W przemyśle turystycznym w 2003 roku zatrudnienie znalazło 7,9 mln osób (4,8% ogółu miejsc pracy). Szacuje się, że do 2014 roku zatrudnienie wzrośnie do 8,9 mln (5,1%). Liczba zatrudnionych w szeroko rozumianej gospodarce turystycznej wyniosła w 2003 roku 21,325 mln (12,8%).

¹⁵ Szczegółowe dane są do pobrania z witryny WTTC <http://www.wttc.org/2004tsa/2004tsaregrept2.htm>.

Można się tam zapoznać z oszacowaniami na 2004 rok i innymi szczegółowymi danymi w układzie regionów i poszczególnych krajów, w tym Polski.

CZĘŚĆ III. WYNIKI BADAŃ INSTYTUTU TURYSTYKI: STAN I TENDENCJE WIELOLETNIE

5. Ruch przyjazdowy do Polski

Jako tło dla wyników badań ankietowych Instytutu Turystyki przedstawiamy informacje o ruchu przyjazdowym do Polski w 2003 roku i tendencje w tym zakresie w latach 1997-2003.

Omówienie ruchu na przejściach granicznych

W 2003 roku granice Polski przekroczyło 52,13 mln cudzoziemców, o 2,7% więcej niż w 2002 roku. Największy spadek zanotowano na granicy z Federacją Rosyjską, a największy wzrost – na granicy ze Słowacją. Październik, pierwszy miesiąc obowiązywania wiz na wschodzie, przyniósł znaczne ograniczenie ruchu przyjazdowego. Na granicy z Federacją Rosyjską liczba przyjazdów spadła o 44%, z Białorusią – o 45%, a z Ukrainą – o 70%. W listopadzie spadki były już mniejsze i wyniosły (odpowiednio): 31%, 24,5% i 43%, a w grudniu ponownie zmalały: 18,5%, 18% i 22%. Wydaje się, że efekt wprowadzenia wiz może być nieco mniejszy, niż się obawiano.

Tab. 7. Przyjazdy cudzoziemców do Polski według granic (w tys.)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Rok 2002=100
Przyjazdy ogółem	87 817	88 592	89 118	84 515	61 431	50 735	52 130	102,7
Niemcy	49 172	50 700	52 448	47 047	29 606	22 339	24 191	108,3
Republika Czeska	20 855	21 373	18 239	16 803	13 442	12 073	12 353	102,3
Ukraina	4 944	4 392	4 841	5 743	5 942	5 405	4 395	81,3
Republika Białoruś	4 147	3 170	5 125	6 515	5 610	4 633	4 144	89,4
Republika Słowacka	3 850	4 092	3 512	3 133	2 017	1 790	2 572	143,7
Republika Litewska	1 661	1 738	1 484	1 390	1 373	1 314	1 328	101,0
Granica morska	1 276	1 384	1 340	1 513	1 224	1 201	1 346	112,1
Lotniska	927	1 011	1 069	1 161	1 174	1 126	1 182	105,0
Federacja Rosyjska	985	731	1 060	1 210	1 042	853	620	72,7

Źródło: GUS na podstawie danych Straży Granicznej.

Ruch tranzytowy wschód-zachód na przejściach z Niemcami jest zdominowany przez podróżnych z Litwy, Łotwy, Estonii i Rosji; 29% wszystkich przyjazdów Litwinów zanotowano na zachodzie. Udział przekroczeń granicy zachodniej wśród Łotyszy wyniósł 23%, Estończyków i Rosjan – po 20%. Białorusinów i Ukraińców było na przejściach zachodnich po 7%, znacznie mniej niż w latach dziewięćdziesiątych.

W ruchu tranzytowym na przejściach południowych, oprócz wymienionych wyżej, uczestniczą Holendrzy i, w mniejszym stopniu, Belgowie; 27% Holendrów odwiedzających Polskę przekroczyło granice na południu (głównie w Jakuszycach – granica z Republiką Czeską). Godny podkreślenia jest znaczny odsetek Amerykanów korzystających z przejść na granicy południowej (ogółem 24%, z czego na przejściu kolejowym w Zebrzydowicach – 11%). Udział przekroczeń granic polsko-czeskiej i polsko-słowackiej wyniósł po 15% wśród Estończyków i Łotyszy, 9% wśród Litwinów i 6% wśród Rosjan. W porównaniu z latami dziewięćdziesiątymi notuje się spadek liczby przyjazdów Szwedów i Duńczyków na południu.

Przyjazdy według krajów

Przytoczone dane dotyczą wszystkich przyjazdów cudzoziemców do Polski. Obejmują one zarówno gości jednodniowych, jak i turystów (czyli tych cudzoziemców, którzy spędzili w Polsce co najmniej jedną noc, lecz nie pozostawali dłużej niż przez rok).

Tab. 8. Przyjazdy do Polski według grup krajów (w tys.)

	2000	2001	2002	2003	Rok 2001 = 100	Rok 2002 = 100
Ogółem	84 515	61 431	50 735	52 130	84,9	102,7
Niemcy	48 903	31 010	23 655	25 457	82,1	107,6
Unia Europejska (poza Niemcami)	2 110	1 861	1 700	1 682	90,4	98,9
Kandydaci do UE:						
sąsiedzi z południa	18 154	14 101	12 582	13 899	98,6	110,5
kraje bałtyckie	15 899	11 918	10 439	11 723	98,4	112,3
pozostałe	2 094	2 027	1 984	1 982	97,8	99,9
Pozostałe kraje Europy	162	156	158	193	123,8	122,0
Rosja, Białoruś, Ukraina	224	237	262	277	116,8	105,8
Inne kraje WNP	14 379	13 584	11 939	10 194	75,0	85,4
Główne kraje zamorskie	215	126	108	112	89,2	103,7
Reszta świata	366	341	311	334	97,9	107,3
	164	171	178	176	102,9	99,1

Źródło: GUS na podstawie danych Straży Granicznej.

Tabela 8. zawiera dane o przyjazdach do Polski według grup krajów. Ze względu na sąsiedzkie położenie Niemiec, wyłączono ten kraj z podsumowania Unii Europejskiej. W kategorii „kandydaci do Unii” ujęto wszystkie kraje, które wraz z Polską zostały przyjęte do UE w maju 2004 roku. Ze względu na specyfikę ruchu z poszczególnych kierunków ta kategoria została podzielona na „sąsiadów z południa” (Czechy i Słowacja), „kraje bałtyckie” (Litwa, Łotwa, Estonia) i „pozostałe” (Węgry, Słowenia, Malta i Cypr). Do „głównych krajów zamorskich” zaliczono Stany Zjednoczone, Kanadę, Japonię, Koreę Południową i Australię. Są to te kraje, dla których analizuje się wydatki w grupie „kraje zamorskie” (por. rozdział 6).

⚡ Najbardziej zmalała liczba przyjazdów z: Belgii (o 30%), Holandii (o 26%), Ukrainy (17,5%), Rosji (17%), Francji (11%) i Białorusi (10%).

⤴ Istotny, ponad dziesięcioprocentowy wzrost liczby przyjazdów zanotowano z następujących krajów: Słowacji (36%), Węgier (23%), Danii (o 21%), Hiszpanii (20%), Irlandii (19%), Rumunii (18%), Kanady (17%), Włoch, Korei Płd. (po 16%), Portugalii i Słowenii (po 15%).

Ruch przyjazdowy z Niemiec wzrósł o 7,6%, a liczba przyjazdów z pozostałych krajów Unii Europejskiej zmalała o 1,1%.

Dla oceny sezonu turystycznego istotne są tendencje zaobserwowane w trzecim kwartale. W porównaniu z III kw. 2002 roku:

⤴ Ogólna liczba przyjazdów wzrosła o 6,3%. Liczba przyjazdów z Niemiec wzrosła o 9,9%, a z pozostałych krajów Unii Europejskiej o 5,1%. Najbardziej wzrosła liczba przyjazdów z Danii, Włoch, Irlandii, Hiszpanii, Norwegii, Wielkiej Brytanii i Austrii, a także z krajów pozaeuropejskich (z Korei Płd., Kanady, Japonii, USA i Australii – łącznie o 11%).

⚡ W czwartym kwartale liczba przyjazdów z Rosji, Białorusi i Ukrainy była o 35% mniejsza niż w IV kwartale 2002 roku.

Tab. 9. Przyjazdy cudzoziemców do Polski według krajów (w tys.)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Rok 2002=100
ŚWIAT OGÓŁEM	87 817	88 592	89 118	84 515	61 431	50 735	52 130	102,7
Niemcy	49 589	51 573	53 788	48 903	31 010	23 655	25 457	107,6
Czechy	16 793	16 808	13 491	11 985	9 276	8 313	8 827	106,2
Ukraina	5 352	4 824	5 303	6 184	6 418	5 853	4 830	82,5
Białoruś	3 805	2 626	4 640	5 920	5 197	4 242	3 830	90,3
Słowacja	4 174	4 542	4 234	3 914	2 642	2 126	2 896	136,2
Rosja	2 036	2 062	2 114	2 275	1 969	1 844	1 534	83,2
Litwa	1 719	1 720	1 449	1 414	1 393	1 398	1 366	97,7
Łotwa	492	533	482	421	412	401	422	105,3
Holandia	348	390	371	402	337	303	225	74,3
Austria	371	367	285	304	297	248	266	107,2
USA	239	270	261	288	268	235	250	106,3
Francja	341	357	344	292	230	202	180	89,2
Wielka Brytania	232	248	236	240	222	202	211	104,5
Szwecja	212	234	208	205	192	191	198	103,6
Estonia	363	396	352	259	222	186	194	104,5
Włochy	191	194	185	191	189	185	215	116,2
Węgry	206	188	163	143	137	139	170	122,7
Dania	153	152	174	144	123	123	149	120,8
Belgia	175	181	177	160	112	93	65	70,4
Norwegia	59	63	60	57	60	64	69	106,5
Bułgaria	64	51	41	35	48	57	55	96,5
Rumunia	90	67	51	48	43	54	64	117,9
Finlandia	64	77	71	66	56	51	56	110,7
Kazachstan	88	97	78	105	61	51	49	96,1
Izrael	28	28	32	39	43	49	48	99,6
Mołdowa	118	83	69	84	50	44	47	106,7
Hiszpania	49	51	48	43	38	41	49	119,9
Szwajcaria	69	63	62	45	42	38	38	101,4
Chorwacja	18	18	19	21	24	29	31	108,5
Grecja	38	39	34	30	29	28	27	97,7
Japonia	19	18	23	26	25	26	28	106,9
Turcja	24	20	21	19	19	21	23	109,2
Korea Południowa	17	10	12	16	15	19	22	115,6
Irlandia	10	12	14	16	17	17	20	119,4
Kanada	26	24	22	21	19	18	21	117,4
Portugalia	17	19	20	15	16	17	19	115,2
Słowenia	14	14	16	17	17	18	20	114,8
Australia	15	14	16	15	14	13	13	100,8
Pozostałe kraje	199	158	153	154	148	145	147	100,9

Źródło: GUS na podstawie danych Straży Granicznej.

Przyjazdy turystów do Polski

Instytut Turystyki szacuje, że wśród osób odwiedzających Polskę w 2003 roku było około 13,7 mln turystów¹⁶, a więc cudzoziemców, którzy spędzili u nas przynajmniej jedną noc. Oznacza to spadek o 2% w stosunku do poprzedniego roku.

- W grupie krajów sąsiednich spadek liczby przyjazdów turystów objął sąsiadów ze wschodu: Białorusi, Ukrainy i Rosji oraz Litwy.
- Wzrosły liczby przyjazdów turystów z Estonii (o 3,1%), Łotwy (o 4,7%) oraz niesąsiednich krajów WNP (o 5,6%).
- Udział wizyt jednodniowych z krajów nie sąsiadujących z Polską jest stosunkowo niewielki, toteż możemy stwierdzić te same tendencje, które zostały zasygnalizowane powyżej w odniesieniu do liczby przyjazdów ogółem. Oznacza to ogólny wzrost liczby przyjazdów z tych krajów o 1%, przy czym w przypadku z Unii Europejskiej notujemy minimalny spadek (o 0,6%).

Tab. 10. Przyjazdy turystów do Polski w latach 1997-2003 (w tys.)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Rok 2002=100
Świat ogółem	19 520	18 780	17 950	17 400	15 000	13 980	13 720	98,1
Niemcy	6 650	6 700	6 450	5 920	4 400	4 160	4 520	108,7
Ukraina	3 285	3 180	2 920	3 090	3 080	2 930	2 480	84,6
Białoruś	2 335	1 730	2 180	2 370	2 080	1 700	1 620	95,3
Rosja	1 600	1 360	1 160	1 140	980	940	790	84,0
Litwa	1 100	1 140	960	850	840	840	820	97,6
Łotwa	400	460	410	360	330	320	335	104,7
Estonia	300	340	300	220	190	160	165	103,1
Inne kraje WNP	240	180	150	170	100	90	95	105,6
Czechy	360	340	300	250	230	230	240	104,3
Słowacja	90	100	90	90	80	60	80	133,3
Pozostałe kraje ¹⁷	3 160	3 250	3 030	2 940	2 690	2 550	2 575	101,0
w tym:								
Unia Europejska (poza Niemcami)				2 050	1 810	1 650	1 640	99,4
Główne kraje zamorskie				360	335	310	330	106,5
Reszta świata				530	545	590	605	102,5

Źródło: oszacowania Instytutu Turystyki.

Należy podkreślić, że oszacowania Instytutu Turystyki dotyczą wszystkich przyjazdów turystów, bez względu na to, gdzie nocowali i w jakim celu przybyli. Liczba tych turystów zagranicznych, którzy korzystali z noclegów w rejestrowanych przez GUS obiektach zakwaterowania zbiorowego, jest znacznie niższa. Z rejestrowanych przez GUS obiektów zakwaterowania zbiorowego korzystało w 2003 roku 3 332 tysiące turystów zagranicznych (o blisko 6% więcej niż w 2002 r.). Zauważmy, że wzrost liczby noclegów udzielonych turystom zagranicznym był jeszcze większy: o 10,5%.

¹⁶ Uwaga: oszacowane liczby turystów należy traktować jako przybliżone. Nie dysponujemy żadnymi metodami dokładnego pomiaru liczby przyjeżdżających do Polski turystów, tj. cudzoziemców spędzających w naszym kraju co najmniej jedną noc. Dotyczy to zwłaszcza przyjeźdźców z krajów sąsiednich.

¹⁷ Dla poszczególnych krajów Unii Europejskiej (w wyjątku Niemiec) oraz krajów zamorskich lepiej posługiwać się liczbą wszystkich przyjazdów na podstawie danych Straży Granicznej (patrz tab. 9); zakładamy, że liczba przyjazdów turystów z tych krajów jest nieznacznie – o kilka procent – niższa niż liczba przyjazdów ogółem.

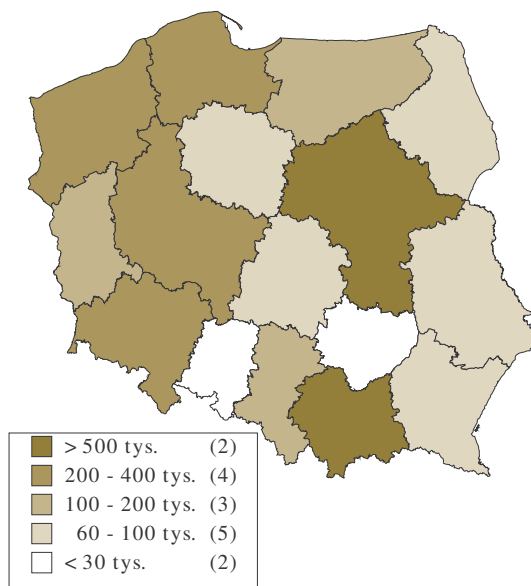
Tab. 11. Liczba turystów zagranicznych i liczba udzielonych noclegów w bazie noclegowej w latach 1997-2003 (w tys.)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	<i>Rok</i> <i>2002=100</i>
Liczba korzystających								
Obiekty zakwaterowania zbiorowego ogółem	3 628	3 387	3 229	3 117	3 152	3 145	3 332	105,9
W tym hotele	2 759	2 534	2 405	2 400	2 388	2 447	2 612	106,7
Liczba udzielonych noclegów								
Obiekty zakwaterowania zbiorowego ogółem	7 580	7 333	5 645	6 891	6 991	7 085	7 828	110,5
W tym hotele	5 257	4 985	3 722	4 697	4 687	4 784	5 239	109,5

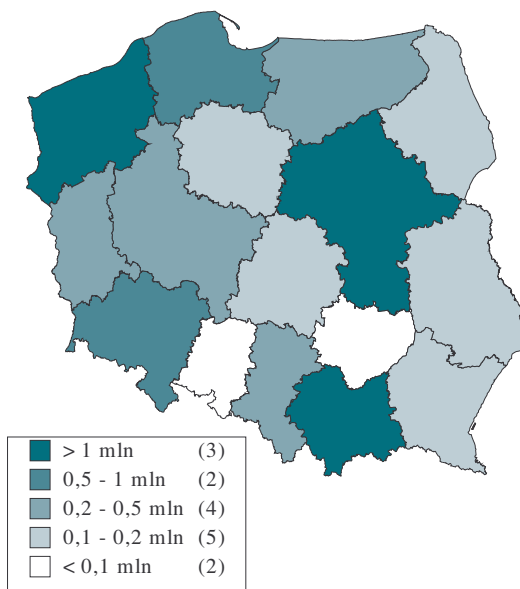
Źródło: GUS.

Rozmieszczenie terytorialne (według województw) liczby turystów zagranicznych korzystających z obiektów zakwaterowania zbiorowego i liczby udzielonych im noclegów ilustrują mapki 4 i 5.

Mapa 4.
Obiekty zakwaterowania zbiorowego:
korzystający cudzoziemcy w 2003 roku

Mapa 5.
Obiekty zakwaterowania zbiorowego:
noclegi udzielone cudzoziemcom w 2003 roku

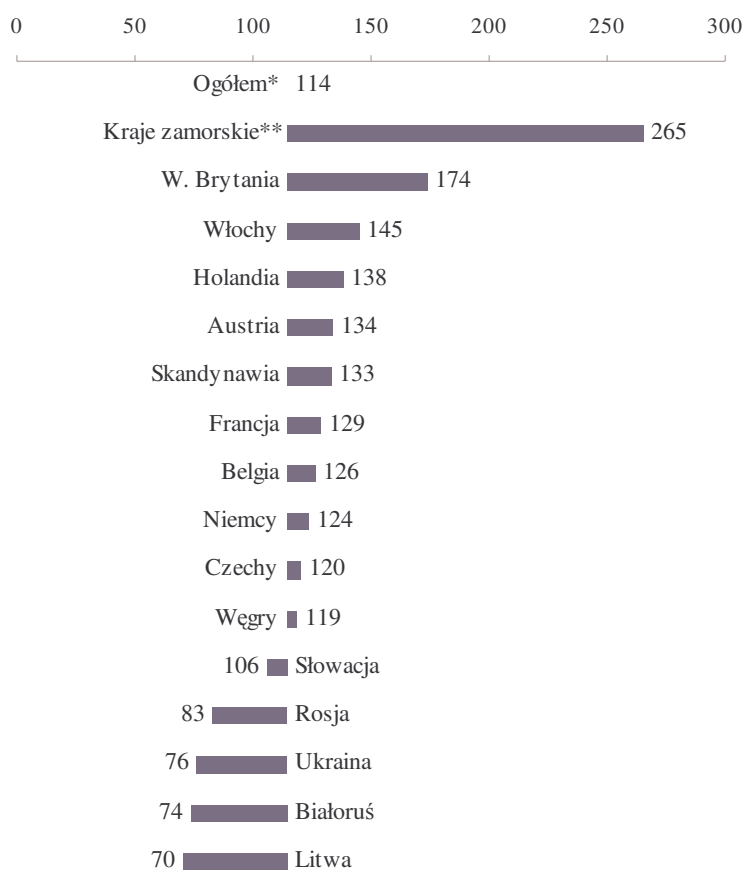
Źródło: GUS.

6. Wydatki cudzoziemców w Polsce: podstawowe trendy i kierunki zmian

6.1. Przeciętne wydatki turystów

Wyniki badań pozwalają oszacować, że w 2003 roku przeciętne wydatki turystów poniesione na terenie Polski wyniosły około 114 USD na osobę i blisko 24 USD dziennie (średnie ważone).

Rys. 1. Przeciętne wydatki turystów na osobę w 2003 roku w USD (według krajów)

* Średnia ważona.

** Australia, Japonia, Kanada, Korea Płd., USA.

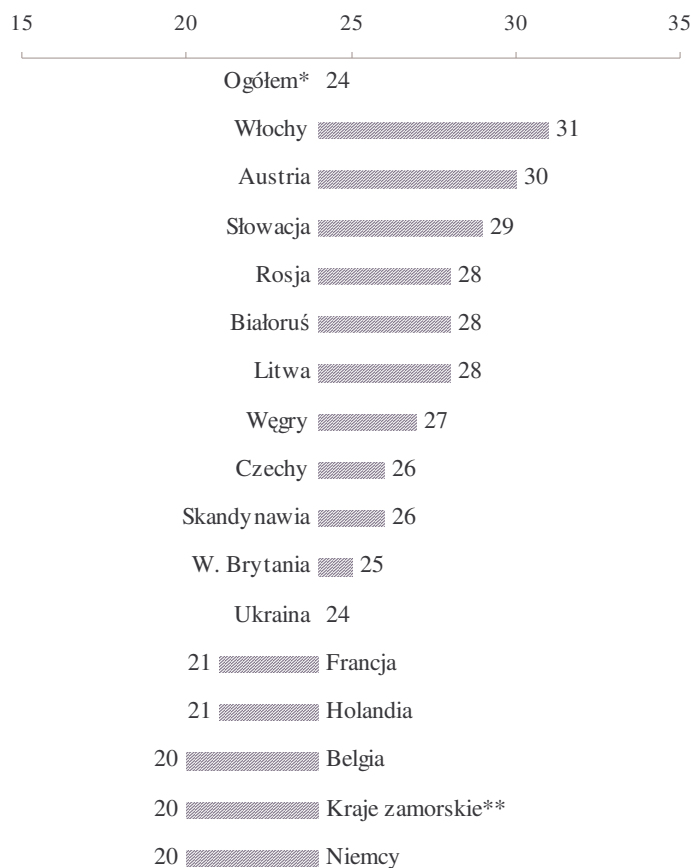
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 r.

Uzyskane rezultaty oznaczają, że nastąpił spadek średnich ważonych wydatków na osobę w stosunku do tych z poprzedniego roku (o 13,6%). Wydatki na osobę według krajów wyniosły od 70 USD (Litwa) do 265 USD (kraje zamorskie). Zanotowane zmiany obrazują spadek wydatków turystów prawie ze wszystkich rynków: w największym stopniu spadły wydatki turystów z Białorusi (o 36,2%), Belgii (o 30,4%), Francji (o ok. 29%) oraz Niemiec (o 14,5%), wzrosły zaś – turystów z Litwy (o 1,4%).

Mimo tendencji spadkowych warto zwrócić uwagę na znaczący wzrost przeciętnych wydatków w ostatnich miesiącach 2003 roku. Wzrost ten odnotowano przede wszystkim w odniesieniu do wydatków turystów z Niemiec, Wielkiej Brytanii, Austrii, Włoch i Węgier.

Przeciętne dzienne wydatki turystów wahały się w granicach od około 20 USD (turyści z krajów zamorskich, Belgii, Niemiec i Francji) do 30 USD (Austria, Włochy). W 2003 roku w odniesieniu do większości badanych krajów zanotowano spadek przeciętnych wydatków na jeden dzień pobytu. Wzrosły trochę dzienne wydatki Litwinów, wydatki zaś Rosjan pozostały na tym samym poziomie.

Rys. 2. Przeciętne wydatki turystów na 1 dzień pobytu w 2003 roku (w USD) – według krajów

* Średnia ważona.

** Australia, Japonia, Kanada, Korea Płd., USA.

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 r.

Porównanie dwu kategorii: *średnich wydatków na osobę* i *średnich wydatków na jeden dzień pobytu* pokazuje, że w latach 2000-2003 spadek dotyczył w większym stopniu tej pierwszej zmiennej: *średnich wydatków na osobę*. Świadczy to nie tylko i nie tyle o ograniczeniu skłonności do wydawania, ale także, a może nawet w większym stopniu, o skróceniu długości pobytów. Ta obserwacja, potwierdzona także w badaniu celów i motywów podróży cudzoziemców do Polski, odnosi się zwłaszcza do roku 2003. Na marginesie warto zauważyć, że tendencja do skracania pobytów jest obserwowana nie tylko w zagranicznej turystyce przyjazdowej do Polski, ale także do innych krajów europejskich.

Tab. 12. Przeciętne wydatki turystów zagranicznych na terenie Polski w latach 2000-2003 (według krajów)

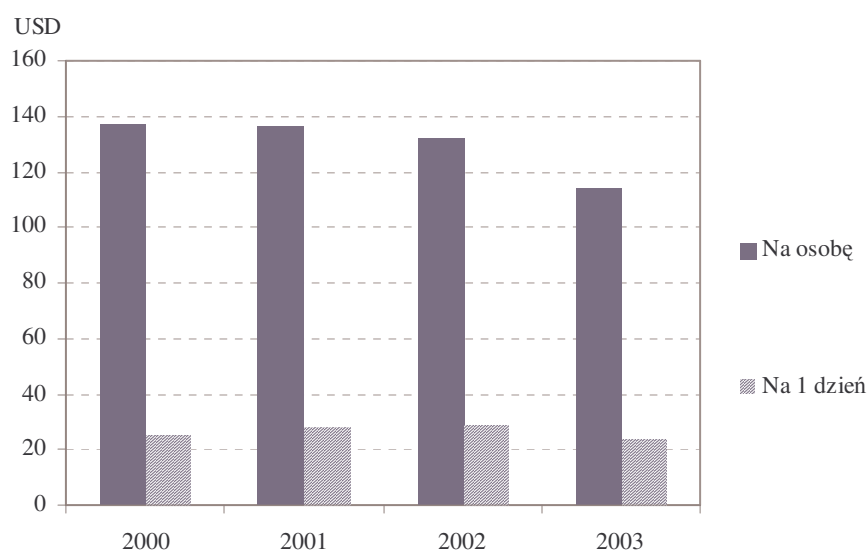
	Średnie wydatki w USD na osobę				Średnie wydatki w USD na dzień pobytu			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
Ogółem*	137	136	132	114	25	28	29	24
Austria	143	171	151	134	26	33	33	30
Belgia	.	181	182	126	.	30	31	20
Beneluks	164	179	181		24	28	30	
Białoruś	121	99	116	74	24	34	38	21
Czechy	129	176	146	120	25	33	29	26
Francja	161	170	182	129	24	27	31	21
Holandia	.	177	177	138	.	26	29	21
Litwa	102	111	69	70	32	32	26	28
Niemcy	141	143	145	124	24	24	23	20
Rosja	151	124	88	83	40	32	28	28
Skandynawia	124	128	137	133	22	24	27	26
Słowacja	131	174	150	106	23	34	31	29
Ukraina	115	105	92	76	24	29	33	24
Węgry	146	193	145	119	26	34	29	27
Wielka Brytania	199	203	193	174	34	26	35	25
Włochy	.	.	191	145	.	.	34	31
Kraje zamorskie**	305	324	302	265	21	20	23	20

* Średnia ważona.

** USA, Kanada, Korea Płd., Japonia, Australia.

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Rys. 3. Zmiany wielkości przeciętnych wydatków nierezydentów w latach 2000-2003

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań Instytutu Turystyki.

Podobnie jak w poprzednich latach, w 2003 roku poziom wydatków był zróżnicowany w zależności od celu podróży. Najwięcej, ale mniej niż w 2002 roku, pozostawiały w Polsce osoby wskazujące na sprawy służbowe jako główny cel podróży (135 USD na osobę). Również wydatki osób przyjeżdżających w celach typowo turystycznych były niższe niż poprzednio. Obniżeniu uległy także przeciętne wydatki podróżujących w odwiedziny do krewnych i znajomych oraz w celu dokonania zakupów. Powyżej przeciętnej wydawały osoby deklarujące religijne cele podróży.

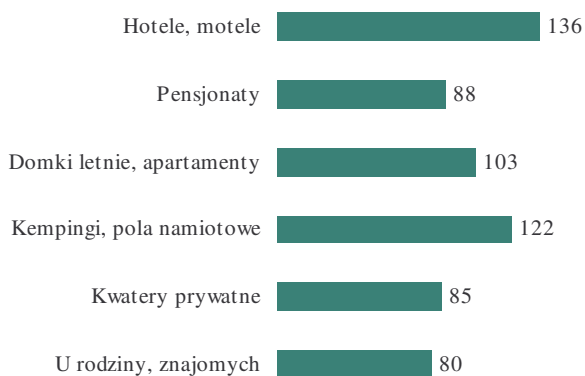
Rys. 4. Wydatki turystów w 2003 roku według celu podróży (w USD)

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 r.

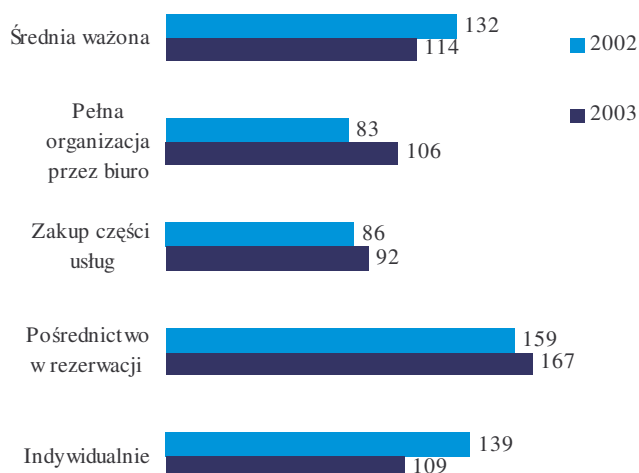
W 2003 roku – podobnie jak w latach poprzednich – najwięcej wydawały osoby zatrzymujące się w hotelach i motelach (136 USD na osobę). Najniższe wydatki związane były z wyborem kwater prywatnych jako miejsca noclegu (85 USD) i zamieszkaniem u rodziny lub znajomych (80 USD).

Rys. 5. Wydatki turystów w 2003 roku według rodzaju wykorzystywanej bazy noclegowej (w USD)

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 r.

Rys. 6. Wydatki turystów w latach 2002-2003 według sposobu organizacji podróży (w USD)

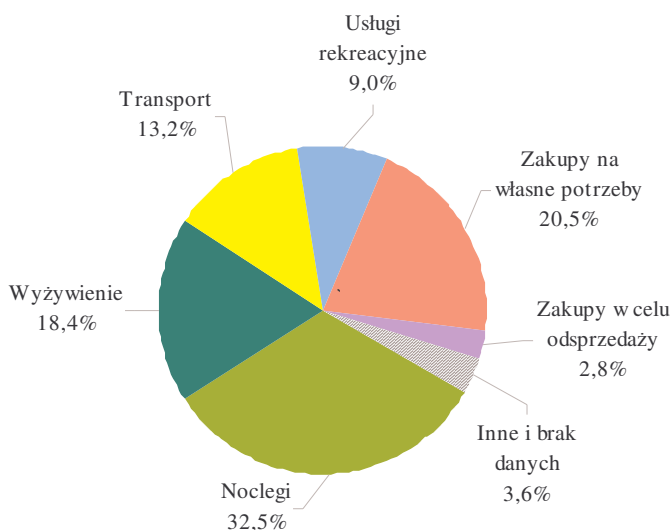
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

6.2. Wydatki według rodzajów i miejsca ponoszenia

Jeśli chodzi o strukturę wydatków według rodzajów, wyniki badań wskazują, że około 32,5% sum pozostawionych w Polsce turyści przeznaczają na noclegi, a blisko jedną piątą na wyżywienie (18,4%).

W porównaniu z poprzednim rokiem znaczenie obydwu tych pozycji w łącznym budżecie nieco się zmieniło (nieznacznie spadł udział wydatków na wyżywienie, co należy łączyć ze stabilizacją cen żywności). Podobny jak w poprzednim roku był udział wydatków na zakupy (na własne potrzeby oraz w celu odsprzedania). Na ten cel turyści przeznaczali łącznie 23,3% ogółu wydatków, wobec 22,1% w 2002 roku. Wydatki na zakupy (na własne potrzeby i w celu odsprzedania łącznie) wciąż stanowią bardzo ważną część budżetów osób przyjeżdżających z Białorusi, Ukrainy, Rosji i Litwy.

Rys. 7. Struktura wydatków poniesionych przez turystów na terenie Polski w 2003 roku (w %)

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 r.

Od kilku lat turyści deklarują stosunkowo niewielkie wydatki na zakupy w celu odsprzedaży: w 2003 roku stanowiły one zaledwie 2,8% i właściwie miały znaczenie tylko dla osób przyjeżdżających z Ukrainy (18,4% ogółu wydatków turystów przyjeżdżających z tego kraju) i Białorusi (17,0%). Podobnie jak w poprzednim roku, warto podkreślić słaby, ale korzystny trend jeśli chodzi o wydatki na usługi rekreacyjne oraz wzrost wydatków na transport. Ta ostatnia tendencja wiąże się zapewne z ciągłym wzrostem cen paliw oraz dominacją samochodu jako środka transportu w turystyce przyjazdowej do Polski.

Tab. 13. Struktura wydatków poniesionych przez turystów na terenie Polski w latach 2000-2003 (w %)

	2000	2001	2002	2003
Noclegi	30,7	35,7	31,9	32,5
Wyżywienie	21,2	23,4	21,3	18,4
Transport	8,6	10,0	11,7	13,2
Usługi rekreacyjne	7,7	8,3	8,7	9,0
Zakupy na własne potrzeby	18,3	16,3	19,1	20,5
Zakupy w celu odsprzedaży	8,8	1,9	3,0	2,8
Inne	4,3	3,6	3,9	3,4
Brak danych	0,4	0,8	0,4	0,2

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 2000-2003.

Z punktu widzenia znaczenia popytu turystycznego nierezydentów dla gospodarki kraju istotne jest również miejsce ponoszenia wydatków, a zwłaszcza ich podział na te, które zasiliły gospodarkę kraju generującego ruch turystyczny, i te, które wpłynęły do regionów recepcyjnych.

Tab. 14. Struktura wydatków turystów poniesionych przed podróżą w latach 2000-2003 (w %)

	2000	2001	2002	2003
Zakup pakietu usług	24,8	22,8	22,8	26,9
Transport	53,1	61,3	62,4	61,3
Inne	19,6	15,7	14,3	11,7
Brak danych	2,5	0,2	0,5	0,1

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 2000-2003.

Ważna jest jednak nie tylko próba ich rozdzielenia na sumy pozostające w kraju stałego zamieszkania turysty i te, które wpłynęły do systemu ekonomicznego kraju recepcyjnego, ale także ustalenie, jakie sumy zasiliły poszczególne odwiedzane regiony. Jest to niełatwe zadanie, zwłaszcza w odniesieniu do turystyki masowej, opartej na sprzedaży całych pakietów usług, niemożliwych do szczegółowego rozdzielenia na podstawie badania ankietowego turystów. Tradycyjne, kompleksowe usługi turystyczne opierają się na zintegrowanej produkcji, złożonym z wielu usług komplementarnych. Kupując pakiet usług (wycieczkę czy kilkudniowy pobyt wypoczynkowy) turyści nie wiedzą, jaka część ceny zapłaconej przez nich za imprezę turystyczną odpowiada poszczególnym rodzajom kosztów, jaka przeznaczona jest na zakup usług na terenie kraju wysyłającego, marżę organizatorów czy transport, jaka zaś – na usługi świadczone w kraju recepcyjnym i w jego poszczególnych regionach: usługi noclegowe, żywieniowe, rozrywkę, marżę pośredników itp. Próba oszacowania tej części przychodów zasi-

lających gospodarkę turystyczną kraju wymaga przeprowadzenia badań wśród szeroko rozumianych biur podróży: touroperatorów, agentów turystycznych, pośredników – nie zaś wśród turystów.

Tab. 15. Poziom i struktura wydatków poniesionych przed podróżą (wybrane kraje)

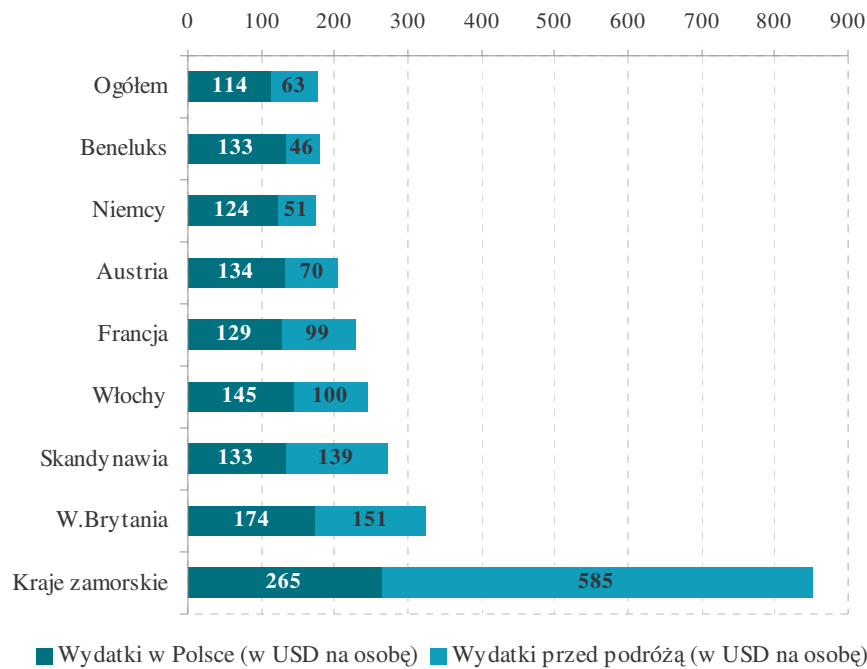
	2002				2003			
	USD na osobę	W tym na (w %):			USD na osobę	W tym na (w %):		
		pakiet	transport	pozostałe		pakiet	transport	pozostałe
Ogółem	63,5	22,8	62,4	14,8	62,8	26,9	61,3	11,8
UE (bez Niemiec)	95,7	21,3	67,4	11,3	94,8	30,7	61,2	8,1
Niemcy	55,7	27,4	48,0	24,6	51,0	25,2	52,8	22,0
Francja	105,2	28,7	58,7	12,6	99,2	39,2	54,8	6,0
W. Brytania	160,0	16,2	78,3	5,5	151,0	11,2	84,7	4,1
Austria	65,5	7,1	87,2	5,7	69,6	0,0	97,5	2,5
Włochy	105,7	0,0	94,7	5,3	100,0	26,4	71,8	1,8
Skandynawia	111,0	27,9	63,8	8,3	139,0	35,1	61,3	3,6
Beneluks	54,8	17,4	55,1	27,5	46,0	14,0	62,1	23,9
USA	540,9	5,7	92,4	1,9	546,5	8,7	91,3	0,0
Kraje sąsiedzkie (bez Niemiec)	26,6	22,3	63,9	13,8	20,3	29,8	56,0	14,2
Pozostałe kraje	70,3	5,6	91,3	3,1	83,4	13,1	84,4	2,5

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 2002-2003.

Podobnie jak w latach poprzednich, w 2003 roku najmniej przed podróżą wydawali mieszkańcy krajów ościennych i blisko położonych, najwięcej – krajów zamorskich, Wielkiej Brytanii, Francji, Włoch i Skandynawii. Zjawisko to jest zrozumiałe; wynika nie tylko z bliskiej odległości, a co za tym idzie mniejszych kosztów transportu, ale także z przewagi przyjazdów organizowanych przez biura podróży i większego udziału kosztów zakupu części usług za granicą. Blisko dwie trzecie kosztów poniesionych przed podróżą przeznaczają się na transport (w 2001 r. – ponad 61%, w 2002 r. – 62,4%, w 2003 r. – 61,3%).

Jeśli chodzi o turystów powierzających organizację podróży przedsiębiorstwom turystycznym, obniżenie przeciętnych wydatków w Polsce obserwuje się równocześnie ze wzrostem poziomu wydatków ponoszonych przed podróżą, na terenie miejsca zamieszkania. W znacznej części są to przedpłaty na pokrycie kosztów transportu i zakup usług świadczonych na terenie Polski, wpływające na konta polskich organizatorów i bezpośrednich usługodawców. Przeciętne wydatki osób korzystających z pełnej organizacji podróży lub zakupu części usług wyniosły w 2003 roku łącznie (przed podróżą i na terenie Polski) 423 USD na osobę (kraje zamorskie – 939 USD, Wielka Brytania – 692 USD, Francja – 592 USD, Niemcy – 546 USD, Włochy – 438 USD). Wydatki ponoszone przed podróżą przez tych turystów, którzy korzystali z pełnej lub częściowej oferty biur podróży, wyniosły w 2003 roku 327 USD na osobę (wobec 185 USD w 2002 r. i 152 USD w 2001 r.). Tendencje te świadczą także o rozwoju bezgotówkowych form płatności; potwierdzają je dane rejestrowane przez banki. Częstsze kupowanie całych pakietów usług na lokalnych rynkach turystycznych może wynikać z tego, że w okresie wzmożonego poczucia zagrożenia i niepewności turyści chętniej wykupują usługi w pełni zorganizowane, u znanych sobie touroperatorów.

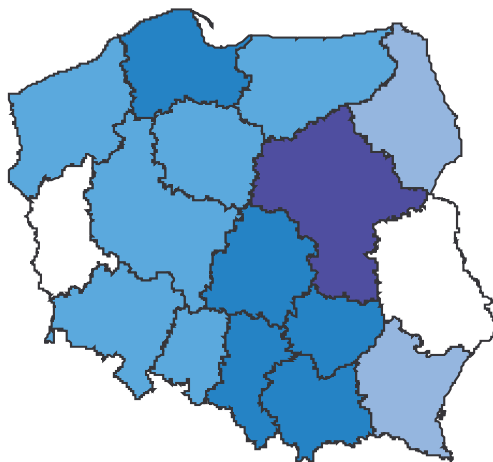
Rys. 8. Łączne wydatki na podróż poniesione przez turystów odwiedzających Polskę w 2003 roku

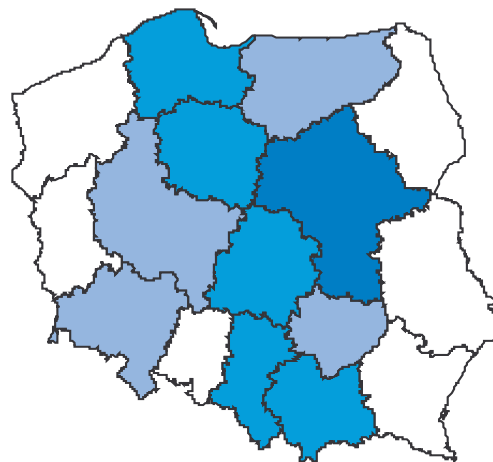
Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Mimo że precyzyjne regionalne rozszacowanie wydatków jest przy obecnym stanie badań niemożliwe, warto prześledzić poziom wydatków turystów, którzy wskazali poszczególne regiony kraju bądź wybrane wielkie miasta jako miejsce najdłuższego pobytu.

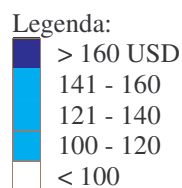
Mapa 6. Przeciętne wydatki według województw w 2002 roku

Mapa 7. Przeciętne wydatki według województw w 2003 roku

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Tab. 16. Przeciętne wydatki turystów w latach 2000-2003 według odwiedzanych województw (w USD na osobę)

	2000	2001	2002	2003
Zachodniopomorskie*	89	84	127	89
Pomorskie	130	125	149	128
Warmińsko-mazurskie	141	118	127	111
Podlaskie	119	97	117	86
Lubuskie	108	76	83	64
Wielkopolskie	116	130	127	117
Kujawsko-pomorskie	130	130	123	121
Łódzkie	132	158	145	133
Mazowieckie	150	163	163	148
Świętokrzyskie	147	172	146	114
Lubelskie	118	90	97	81
Dolnośląskie	102	101	122	109
Opolskie	131	143	133	96
Śląskie	139	144	144	128
Małopolskie	141	167	151	131
Podkarpackie	131	158	106	79

* *Jeśli turysta odwiedził kilka województw, podajemy wielkość wydatków dla tego województwa, w którym przebywał najdłużej.*

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 2000-2003.

W 2003 roku spadek wydatków przeciętnych nie pozostał bez wpływu na wielkość wydatków analizowanych według miejsca najdłuższego pobytu: zmniejszyły się wydatki osób zatrzymujących się we wszystkich województwach. Spadły także wydatki osób wskazujących wielkie miasta jako miejsca najdłuższego pobytu (z wyjątkiem Częstochowy).

Tab. 17. Przeciętne wydatki turystów w latach 2000-2003 według odwiedzanych miast (w USD na osobę)

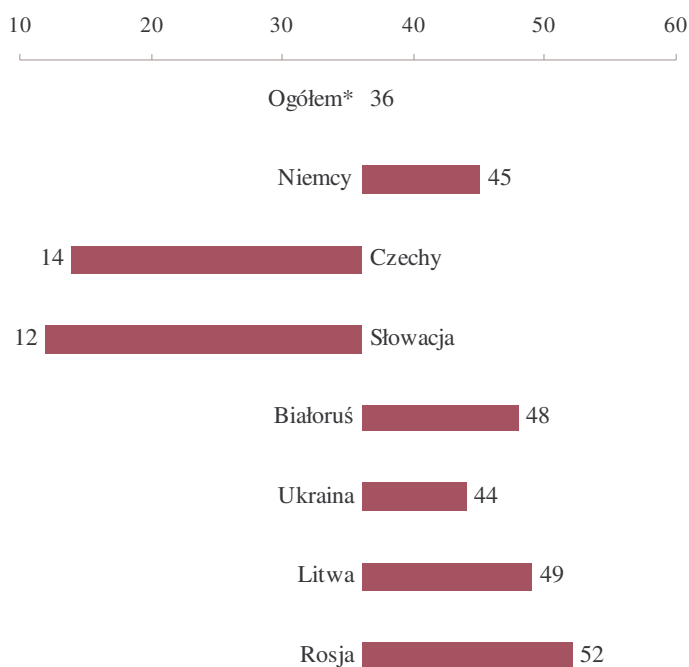
	2000	2001	2002	2003
Białystok	164	123	117	93
Warszawa	157	185	181	166
Katowice	139	154	141	110
Kraków	130	164	147	131
Łódź	128	174	162	133
Poznań	125	157	154	121
Szczecin	122	115	118	88
Lublin	117	117	116	101
Gdańsk	111	120	142	120
Wrocław	110	142	131	116
Częstochowa	90	120	127	142

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 2000-2003.

6.3. Wydatki odwiedzających jednodniowych

Przeciętne wydatki osób nie korzystających na terenie Polski z noclegu (odwiedzających jednodniowych) wyniosły w badanym okresie 36 USD, o 21,7% mniej niż roku poprzednim. Najwyższe wydatki deklarowali Litwini (49 USD), najniższe – Czesi i Słowacy (odpowiednio 14 USD i 12 USD).

Rys. 9. Przeciętne wydatki odwiedzających jednodniowych w 2003 roku według krajów (w USD)

* Średnia ważona.

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 r.

Warto zwrócić uwagę na wysoki spadek w 2003 roku przeciętnych wydatków ponoszonych przez odwiedzających jednodniowych z Ukrainy (o 53,7%) i Białorusi (o 37,7%). Dość znacznie spadły także wydatki Niemców (o 11,8%). Wydatki Czechów, Słowaków i Rosjan pozostały w zasadzie na niezmiennym poziomie. Sytuacja na rynku walutowym spowodowała, że przeciętne wydatki wzrosły w ostatnim kwartale 2003 roku.

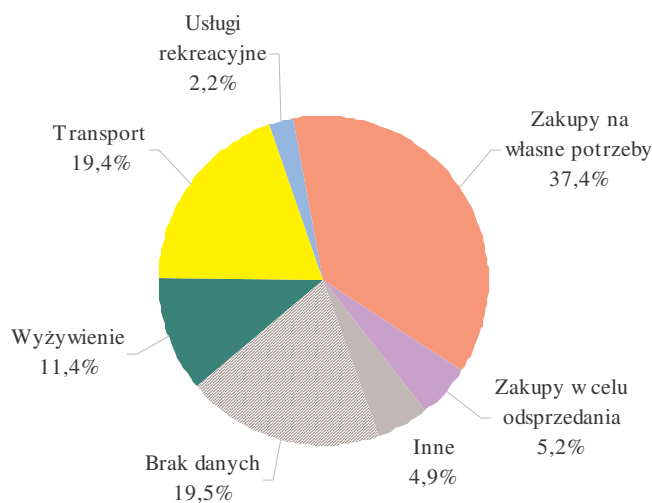
Tab. 18. Przeciętne wydatki odwiedzających jednodniowych w latach 2000-2003 (w USD na osobę)

	2000	2001	2002	2003	2003:2002
Ogółem*	44	41	46	36	0,78
Niemcy	53	41	51	45	0,88
Czechy	14	12	14	14	1,00
Słowacja	15	12	10	12	1,20
Białoruś	37	76	77	48	0,62
Ukraina	51	92	95	44	0,46
Litwa	52	76	63	49	0,78
Rosja	115	75	54	52	0,96

* Średnia ważona.

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Rys. 10. Struktura wydatków odwiedzających jednodniowych w 2003 roku (w %)

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 r.

Tab. 19. Wydatki odwiedzających jednodniowych według krajów w 2003 roku (w USD)

	Niemcy	Czechy	Słowacja	Białoruś	Ukraina	Litwa	Rosja	Pozostałe	Ogółem
Razem	45	14	12	48	44	49	52	27	36*
Liczba osób:									
Samotnie	70	20	16	64	86	70	77	32	53
Z rodziną, znajomymi	38	11	9	44	42	43	45	17	33
Cel podróży:									
Przejazd tranzytem	49	12	10	57	29	54	54	25	45
Turystyczny / prywatny	41	13	10	41	40	47	42	24	34
Służbowy / handlowy	51	20	20	62	75	50	83	28	44
Środek transportu:									
Samolot	55	-	-	13	-	-	-	32	55
Samochód osobowy	44	13	11	48	45	49	52	18	37
Samochód ciężarowy	-	16	18	55	25	53	42	25	34
Kolej	24	86	-	-	63	-	85	56	23
Prom/statek	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Autokar	39	-	-	-	-	-	-	-	39
Piesz/rower	44	13	-	-	-	-	-	-	27

* Średnia ważona.

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

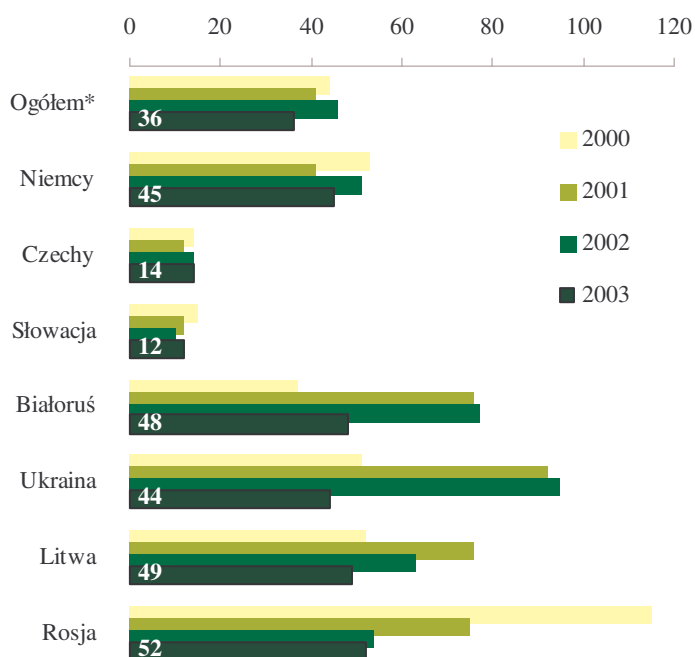
Podobnie jak w latach poprzednich, w 2003 roku odwiedzający jednodniowi wydali największe sumy w związku z zakupami na własne potrzeby. Było to jednak o kilka punktów

procentowych mniej niż w 2002 roku (2003 r. – 37,4%, 2002 r. – 40,8%); warto też pamiętać, że zależnie od kraju udziały te są dość zmienne. Na wyżywienie przeznaczono 11,4% ogółu wydatków, na transport – 19,4% (wobec 17,7% w roku poprzednim). Udział wydatków na zakupy w celu odsprzedania jest niewielki (2003 r. – 5,2%, 2002 r. – 4,0%).

Relatywnie najczęściej wydawały osoby przejeżdżające tranzytem (45 USD), podróżujące samotnie (53 USD), wykorzystujące samolot jako środek transportu (55 USD). Tendencja do ponoszenia wyższych wydatków przez osoby podróżujące samotnie utrzymuje się od kilku lat. Stosunkowo duże wydatki osób przejeżdżających tranzytem pozwalają przypuszczać, że w czasie tego typu przejazdów dokonuje się na terenie Polski zakupów o dość znacznej wartości. W 2003 roku zjawisko to nie było jednak nasilone w takim stopniu jak w latach poprzednich i odnosiło się przede wszystkim do Litwinów i Białorusinów. Obraz zmian, jakie w dłuższym okresie obserwuje się w poziomie wydatków odwiedzających jednodniowych, pokazuje rysunek 11.

- Wydatki Niemców zbliżone są do średniej dla całej badanej zbiorowości i ulegają stosunkowo niewielkim wahaniom; po okresie spadku wróciły w 2002 roku do poziomu sprzed dwóch lat; w 2003 roku ponownie notuje się pewne obniżenie, ale – w porównaniu ze zmianami w innych krajach – jest ono niewielkie.
- Bardzo zmienne są wydatki odwiedzających jednodniowych z Litwy, Ukrainy i Białorusi; po okresie gwałtownego wzrostu, który nastąpił w 2001 roku i trwał w 2002 roku, znacznie zmaleły (w odniesieniu do Litwy spadek był widoczny już w 2002 r.);
- Wydatki Rosjan wykazują trwałą (choć spowolnioną w 2003 r.) tendencję spadkową.
- Wydatki Czechów i Słowaków kształtują się na niskim, stabilnym poziomie (10-15 USD).
- Warto zwrócić uwagę, że w 2003 roku przeciętne wydatki odwiedzających jednodniowych wyrównały się (z wyjątkiem niskich, stabilnych wydatków Czechów i Słowaków).

Rys. 11. Zmiany wielkości przeciętnych wydatków odwiedzających jednodniowych w latach 2000-2003

* Średnia ważona.

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

6.4. Przychody dewizowe Polski z tytułu zagranicznej turystyki przyjazdowej

6.4.1 Wielkość i struktura przychodów w latach 2000-2003

Łączne przychody dewizowe w 2003 roku z tytułu przyjazdów cudzoziemców do Polski zostały oszacowane na podstawie wydatków turystów, odwiedzających jednodniowych (obydwie pozycje oszacowane na podstawie badań granicznych Instytutu Turystyki) oraz przy wykorzystaniu szacunków NBP, przygotowywanych do bilansu płatniczego sporządzanego na bazie płatności.

Z badań Instytutu Turystyki oraz z szacunków NBP wynika, że w 2003 roku łączne przychody wyniosły 4 069 mln USD, z czego 2 692 mln USD (tj. 66,2%) to wpływy od turystów, pozostała zaś część – od odwiedzających jednodniowych (por. tab. 20). Analizując wielkość łącznych przychodów z tytułu przyjazdów cudzoziemców i ich spadek w stosunku do poprzedniego roku (o 9,4%) warto zauważyć, że wpłynęły na to następujące zjawiska:

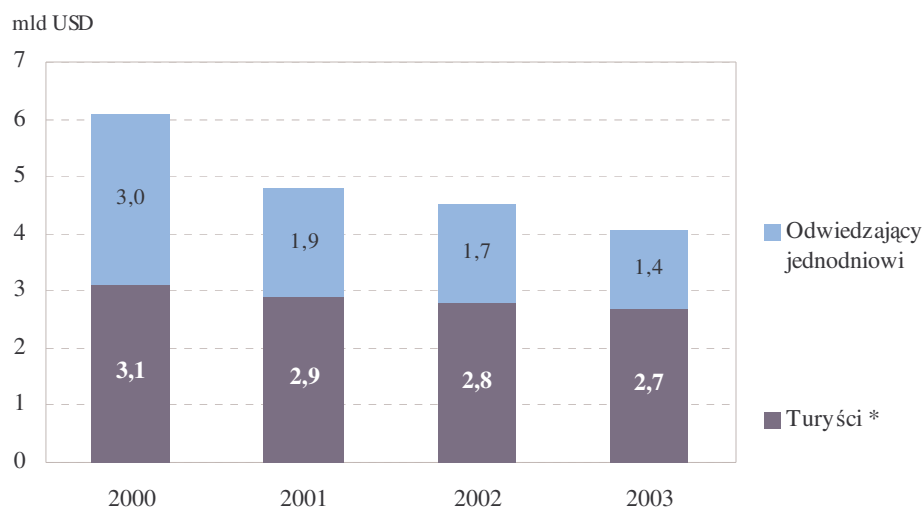
- niejednorodne w skali roku tendencje, obserwowane w turystyce przyjazdowej do Polski: w pierwszym i czwartym kwartale zanotowano znaczne obniżenie się liczby przyjazdów turystów do Polski (odpowiednio o 3,9% i 7,1%); zwiększona liczba przyjazdów w trzecim kwartale nie zrekompensowała tych spadków;
- w czwartym kwartale – wzrost liczby przyjazdów odwiedzających jednodniowych (zwłaszcza z Niemiec i Słowacji); zaczęły także wzrastać przeciętne wydatki na osobę (w relacji do wcześniejszych okresów roku);
- wzrost liczby przyjazdów z najważniejszego dla Polski rynku generującego ruch turystyczny – Niemiec; nasilony wzrost zaobserwowano zwłaszcza w ostatnim kwartale roku; z kolei spadek liczby przyjazdów dotyczył w największym stopniu przyjazdów turystycznych z krajów Beneluksu (o ponad jedną czwartą), Rosji (o 16%) i Ukrainy (o 15,4%);
- w ostatnim kwartale 2003 roku zdecydowany wzrost przeciętnych wydatków na osobę (zarówno turystów, jak i odwiedzających jednodniowych), zwłaszcza podróżnych z Niemiec;
- od kilku lat – wzrost obrotów rejestrowanych, zestawianych w bilansie płatniczym NBP na bazie płatności; świadczy to o wzroście znaczenia transakcji dokonywanych za pośrednictwem banków oraz transakcji bezgotówkowych, dokonywanych przy użyciu kart płatniczych; wskazuje na to również bardzo znaczące zwiększenie się poziomu wydatków ponoszonych przed podróżą, na terenie miejsca zamieszkania turystów;
- wzrost udziału przychodów od turystów w łącznej sumie przychodów dewizowych (z 62,4% w 2002 r. do 66,2% w 2003 r.); jest to zjawisko zdecydowanie pozytywne;
- wzrost liczby przyjazdów jednodniowych w ostatnim kwartale 2003 roku, jest związany zapewne z sytuacją polskiej waluty wobec euro (nie może więc być traktowany jako tendencja stabilna).

Tab. 20. Wielkość i struktura łącznych przychodów dewizowych Polski w latach 2001-2003

	2001		2002		2003	
	mln USD	Udział %	mln USD	Udział %	mln USD	Udział %
Turyści	1993,7	41,4	1804,6	40,2	1559,8	38,4
Odwiedzający jednodniowi	1901,5	39,5	1688,9	37,6	1377,3	33,8
Płatności rejestrowane przez NBP	920,0	19,1	997,0	22,2	1132,0	27,8
Razem	4815,2	100,0	4490,5	100,0	4069,1	100,0

Źródła: badania Instytutu Turystyki w latach 2001-2003, dane NBP.

Rys. 12. Łączne przychody dewizowe Polski z tytułu przyjazdów cudzoziemców w latach 2000-2003

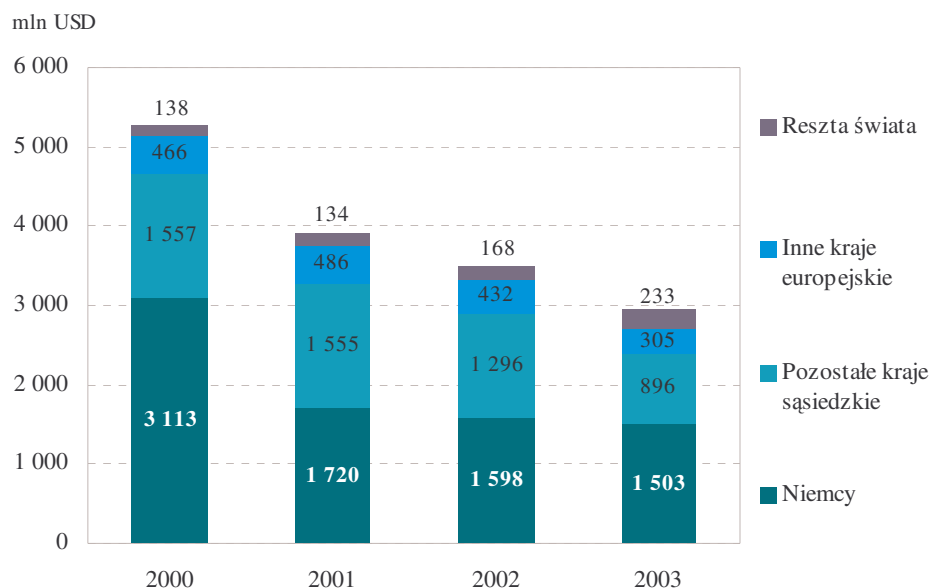
* Łącznie z płatnościami rejestrowanymi przez NBP.

Źródło: oszacowania własne na podstawie badań Instytutu Turystyki w latach 1996-2003.

6.4.2 Wielkość i kierunki zmian przychodów z wybranych rynków

W 2003 roku zaszły bardzo istotne zmiany w strukturze przychodów z najważniejszych dla Polski rynków. Wprowadzenie wiz dla Ukraińców, Białorusinów i Rosjan spowodowało ograniczenie przyjazdów i w konsekwencji łączny spadek przychodów z tych rynków o ponad 30%. W podobnym stopniu obniżeniu uległy rejestrowane na terenie Polski wydatki turystów z nieościennych krajów europejskich. Przychody z rynku niemieckiego wprawdzie nieco spadły, ale jego udział w przychodach ogółem wzrósł z 45,7% do 51,2%. Na uwagę zasługuje także to, że kolejny rok z rzędu wzrósł udział przychodów z pozasąsiedzkich krajów europejskich (z 4,8% do 7,9%).

Rys. 13. Struktura przychodów dewizowych w latach 2000-2003 według grup krajów*

* Z wyłączeniem płatności rejestrowanych przez NBP.

Źródło: oszacowania własne na podstawie badań Instytutu Turystyki w latach 2000-2003.

6.4.3 Korekta przychodów

Zgodnie z zaleceniami WTO, z grupy wydatków na turystykę należy wyłączyć wydatki ponoszone na terenie odwiedzanego kraju, ale nie traktowane jako turystyczne, a także wydatki na transport międzynarodowy ponoszone poza terytorium ekonomicznym odwiedzanego kraju. Badania Instytutu Turystyki pozwalają na taką korektę przychodów. W wypadku turystyki przyjazdowej do Polski korekcie podlega przede wszystkim wartość zakupów w celach handlowych, tj. w celu odsprzedania. Ta grupa wydatków może być wyłączona zarówno za pomocą pytania o główne cele przyjazdu do Polski, jak i o rodzajową strukturę wydatków.

Tab. 21. Skorygowane przychody dewizowe Polski w latach 2001-2002 z tytułu turystyki przyjazdowej (w mln USD)

	Łączne przychody		W tym: wydatki na zakupy w celu odsprzedania		Przychody turystyczne (skorygowane)	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Turyści	1804,6	1559,8	90,8	71,2	1713,8	1488,6
Odwiedzający jednodniowi	1688,9	1377,3	86,5	66,8	1602,4	1310,5
Płatności rejestrowane przez NBP	997,0	1132,0	-	-	997,0	1132,0
Razem	4490,5	4069,1	177,3	138,0	4313,2	3931,1

Źródło: oszacowania własne na podstawie badań Instytutu Turystyki w latach 2001-2002.

Skorygowane przychody turystyczne, a więc łączne przychody pomniejszone o wartość zakupów w celu odsprzedania, wyniosły w 2003 roku 3 931,1 mln USD, o 8,9% mniej niż w roku poprzednim. Podobnie jak w 2002 roku, korekta dotyczy niemal w równym stopniu wydatków turystów, jak i odwiedzających jednodniowych.

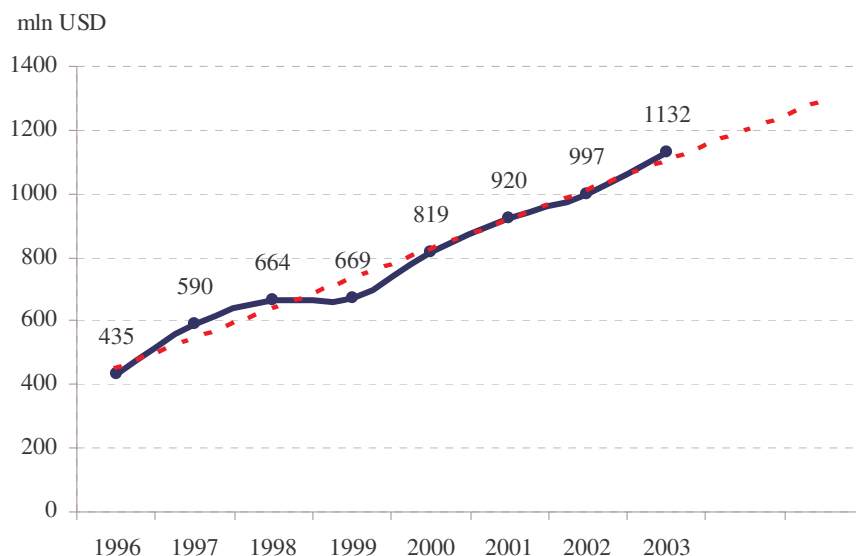
6.4.4 Przychody z turystyki a bilans płatniczy i handlowy

Mimo krytycznych uwag w odniesieniu do bilansu płatniczego jako źródła informacji o rozmiarach przychodów z turystyki zagranicznej warto podkreślić, że w strukturze przychodów coraz większą rolę odgrywają płatności rejestrowane przez Narodowy Bank Polski, ujmowane właśnie w bilansie płatniczym (sporządzanym na bazie płatności) w pozycji *podróże zagraniczne*. Po stronie przychodów i rozchodów składają się na nie wpływy zarejestrowane w następujących pozycjach:

- przyjazdy obcokrajowców,
- podróże prywatne mieszkańców Polski,
- podróże służbowe,
- rozliczenia z tytułu kart płatniczych,
- wymiana lecznicza,
- wymiana szkoleniowa.

Szczególnie znaczący wzrost przychodów rejestrowanych przez NBP notowany jest począwszy od 1999 roku; w latach 1999-2003 płatności rejestrowane przez polski bank centralny po stronie przychodów wzrosły o ponad 69%. Jest to spowodowane przede wszystkim szybkim wzrostem wielkości rozliczeń z tytułu kart płatniczych.

Rys. 14. Przychody rejestrowane przez NBP w bilansie płatniczym na bazie płatności w latach 1996-2003 (w mln USD), trend

Źródło: dane NBP.

Tab. 22. Przychody z tytułu przyjazdów cudzoziemców a wpływy z eksportu towarów i usług (1996-2003)

Rok	Wartość eksportu towarów i usług (mln USD)	Przychody z tytułu przyjazdów cudzoziemców (mln USD)	Udział przychodów z turystyki w wartości eksportu towarów i usług (w %)
1996	37 304	8 444	22,6
1997	39 646	8 679	21,9
1998	43 307	7 946	18,4
1999	38 423	6 100	15,9
2000 ¹⁸	46 294	6 092	13,2
2001	34 263	4 815	14,1
2002	36 937	4 491	12,2
2003	47 690	4 069	8,5

Źródła: Bilans płatniczy na bazie transakcji oraz bilans aktywów i pasywów zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej za 2000 rok. NBP, s. 85; Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za 2002 rok. NBP, s. 39; www.nbp.pl; badania Instytutu Turystyki w latach 1996-2003.

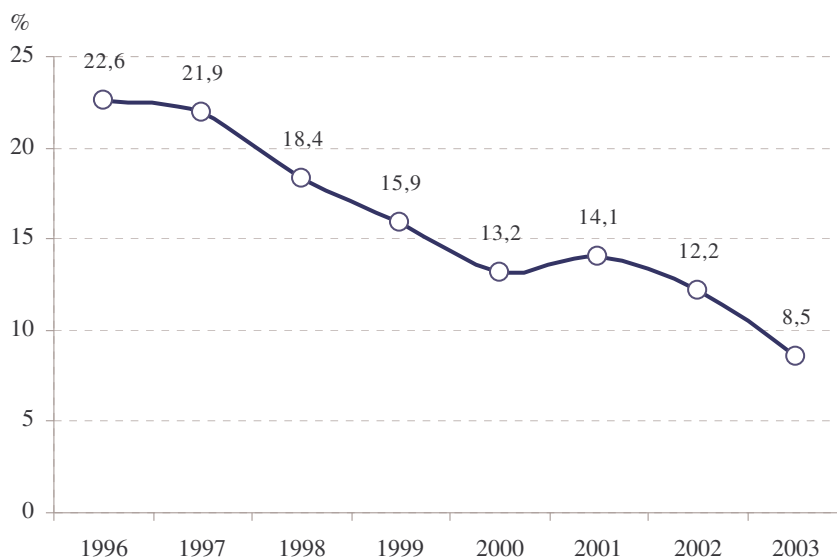
Warto również rozważyć, jaki udział mają przychody z turystyki w całym bilansie płatniczym kraju oraz w jakim stopniu mogą one wpłynąć na kształtowanie się równowagi płatniczej. Należy tu wziąć pod uwagę przede wszystkim rachunek bieżący w pozycjach *towary i usługi*. W latach 1996-2003 bilans handlowy Polski był ujemny, a dodatnie saldo obrotów w pozycji *usługi*, będące w dużym stopniu rezultatem wysokiego poziomu przychodów z tytułu podróży zagranicznych, pozwoliło zmniejszyć nierównowagę płatniczą w tych dwóch pozycjach bilansu. W latach 2002-2003 głównym źródłem korzystnych zmian rachunku bieżą-

¹⁸ Poczynając od 2000 roku NBP szacuje obroty towarowe w bilansie płatniczym według nowej metody (na bazie transakcji, a nie jak poprzednio – płatności). Szacunki te pozwoliły określić wartość obrotów towarowych „szarej strefy” i z pewnością lepiej odzwierciedlają poziom rzeczywistego eksportu. Spowodowało to jednak niepełną porównywalność danych z informacjami za lata poprzednie.

cego był z kolei wzrost wartości eksportu towarów (w ujęciu dolarowym w 2002 r. o 8,8%, w 2003 o 29,9%)¹⁹. Pojawienie się trendu wzrostowego zaobserwowano już w drugim kwartale 2002 roku.

Mimo że dane za lata 1996-2003 nie są w pełni porównywalne, wyraźnie notuje się obniżenie wielkości przychodów z tytułu przyjazdów cudzoziemców w relacji do eksportu towarów i usług. Decyduje o tym przede wszystkim obserwowany od 2002 roku i kontynuowany w 2003 roku (a także na początku 2004 r.) znaczący wzrost eksportu towarów przy równoczesnym spadku wpływów z tytułu spożycia nierezydentów.

Rys. 15. Udział przychodów z turystyki w wartości eksportu towarów i usług (w %)

Źródła: Bilans płatniczy na bazie transakcji oraz bilans aktywów i pasywów zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej za 2000 rok. NBP, s. 85; Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za 2002 rok. NBP, s. 39; www.nbp.pl; badania Instytutu Turystyki w latach 1996-2003.

6.5. Nowe zjawiska obserwowane w 2003 roku

Rok 2003 cechowało występowanie szeregu niejednorodnych zjawisk, które zdeterminowały zmiany w poziomie przeciętnych wydatków cudzoziemców w Polsce, a co za tym idzie – wielkości przychodów z poszczególnych rynków i sumy przychodów łącznych. Mają one charakter łatwo zauważalnych zmian ilościowych, ale także – a może przede wszystkim – jakościowych. Te pierwsze dotyczą zmian w liczbie przyjazdów i poziomie wydatków, te drugie – przewartościowań w zakresie struktury konsumentów (pojawienie się dużej grupy konsumentów wydających małe sumy) i coraz powszechniejszego odchodzenia od płatności gotówkowych. Utrudnia to szacowanie łącznych przychodów dewizowych Polski z tytułu przyjazdów cudzoziemców przy zastosowaniu dotychczasowych metod i skłania do poszukiwania sposobów lepszego dopasowania oszacowań do nowej sytuacji.

6.5.1 Zmiany ilościowe

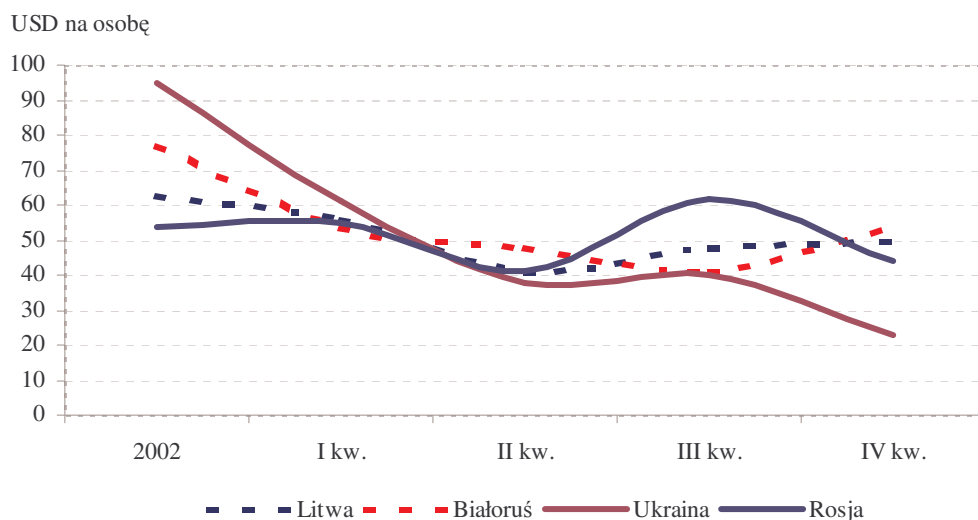
Jeśli chodzi o zmiany ilościowe, to przede wszystkim należy zwrócić uwagę na niejednorodne zjawiska obserwowane w czasie, w ciągu całego roku. Z tego punktu widzenia rynek turystyki zagranicznej w 2003 roku, zresztą nie tylko w Polsce, można podzielić na dwa, wyraźnie różne okresy: od początku roku do sierpnia i od sierpnia do końca roku. W skali całego

¹⁹ Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za 2002 rok. NBP 2003, s. 8; dane za 2003 rok - www.nbp.pl.

świata, po okresie dobrych perspektyw rysujących się na samym początku 2003 roku, już od lutego następował stopniowy spadek popytu. Prawdziwie dramatyczne załamanie, którego przyczyny wiązano początkowo z groźbą, a następnie z rozpoczęciem wojny w Iraku, notuje się od kwietnia. Dodatkowo, obawy związane z SARS spotęgowały spadek ruchu turystycznego, powodując zmniejszenie się liczby podróży (w okresie do sierpnia) o 4,5% w skali świata (Azja: -17%, Ameryki: -6%)²⁰. Z punktu widzenia Polski ważne jest, że na spadek liczby podróży nałożyło się także zmniejszenie wydatków Niemców na turystykę zagraniczną (w 2003 r. o 5,9%)²¹.

W Polsce w pierwszych miesiącach 2003 roku zanotowano spadek liczby przyjazdów ze wszystkich ważnych rynków generujących ruch turystyczny (o 9%). Spadek ten dotyczył zarówno turystów (o 3,9%), jak i odwiedzających jednodniowych. Zmniejszyła się przede wszystkim liczba przyjazdów z Niemiec, Rosji i Ukrainy. Na gwałtowny spadek ruchu turystycznego nałożył się spadek przeciętnych wydatków ponoszonych w pierwszych miesiącach roku przez odwiedzających jednodniowych z wielu krajów (np. Niemców o 2%, Litwinów o 11%, Białorusinów o 29,9%, Ukraińców o 35,8%, Rosjan o 24,1%). W odniesieniu do rynków wschodnich spadek ten pogłębił się w drugim kwartale 2003 roku, a w przypadku Ukrainy – z końcem roku notowano np. wydatki odwiedzających jednodniowych obniżone do poziomu jednej trzeciej tego, który deklarowali na początku roku. Załamanie się rynków wschodnich w drugiej połowie roku należy wiązać przede wszystkim z wprowadzeniem wizjazdowych, ale także z pogorszeniem się opłacalności zakupu i wywozu z Polski towarów.

Rys. 16. Szacunkowe wydatki odwiedzających jednodniowych w 2003 roku (ryunki wschodnie)

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne.

Przeciętne wydatki turystów z wielu krajów były najniższe w I kwartale; dotyczy to takich rynków, jak Niemcy, Słowacja, Białoruś, Rosja, Wielka Brytania, kraje skandynawskie i grupa wybranych krajów zamorskich (USA, Kanada, Japonia, Australia, Korea Płd.).

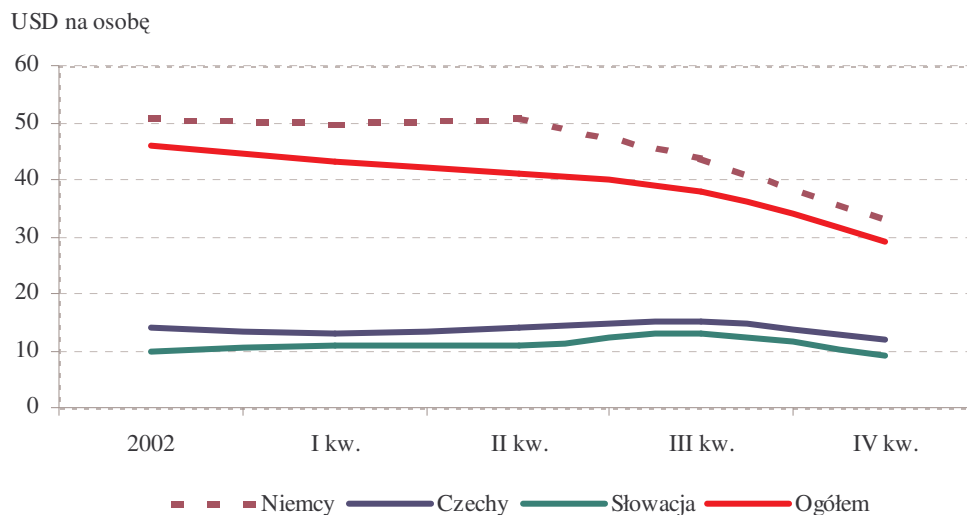
Znaczący spadek liczby przyjazdów z rynków wschodnich i obniżenie się deklarowanych wydatków Ukraińców, Białorusinów, Litwinów i Rosjan (zarówno turystów, jak i odwiedzających jednodniowych) spowodowały, że w 2003 roku łączne przychody z tych rynków stanowiły zaledwie 24% przychodów Polski ogółem (bez danych rejestrowanych przez NBP), wobec blisko 33% w 2002 roku. W liczbach bezwzględnych oznacza to zmniejszenie się przychodów aż o 423 mln USD. Warto podkreślić, że tylko pozornie rynki te, w zestawieniu z po-

²⁰ Konferencja prasowa IPK, Berlin 2004.

²¹ Tourism Abroad. Industry Brief. G+J. Hamburg, luty 2004, s. 1.

tężnym rynkiem niemieckim, są mało znaczące. Połączenie dwóch niekorzystnych zjawisk działających w tym samym kierunku, tzn. równoczesnego (i do tego znacznego) spadku ruchu oraz istotnego ze statystycznego punktu widzenia obniżenia się poziomu wydatków, daje gorsze efekty, niż można by się spodziewać.

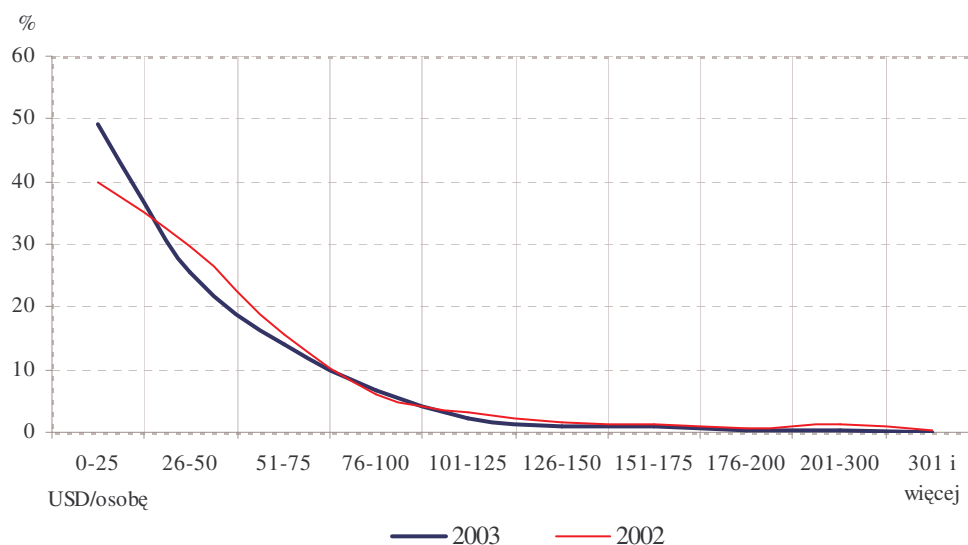
Rys. 17. Szacunkowe wydatki odwiedzających jednodniowych w 2003 roku (ogółem i rynki południowe oraz zachodni)

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne.

Spadkom wydatków i liczby przyjazdów z rynków wschodnich towarzyszył gwałtowny wzrost ruchu granicznego na zachodnich i południowych przejściach, nasilony zwłaszcza w ostatnim kwartale 2003 roku. Zjawisko to należy wiązać z sytuacją na polskim rynku walutowym, czyli ze znaczącą aprecjacją euro zarówno w stosunku do złotego, jak i dolara. Zmienione kursy walut w istotnym stopniu poprawiły opłacalność dokonywania przez Niemców, Czechów i Słowaków zakupów na polskich terenach przygranicznych.

Rys. 18. Rozkład wydatków odwiedzających jednodniowych w latach 2002-2003 (w USD/osobę)

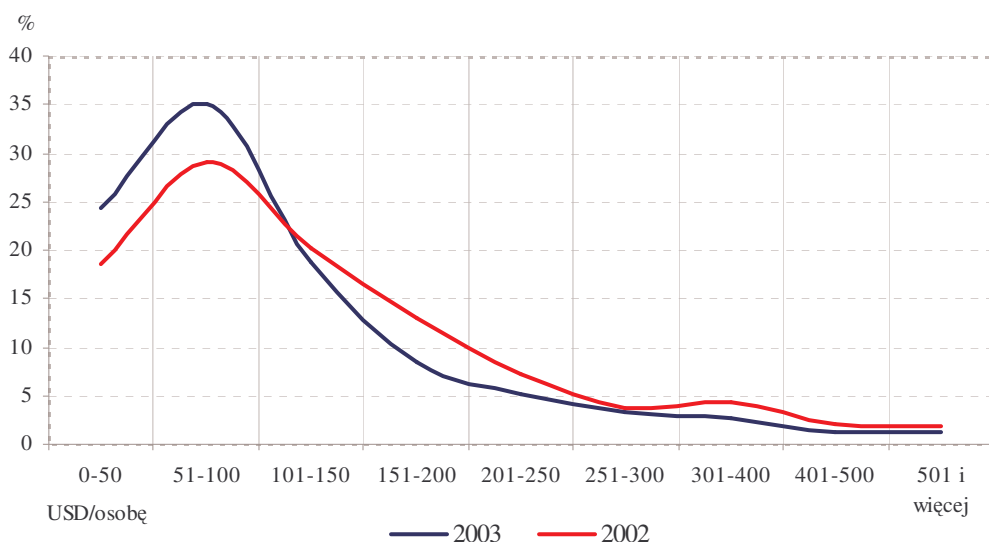

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne.

Jeśli chodzi o rynek niemiecki, siła nabywcza euro w Polsce w listopadzie 2003 roku przekraczała siłę nabywczą tej waluty na rynku niemieckim o 38% (wzrost w stosunku do grudnia 2002 r. o blisko 19%)²². Jednak, jak wynika z badań, zyskowne dla cudzoziemców relacje cen przyciągnęły raczej konsumentów wydających niewiele. Świadczy o tym wzrost liczby osób pozostawiających na terenie Polski relatywnie najmniejsze sumy (por. rys. 19 i 20).

Korzystna dla cudzoziemców sytuacja w zakresie kursów walut w mniejszym stopniu dotyczyła rynków wschodnich, ponieważ obywatele Ukrainy, Białorusi, Rosji i Litwy posługują się raczej dolarami niż euro.

Rys. 19. Rozkład wydatków turystów w latach 2002-2003 (w USD/osobę)

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne.

Spadki łącznych przychodów z rynków wschodnich, szczególnie silne w ostatnim kwartale 2003 roku, nie zostały – jak można by sądzić po nasilonym ruchu granicznym – zrekompensovane wzrostem przychodów z rynków niemieckiego, czeskiego i słowackiego, notowanym w ostatnich miesiącach 2003 roku. Łączne przychody z tych rynków w skali całego roku nie wzrosły (pomimo wzrostu liczby przyjazdów), ponieważ w badaniu odwiedzający jednodniowi nie deklarowali większych wydatków przeciętnych; przeciwnie – przeciętne wydatki odwiedzających jednodniowych z Niemiec dość znacząco spadły. *Nota bene*, istotny nawet wzrost liczby przekroczeń granicy przez Słowaków i Czechów (a z takim zjawiskiem mieliśmy do czynienia w ostatnim kwartale 2003 r.) nie wpływa w zauważalny sposób na wielkość przychodów z tych rynków, ponieważ tak Czesi, jak i Słowacy od wielu lat deklarują wydatki na stosunkowo niskim, ustabilizowanym poziomie.

Tak więc o zmianach poziomu łącznych przychodów dewizowych Polski z tytułu przyjazdów cudzoziemców zadecydowały w 2003 roku rynki wschodnie, nie zaś spektakularny wzrost liczby przekroczeń granicy na zachodzie i południu kraju. Skalę zmian poziomu przychodów z tytułu przyjazdów sąsiadów zza zachodniej i południowej granicy w ciągu całego roku oraz poziom spadku przychodów od cudzoziemców zza wschodnich granic pokazuje tabela 23.

²² Tamże, s. 3.

Tab. 23. Przychody z wybranych rynków w latach 2002-2003

	Przychody (w USD)		Zmiana (w mln USD)
	2002	2003	
Niemcy, Czechy, Słowacja	1 765,8	1 693,9	- 71,9
Białoruś, Ukraina, Litwa, Rosja	1 128,0	705,1	- 422,9

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne.

Co więcej, gdyby nawet przeciętne wydatki Niemców, Czechów i Słowaków nie spadły, lecz pozostały na poziomie oszacowanym dla 2002 roku, wzrost przychodów z tytułu znacznego wzrostu ruchu przyjazdowego, obserwowanego w ostatnim kwartale 2003 roku na tych granicach nie zdołałby zrekompensować spadku przychodów, który zaobserwowano na rynkach wschodnich (tab. 24).

Tab. 24. Hipotetyczne przychody z wybranych rynków w latach 2002-2003*

	Przychody (w USD)		Zmiana (w mln USD)
	2002	2003	
Niemcy, Czechy, Słowacja	1 765,8	1 918,6	+152,8
Białoruś, Ukraina, Litwa, Rosja	1 128,0	705,1	- 422,9

* Analiza zmian została dokonana przy założeniu, że w 2003 roku wydatki przeciętne Niemców, Czechów i Słowaków (zarówno turystów, jak i odwiedzających jednodniowych) pozostają na poziomie oszacowanym dla 2002 roku.

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne.

6.5.2 Zmiany jakościowe

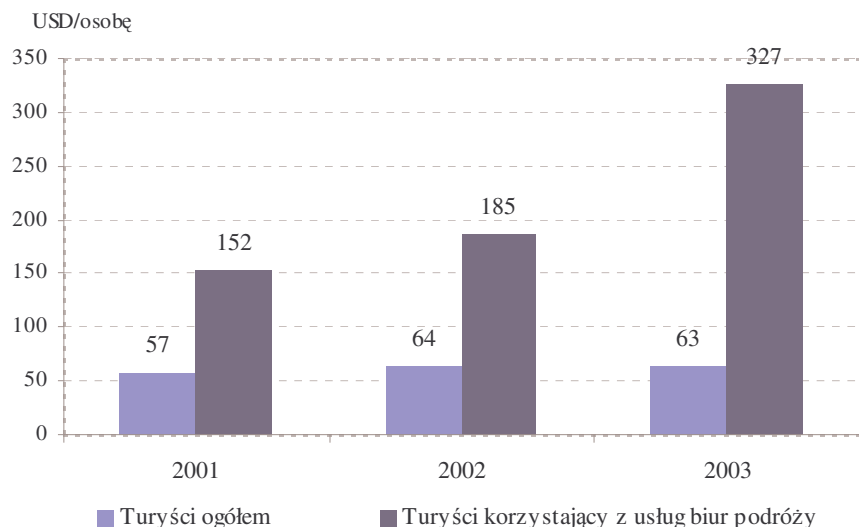
Analiza zmian jakościowych pozwala przede wszystkim wskazać na odmienne zjawiska na rynkach Europy Zachodniej (i wśród turystów z najważniejszych krajów zamorskich), odmienne zaś – na rynkach wschodnich. Jeśli chodzi o te pierwsze, istotnym zjawiskiem jest to, że spadek przeciętnych wydatków w Polsce notuje się równocześnie ze wzrostem poziomu wydatków ponoszonych przed podróżą, na terenie miejsca zamieszkania turystów.

Tab. 25. Wydatki turystów ponoszone przed podróżą do Polski w USD/osobę (2001-2003)

Lata	Wydatki przed podróżą (turyści ogółem, USD/osobę)	Wydatki przed podróżą (korzystający z pełnej lub częściowej organizacji usług, USD/osobę)
2001	57,1	151,8
2002	63,5	185,3
2003	62,8	326,7

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne.

Rys. 20. Zmiany poziomu wydatków ponoszonych przed podróżą do Polski w USD/osobę (2001-2003)

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne.

Tab. 26. Wydatki turystów ponoszone przed podróżą do Polski w USD/osobę (wybrane kraje, 2001-2003)

Wybrane kraje	Wydatki przed podróżą (korzystający z pełnej lub częściowej organizacji usług, USD/osobę)		
	2002	2003	zmiany (w %)
Ogółem	185,3	326,7	+76,3 ↗↗↗
Unia Europejska (bez Niemiec)	229,8	396,1	+72,4 ↗↗↗
Niemcy	258,1	445,8	+72,7 ↗↗↗
Francja	430,2	505,5	+17,5 ↗
Wielka Brytania	450,5	568,2	+26,1 ↗
Skandynawia	190,5	255,2	+34,0 ↗↗
Beneluks	137,3	148,7	+8,3 ↗
Kraje zamorskie	618,3	790,1	+27,8 ↗
w tym:			
Japonia	561,0	661,8	+18,0 ↗
USA	900,0	1500,0	+66,7 ↗↗↗

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne.

Należy podkreślić, że największy wzrost wydatków przed podróżą odnotowano w odniesieniu do turystów z Niemiec, pozostałych państw Unii Europejskiej (analizowanych łącznie) i z USA (por. tab. 26). Wzrost wydatków przed wyjazdem skłania do oszacowania łącznych wydatków poniesionych w związku z podróżą do Polski, ale w miejscu zamieszkania turystów na około 1 114,2 mln USD, z czego ponad 29% przypada na rynek niemiecki (tab. 28). Bez dodatkowych badań i analiz trudno oszacować, jaka część tej sumy zasila polską gospodarkę (w postaci zapłaty za usługi świadczone na terenie Polski), a jaka pozostaje poza granicami naszego kraju (jako opłata za transport międzynarodowy i marża pośredników).

Tab. 27. Całkowite wydatki na podróż deklarowane przez turystów korzystających z całkowitej bądź częściowej organizacji przez biuro podróży (w USD/osobę, 2003)

	Całkowite wydatki		
	Przed podróżą	W Polsce	Łącznie
Niemcy	446	100	546
Francja	506	86	592
Wielka Brytania	568	124	692
Włochy	369	69	438
Beneluks	149	153	302
Skandynawia	255	66	321
Kraje zamorskie	790	149	939

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne

Tab. 28. Łączne wydatki turystów zagranicznych poniesione w miejscu stałego zamieszkania w związku z podróżą do Polski (2003)

	Wydatki turystów niezorganizowanych (w mln USD)	Wydatki turystów zorganizowanych (w mln USD)	Łączne wydatki poniesione za granicą (w mln USD)
Ogółem	661,0	453,2	1114,2
Niemcy	165,3	159,2	324,5
Pozostałe kraje ościennie	87,5	28,6	116,1
Francja	10,7	8,4	19,1
Wielka Brytania	28,3	1,4	29,7
Skandynawia	35,5	37,1	72,6
Beneluks	7,2	3,2	10,4
Kraje zamorskie	153,3	44,1	197,4
Pozostałe kraje	173,2	171,2	344,4

Źródło: badania Instytutu Turystyki, obliczenia własne

Posługiwanie się bezgotówkowymi formami płatności i zakup usług w miejscu stałego zamieszkania, przed wyjazdem, dotyczą w większym stopniu i w pierwszej kolejności turystów zamożniejszych, wydających najwięcej na podróż. Oznacza to, że w 2003 roku część tych osób (a raczej część ich wydatków) zniknęła z badań prowadzonych na terenie Polski i została przesunięta do grupy płatności dokonywanych przed podróżą. Świadczy o tym zarówno wzrost wydatków w miejscu stałego zamieszkania, jak i spadek liczby osób deklarujących najwyższe wydatki. W grupie turystów deklarujących wydatki na terenie Polski powyżej 500 USD znalazło się w 2003 roku tylko 1,3% (w 2002 r. – 1,9%). Największe zmiany zanotowano w odniesieniu do turystów z krajów Unii Europejskiej (spadek z 2,1% w 2002 r. do 0,9% w 2003 r.), a zwłaszcza z Francji (spadek z 1,7% do 0,7%) i z Niemiec (spadek z 2,1% do 1,6%). Ze względu na znaczny udział przyjazdów z Niemiec zmiany na tym rynku odgrywają szczególną rolę.

Zmniejszenie się udziału turystów wydających najwięcej dotyczy nie tylko respondentów z rynków zachodnich, ale także ze wschodnich. Różne są jednak przyczyny tego zjawiska:

- a) na rynkach zachodnich główną przyczyną jest wspomniana wyżej tendencja do zastępowania płatności gotówkowych bezgotówkowymi,

- b) na rynkach wschodnich powodem jest spadek poziomu wydatków, mniejsze zainteresowanie zakupami w Polsce i większa niż w poprzednich latach skłonność do wywozu dewiz, nie zaś towarów (dotyczy to zwłaszcza Ukrainy).

O tym, że przyczyny tego zjawiska są odmienne w odniesieniu do obydwu grup krajów, świadczy m.in. znaczący wzrost liczby respondentów deklarujących najniższe wydatki na rynkach wschodnich (np. udział odwiedzających jednodniowych z Ukrainy wydających poniżej 100 USD wyniósł w 2002 r. 67,6%, a w 2003 r. 92,2%; udział turystów z Białorusi wydających poniżej 150 USD wyniósł w 2002 r. 79%, a w 2003 r. – już 91,6%). Zjawisku temu towarzyszy spadek udziału wydatków na zakupy przeznaczone na sprzedaż wśród turystów z najważniejszego rynku wschodniego: Ukrainy (z 20,8% w 2002 r. do 18,4% w 2003 r.).

7. Cele, motywy i formy przyjazdów turystów do Polski w 2003 roku

W niniejszym rozdziale przedstawiamy podstawowe informacje charakteryzujące przyjazdy turystów zagranicznych do Polski w 2003 roku. Zmiany w porównaniu z poprzednim rokiem oznaczono w tabelach w następujący sposób:

"++"	duży wzrost (o ponad 5 pkt%),
"+"	wzrost (od 3,5 do 5 pkt%),
"-"	spadek (od 3,5 do 5 pkt%),
"--"	duży spadek (o ponad 5 pkt%),
brak znaku	oznacza brak istotnych zmian.

Na wykresach ilustrujących zróżnicowanie cech pobytu kraje uwidocznione na prawo od osi pionowej charakteryzują się częstszym występowaniem analizowanej cechy, a kraje na lewo od osi – rzadszym.

7.1. Cele pobytu

W 2003 roku trzy podstawowe segmenty turystyki przyjazdowej do Polski: typowa turystyka (wakacje, wypoczynek), turystyka biznesowa, odwiedziny u krewnych lub znajomych wzrosły, zwiększając swoją przewagę nad pozostałymi. Spadł udział przyjazdów tranzytowych, na zakupy i w innych celach (dorywcza praca, odwiedziny w miejscu pochodzenia, motywy religijne).

Charakterystykę segmentów wyróżnionych ze względu na cel przyjazdu szczegółowo omawiamy w rozdziale 8.

Tab. 29. Podstawowe cele pobytu w Polsce

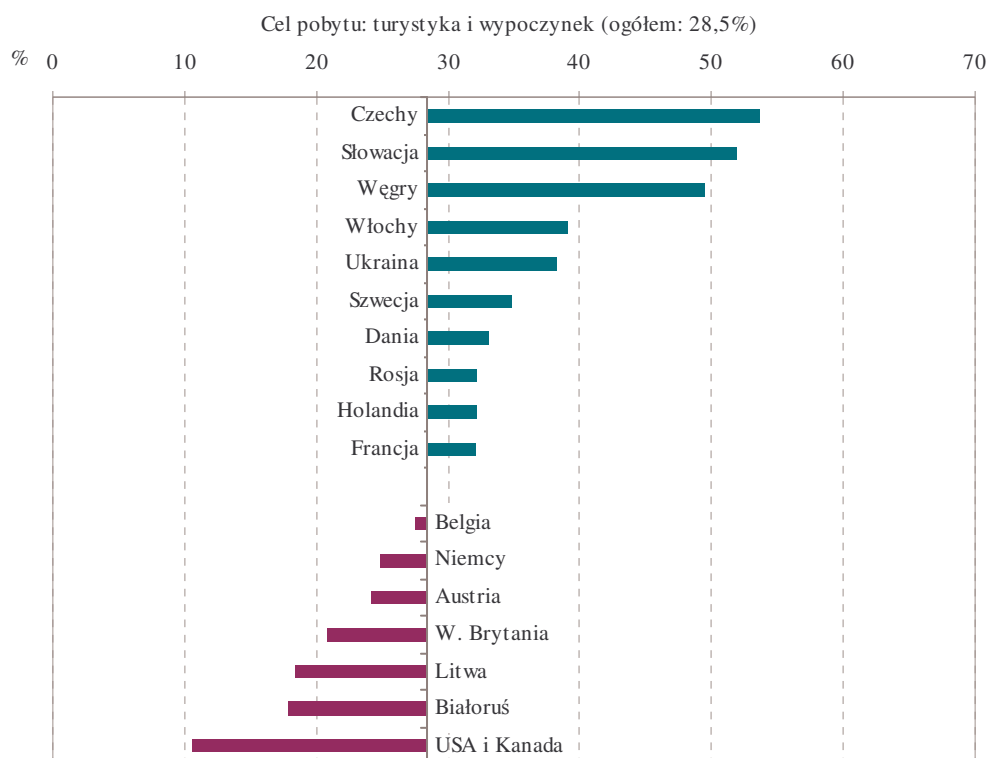
	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Turystyka, wypoczynek	28,5 +	24,9	30,4 ++	31,8	30,6	25,1 --
Odwiedziny u krewnych, znajomych	22,5	36,2 ++	9,1	24,3	15,0	45,3 ++
Interesy	29,1	28,5	28,4 ++	40,9	18,6 --	29,4 +
Dorywcza praca	0,4	0,0	0,9	0,0	0,4	0,0
Zakupy	5,7	1,5	10,1 --	0,0	13,9 ++	0,0
Motywy religijne	1,3	0,5	2,5	0,2	1,6	0,0
Odwiedziny w miejscu pochodzenia	0,5	0,8	0,4	0,1	0,4	0,0
Tranzyt	8,6 -	3,1	15,1 --	1,5	14,5	0,0
Inne cele	3,4	4,5	3,0	1,2	5,1	0,2

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku – łączne wyniki z ankiet ITTZ-1 i ITTZ-2²³.

Znaczny odsetek deklarowanych przez sąsiadów ze wschodu wizyt w celach turystycznych uznajemy za zawyżony (część badanych ukrywa zarobkowe cele przyjazdu). Nie można jednak wykluczyć, że w tej grupie turystów rzeczywiście następuje pewien wzrost zainteresowania typową turystyką.

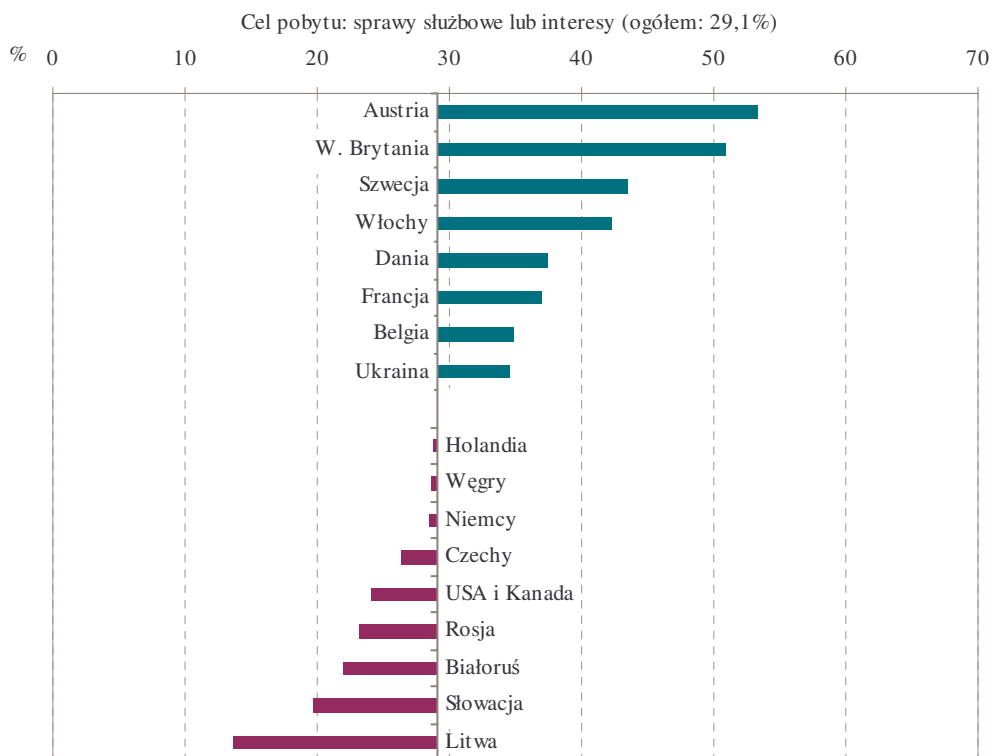
²³ Por. wyjaśnienie na s. 12.

Rys. 21. Typowa turystyka: zróżnicowanie według krajów pochodzenia turystów

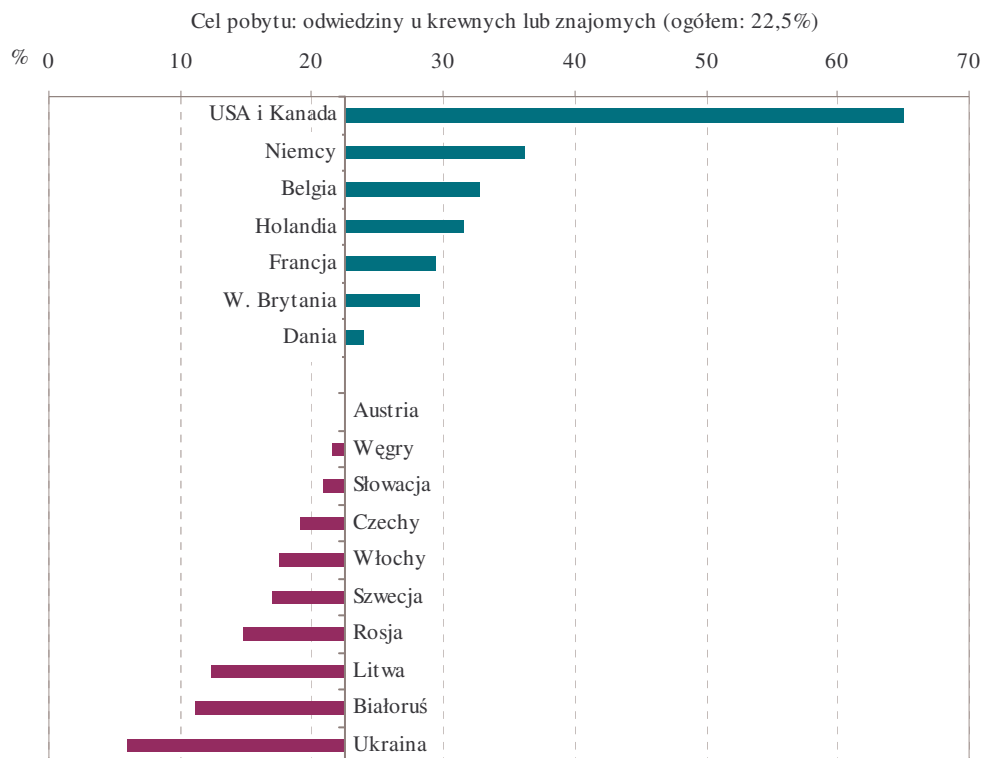
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku – łączne wyniki z ankiet ITTZ-1 i ITTZ-2.

Rys. 22. Sprawy służbowe lub interesy według krajów pochodzenia turystów

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku – łączne wyniki z ankiet ITTZ-1 i ITTZ-2.

Rys. 23. Odwiedziny u krewnych lub znajomych jako główny cel pobytu: zróżnicowanie według krajów pochodzenia turystów

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku – łączne wyniki z ankiet ITTZ-1 i ITTZ-2.

Do krajów, z których zanotowano najczęściej przyjazdów w celach typowo turystyczno-wypoczynkowych należą: Czechy, Słowacja, Węgry, Włochy, Szwecja, Dania, Holandia i Francja.

Odwiedziny u krewnych lub znajomych były szczególnie częste wśród turystów z USA, Niemiec, Belgii i Holandii, a najrzadsze – w przypadku turystów zza wschodniej granicy. W lecie udział wizyt rodzinno-towarzyskich nieco zmalał na rzecz przyjazdów typowo turystycznych i wypoczynkowych.

Najwięcej przyjazdów w celach służbowych i biznesowych stwierdzamy wśród turystów z Unii Europejskiej (poza Niemcami): Austrii, Wielkiej Brytanii, Szwecji, Włoch, Danii, Francji i Belgii.

Posługując się ogólną nazwą „turystyka biznesowa” lub „przyjazdy w sprawach służbowych” musimy być świadomi, że jest to kategoria wewnątrznie zróżnicowana, a co więcej, jej struktura przedstawia się odmiennie dla różnych grup turystów wyróżnionych ze względu na kraj pochodzenia. Co trzeci przyjazd biznesowy miał na celu prowadzenie samodzielnych interesów, a blisko co czwarty – prowadzenie interesów w imieniu firmy. Uczestnictwo w targach i wystawach deklarował co dziesiąty turysta biznesowy, a przyjazd na kongres lub konferencję – 14%. Ten ostatni rodzaj podróży biznesowych był szczególnie częsty wśród Niemców i mieszkańców nieościennej części krajów Unii Europejskiej. Największy udział przyjazdów na targi i wystawy oraz na kongresy lub konferencje wystąpił w trzecim kwartale.

W 2003 roku Rosjanie, Ukraińcy i Białorusini zwiększyli udział przyjazdów w celu prowadzenia interesów w imieniu firmy; nadal jednak tę grupę turystów charakteryzuje znaczna przewaga przyjazdów w celu prowadzenia samodzielnych interesów.

Tab. 30. Struktura przyjazdów w interesach

	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Udział w targach i wystawach	11,3	12,6	5,4	19,5	27,8 ++	0,0
Udział w kongresie, konferencji	14,3	22,3	4,5	22,9	3,8 -	13,5 -
Samodzielne interesy	34,4	20,1 +	53,7	21,1	24,0 --	40,3 ++
Interesy w imieniu firmy	23,7 +	25,7 +	21,5 ++	22,1	19,7 ++	44,4
Transport	9,6	11,3	8,0 --	10,9	13,2	0,0
Inne służbowe	5,6	6,3	6,2	2,3	10,8 ++	0,0
Brak danych	1,2	1,6	0,8	1,1	0,8	1,8

100% – ci, którzy wskazali "interesy, sprawy służbowe" jako główny cel przyjazdu.

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

7.2. Długość pobytu

W 2003 roku średnia długość pobytu wzrosła w porównaniu z poprzednim rokiem z 3,9 do 4,1 nocy. Niemcy korzystali w Polsce średnio z 5 noclegów, podobnie turyści z pozostałych krajów Unii Europejskiej (4,9). Jak zwykle, najkrócej przebywali w Polsce sąsiedzi ze wschodu (2,6), a najdłużej – turyści z krajów pozaeuropejskich (12,7): co dziesiąty spośród nich spędził w Polsce ponad cztery tygodnie. W lecie 2003 roku średnia długość pobytu (5,1) przekroczyła średnią z lata poprzedniego roku o 1 nocleg.

Najdłużej przebywali w Polsce turyści z następujących krajów: USA i Kanady, Węgier, Słowacji, Francji, Włoch, Czech, Belgii, Holandii, W. Brytanii, Austrii i Niemiec.

Tab. 31. Długość pobytu w Polsce

	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Średnia	4,1	5,0	2,6	4,9	3,3	12,7 +
1 do 3 noclegów	52,4 -	30,3	80,7 -	32,5	59,1 ++	19,1 --
4 do 7	36,1 +	55,1 +	14,4	52,5	33,0	25,5 ++
8 do 28	11,1	14,5 -	4,8	15,0	7,9 -	44,4 ++
Dłużej	0,4	0,0	0,1	0,0	0,0	11,0 +

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

7.3. Typy turystyki: sposoby spędzania czasu podczas pobytu w Polsce

Trzy czwarte turystów określa swój główny sposób spędzania czasu w naszym kraju jako pobyt w miastach. Pobyty wypoczynkowe w rejonach o krajobrazowych walorach turystycznych (okolice nadmorskie, górskie, pojezierne) występują bardzo rzadko: niewiele ponad 5%. Zainteresowanie turystyką wiejską spadło z 11% do 8%. Najczęściej wybierają te formy pobytu turyści niemieccy (pobyty wypoczynkowe – 9%, turystyka wiejska – 13%), ale i wśród nich obserwujemy spadek w porównaniu z 2002 rokiem.

Tab. 32. Sposób spędzania czasu podczas pobytu*

	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Pobyt w miastach	75,2 ++	67,8 ++	78,0 ++	80,4 +	81,1 ++	82,6 -
Pobyt wypoczynkowy w górach	2,7	4,4	1,9	2,0	0,9	3,7
Pobyt wypoczynkowy nad morzem	1,3	2,8	0,5	0,5	0,3	0,0
Pobyt wypoczynkowy w rejonach pojeziernych	1,2	1,4	0,6	3,4	0,1	0,0
Pobyt na wsi	8,0	13,4	4,3 --	4,7	9,4	5,1
Objazd po kraju	9,9	10,7 -	10,5	9,3	5,5 --	7,3 ++
Turystyka aktywna	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Inne	2,4 --	1,6	3,9 --	0,8	2,7 --	0,0
Brak danych	0,3	0,3	0,2	0,2	0,0	1,4

* *Badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.*

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Do krajów, z których turyści stosunkowo najczęściej wybierali pobyty wypoczynkowe w rejonach o krajobrazowych walorach turystycznych, należą: Dania, Niemcy, Belgia, Szwecja, W. Brytania i Holandia.

7.4. Organizacja podróży

W 2003 roku 83% turystów nie korzystało z usług biur podróży. Pełny pakiet wykupiło zaledwie 6% ogółu turystów. Na tym tle wyróżniają się turyści z krajów Unii Europejskiej (poza Niemcami), częściej niż w 2002 roku korzystający z usług oferowanych przez biura (odsetek tych, którzy nabyli pakiety, wzrósł z 9,6% do 13,5%). Największe zainteresowanie turystyką zorganizowaną stwierdzamy, podobnie jak w ubiegłych latach, wśród turystów z krajów zamorskich – mimo że w 2003 roku nieco zmalało.

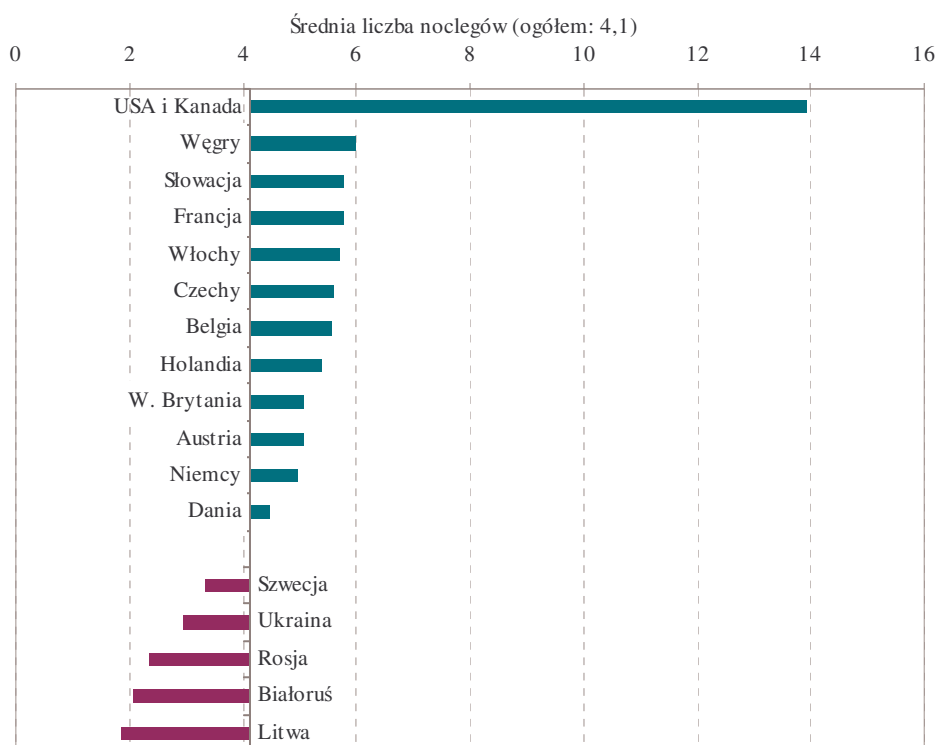
Do krajów o największym udziale przyjazdów w pełni zorganizowanych w formie pakietu lub takich, którym towarzyszy zakup w biurze podróży części usług, należą: Szwecja, Dania, Holandia, Włochy, Ukraina i Francja.

Tab. 33. Sposób organizacji podróży

	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Pełny pakiet	5,6	6,1	2,0	13,5 +	0,8	15,4 --
Część usług	2,5	1,8	4,3	2,3	0,0	1,3
Tylko rezerwacja	8,4 -	12,6 -	6,3	8,9 --	1,4 --	10,1 --
Samodzielnie	83,2 ++	79,3 ++	87,2 ++	75,3	97,8 ++	73,0 ++
Brak danych	0,2	0,3	0,2	0,1	0,0	0,3

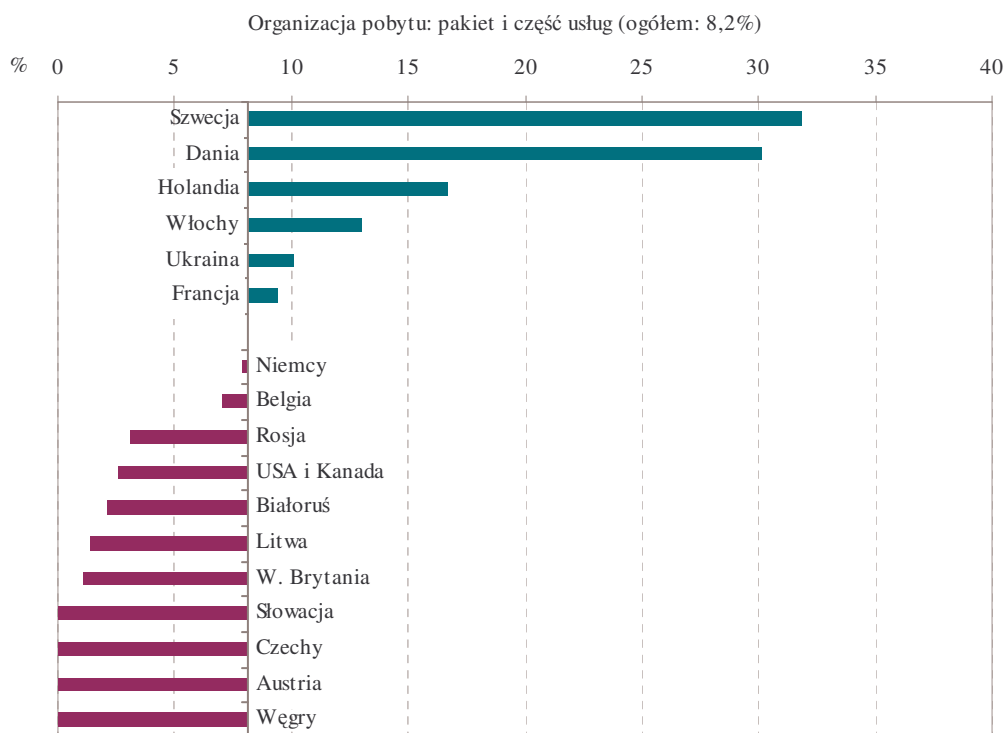
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Rys. 24. Zróżnicowanie długości pobytu według krajów pochodzenia turystów

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Rys. 25. Zakup usług w biurach podróży według krajów pochodzenia turystów

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

7.5. Miejsca noclegów

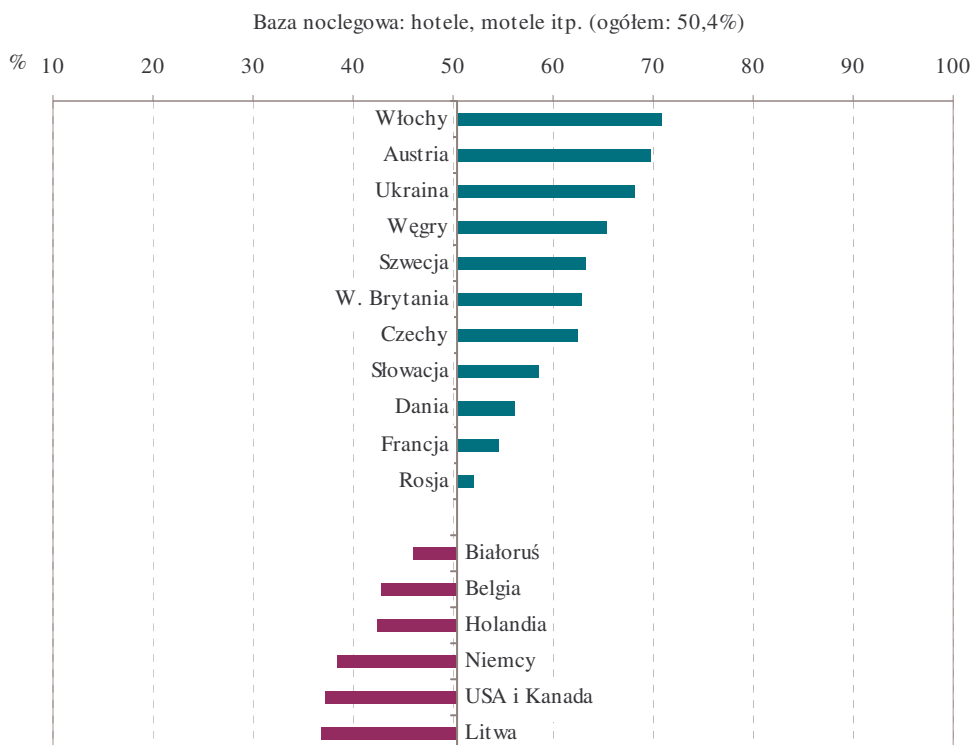
Z obiektów noclegowych typu hotelowego korzystało w 2003 roku ogółem 50% turystów, a w lecie – 55% (znaczący wzrost w porównaniu z 2002 r.). W grupie turystów z nieościennej Unii Europejskiej odsetki te wyniosły odpowiednio 60% i 62%. Niemcy korzystali najczęściej z noclegów u rodziny lub znajomych, a z hoteli lub moteli – rzadziej niż pozostałe grupy turystów. Należy odnotować znaczny, dużo wyższy niż w 2002 roku odsetek turystów z Rosji, Białorusi i Ukrainy korzystających z hoteli lub moteli.

Tab. 34. Główne miejsca noclegów

	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Hotele, motele itp.	50,4 ++	38,4	58,0 ++	60,0 ++	46,9	50,7 --
Pensjonaty	8,9	13,4 --	7,7	4,6 --	6,7	0,2
Domy letnie, apartamenty	0,7	1,1	0,6	0,1	0,3	0,0
Campingi	0,3	0,2	0,4 -	0,1	1,0	0,0
Kwatery prywatne	6,4	4,2	9,2	1,9	12,6 ++	0,0
U rodziny lub znajomych	26,2 +	38,1 ++	13,7 -	28,0	23,4 +	48,7 ++
Inne	6,4 --	3,2	10,4 --	4,2	9,1 --	0,0
Brak danych	0,6	1,4	0,1	1,0	0,0	0,3

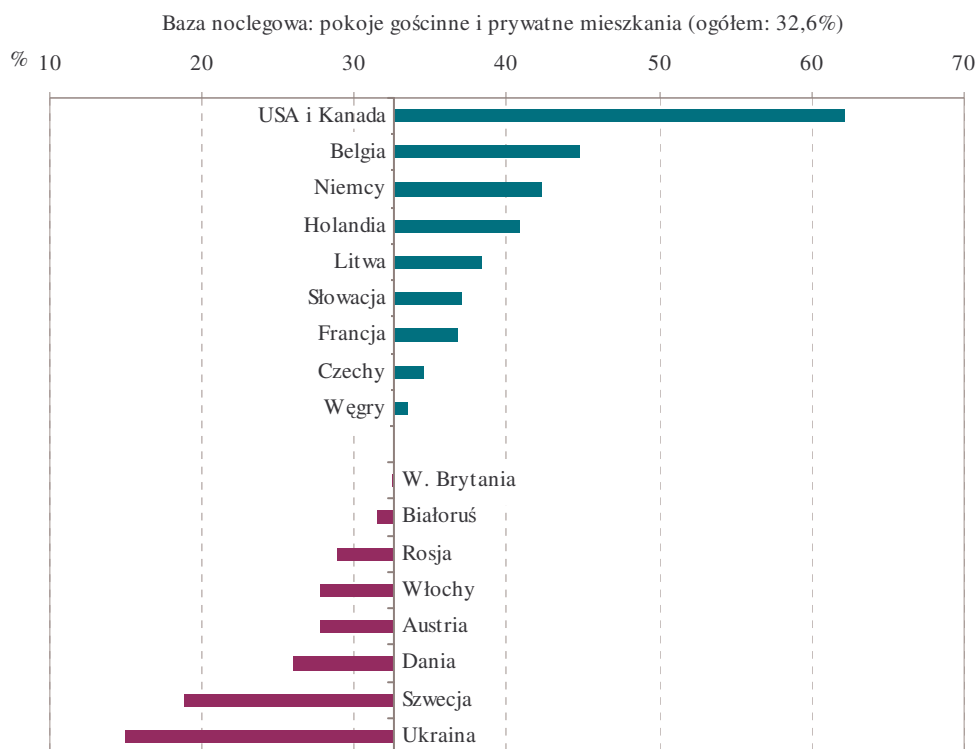
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Rys. 26. Noclegi w obiektach hotelowych według krajów pochodzenia turystów

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Rys. 27. Noclegi w prywatnej bazie noclegowej według krajów pochodzenia turystów

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Z noclegów w hotelach, motelach itp. obiektach hotelarskich stosunkowo najczęściej korzystali turyści z: Włoch, Austrii, Węgier, Szwecji, W. Brytanii, Czech, Słowacji, Danii i Francji.

Z kwater prywatnych i noclegów u rodziny lub znajomych częściej niż przeciętnie korzystali turyści ze Stanów Zjednoczonych, Belgii, Niemiec, Holandii, Litwy, Słowacji i Francji.

7.6. Krytykowane aspekty pobytu w Polsce

Najwięcej uwag krytycznych związanych z podróżą i pobytem w Polsce dotyczy spraw, które, choć nie związane bezpośrednio z obsługą ruchu turystycznego, świadczą (nienajlepiej) o ogólnym poziomie infrastruktury. Są to: brak czystości, niezadawalający stan sanitarny oraz „warunki dojazdu”, co obejmuje zarówno jakość dróg, jak i obsługę na przejściach granicznych.

Stan sanitarny krytykował 18% turystów, z czego aż 23% odwiedzających Polskę w lecie. Podobną tendencję stwierdziliśmy w 2002 roku. Turyści z Niemiec, pozostałych krajów Unii Europejskiej i krajów zamorskich oceniali stan sanitarny gorzej niż ogół turystów: odpowiednio 26%, 24% i 28% negatywnych ocen.

Niewiele lepiej oceniane są warunki dojazdu (17% wskazań, a w lecie – 23%; w obu wypadkach więcej niż w 2002 r.). W tej sprawie najbardziej krytyczni są Niemcy.

Kolejne na liście są wysokie koszty pobytu – stosunkowo rzadko wspomniane przez Niemców (zapewne wynika to z ich noclegów u rodziny lub znajomych), najczęściej zaś przez turystów z krajów pozaeuropejskich, z krajów kandydujących do Unii i sąsiadów ze wschodu.

Na niski standard usług zwraca uwagę co dziesiąty turysta (w lecie tylko nieco więcej). W tej sprawie najbardziej krytyczni są turyści z krajów UE (14%) i krajów zamorskich (25%). Dostępność informacji turystycznej nie budzi zastrzeżeń większości turystów, z wyjątkiem

tych, którzy przyjechali z krajów pozaeuropejskich i korzystali z portów lotniczych: blisko 40% spośród nich uważało informację turystyczną za niezadowalającą.

Dwa lata temu stan bezpieczeństwa należał do najczęściej krytykowanych aspektów pobytu, a obecnie jest na czwartym miejscu (12% uwag krytycznych). W pierwszej połowie 2003 roku najbardziej niezadowoleni ze stanu bezpieczeństwa byli Niemcy, ale już w lecie ich opinie nie odbiegały od ogólnego poziomu i w sumie, w skali całego roku, ocenili stan bezpieczeństwa lepiej niż w 2002 roku.

Tab. 35. Co krytykowano w związku z podróżą i pobytem w Polsce*

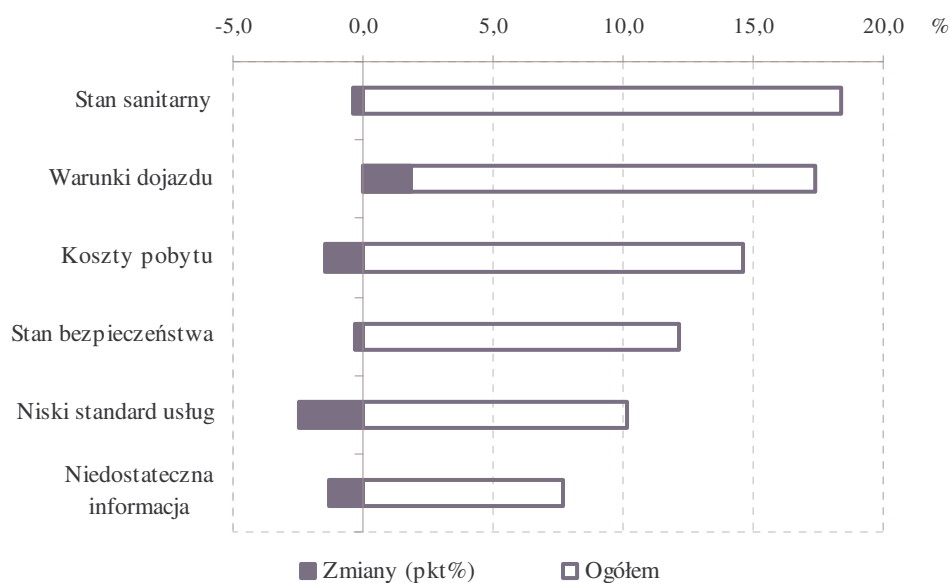
	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Koszty pobytu	14,6	5,0	20,4 --	15,7 ++	18,1	31,6 ++
Warunki dojazdu	17,4	26,1 ++	10,3 -	20,7 ++	15,6	5,0 -
Organizacja podróży lub pobytu	3,2	0,6	6,0	0,1	7,1	0,0
Brak atrakcji turystycznych	1,1	0,7	1,3	0,8	1,7	1,5
Brak informacji	7,7	7,2	2,1	19,8	2,9 -	36,0 --
Jakość usług	10,1	14,1	5,0	13,6	4,2 -	24,9
Stan sanitarny	18,4	26,2	8,5	24,3	14,6 --	28,5
Stan bezpieczeństwa	12,2	15,2 --	8,1	14,3	11,3 +	16,0
Inne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Niczego nie krytykowano	29,4 +	25,6 --	42,8 ++	14,9 --	25,7 ++	0,9

* *Badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.*

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

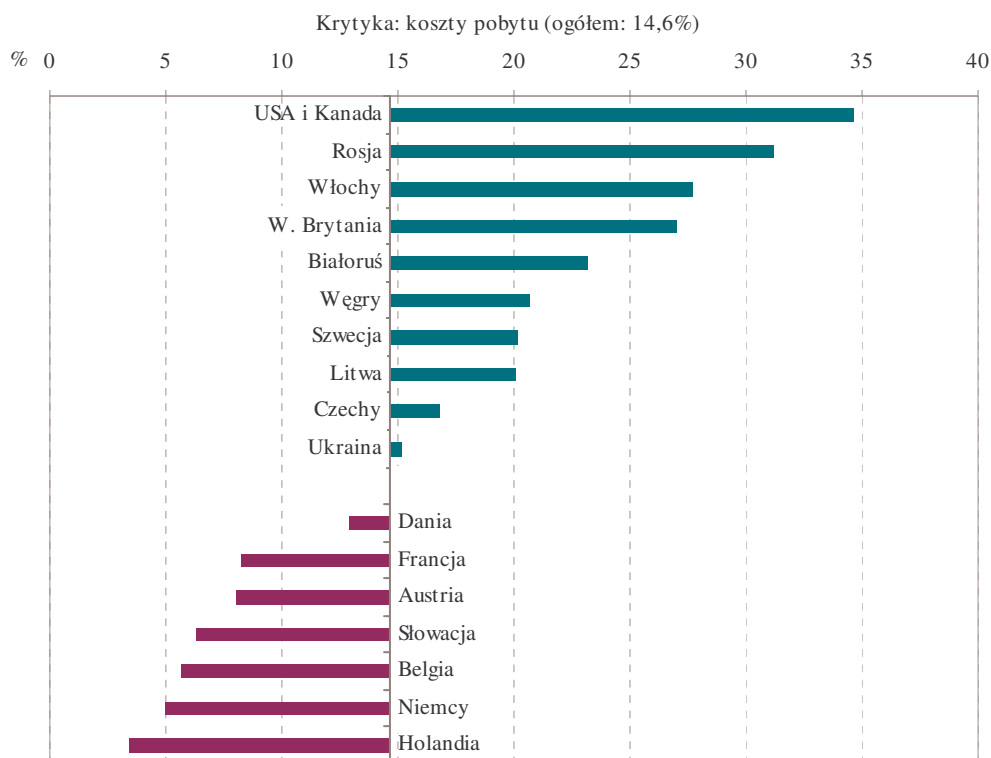
Ogólnie mówiąc, w 2003 roku poziom krytycyzmu turystów zagranicznych był nieco mniejszy niż w poprzednim roku, o czym świadczy wzrost (do 29%) odsetka turystów, którzy niczego nie krytykowali. Pogorszyła się (ale nieznacznie) tylko ocena warunków dojazdu, a w ocenie standardu usług i dostępności informacji odnotowujemy poprawę (też nieznaczna).

Rys. 28. Co krytykowano w 2003 roku i zmiany w porównaniu z 2002 rokiem

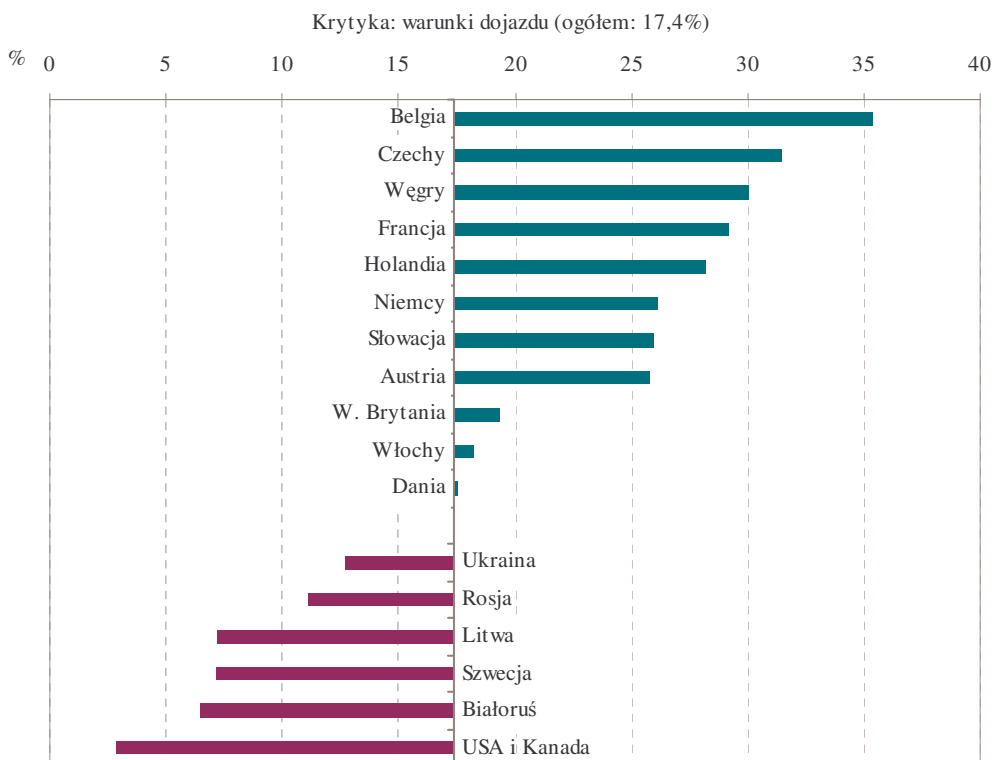
Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 2002-2003.

Rys. 29. Krytyka kosztów pobytu: zróżnicowanie według krajów pochodzenia turystów

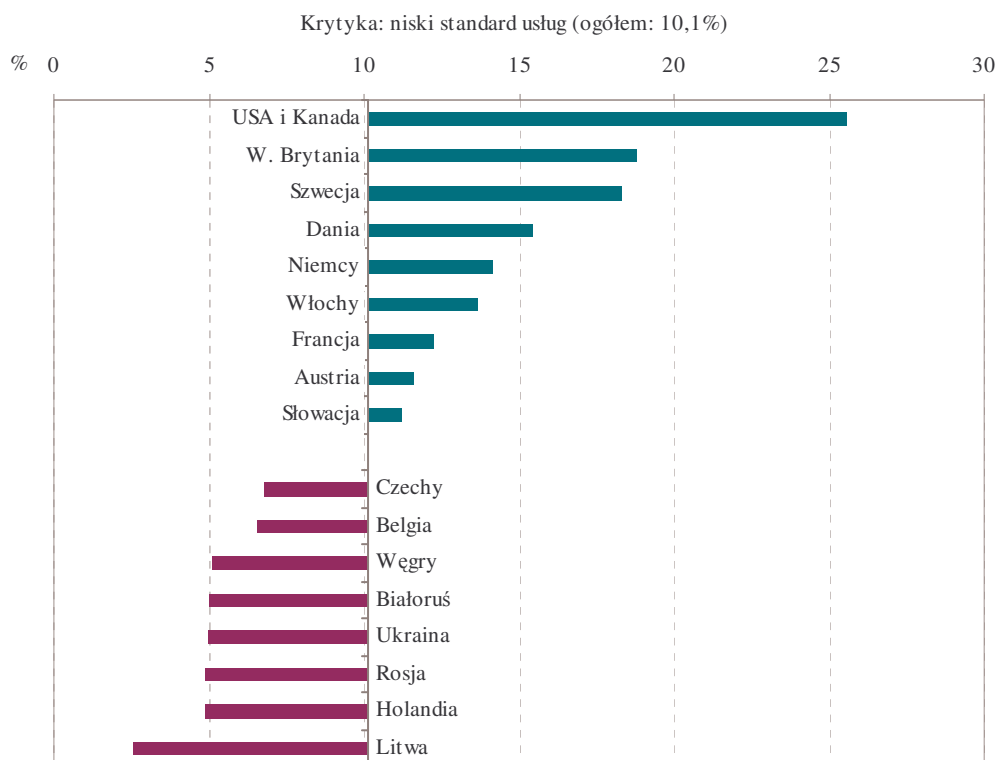
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Rys. 30. Krytyka warunków dojazdu według krajów pochodzenia turystów

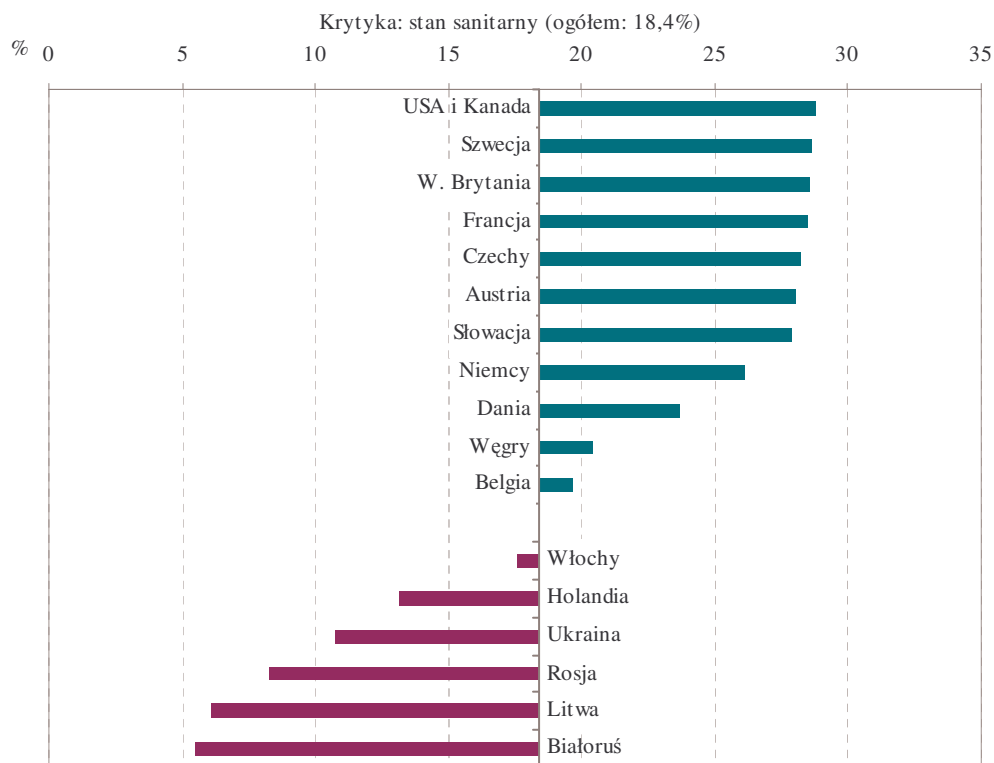
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Rys. 31. Krytyka jakości usług według krajów pochodzenia turystów

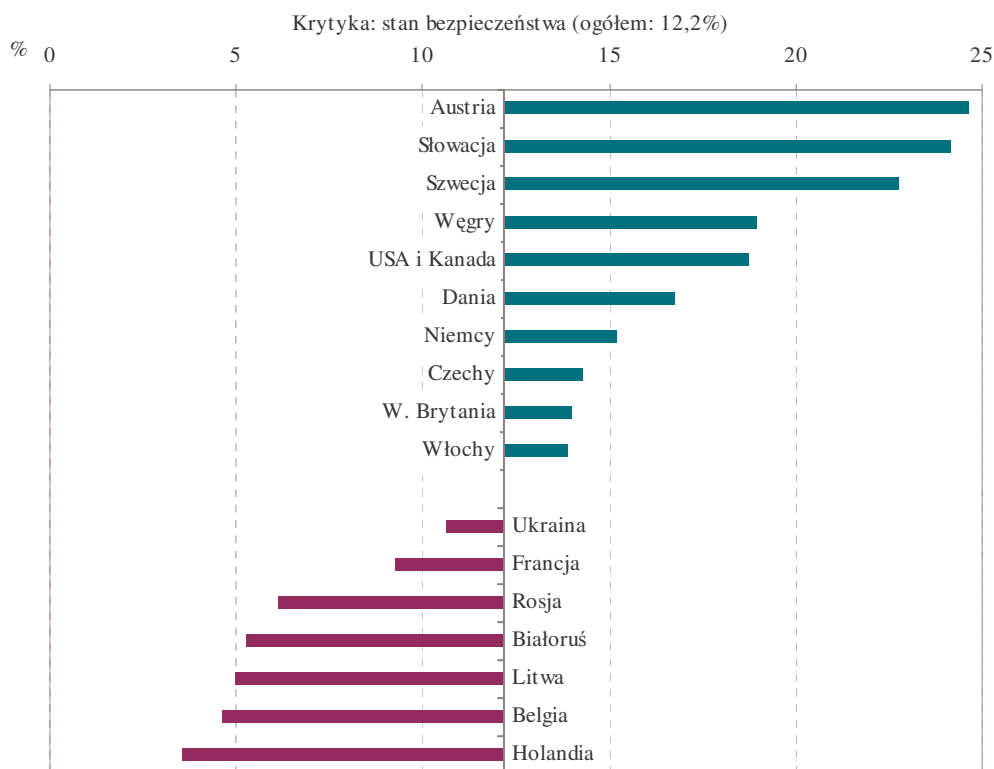
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Rys. 32. Krytyka czystości i stanu sanitarnego według krajów pochodzenia turystów

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Rys. 33. Krytyka stanu bezpieczeństwa publicznego według krajów pochodzenia turystów

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Stan sanitarny i warunki dojazdu krytykowali przede wszystkim przyjeżdżający w interesach i w odwiedziny do krewnych lub znajomych. Dostępność informacji była niezadowalająca najczęściej dla turystów biznesowych oraz przyjeżdżających na wypoczynek. Stan bezpieczeństwa oceniali najgorzej osoby odwiedzające rodziny oraz turyści biznesowi. Krytyczna ocena kosztów pobytu nie jest istotnie zróżnicowana: nieco częściej niż inni wypowiadali się w tej sprawie turyści tranzytowi. Szczegółowe informacje o związkach ocen krytycznych z celami przyjazdów przedstawiamy w rozdziale 8 (*Segmenty rynku*).

7.7. Liczba wizyt w ciągu roku

Wśród turystów odwiedzających Polskę obserwuje się znaczną liczbę wizyt tych samych osób w ciągu roku. W 2002 roku średnia liczba wizyt w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie wyniosła 3,9 na osobę, a w 2003 spadła do 2,9.

Tab. 36. Liczba wizyt w ciągu 12 miesięcy

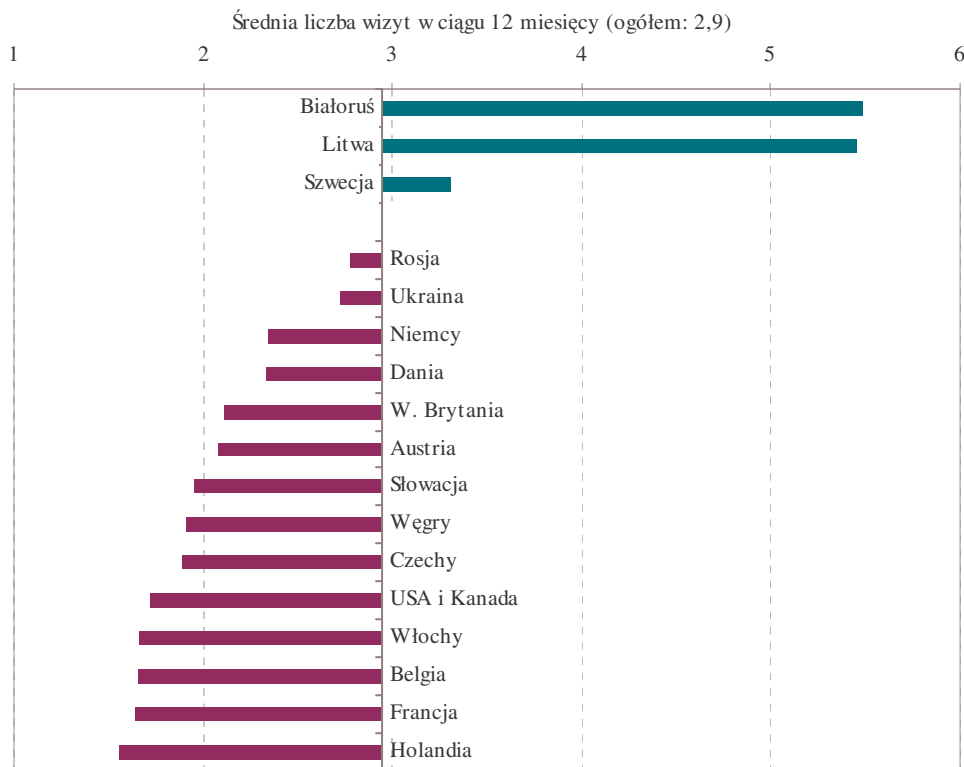
	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Jedna	29,9	33,6	17,2	48,5	27,9	55,9 --
Dwie	35,6 +	38,5	38,0 ++	32,0	24,1	29,9 ++
Trzy	17,2	18,1	19,2	10,8	17,6	9,5
Cztery	5,2	4,3	6,4	3,3	7,4	3,8
5 do 10	8,6 -	3,9 -	13,8 -	3,5 -	15,8 +	1,0
11 i więcej	3,6 -	1,7	5,3 --	1,9	7,2 --	0,0
Średnia	2,9 -	2,3	3,7 -	2,1	4,1 -	1,7

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Spadek ogólnej średniej wynika głównie z ograniczenia częstości przyjazdów zza wschodniej granicy, gdyż Niemcy i turyści z Europy Zachodniej przyjeżdżali w 2003 roku tylko nieco rzadziej niż poprzednio.

Do najczęstszych gości w 2003 roku należeli sąsiedzi ze wschodu: Białorusini i Litwini (średnio po 5,5 wizyty rocznie) i sąsiedzi z północy – Szwedzi (3,3 rocznie).

Rys. 34. Średnia liczba wizyt w Polsce w ciągu roku według krajów pochodzenia turystów

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

7.8. Rozmieszczenie terytorialne zagranicznego ruchu turystycznego w Polsce

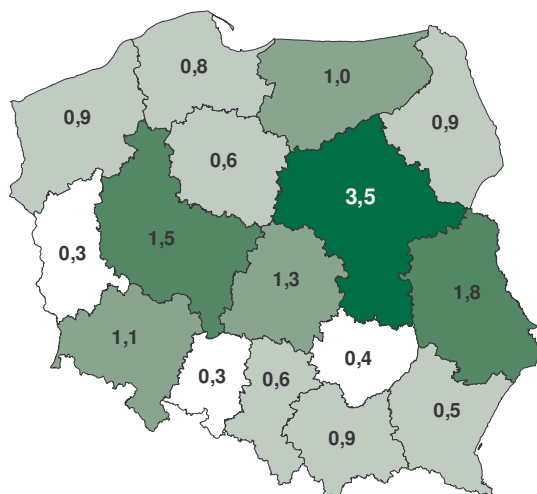
Tab. 37. Wizyty turystów zagranicznych według województw*

	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Zachodniopomorskie	5,6	7,4	3,2	8,7	6,0	0,0
Pomorskie	4,9	7,8 -	2,5	6,2	3,8	0,5
Warmińsko-mazurskie	5,8	5,5 -	7,3	3,1	5,6	1,6
Podlaskie	8,3	2,1	10,5 +	2,1	30,0 ++	7,3 +
Lubuskie	2,7	5,0	1,7	1,4	1,0	0,0
Wielkopolskie	11,1	18,9	5,4	16,5	3,9	0,9
Kujawsko-pomorskie	3,9	6,8	2,1	4,5	1,5	0,8
Łódzkie	7,6	9,8	4,2	9,9	8,9	13,1
Mazowieckie	24,1	16,3	24,5	33,5	15,1 --	69,6 --
Świętokrzyskie	2,6	2,5	2,0	3,4	4,4	1,4
Lubelskie	10,2	2,9	23,4 -	1,7	0,8	5,1
Dolnośląskie	7,0	12,9	3,1 -	5,7	4,4	4,1
Opolskie	1,8	3,1	0,9	1,7	1,6	0,0
Śląskie	4,7	5,3	3,0	5,8	5,4	13,8
Małopolskie	8,2	5,2	6,8 +	14,1	10,9	19,5
Podkarpackie	3,1	0,3	7,6	0,2	1,2	0,0
Brak danych	4,5	6,1	5,3 +	2,2	0,5 --	1,4

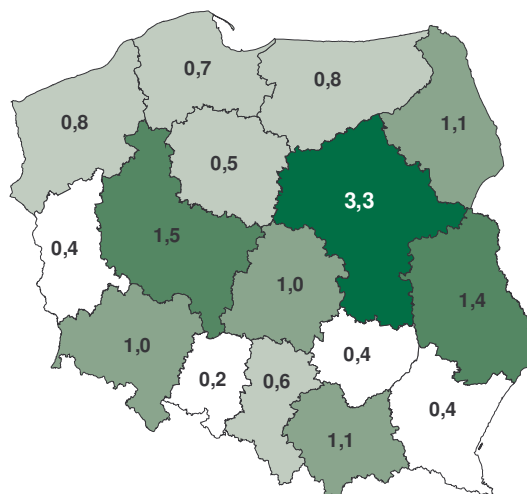
* *Badani mogli wybrać więcej niż jedno województwo.*

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku – łączne wyniki z ankiet ITTZ-1 i ITTZ-2.

Mapa 8. Przyjazdy turystów zagranicznych według województw w 2002 roku

Mapa 9. Przyjazdy turystów zagranicznych według województw w 2003 roku

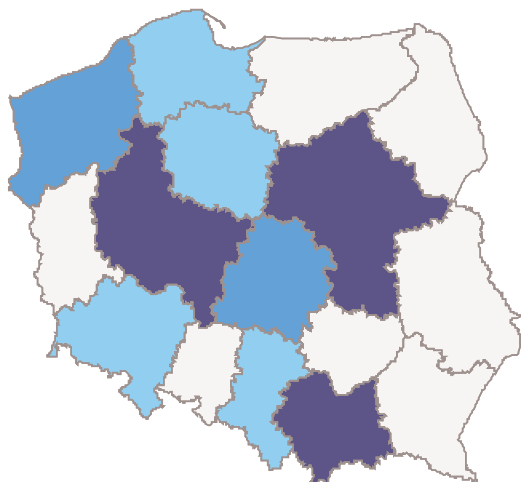

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 2002-2003 – łączne wyniki z ankiet ITTZ-1 i ITTZ-2.

W 2003 roku do najczęściej odwiedzanych województw należały: mazowieckie (oznaczone na mapce najciemniejszym kolorem – 24% wizyt, czyli około 3,3 mln), wielkopolskie, lubelskie, podlaskie i małopolskie (po 8%-11%, czyli 1,1-1,5 mln), łódzkie dolnośląskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie (po 6%-7%, czyli 0,8-1,0 mln).

Rozmieszczenie wizyt turystów zagranicznych według podstawowych grup krajów przedstawiają mapy 10-13. Województwa najczęściej odwiedzane przez turystów z danej grupy oznaczono na mapie najciemniejszym kolorem, najrzadziej – białym.

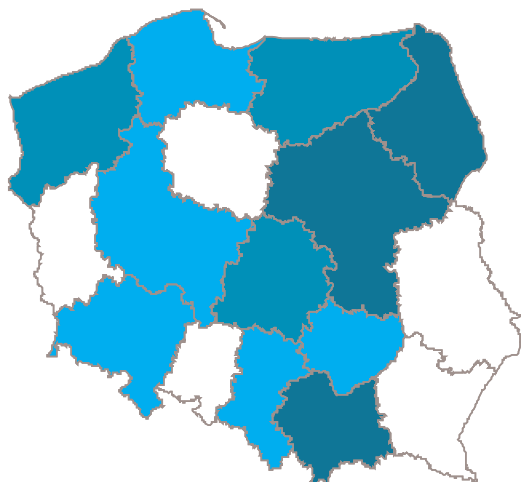
Mapa 10. Wizyty w województwach: kraje UE (bez Niemiec)

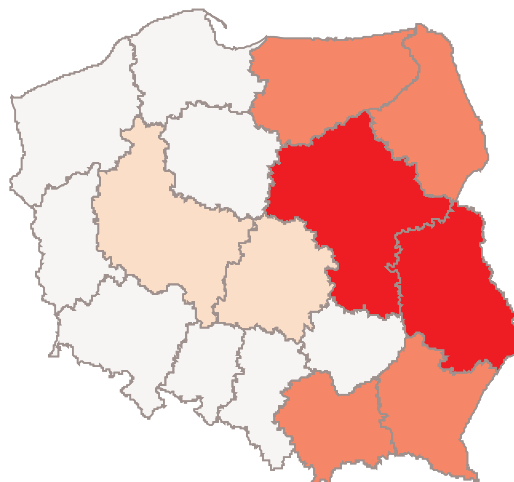
Mapa 11. Wizyty w województwach: Niemcy

Mapa 12. Wizyty w województwach: nowe kraje UE

Mapa 13. Wizyty w województwach: Rosja, Białoruś, Ukraina

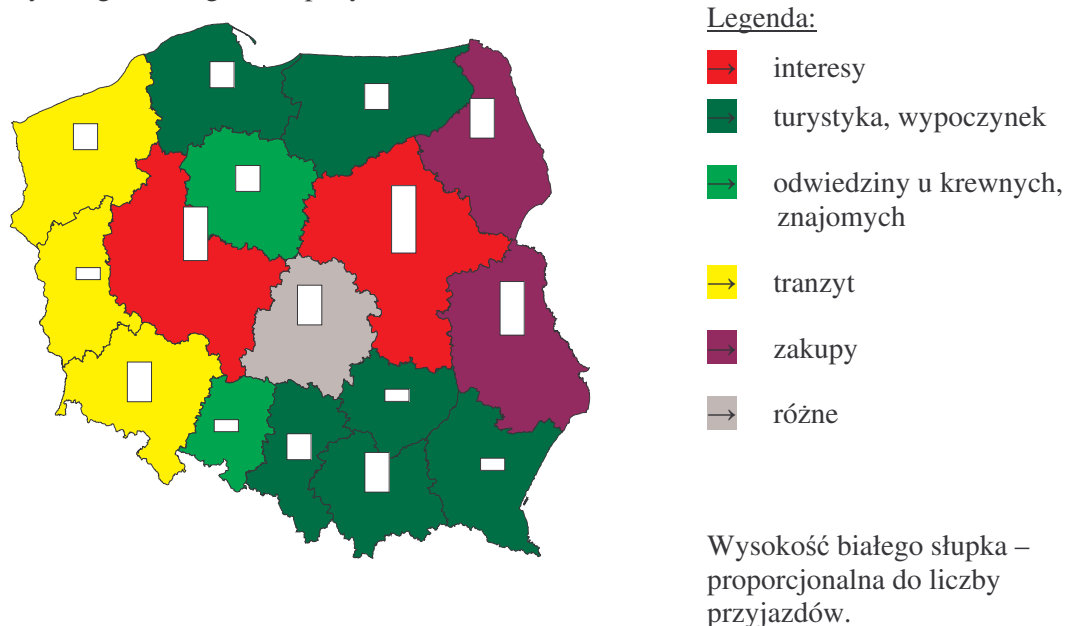
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 r – łączne wyniki z ankiet ITTZ-1 i ITTZ-2.

Uwzględniając główny cel pobytu w Polsce można wyróżnić następujące pięć obszarów:

1. w celach typowo turystycznych najczęściej odwiedza się na północy: pomorskie i warmińsko-mazurskie, na południu zaś: małopolskie, śląskie, podkarpackie i świętokrzyskie;
2. w interesach: mazowieckie i wielkopolskie;
3. na zakupy: podlaskie i lubelskie;
4. w celu odwiedzenia krewnych i znajomych: kujawsko-pomorskie i opolskie;
5. turystów tranzytowych goszczą zwłaszcza województwa zachodnie: dolnośląskie, lubuskie i zachodniopomorskie.

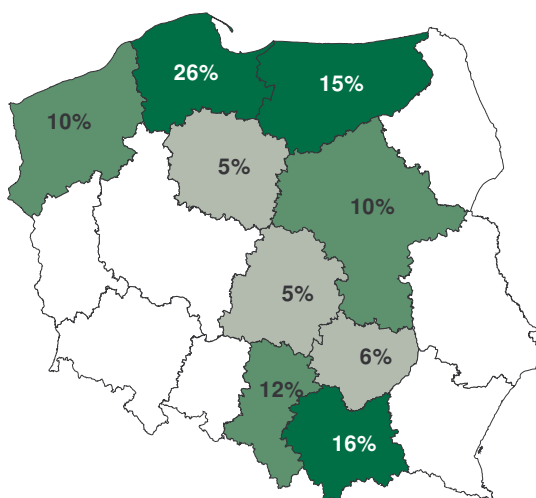
Województwo dolnośląskie odgrywa ponadto dość dużą rolę w przyjmowaniu ruchu typowo turystycznego; struktura przyjazdów do województwa łódzkiego jest bardzo zbliżona do ogółu przyjazdów do Polski.

Mapa 14. Rozmieszczenie terytorialne zagranicznego ruchu turystycznego według celów pobytu

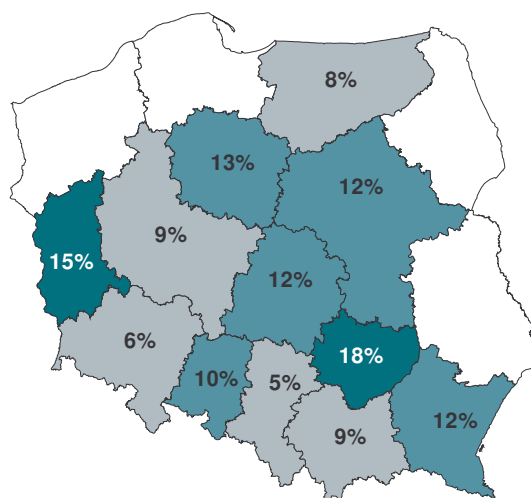

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 r – łączne wyniki z ankiet ITTZ-1 i ITTZ-2.

Mapa 15. Organizacja podróży według odwiedzanych województw: pełny pakiet

Mapa 16. Organizacja podróży: część usług i rezerwacja

Dane % umieszczone na mapach oznaczają odsetek turystów odwiedzających dane województwo, którzy zakupili pełny pakiet (mapa 15) albo korzystali z biur podróży w mniejszym zakresie: zakup części usług lub jedynie rezerwacja (mapa 16). Województwa oznaczone białym kolorem charakteryzują się małym (poniżej 5%) udziałem analizowanych kategorii turystów.

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 r.

Trzy spośród województw o stosunkowo dużym udziale wizyt turystyczno-wypoczynkowych charakteryzują się również znacznym udziałem przyjazdów w pełni zorganizowanych w formie pakietu. Są to: pomorskie, warmińsko-mazurskie i małopolskie. Kolejnymi województwami o ponadprzeciętnym udziale przyjazdów w pełni zorganizowanych są: śląskie, mazowieckie i szczecińskie (mapa 15). Największy odsetek przyjazdów częściowo zorganizowanych, lub przynajmniej poprzedzonych rezerwacją pewnych usług, stwierdzamy w lubuskim i

świętokrzyskim, a nieco mniejszy – w kujawsko-pomorskim, mazowieckim, łódzkim i podkarpackim.

Czołówkę miast goszczących zagranicznych turystów stanowiły: Warszawa, Kraków, Poznań, Łódź, Wrocław i Gdańsk.

- Gdańsk, Kraków, Szczecin i Częstochowę odwiedzają najczęściej ci, którzy przyjechali do Polski przy udziale biur podróży.
- W celach turystycznych odwiedza się najczęściej Kraków, Częstochowę i Gdańsk.
- Turystyka biznesowa najczęściej realizowana jest w Poznaniu, Warszawie, Wrocławiu i Katowicach.
- Miejszem zakupów najczęściej jest Białystok.

Tab. 38. Wizyty turystów zagranicznych w wybranych miastach Polski

	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Szczecin	1,5	1,6	0,9	4,1	1,3	0,0
Poznań	5,1	9,5	1,5	7,9	2,1	0,3
Warszawa	16,2	11,4	12,9	27,0	12,1	52,5
Wrocław	2,7	4,4	1,2	3,6	2,6	0,0
Lublin	2,1	1,8	3,2	0,6	0,5	2,7
Kraków	5,7	3,5	2,9	12,7	8,7	16,6
Gdańsk	2,6	4,4	1,2	3,4	1,2	0,3
Łódź	4,3	5,4	1,9	6,1	7,6	3,9
Białystok	1,7	1,0	2,8	0,2	3,3	0,3
Częstochowa	1,3	2,0	0,1	1,7	0,1	11,4
Katowice	1,7	2,0	0,8	2,8	3,4	0,8

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku – łączne wyniki z ankiet ITTZ-1 i ITTZ-2.

7.9. Charakterystyka demograficzna

W 2003 roku trzy czwarte przyjezdnych turystów stanowili mężczyźni. Znaczną przewagę udziału mężczyzn w strukturze demograficznej obserwowaliśmy już w poprzednich latach. Ma to związek z celami przyjazdów: przyjazdy służbowe i podróże tranzytowe są niemal całkowicie zdominowane przez mężczyzn. Stosunkowo wyrównana pod względem płci jest nieliczna grupa tych, którzy odwiedzając Polskę w celach turystyczno-wypoczynkowych spędzają czas w rejonach górskich, nadmorskich lub pojeziernych.

Blisko połowę turystów reprezentuje grupa osób w wieku od 35 do 44 lat. Turystów w wieku od 25 do 34 lat było 23,3%, starszych zaś, w wieku od 45 do 54 lat – 17,5%. Skrajne grupy wieku: młodzież w wieku od 15 do 24 lat oraz najstarsi (55 i więcej lat), są wśród turystów odwiedzających Polskę stosunkowo mało liczne.

Według danych Eurostatu udział młodzieży w wieku od 15 do 24 lat w całej dorosłej populacji (t.j. z wyłączeniem dzieci) w krajach Unii Europejskiej wyniósł w 2003 roku blisko 15%, z czego na przykład w Niemczech – 13,5%, a we Francji – 16%.

Udział młodzieży w przyjazdach do Polski jest znacznie mniejszy niż wynikałoby to ze struktury wieku potencjalnych turystów. W 2003 roku wśród ogółu turystów odwiedzających Polskę było tylko 4,4% turystów w wieku do 24 lat (w 2002 r. – 3,8%, a w 2001 r. – 3,6%). Na tej podstawie możemy oszacować liczbę wizyt młodzieży na około 0,5 - 0,6 mln.

W 2003 roku najwięcej młodzieży było wśród turystów z Niemiec (5,5%) i W. Brytanii (4,9%); ogółem wśród turystów z Unii Europejskiej (bez Niemiec) było ich zaledwie 3%.

Analiza sezonowości przyjazdów nie wykazuje istotnego zróżnicowania: w trzecim kwartale 2003 roku udział przyjazdów młodzieży wzrósł tylko do 4,8%.

Tab. 39. Dane demograficzne turystów zagranicznych

	Ogółem	Niemcy	Rosja, Białoruś, Ukraina	UE (bez Niemiec)	Nowe kraje UE	Kraje zamorskie
Kobiety	23,3	31,4	19,4	20,0	12,6 --	24,6 ++
Mężczyźni	76,6	68,4	80,5	80,0	87,2 ++	75,4 --
Brak danych	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
Wiek: do 24 lat	4,4	5,5	3,7	2,9	1,7	1,9
25 do 34	23,3	21,9	23,4 --	25,8	24,5 --	26,4 ++
35 do 44	49,6	47,8	45,1	58,9 +	56,7 ++	66,1
45 do 54	17,5	18,8 -	20,6 ++	11,2 --	15,2	4,1 --
55 i więcej	5,1	5,9	7,0	1,3	1,9	1,6
b. d.	0,1	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0
Wykształcenie: wyższe	43,6 ++	62,3 ++	19,7	69,5 ++	28,6 ++	66,8 --
Średnie	55,0	37,6 --	77,0 ++	30,3 --	70,4	32,9 ++
Podstawowe	1,3	0,0	3,2 --	0,0	1,0 --	0,3
b. d.	0,1	0,0	0,2	0,2	0,0	0,0
Pracują	90,4	90,5	88,1 ++	95,9	93,2 ++	98,5
Uczą się	4,1	5,8	2,5	2,9	1,8	0,9
Deklarują polskie pochodzenie	15,2	30,2 ++	3,1 -	11,2 +	6,2 -	43,0 ++

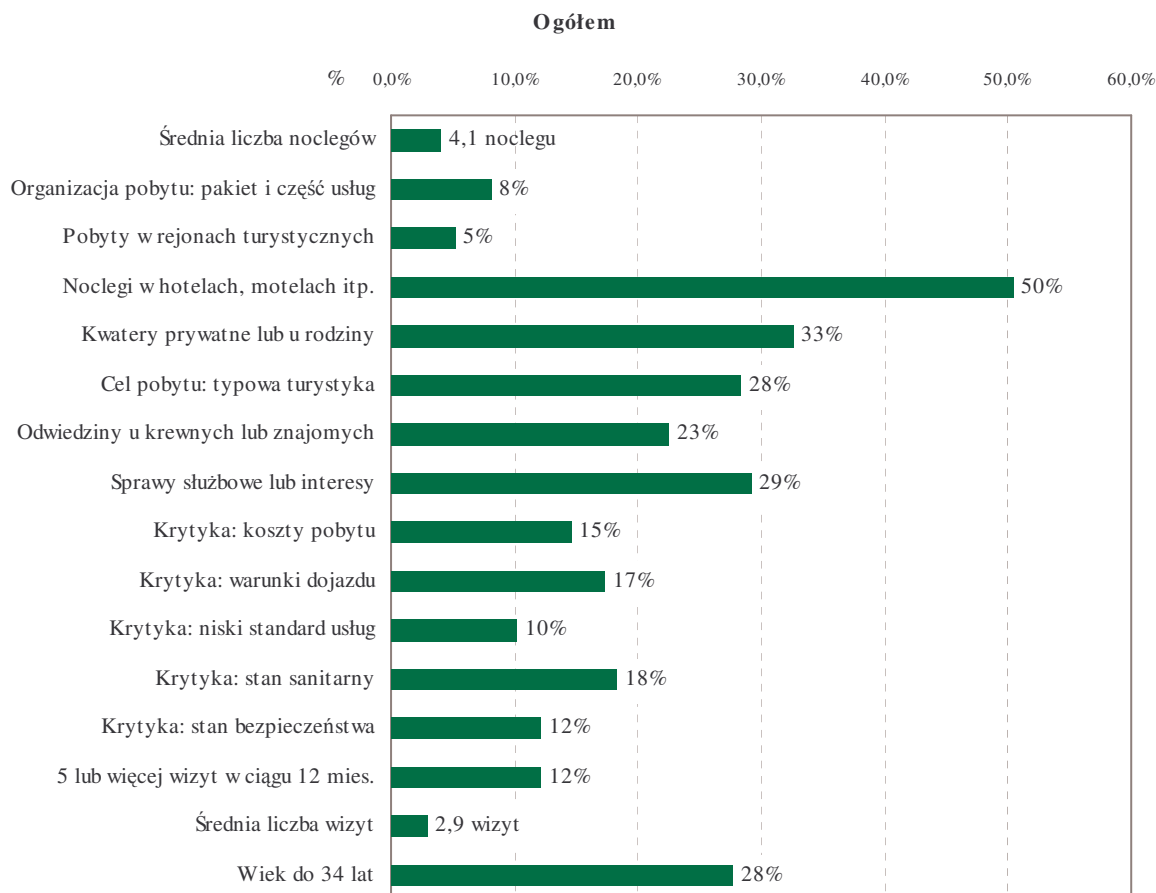
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Odsetek turystów z wyższym wykształceniem zwiększył się w 2003 roku do 44%. Lepiej wykształceni niż pozostali są ci, którzy korzystali z usług biur podróży i przyjechali w celach turystycznych. W 2001 roku co dziesiąty turysta deklarował polskie pochodzenie, w 2002 – 13%, a w 2003 roku – 15%. Ten wzrost wynika głównie ze znacznego (i rosnącego) udziału turystów polskiego pochodzenia przyjeżdżających z Niemiec.

7.10. Profile turystów z wybranych krajów

W niniejszym rozdziale przedstawiono syntetyczne informacje o turystach odwiedzających Polskę w 2003 roku. Punktem wyjścia jest profil ogółu turystów (rys. 35), wykreślony według najistotniejszych i najlepiej skonstruowanych cech. Są to: długość pobytu (średnia liczba noclegów), udział przyjazdów zorganizowanych w pełni (pakiet) lub częściowo przez biura podróży, sposób spędzania czasu w Polsce (wypoczynek w rejonach o dużej atrakcyjności krajobrazowej: nad morzem, w górach lub rejonach pojeziernych), noclegi w bazie typu hotelowego (hotele i motele), główny cel przyjazdu (typowa turystyka, wypoczynek, sprawy służbowe, odwiedziny u krewnych lub znajomych), najczęściej krytykowane aspekty pobytu (koszty pobytu, stan sanitarny, poziom usług turystycznych stan bezpieczeństwa), częstość przyjazdów (udział osób odwiedzających Polskę 5 lub więcej razy w ciągu roku i średnia liczba wizyt w ciągu roku) oraz wiek (udział osób w wieku do 34 lat).

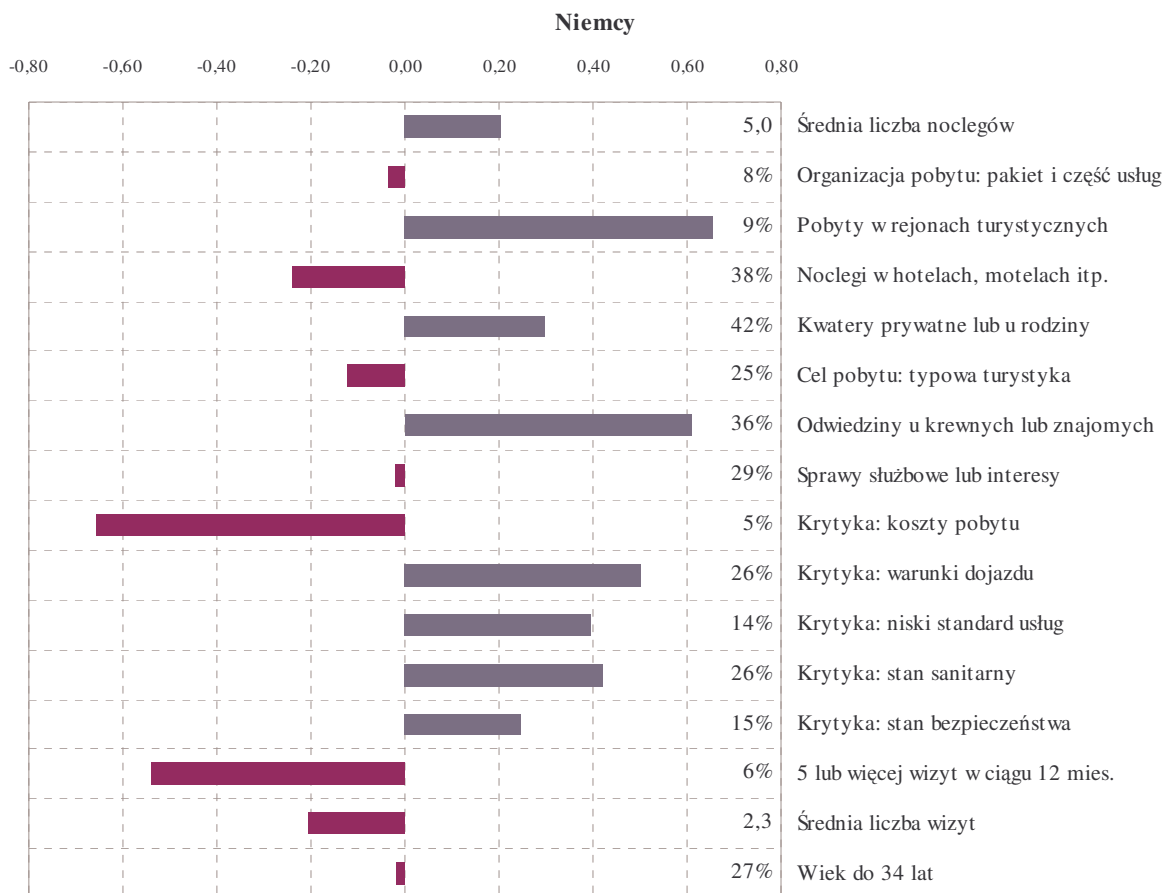
Rys. 35. Ogólna charakterystyka turystów zagranicznych odwiedzających Polskę w 2003 roku

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Rodzaj i wielkość odchyłeń turystów z danego kraju od profilu odniesienia ilustrują kolejne wykresy (rys. 36-55). Wykresy te należy rozumieć zgodnie z następującym przykładem: 9% Niemców poświęciło pobyt w Polsce na wizyty w rejonach turystycznych, natomiast dla ogółu turystów odsetek ten wynosi 5%. Udział tego rodzaju pobytów jest więc wśród Niemców większy niż wśród wszystkich zagranicznych turystów w Polsce. Wielkość słupków jest miarą relacji między udziałem analizowanej cechy w danej grupie turystów a wielkością charakteryzującą grupę odniesienia. Orientacja słupków względem osi zerowej informuje o tym, czy dana cecha występuje częściej czy rzadziej.

Rys. 36. Porównanie turystów niemieckich z ogółem turystów odwiedzających Polskę

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

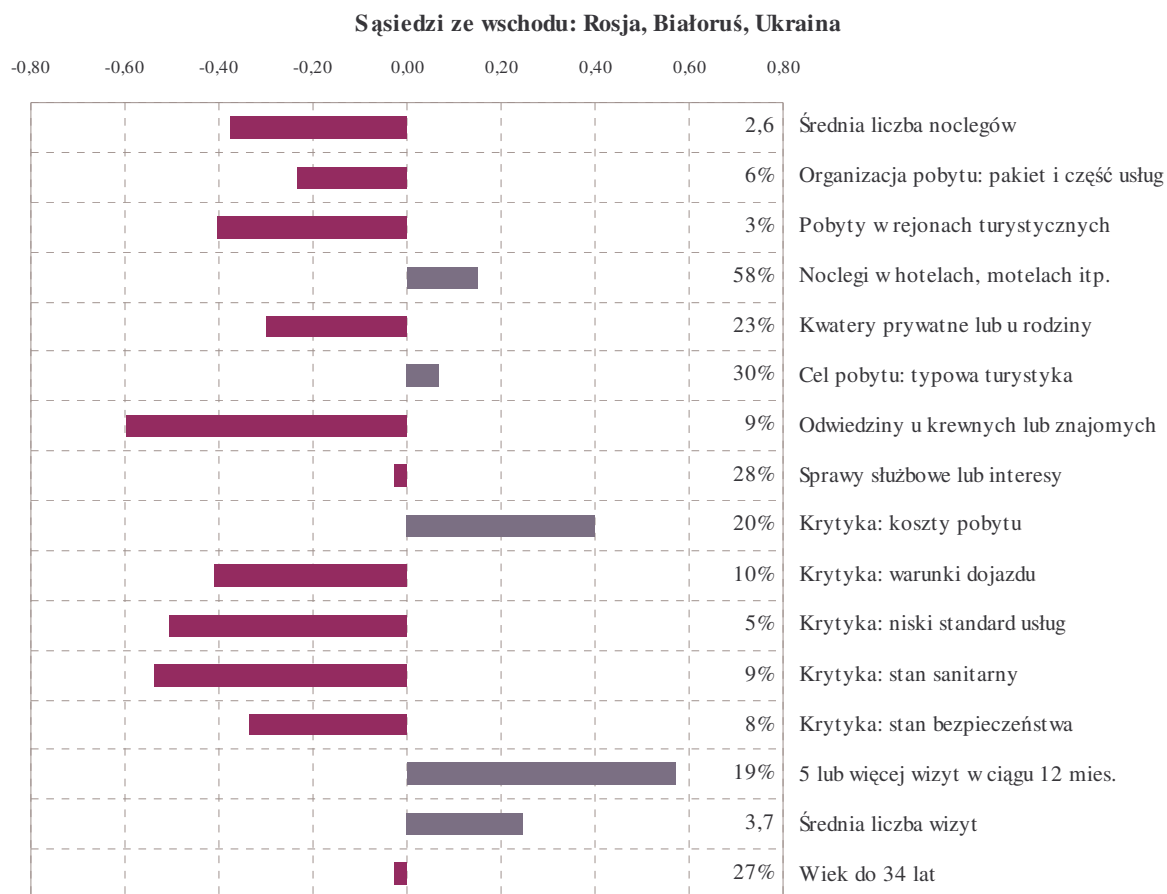
Charakteryzując turystów z Niemiec należy zwrócić uwagę na następujące cechy:

- większą od przeciętnej średnią długość pobytu w Polsce;
- znaczne zainteresowanie wizytami w rejonach o dużej atrakcyjności krajobrazowej;
- mniejszy udział przyjazdów motywowanych celami turystycznymi;
- większy udział przyjazdów do rodziny lub znajomych;
- nieliczne uwagi krytyczne o kosztach pobytu w Polsce;
- większy niż przeciętnie krytycyzm wobec warunków dojazdu, jakości usług, warunków sanitarnych i poziomu bezpieczeństwa;
- mniejszy niż w populacji wszystkich turystów udział wielokrotnych wizyt w Polsce (wysoka częstość przyjazdów sąsiadów zza wschodniej granicy zawiąza ogólną średnią).

Liczba przyjazdów turystów z Niemiec wyniosła w 2003 roku 4 520 tysięcy (wzrost o 8,7% w porównaniu z 2002 r.).

Średnie wydatki Niemców na podróż wyniosły 124 USD, na dzień – 20 USD.

Rys. 37. Porównanie turystów z Rosji, Białorusi i Ukrainy z ogółem turystów odwiedzających Polskę

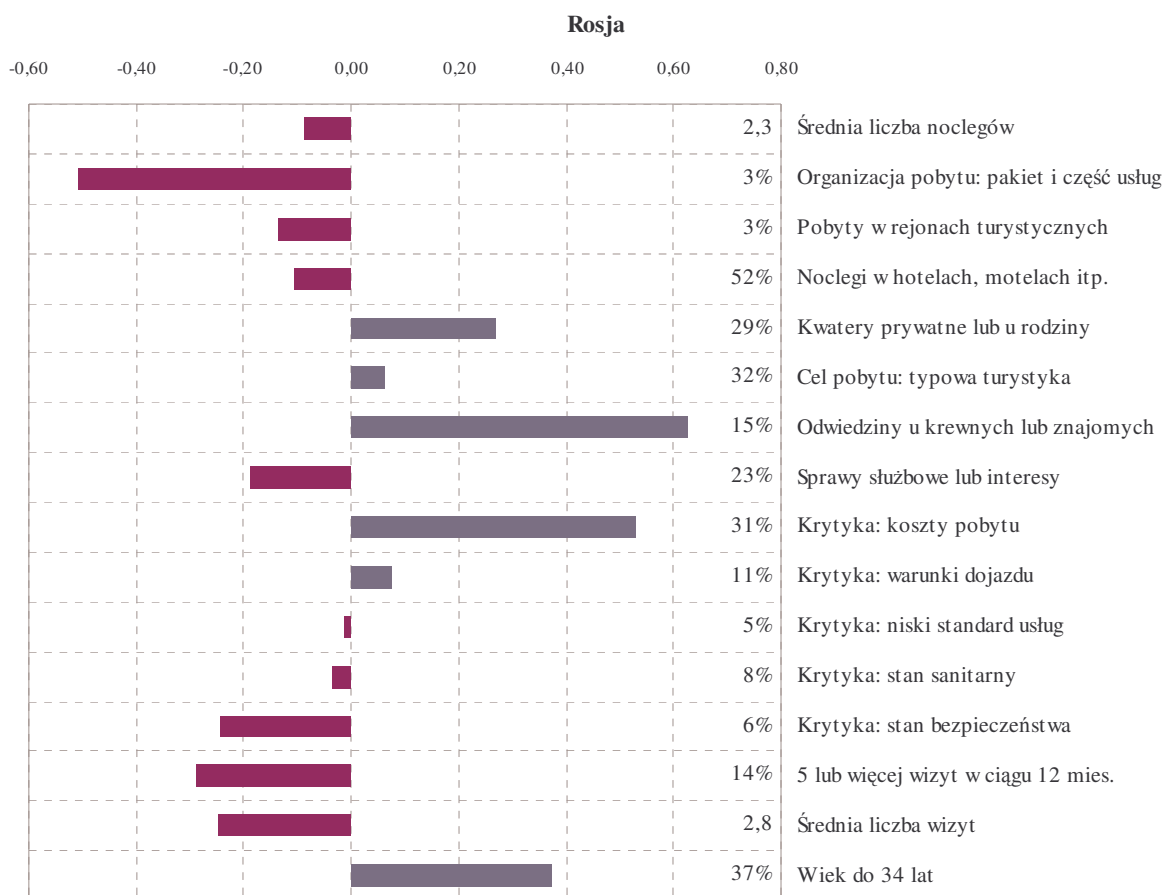

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

W porównaniu z ogółem badanych turyści z Rosji, Białorusi i Ukrainy wyróżniają się:

- krótkim pobytem w Polsce;
- niewielkim odsetkiem wizyt w regionach atrakcyjnych turystycznie;
- stosunkowo nielicznymi uwagami krytycznymi, z wyjątkiem tych, które dotyczą wysokich kosztów pobytu;
- znacznym odsetkiem korzystających z bazy typu hotelowego (pamiętajmy jednak, że badani z różnych krajów różnie rozumieją termin „hotel” użyty w ankiecie);
- bardzo dużym udziałem wielokrotnych wizyt, co wiąże się z przyjazdami handlowymi i tranzytem.

Rys. 38. Porównanie turystów z Rosji z ogółem sąsiadów ze wschodu

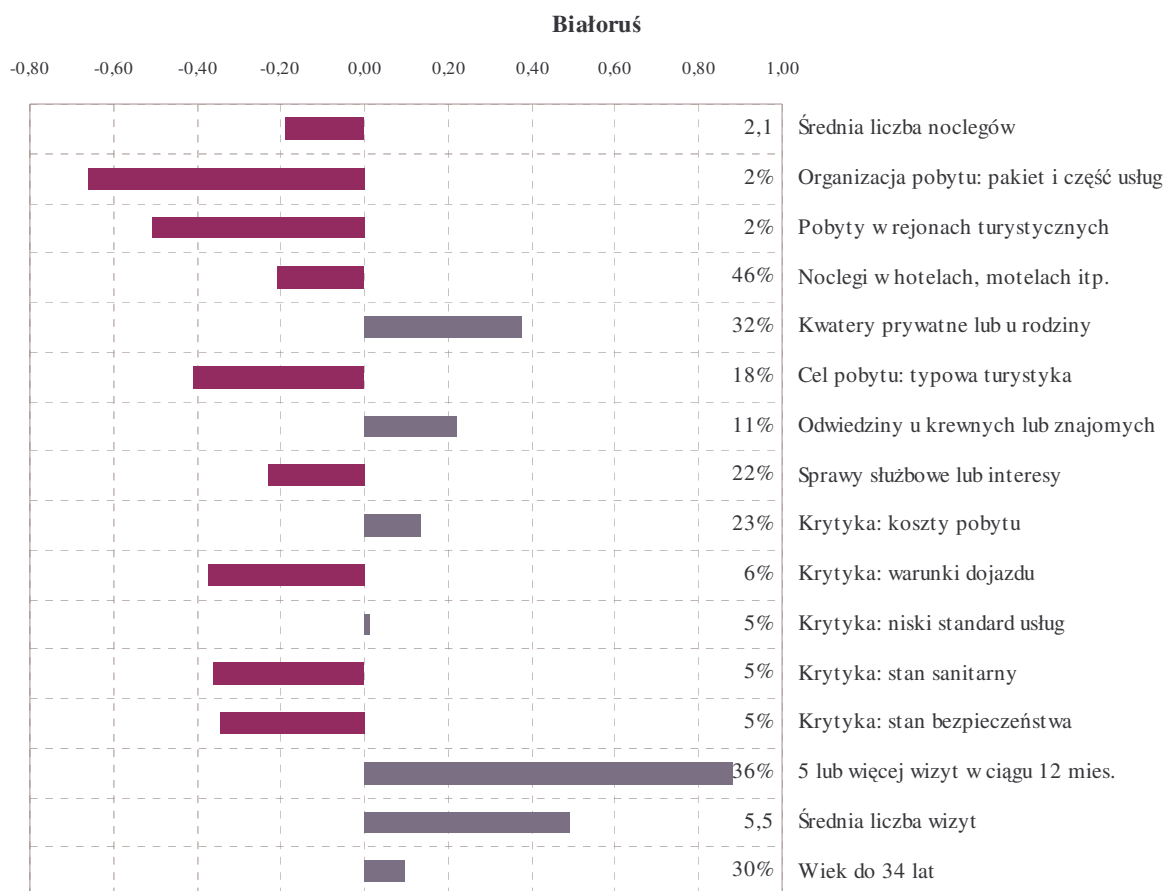
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Na tle ogółu sąsiadów ze wschodu turystów z Rosji wyróżnia:

- bardzo mały odsetek podróży zorganizowanych;
- nieco mniejsza średnia długość pobytu;
- znaczny udział wizyt u krewnych i znajomych;
- rzadsze wykorzystanie bazy hotelowej;
- dużo większy odsetek uwag krytycznych o kosztach pobytu;
- nieco mniejszy udział wielokrotnych wizyt;
- stosunkowo młody wiek (znaczna liczba osób w wieku do 34 lat).

Liczba przyjazdów turystów z Rosji wyniosła w 2003 roku 780 tysięcy (spadek o 16%). Średnie wydatki na podróż wyniosły 83 USD, na dzień – 28 USD.

Rys. 39. Porównanie turystów z Białorusi z ogółem sąsiadów ze wschodu

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

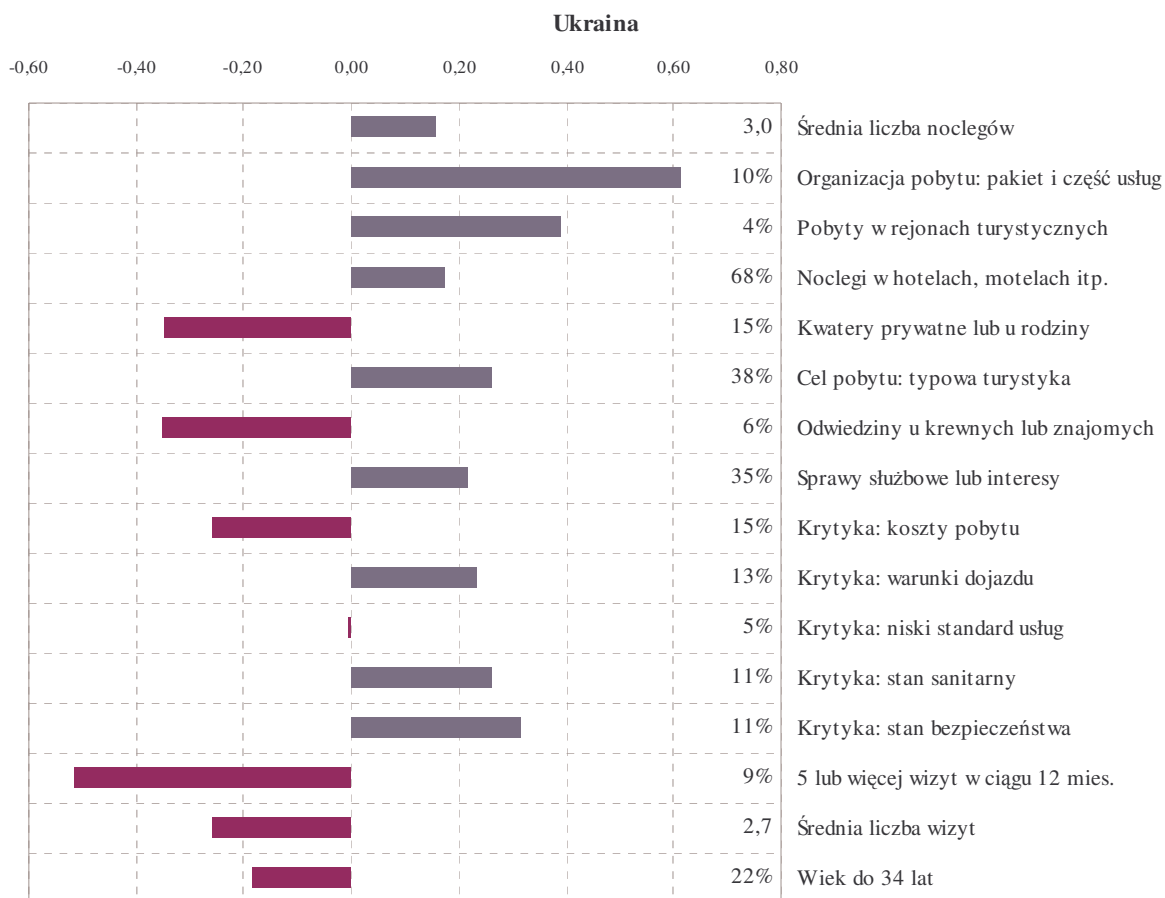
Na tle ogółu sąsiadów ze wschodu turystów z Białorusi wyróżnia:

- nieco mniejsza średnia długość pobytu;
- bardzo mały odsetek podróży zorganizowanych;
- korzystanie z noclegów w kwaterach prywatnych i mieszkań znajomych lub krewnych;
- niski odsetek uwag krytycznych;
- większy udział wielokrotnych wizyt;
- stosunkowo młody wiek (znaczna liczba osób w wieku do 34 lat).

Liczba przyjazdów turystów wyniosła w 2003 roku 1 620 tysięcy (spadek o 4,7%).

Średnie wydatki na podróż wyniosły 74 USD, na dzień – 21 USD.

Rys. 40. Porównanie turystów z Ukrainy z ogółem sąsiadów ze wschodu

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

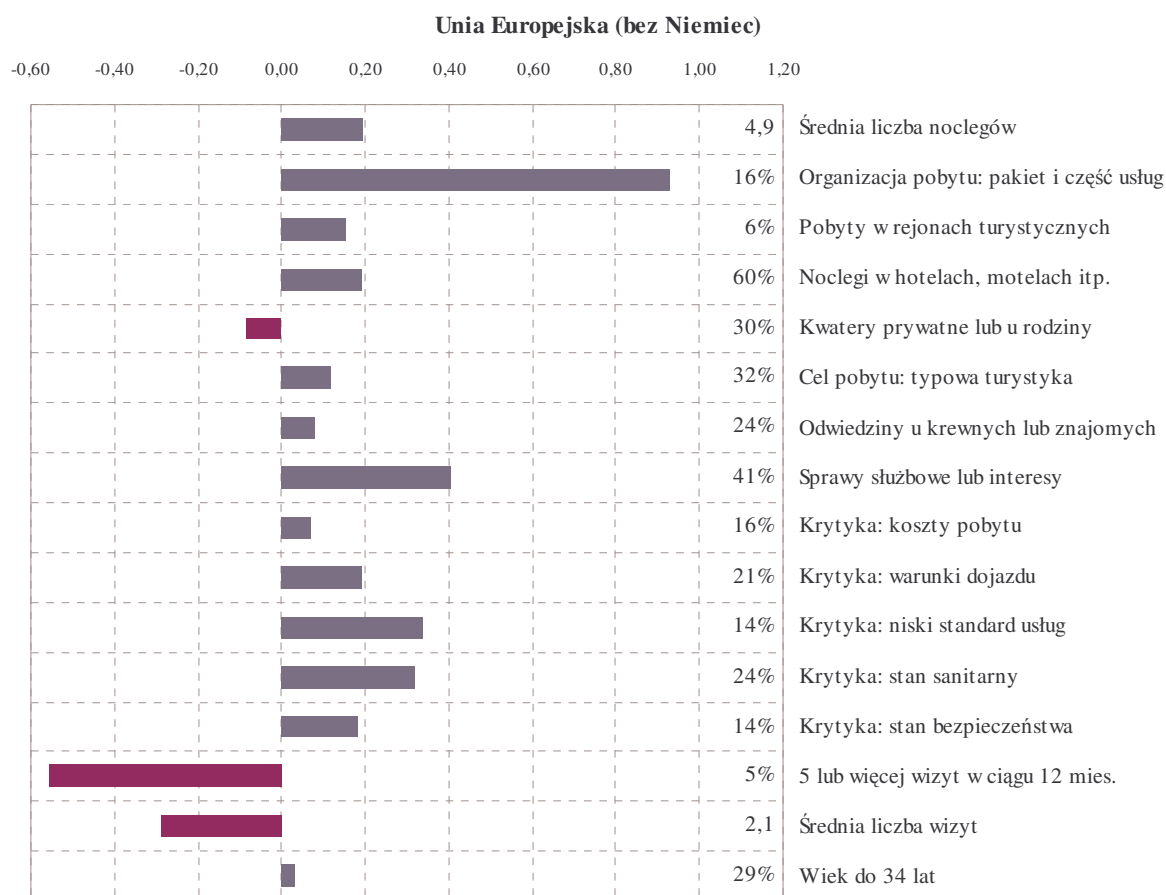
Turyści z Ukrainy:

- przebywali w Polsce dłużej niż pozostali sąsiedzi ze wschodu;
- częściej korzystali z pośrednictwa biur podróży;
- częściej przebywali w rejonach turystycznych;
- rzadziej korzystali z noclegów w kwaterach prywatnych i mieszkaniach znajomych lub krewnych;
- gorzej oceniają warunki dojazdu, stan sanitarny i poziom bezpieczeństwa, a lepiej – koszty pobytu;
- nie są tak częstymi gośćmi jak pozostali;
- są nieco starsi.

Liczba przyjazdów turystów wyniosła w 2003 roku 2 480 tysięcy (spadek o 15,4%).

Średnie wydatki na podróż wyniosły 76 USD, na dzień – 24 USD.

Rys. 41. Porównanie turystów z nieościennej krajów Unii Europejskiej z ogółem turystów odwiedzających Polskę

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

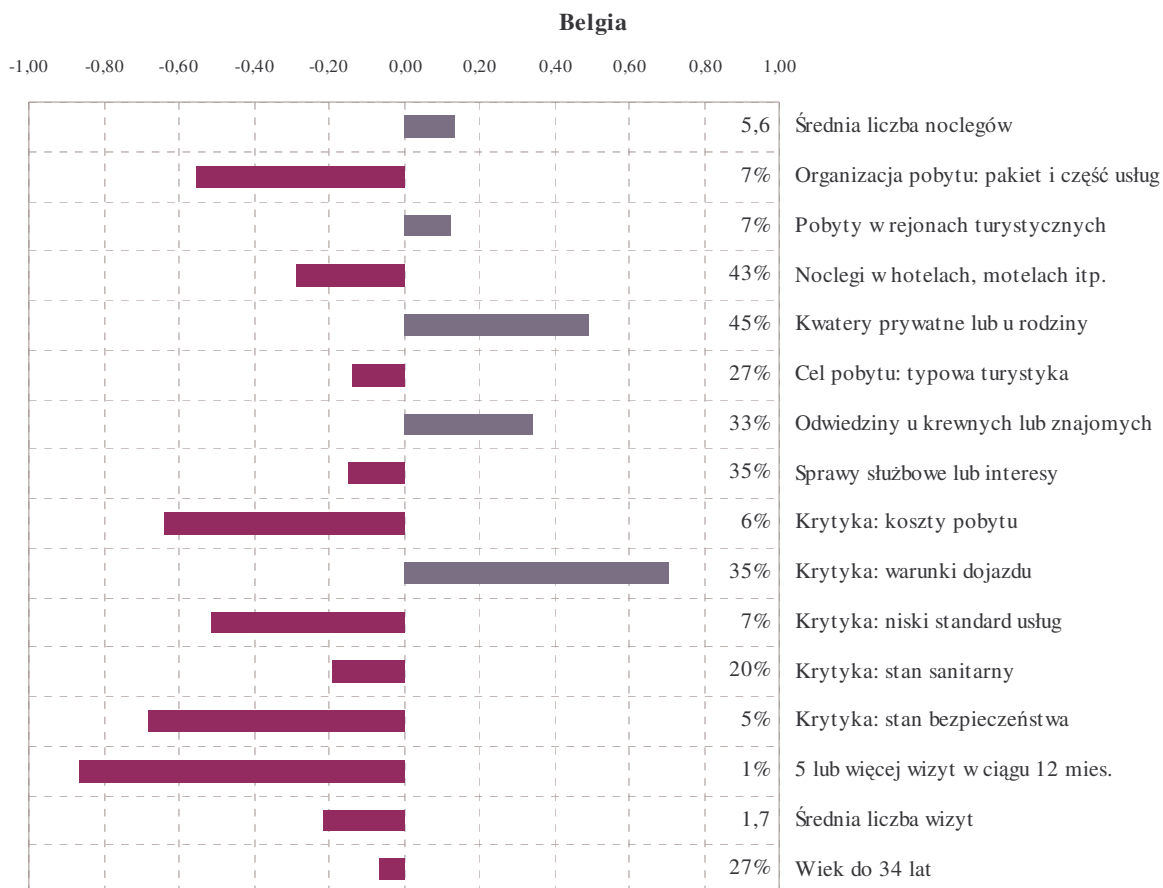
W porównaniu z ogółem badanych turyści z niesąsiadujących z Polską krajów Unii Europejskiej wyróżniają się:

- dłuższym czasem pobytu;
- częstszym korzystaniem z usług biur podróży;
- nieco większym odsetkiem korzystających z noclegów w hotelach lub motelach;
- znacznym odsetkiem przyjazdów służbowych;
- większym udziałem typowo turystycznych motywów przyjazdu;
- wyraźnie wyższym poziomem krytycyzmu wobec jakości usług turystycznych i warunków sanitarnych;
- mniejszą średnią liczbą wizyt w ciągu roku.

Liczba przyjazdów z UE²⁴ (z wyjątkiem Niemców) wyniosła w 2003 roku 1 682 tysięcy (spadek o 1,1%).

²⁴ Dla krajów Unii Europejskiej (w wyjątkiem Niemiec) oraz krajów zamorskich podajemy liczbę wszystkich przyjazdów na podstawie danych Straży Granicznej; zakładamy, że liczba przyjazdów turystów z tych krajów jest nieznacznie – o kilka procent – niższa niż liczba przyjazdów ogółem.

Rys. 42. Porównanie turystów z Belgii z ogółem turystów z Unii Europejskiej

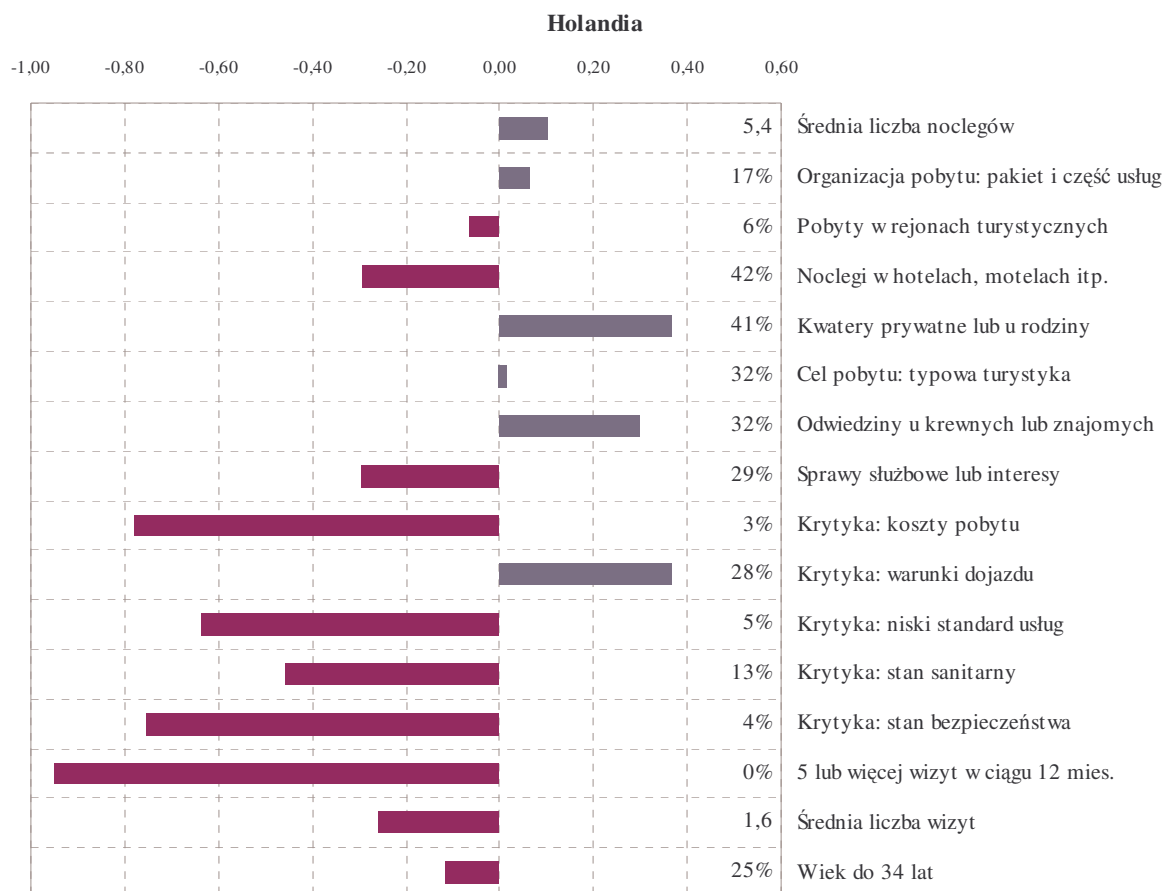
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Na tle turystów z pozostałych krajów Unii Europejskiej Belgów charakteryzuje:

- dłuższy średni czas pobytu;
- rzadkie korzystanie z usług biur podróży;
- nieco większe zainteresowanie rejonami turystycznymi;
- mniejszy odsetek korzystających z hoteli, większy – z kwater prywatnych albo mieszkań krewnych lub znajomych;
- wyraźnie mniejszy krytycyzm w odniesieniu do kosztów pobytu i jakości usług;
- negatywna ocena warunków dojazdu;
- stosunkowo rzadkie wielokrotne wizyty.

Liczba przyjazdów z Belgii wyniosła w 2003 roku 65 tysięcy (spadek o 29,6%). Średnie wydatki na podróż wyniosły 126 USD, na dzień – 20 USD.

Rys. 43. Porównanie turystów z Holandii z ogółem turystów z Unii Europejskiej

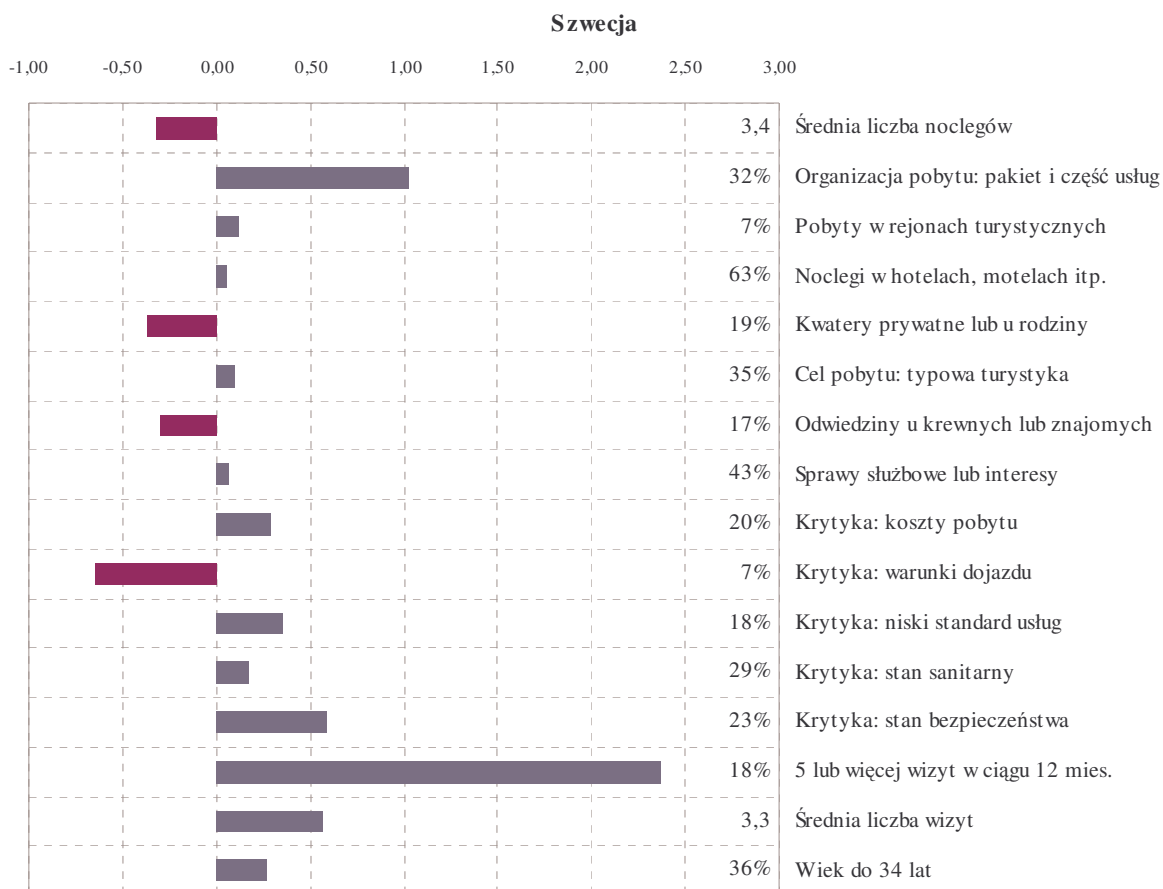
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Na tle turystów z Unii Europejskiej charakterystyka Holendrów jest podobna do Belgów, z wyjątkiem:

- częstszego korzystania z usług biur podróży;
 - mniejszego zainteresowania rejonami turystycznymi;
- Podobnie jak Belgowie, Holendrzy:
- przebywają w Polsce dłużej niż średnio turyści z UE;
 - rzadziej korzystają z hoteli, częściej – z kwater prywatnych albo mieszkań krewnych lub znajomych;
 - są mniej krytyczni w odniesieniu do kosztów pobytu i jakości usług, bardziej zaś jeśli chodzi o ocenę warunków dojazdu;
 - rzadko odwiedzają Polskę.

Liczba przyjazdów z Holandii wyniosła w 2003 roku 225 tysięcy (spadek o 25,7%). Średnie wydatki na podróż wyniosły 138 USD, na dzień – 21 USD.

Rys. 44. Porównanie turystów ze Szwecji z ogółem turystów z Unii Europejskiej

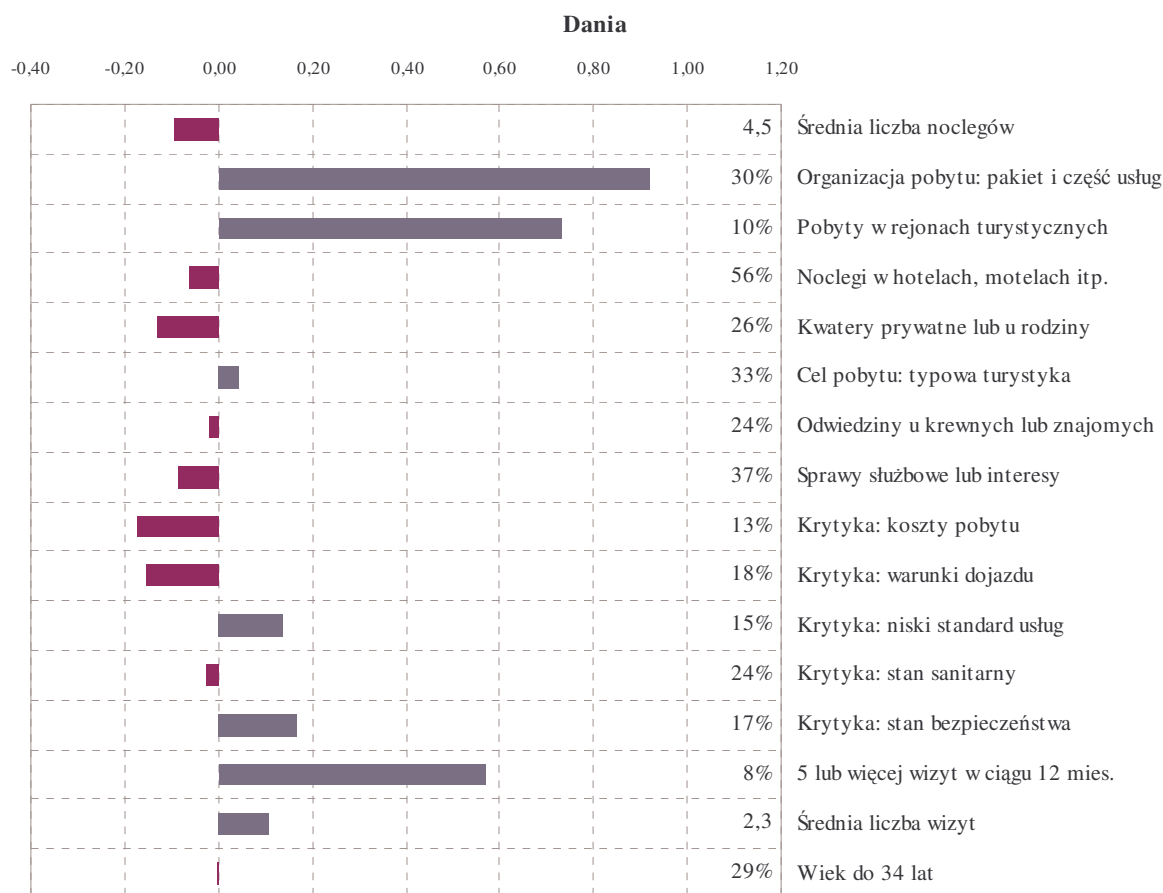
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Do podstawowych cech, które wyróżniają turystów ze Szwecji, należą:

- krótki czas pobytu;
- znaczny udział przyjazdów organizowanych przy pomocy biur podróży;
- niewielki odsetek odwiedzin u krewnych lub znajomych;
- więcej uwag krytycznych o kosztach pobytu i poziomie usług;
- więcej uwag krytycznych o warunkach dojazdu;
- znaczny odsetek turystów przyjeżdżających wielokrotnie w ciągu roku;
- większy udział młodszych turystów.

Liczba przyjazdów ze Szwecji wyniosła w 2003 roku 198 tysięcy (wzrost o 3,6%). Ogółem w grupie krajów skandynawskich średnie wydatki na podróż wyniosły 133 USD, na dzień – 26 USD.

Rys. 45. Porównanie turystów z Danii z ogółem turystów z Unii Europejskiej

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

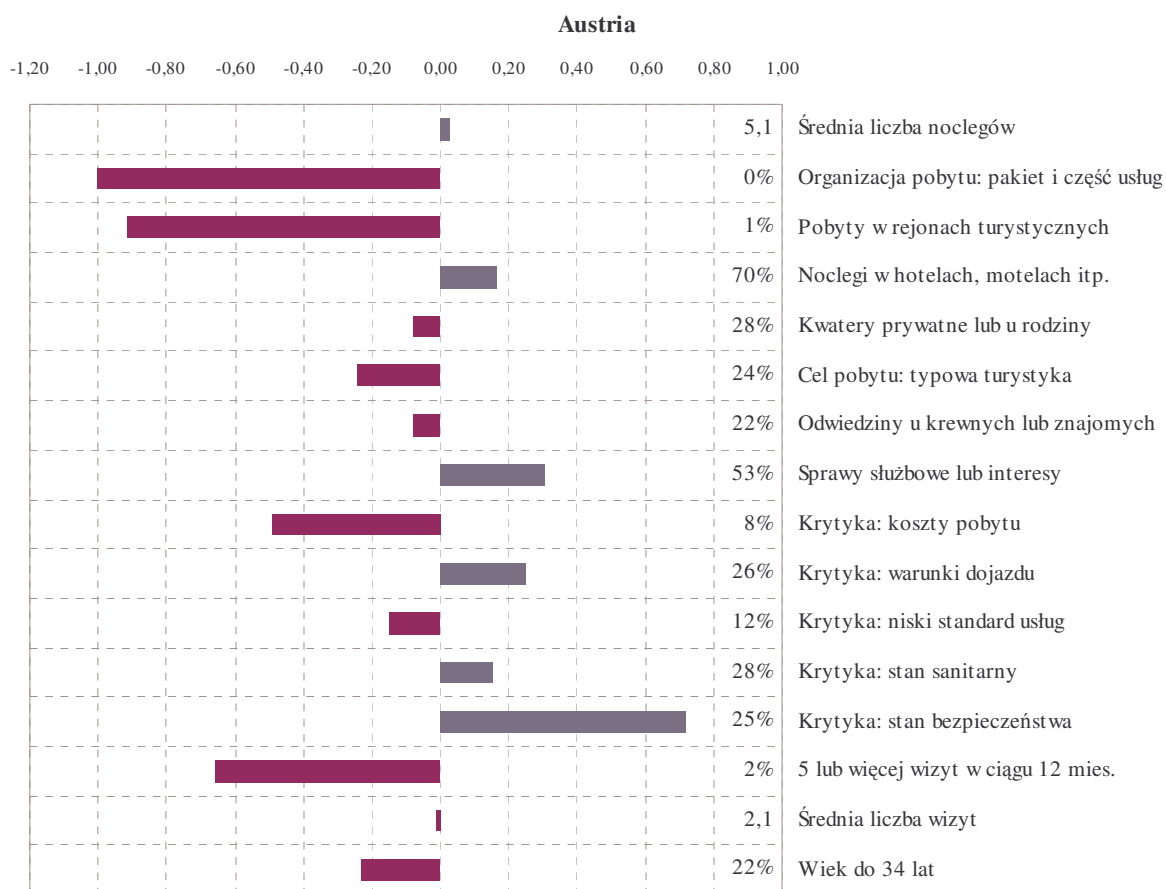
Do podstawowych cech, które wyróżniają turystów z Danii, należą:

- stosunkowo krótki czas pobytu;
- znaczny udział przyjazdów organizowanych przy pomocy biur podróży;
- duże zainteresowanie wizytami w rejonach turystycznych;
- niewiele uwag krytycznych – mniej niż przeciętnie wśród ogółu turystów z Europy, z wyjątkiem trochę gorszych ocen jakości usług;
- znaczny odsetek turystów przyjeżdżających wielokrotnie w ciągu roku.

Liczba przyjazdów z Danii wyniosła w 2003 roku 149 tysięcy (wzrost o 20,8%).

Ogółem w grupie krajów skandynawskich średnie wydatki na podróż wyniosły 133 USD, na dzień – 26 USD.

Rys. 46. Porównanie turystów z Austrii z ogółem turystów z Unii Europejskiej

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

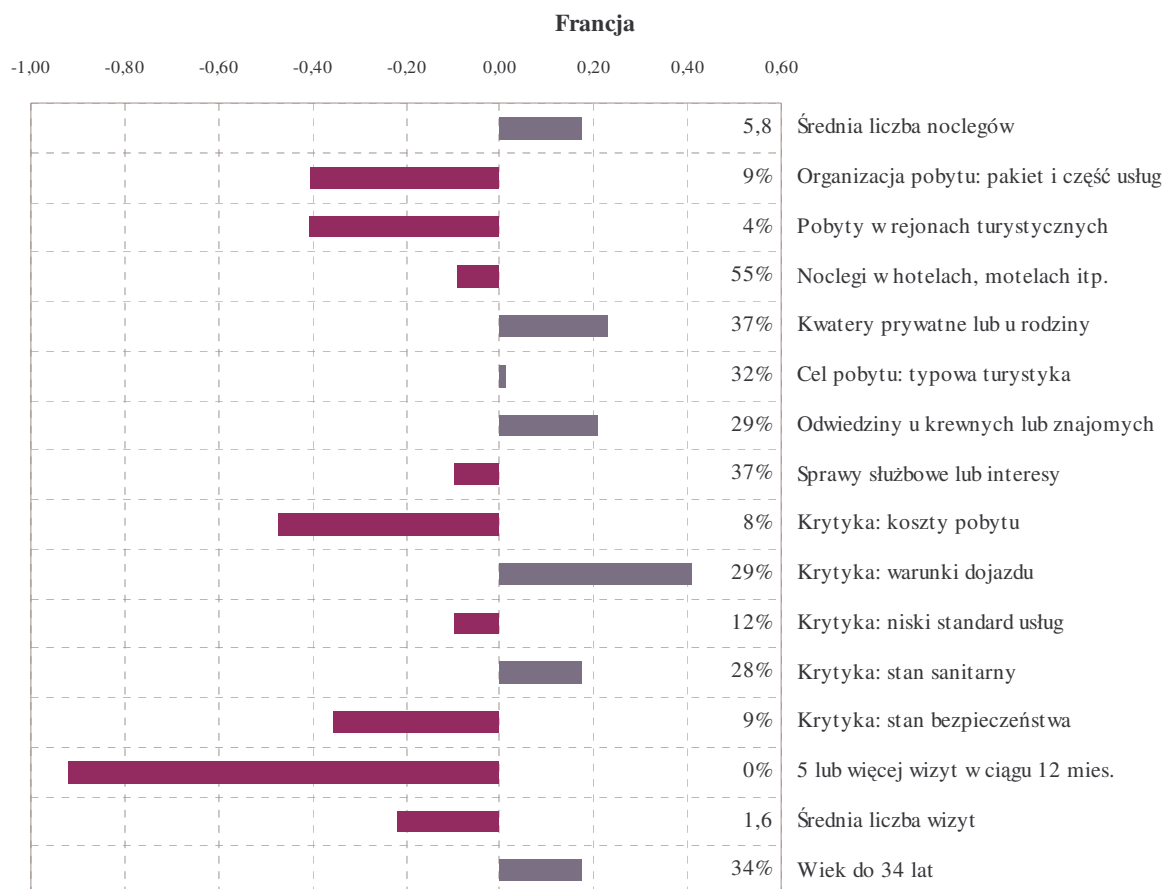
Turystów z Austrii charakteryzują następujące cechy szczególne:

- znikomy udział przyjazdów zorganizowanych przez biura podróży;
- bardzo małe zainteresowanie wizytami w rejonach turystycznych;
- nieco większy niż przeciętnie udział noclegów w hotelach, co wiąże się z dość licznymi przyjazdami służbowymi;
- większy poziom krytycyzmu (krytyka stanu bezpieczeństwa i warunków dojazdu);
- mniejszy udział wielokrotnych wizyt;
- mniejszy udział skrajnych grup wieku.

Liczba przyjazdów z Austrii wyniosła w 2003 roku 266 tysięcy (wzrost o 7,2%).

Średnie wydatki na podróż wyniosły 134 USD, na dzień – 30 USD.

Rys. 47. Porównanie turystów z Francji z ogółem turystów z Unii Europejskiej

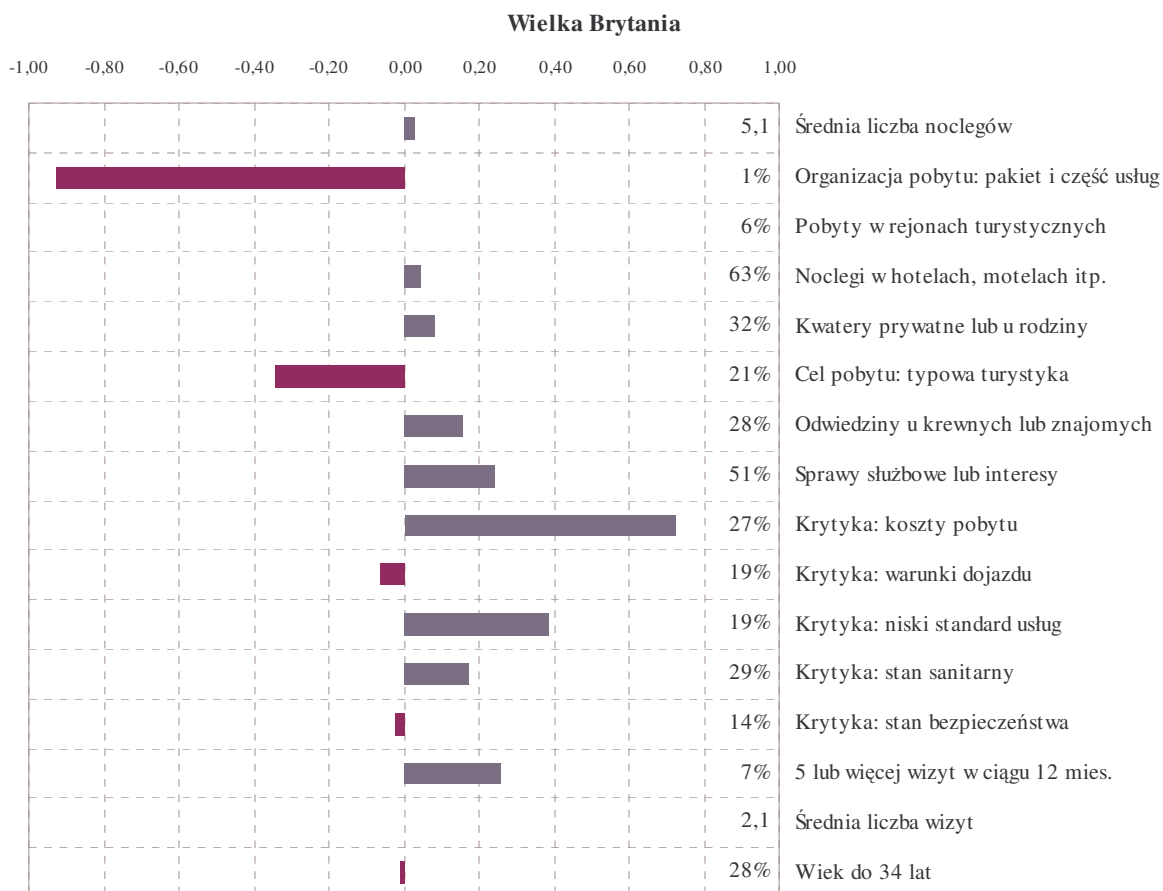
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Wśród turystów z Francji zwraca uwagę:

- dłuższy niż przeciętnie czas pobytu;
- przyjazdy organizowane samodzielnie;
- rzadkie pobyty w rejonach turystycznych;
- mniejszy poziom krytycyzmu od przeciętnego w grupie krajów UE (w wyjątkiem warunków dojazdu i stanu sanitarnego);
- dość liczne odwiedziny u krewnych i znajomych;
- mała liczba wielokrotnych wizyt;
- większy udział osób w wieku do 34 lat.

Liczba przyjazdów z Francji wyniosła w 2003 roku 180 tysięcy (spadek o 10,8%). Średnie wydatki na podróż wyniosły 129 USD, na dzień – 21 USD.

Rys. 48. Porównanie turystów z Wielkiej Brytanii z ogółem turystów z Unii Europejskiej

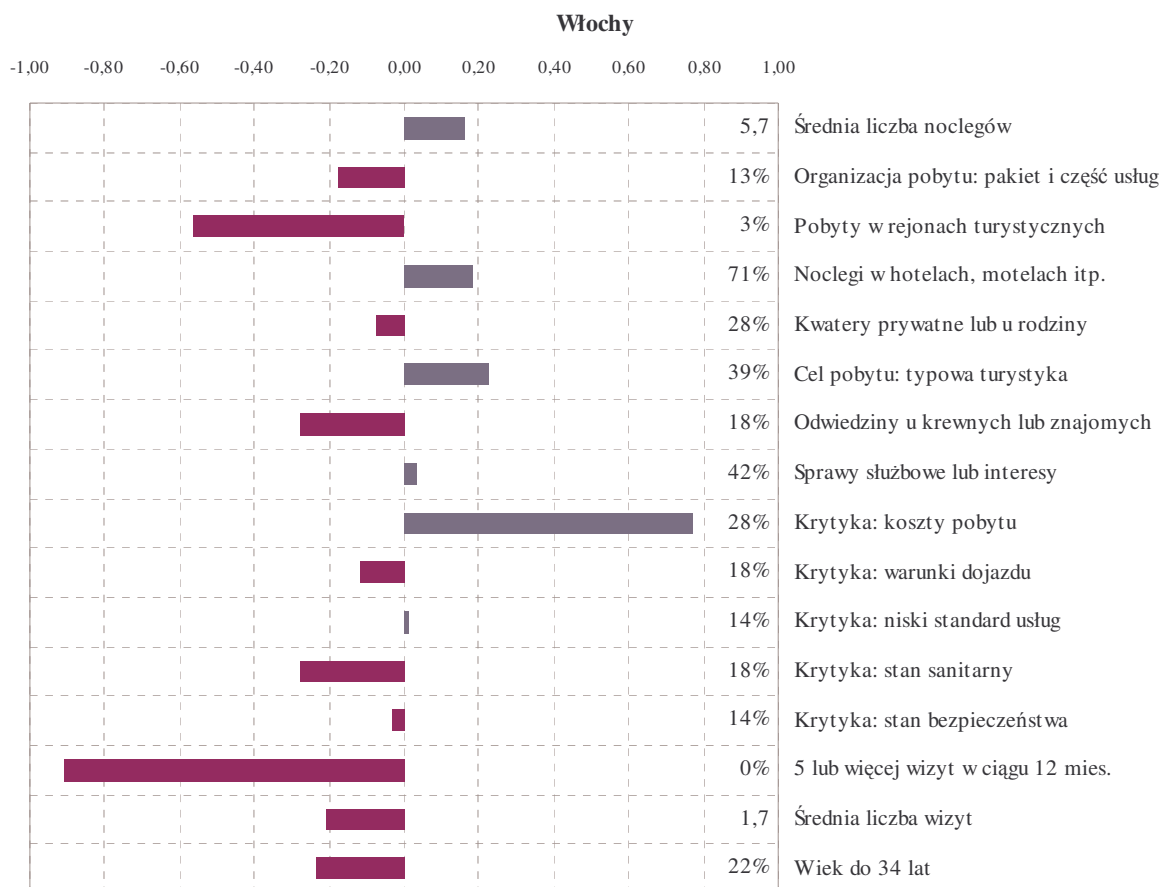
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Turystów z Wielkiej Brytanii charakteryzuje:

- bardzo rzadkie korzystanie z usług biur podróży przy organizacji przyjazdu;
- niski udział przyjazdów typowo turystycznych;
- znaczny udział podróży służbowych;
- krytyka kosztów pobytu i jakości usług;
- stosunkowo znaczna liczba częstych wizyt (5 lub więcej razy w ciągu roku).

Liczba przyjazdów z Wielkiej Brytanii wyniosła w 2003 roku 211 tysięcy (wzrost o 4,5%). Średnie wydatki na podróż wyniosły 174 USD, na dzień – 25 USD.

Rys. 49. Porównanie turystów z Włoch z ogółem turystów z Unii Europejskiej

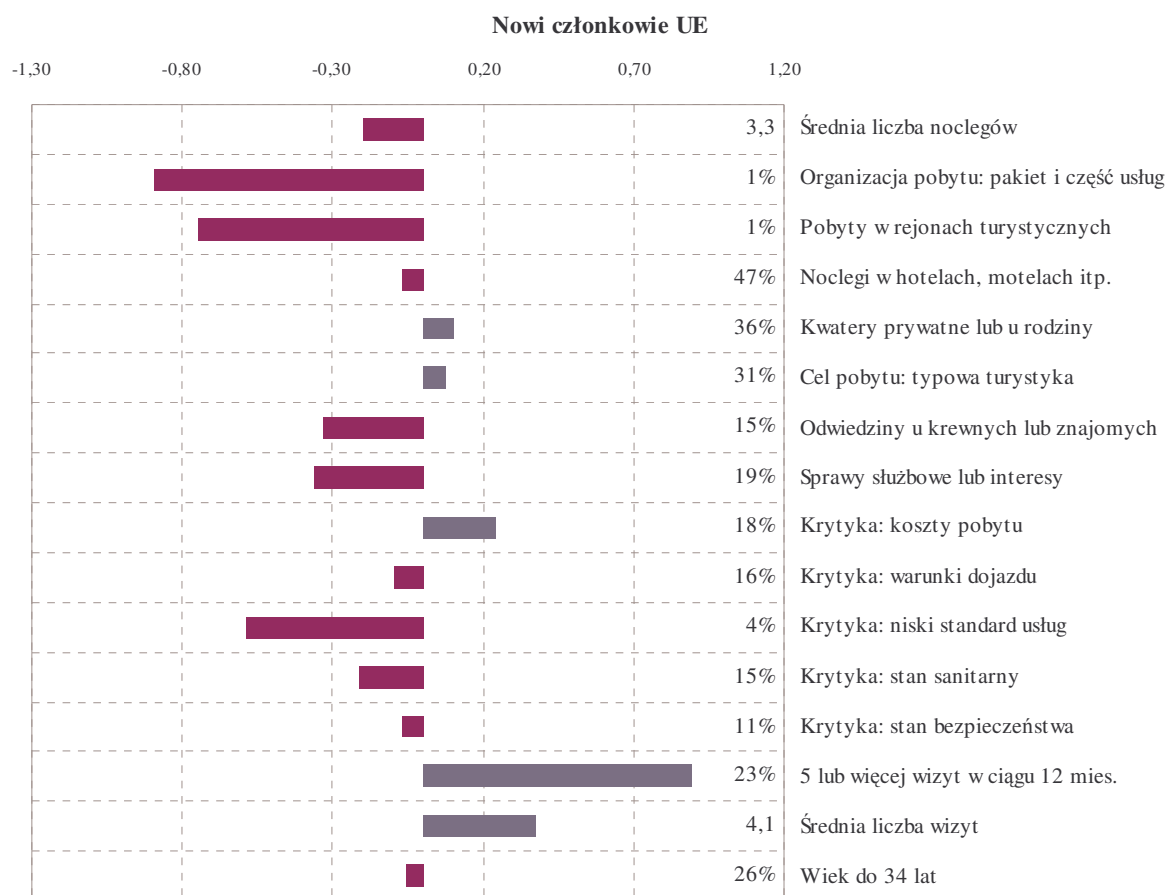
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Turystów z Włoch charakteryzuje:

- dłuższy niż przeciętnie czas pobytu;
- rzadkie korzystanie z usług biur podróży przy organizacji przyjazdu;
- nieliczne pobyty w rejonach turystycznych;
- niższy udział odwiedzin u krewnych lub znajomych;
- znaczna liczba podróży typowo turystycznych i noclegów w hotelach;
- uwagi krytyczne dotyczące głównie kosztów pobytu;
- mała liczba wielokrotnych wizyt;
- stosunkowo niski udział osób w wieku do 34 lat.

Liczba przyjazdów z Włoch wyniosła w 2003 roku 215 tysięcy (wzrost o 16,2%). Średnie wydatki na podróż wyniosły 145 USD, na dzień – 31 USD.

Rys. 50. Porównanie turystów nowych krajów członkowskich UE z ogółem turystów odwiedzających Polskę

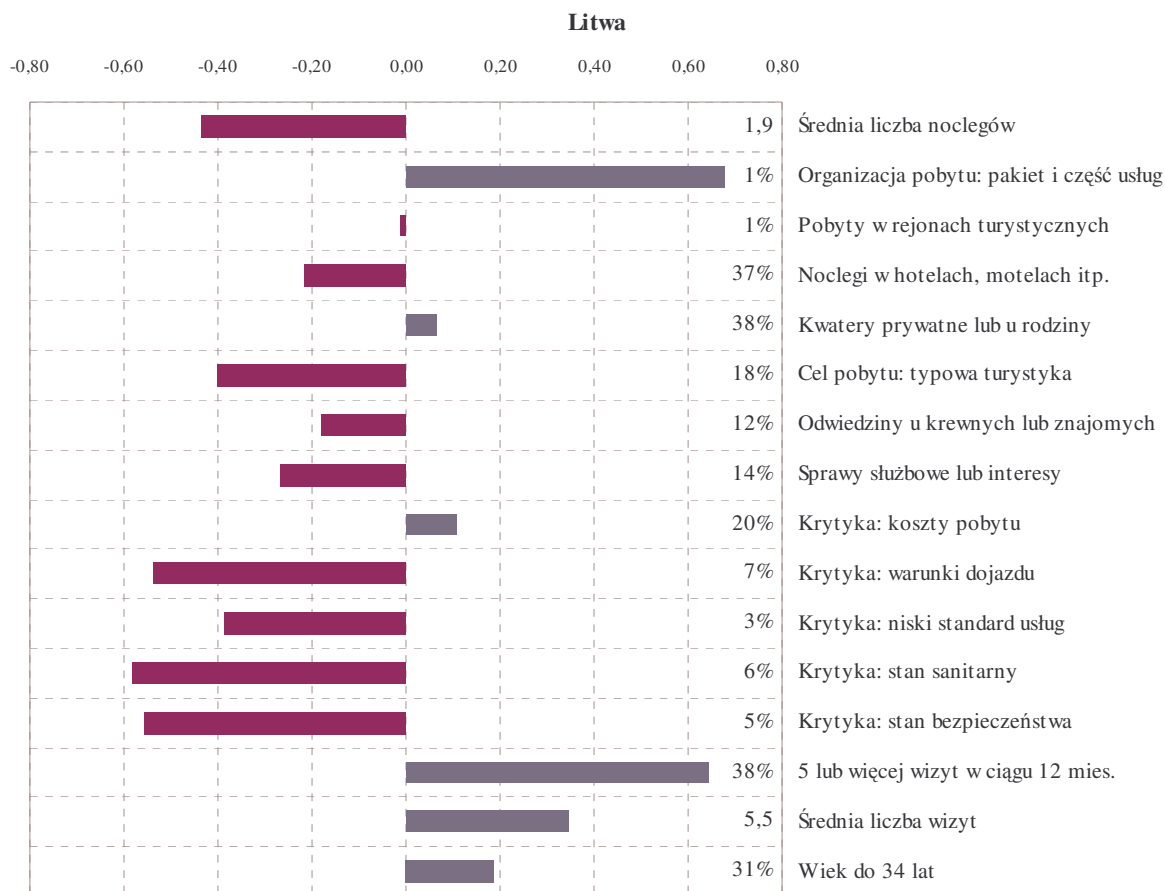

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Turyści z krajów należących do Unii Europejskiej od 1 V 2004 roku różnią się od ogółu turystów odwiedzających Polskę:

- krótszym czasem pobytu;
- rzadkim korzystaniem z usług biur podróży przy organizacji przyjazdu;
- małym zainteresowaniem wizytami w rejonach turystycznych;
- niższym udziałem odwiedzin u krewnych lub znajomych;
- mniejszym krytycyzmem – krytyka dotyczy głównie kosztów pobytu;
- znaczną liczbą wielokrotnych wizyt;

Rys. 51. Porównanie turystów z Litwy z ogółem turystów z nowych krajów członkowskich UE

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

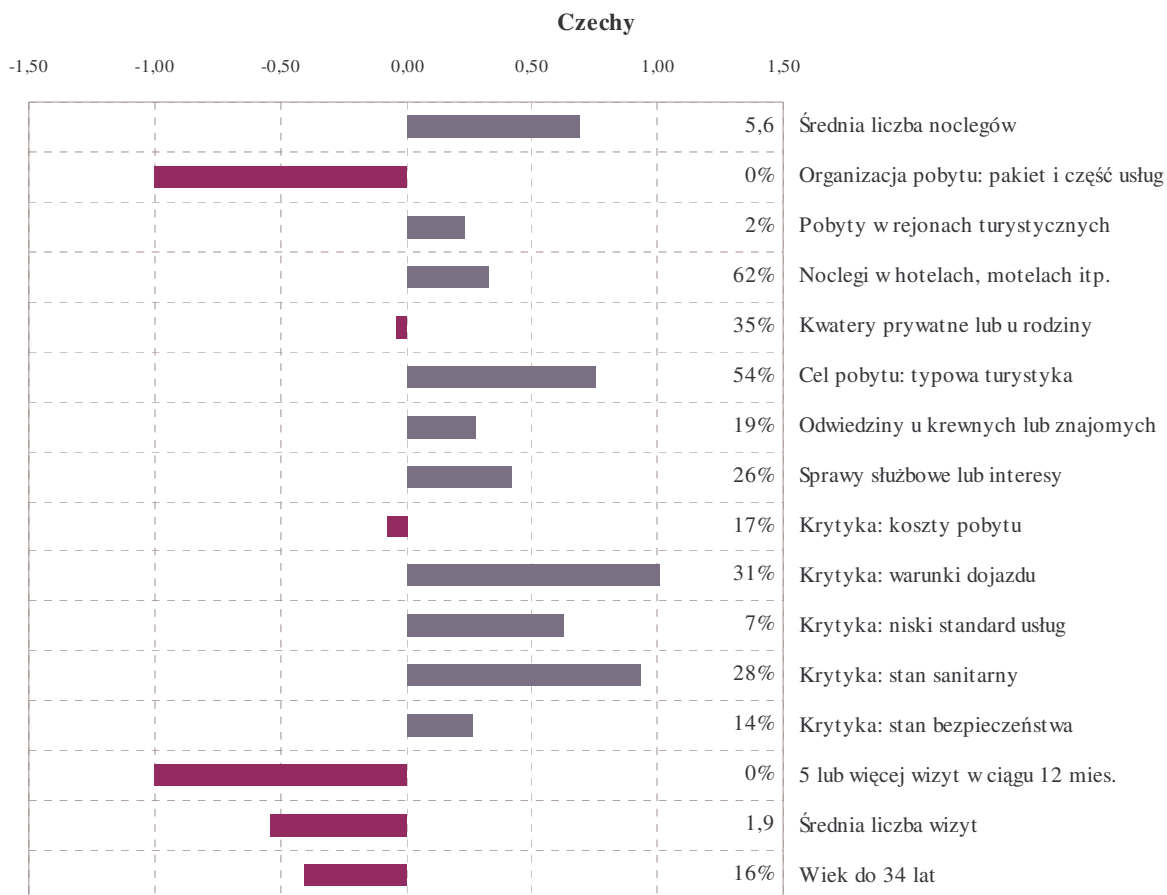
Na tle ogółu nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej turystów z Litwy wyróżnia:

- krótszy czas pobytu;
- niższy udział podróży służbowych;
- znaczna przewaga przyjazdów organizowanych w pełni samodzielnie;
- rzadsze korzystanie z noclegów hotelach;
- niskie odsetki uwag krytycznych;
- znaczna liczba wielokrotnych wizyt;
- młodszy wiek.

Liczba przyjazdów turystów wyniosła w 2003 roku 820 tysięcy (mniej o 2,4%).

Średnie wydatki na podróż wyniosły 70 USD, na dzień – 28 USD.

Rys. 52. Porównanie turystów z Czech z ogółem turystów z krajów-nowych członków UE

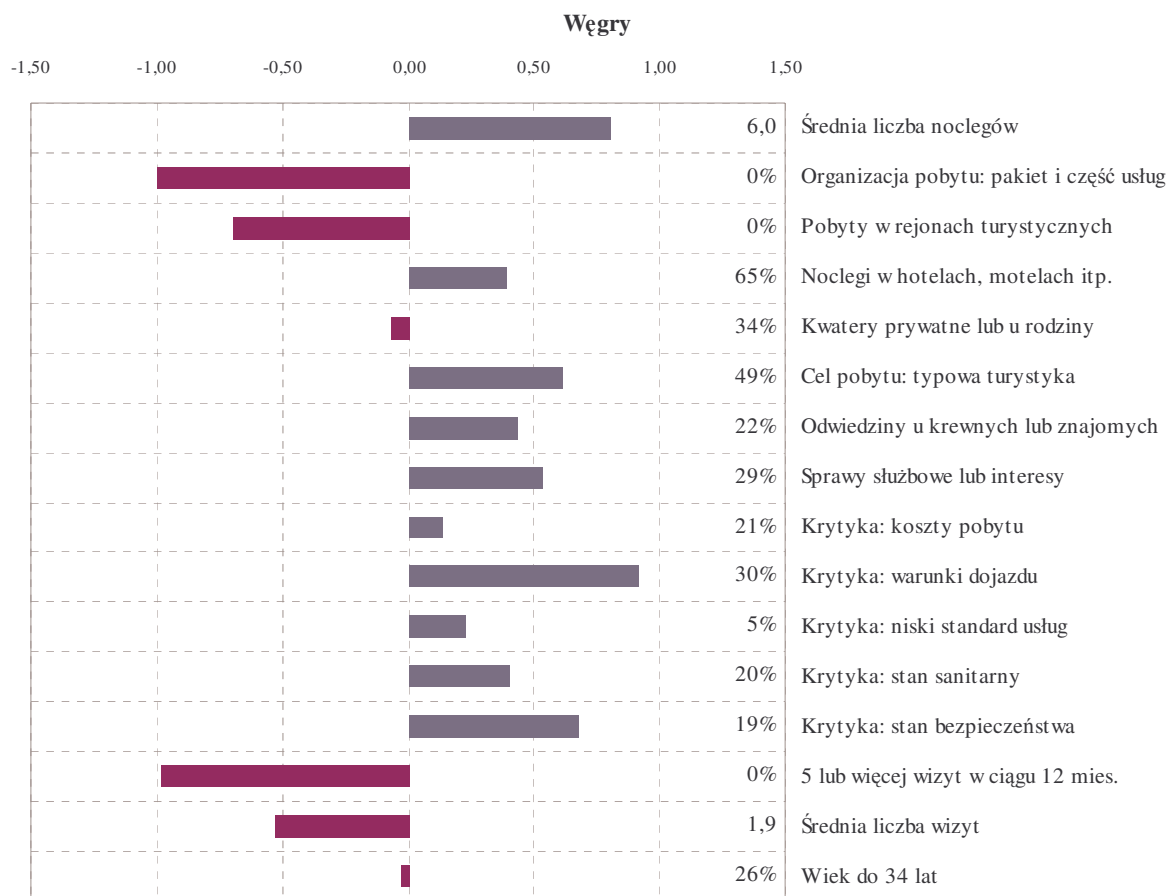
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Na tle ogółu nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej Czechów wyróżnia:

- dłuższy pobyt;
- mniejsze zainteresowanie rejonami turystycznymi (większe – turystyką miejską);
- dość wysoki odsetek noclegów w bazie hotelowej;
- liczne odwiedziny typowo turystyczne i wizyty u krewnych lub znajomych;
- duży krytycyzm – dotyczący głównie warunków dojazdu, poziomu usług i stanu sanitarnego;
- mała liczba wielokrotnych wizyt.

Liczba przyjazdów turystów z Czech wyniosła w 2003 roku 240 tysięcy (wzrost o 4,3%). Średnie wydatki Czechów na podróż wyniosły 120 USD, na dzień – 26 USD.

Rys. 53. Porównanie turystów z Węgier z ogółem turystów z krajów-nowych członków UE

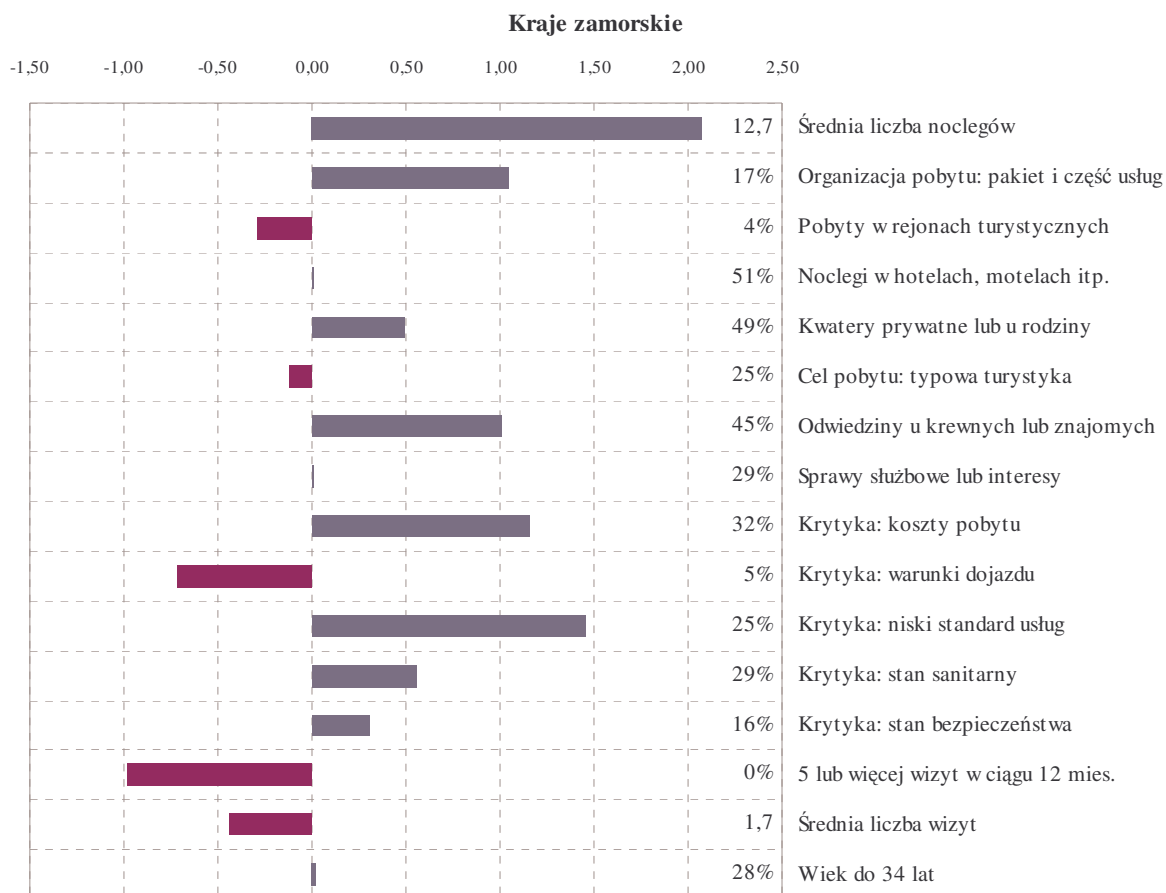
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

W porównaniu z ogółem nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej Węgrów wyróżnia:

- dłuższy pobyt;
- mniejsze zainteresowanie rejonami turystycznymi;
- dość wysoki odsetek noclegów w bazie hotelowej;
- liczne odwiedzin typowo turystyczne i wizyty u krewnych lub znajomych;
- duży krytycyzm – dotyczący głównie warunków dojazdu, bezpieczeństwa i stanu sanitarnego;
- mała liczba wielokrotnych wizyt.

Liczba przyjazdów z Węgier wyniosła w 2003 roku 170 tysięcy (wzrost o 22,7%). Średnie wydatki Węgrów na podróż wyniosły 119 USD, na dzień – 27 USD.

Rys. 54. Porównanie turystów z krajów zamorskich z ogółem turystów odwiedzających Polskę

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

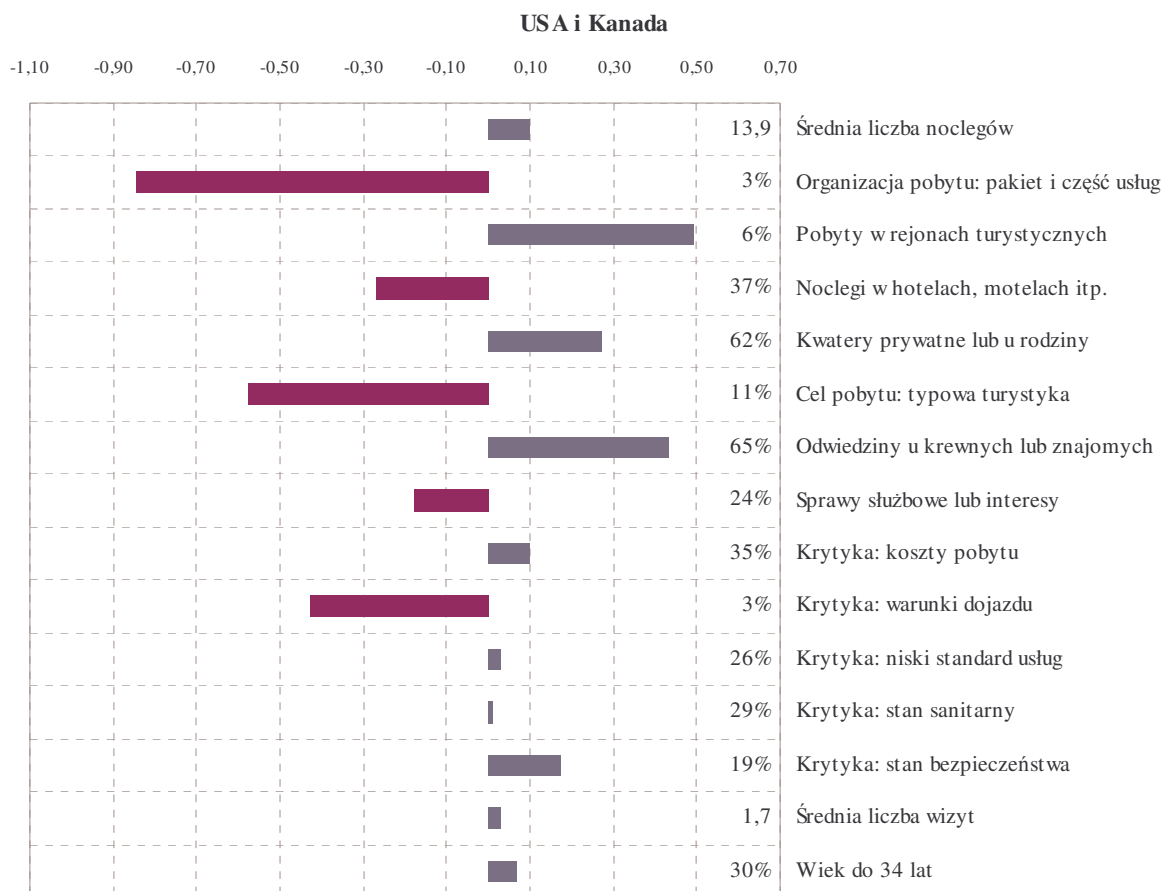
Turystów z krajów pozaeuropejskich charakteryzuje przede wszystkim:

- zdecydowanie najdłuższy pobyt w Polsce;
- duży udział biur podróży przy organizacji przyjazdu;
- częstsze niż przeciętnie korzystanie z noclegów w kwaterach prywatnych lub u rodziny;
- większy udział odwiedzin u krewnych lub znajomych;
- wyraźnie wyższy odsetek uwag krytycznych o jakości usług turystycznych, kosztach i warunkach sanitarnych;
- mniejsza średnia liczba wizyt w ciągu roku.

Liczba przyjazdów z głównych krajów zamorskich wyniosła w 2003 roku 334 tysięcy (wzrost o 7,3%).

Średnie wydatki na podróż wyniosły 265 USD, na dzień – 20 USD.

Rys. 55. Porównanie turystów z USA i Kanady z ogółem turystów z krajów zamorskich

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2003 roku.

Turystów z USA i Kanady na tle innych krajów pozaeuropejskich charakteryzuje przede wszystkim:

- dłuższy pobyt w Polsce;
- mały udział biur podróży przy organizacji przyjazdu;
- niski odsetek wizyt w celach turystycznych;
- dużo częstsze niż przeciętnie korzystanie z noclegów w kwaterach prywatnych lub u rodziny;
- większy udział odwiedzin u krewnych lub znajomych;
- wyraźnie niższy odsetek uwag krytycznych o warunkach dojazdu, a większy – o stanie bezpieczeństwa.

Liczba przyjazdów z USA wyniosła w 2003 roku 250 tysięcy (wzrost o 6,3%), a z Kanady 21 tys. (o 17,4% więcej).

7.11. Charakterystyka turystyki przyjazdowej do Polski w latach 1997-2003

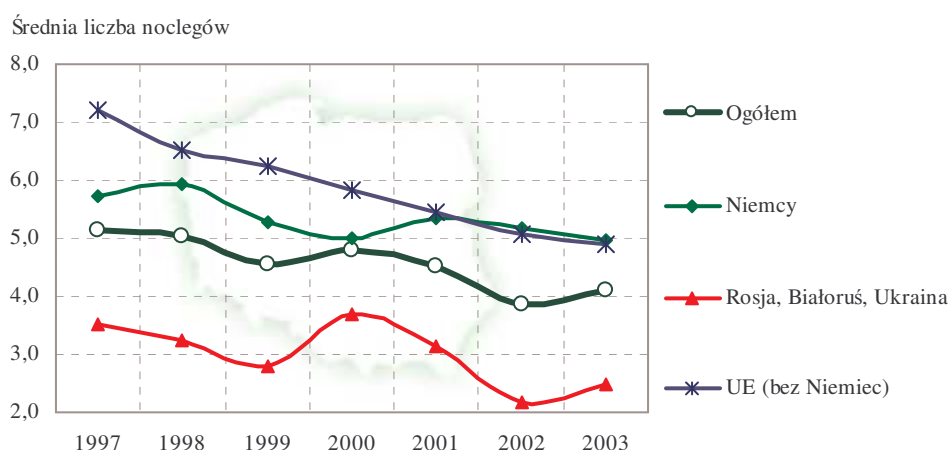
W niniejszym rozdziale pokażemy kierunki zmian, jakie obserwujemy w ciągu siedmiu lat pod względem podstawowych cech charakteryzujących turystów zagranicznych: długości pobytu, głównych celów przyjazdu do Polski, zaangażowania branży turystycznej w obsługę ruchu turystycznego i krytykowanych aspektów pobytu.

Na tle tendencji dla ogółu turystów, warto zwrócić uwagę, jak zmienia się charakterystyka podstawowych grup turystów wyróżnionych według kraju pochodzenia. Poniższe wykresy ilustrują tendencje w następującym układzie:

1. Ogółem (wszyscy turyści).
2. Kraje sąsiedzkie, generujące znaczną część ruchu przyjazdowego do Polski:
 - a. Niemcy,
 - b. kraje sąsiadujące z Polską od wschodu: Rosja, Białoruś i Ukraina (łącznie).
3. Kraje Unii Europejskiej (według stanu z 2003 roku), poza Niemcami, które jako kraj sąsiedzki analizujemy odrębnie.

7.11.1 Długość pobytu w Polsce

Rys. 56. Zmiany długości pobytu w Polsce

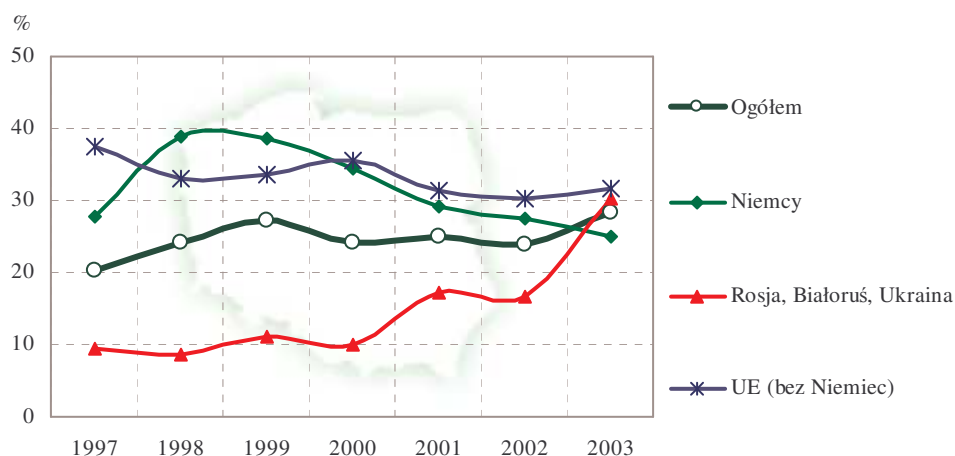

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1997-2003.

W ciągu ostatnich lat zarysowuje się tendencja do skracania pobytu w Polsce. Najwyraźniej to widać na przykładzie turystów z Unii Europejskiej (poza Niemcami). Pewne wahania wykazują Niemcy, którzy w latach 2001 i 2002 przebywali w Polsce nieco dłużej. Sąsiedzi zza wschodniej granicy w 2000 roku przedłużyli czas pobytu (co znalazło wyraz we wzroście średniej długości pobytu ogółu turystów w tym roku); następnie obserwujemy powrót trendu spadkowego, który zatrzymał się w 2003 roku. W 2003 roku średnia długość pobytu ogółu turystów wzrosła z 3,9 do 4,1 nocy. Niemcy skorzystali w Polsce średnio z 5 noclegów, podobnie turyści z pozostałych krajów Unii Europejskiej (4,9).

7.11.2 Cele pobytu

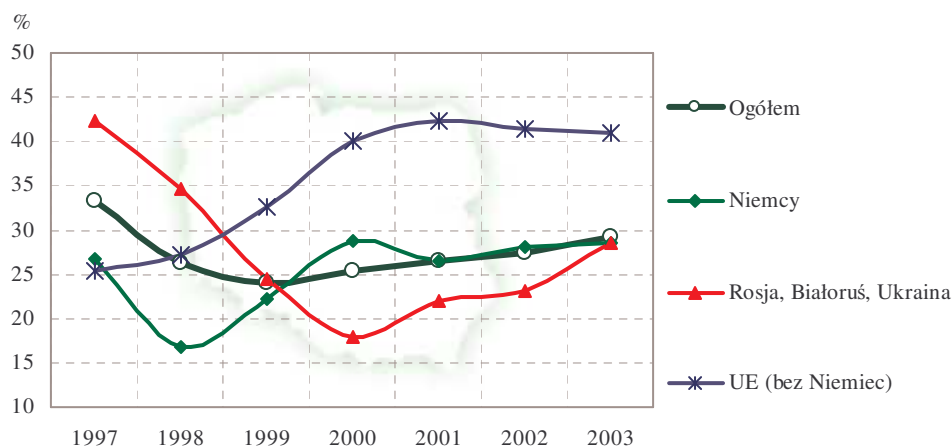
Rys. 57. Turystyka i wypoczynek

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1997-2003.

Udział przyjazdów w celach turystycznych oscyluje wokół 25%. Maksimum zanotowano w 1999 roku. Następne lata przyniosły nieznaczny spadek, głównie za sprawą turystów z Niemiec, u których tendencja malejąca jest najwyraźniejsza. Również przedstawiciele pozostałych krajów Unii Europejskiej w latach 2001 i 2002 nieco rzadziej przyjeżdżali w celach typowo turystycznych. Zauważamy jednak pewien wzrost w następnym roku. Na tle dominujących trendów wyjątek stanowią goście z wschodniej granicy. Do tego wyniku należy jednak podchodzić z pewną rezerwą, sądzimy bowiem, że część spośród podejmujących dorywczą pracę ukrywa rzeczywisty cel pobytu²⁵.

Rys. 58. Interesy lub sprawy służbowe

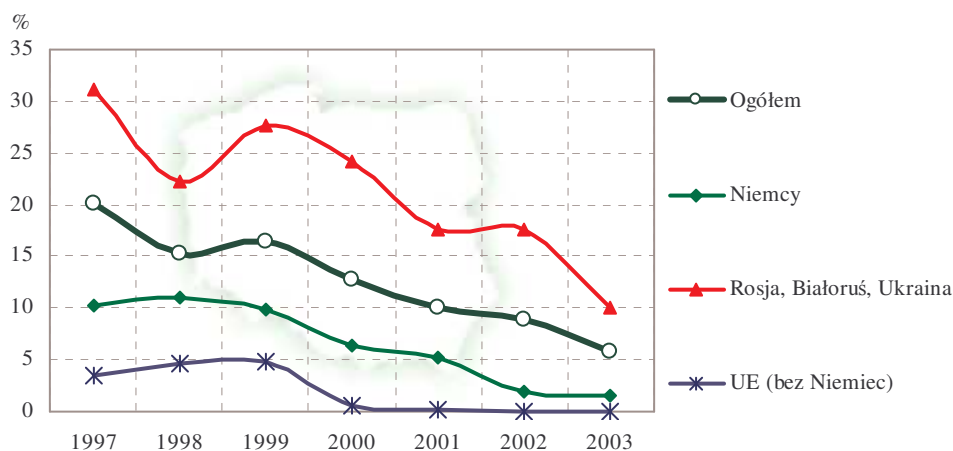
Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1997-2003.

Po wyraźnej tendencji malejącej w latach 1997-2000, następne lata przyniosły wzrost udziału przyjazdów biznesowych z krajów wschodnich. Turyści z Unii Europejskiej regularnie

²⁵ Ta opinia nie jest odosobniona; por. raport *Monitoring wschodnich granic Polski*, którego autorzy, komentując to, że cel turystyczny podróży do Polski wskazało 29% respondentów, piszą: *wysoki procent respondentów deklarujących turystykę jako cel podróży powinien być rozważnie brany pod uwagę, gdyż większość podróżnych z Europy Środkowej i Wschodniej przyjeżdżających na zasadach ruchu turystycznego w trakcie pobytu w danym kraju handluje lub podejmuje nielegalnie pracę, stąd też określa się ich mianem „fałszywych turystów”*. Fundacja im. Stefana Batorego; Helsińska Fundacja Praw Człowieka Warszawa, czerwiec 2003.

zwiększali udział przyjazdów biznesowych w latach 1997-2001; niewielki spadek w latach 2002 i 2003 nie wróży, jak sądzimy, zatrzymania trendu wieloletniego.

Rys. 59. Zakupy

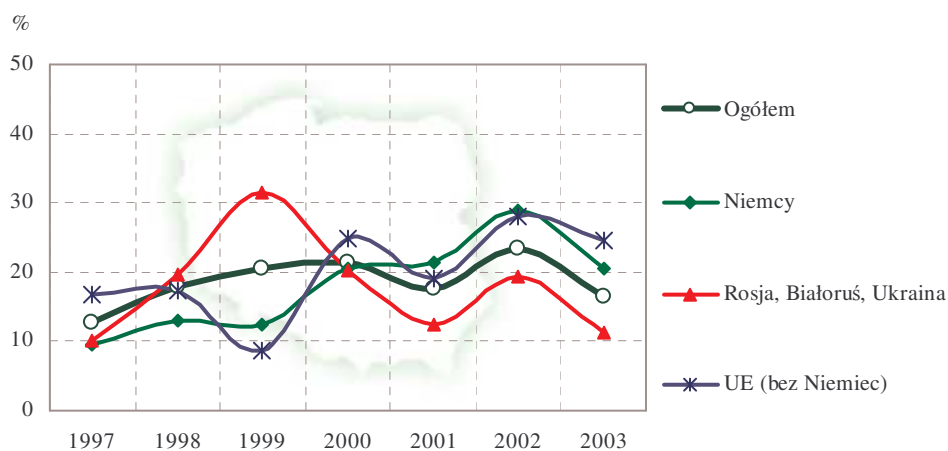
Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1997-2003.

Zakupy tracą dominującą rolę w przyjazdach do Polski. Można powiedzieć, że w 2000 roku skończyła się dekada turystyki zakupowej. Widzimy to zwłaszcza w odniesieniu do sąsiadów ze wschodu. Udział przyjazdów na zakupy z Niemiec i pozostałych krajów zachodnioeuropejskich również maleje.

7.11.3 Stopień zaangażowania branży turystycznej w obsługę ruchu turystycznego

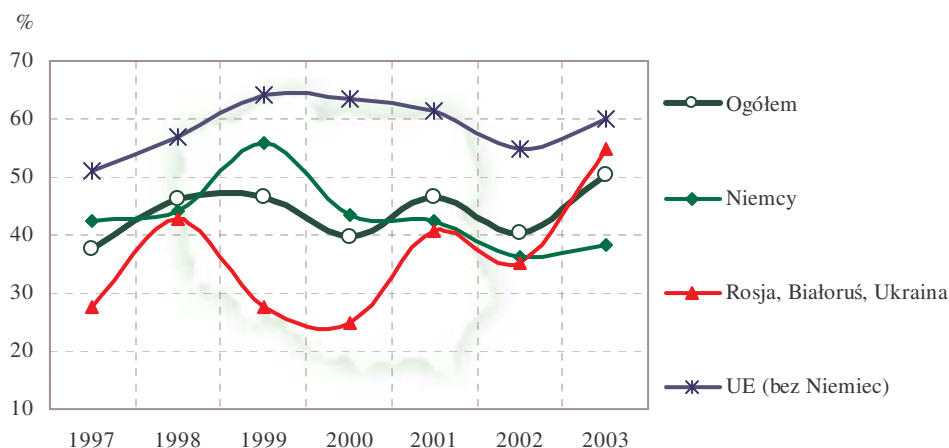
Za miarę zaangażowania branży turystycznej w obsługę ruchu turystycznego można przyjąć udział biur podróży lub innych dostawców usług turystycznych w organizacji przyjazdu oraz wykorzystanie bazy hotelowej.

Rys. 60. Przyjazdy zorganizowane z udziałem biur podróży lub innych dostawców usług turystycznych

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1997-2003.

Rys. 61. Odsetki turystów korzystających z bazy hotelowej

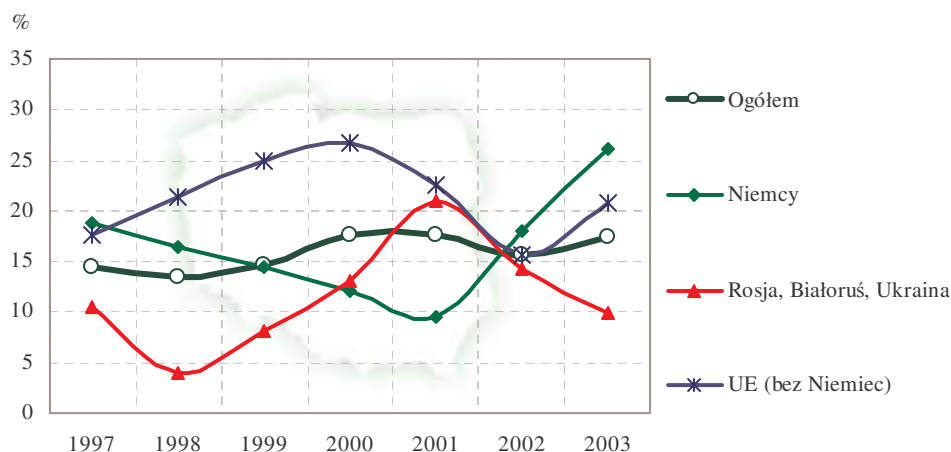
Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1997-2003.

Rysunki 60 i 61 przedstawiają niejednorodny obraz tendencji wieloletnich. W analizowanym okresie występowały znaczne wahania. Jeśli idzie o korzystanie z pośrednictwa biur podróży lub innych usługodawców – czy to w formie zakupu pakietu lub części usług, czy rezerwacji usług – mimo wspomnianych wahań widać lekką tendencję wzrostową, wyraźniej zaznaczoną w 2002 roku. Jednocześnie korzystanie z noclegów w hotelach, motelach i podobnych obiektach spadło w tym roku, zbliżając się do (dość niskiego) poziomu z 1997 roku. Kolejny rok przyniósł zmianę: spadek odsetka turystów korzystających z usług biur podróży i wzrost – korzystających z bazy typu hotelowego.

7.11.4 Uwagi krytyczne o podróży i pobycie w Polsce

W ostatnich latach ogólny poziom krytycyzmu znacznie wzrósł. W 1996 roku 40% turystów niczego nie krytykowało, w 2002 roku była ich już tylko jedna czwarta, a w 2003 – 29%. Zmienia się też struktura negatywnych ocen.

Rys. 62. Uciążliwy dojazd, trudności komunikacyjne

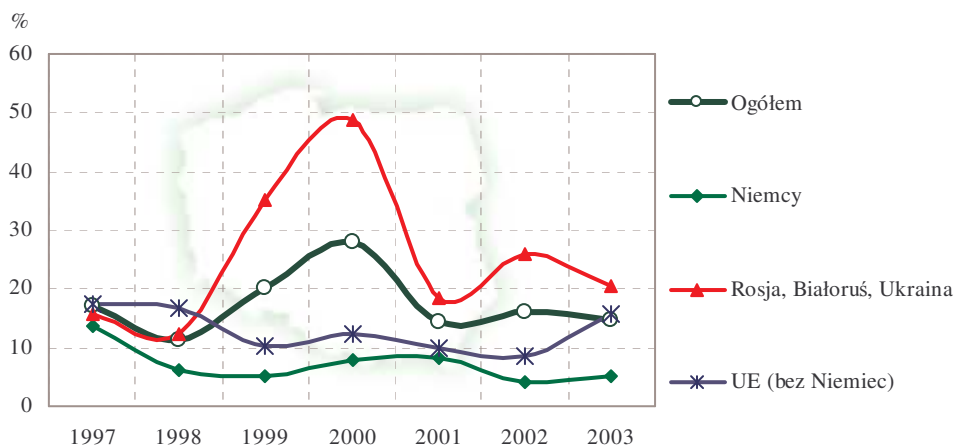

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1997-2003.

Do najpoważniejszych niedogodności związanych z podróżą do Polski należą trudności komunikacyjne. Ogólnie rzecz biorąc, w ciągu ostatnich siedmiu lat nie zanotowano istotnej poprawy. Turyści z Unii Europejskiej w latach 2000-2002 byli coraz mniej krytyczni pod tym względem, ale w 2003 roku – już nie. Niemcy, którzy dawniej warunki dojazdu oceniali z roku

na rok lepiej, w latach 2002 i 2003 bardzo obniżyli swoją ocenę. Przeciwnie turyści z zachodniej granicy: postrzegali warunki dojazdu jako coraz uciążliwsze, a ostatnio zmienili zdanie.

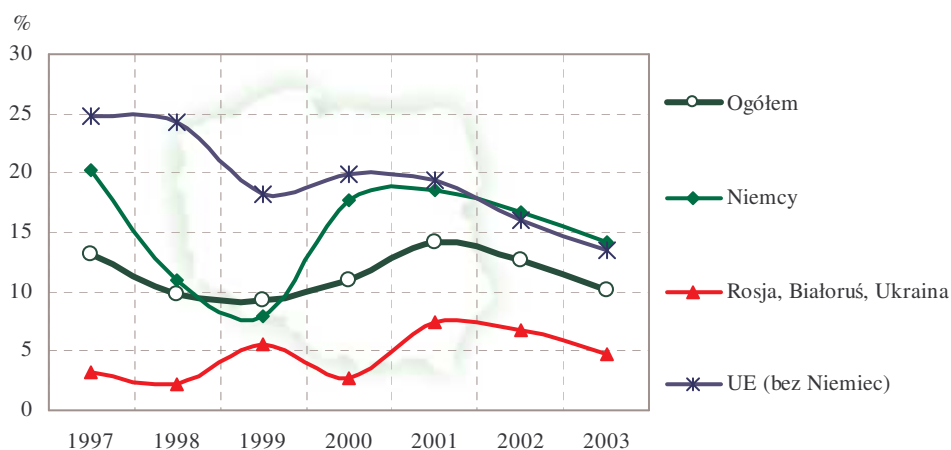
Rys. 63. Koszty pobytu

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1997-2003.

Koszty pobytu należą do dość często krytykowanego aspektu wizyt w Polsce. W latach 1997-1998 analizowane grupy krajów nie wykazywały zróżnicowania pod tym względem. Następnie, w latach 1999-2000, znacznie wzrósł odsetek narzekających na koszty pobytu wśród sąsiadów ze wschodu, by w 2001 roku powrócić do przeciętnego poziomu, a w 2002 roku znów pójść w górę. Długoletni trend dla Niemiec i – do 2002 roku – pozostałych krajów UE jest pozytywny. Zastanawia, że turyści z nieościennej Unii w 2003 roku pogorszyli swoją ocenę, mimo dużej siły nabywczej euro w tym roku. Wydaje się jednak, że poziom cen nie należy do czynników kształtujących niekorzystny obraz pobytu w Polsce.

Rys. 64. Jakość usług turystycznych

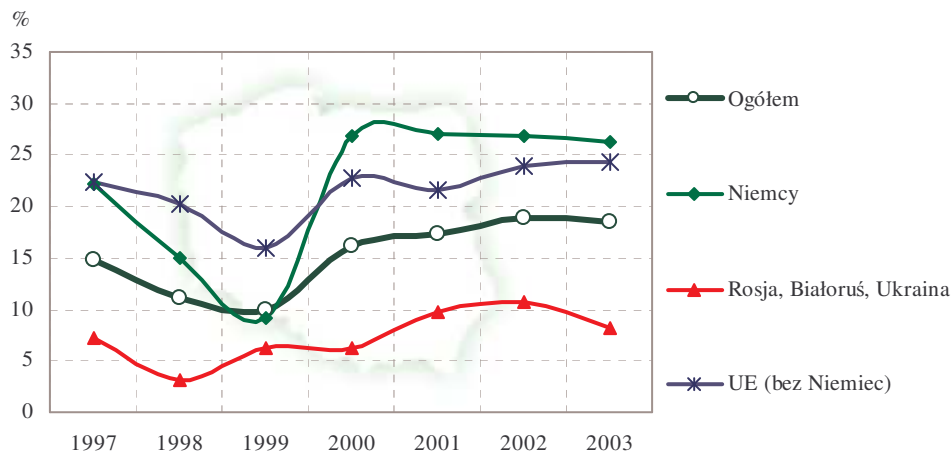

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1997-2003.

Generalnie poziom usług ocenia się stosunkowo dobrze. Należy zwrócić uwagę na największe wymagania pod tym względem turystów z Unii Europejskiej. Najgorsze były w ich opinii lata 1997 i 1998. W kolejnych latach odnotowujemy poprawę (mimo małego załamania korzystnego trendu w 2000 roku).

W ciągu ostatnich trzech lat oceny Niemców nie odbiegały od ocen turystów z pozostałych krajów Unii, a poprzednio były lepsze. W latach 2002 i 2003 turyści ze wszystkich analizowanych grup krajów zgodnie poprawili opinię o jakości usług.

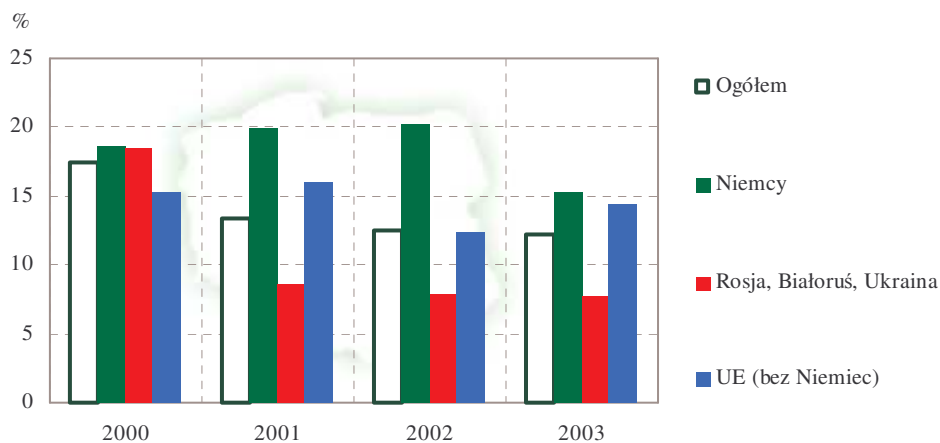
Rys. 65. Stan sanitarny

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1997-2003.

Ocenę czystości i stanu sanitarnego trudno uznać za zadowalającą. Po poprawie w latach 1998 i 1999, ostatnie lata przyniosły pogorszenie opinii. Niemcy w 2000 roku wyszli na czoło krytyków poziomu czystości, wyprzedzając pozostałe kraje Unii, i w następnych latach podtrzymują swoją negatywną ocenę warunków sanitarnych. Warto podkreślić, że sąsiedzi ze wschodu stają się pod tym względem coraz bardziej wymagający, mimo poprawy ocen w 2003 roku.

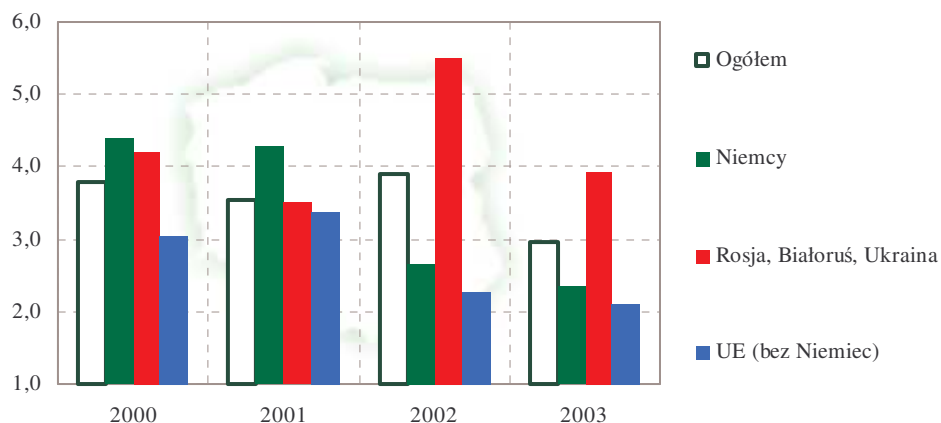
Rys. 66. Stan bezpieczeństwa

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 2000-2002.

Po raz pierwszy zapytaliśmy o ocenę bezpieczeństwa publicznego w 2000 roku. Poczucie zagrożenia przestępczością wysunęło się wówczas na drugie miejsce wśród krytykowanych aspektów pobytu w Polsce. Następnie ocena stanu bezpieczeństwa uległa wyraźnej poprawie, zwłaszcza ze strony Ukraińców, Białorusinów i Rosjan, a w 2002 roku również turystów z nieościennej Unii Europejskiej. Kolejny rok przyniósł zbliżenie ocen stanu bezpieczeństwa ze strony Niemców i pozostałych obywateli UE: ci pierwsi poprawili ocenę, drudzy zaś – pogorszyli.

Rys. 67. Średnia liczba wizyt w ciągu 12 miesięcy

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 2000-2002.

Pytanie o liczbę wizyt w ciągu ostatnich 12 miesięcy wprowadzono w 2000 roku. Wyniki potwierdziły wcześniejsze obserwacje, że najczęściej stałych gości rekrutuje się spośród sąsiadów: Niemców, mieszkańców Rosji, Białorusi, Ukrainy i krajów bałtyckich. W 2001 roku sąsiedzi ze wschodu nieco zmniejszyli częstotliwość przyjazdów, a w 2002 roku znacznie zwiększyli. W przeciwieństwie do nich Niemcy i pozostali mieszkańcy krajów UE w 2002 roku przyjeżdżali do Polski wyraźnie rzadziej niż poprzednio. Spadek ogólnej średniej w 2003 roku wynika głównie z ograniczenia częstości przyjazdów zza wschodniej granicy, gdyż Niemcy i turyści z Europy Zachodniej przyjeżdżali w 2003 roku tylko nieco rzadziej niż poprzednio.

8. Segmenty rynku

8.1. Potrzeba segmentacji i analizy cząstkowej

Zmiany, jakie zanotowano w zachowaniach nabywczych nierezydentów na polskim rynku turystycznym w 2003 roku, skłaniają do zwrócenia większej uwagi na segmentację rynku, dokonywaną nie tylko w celu lepszego opisu rzeczywistości, ale także wykorzystywaną jako narzędzie służące lepszemu dopasowaniu oszacowań łącznych przychodów Polski (i przychodów z poszczególnych rynków). Można wskazać wiele czynników, które powodują, że wydatki turystów powinny być analizowane osobno dla wybranych segmentów rynku. Zachowania konsumentów na rynku turystycznym są bardzo zróżnicowane, a dezagregacja nabywców na poszczególne segmenty pozwala wyodrębnić grupy stosunkowo jednolite, o zbliżonych wzorach zachowań nabywczych. Jest to ważne nie tylko ze względów marketingowych: ułatwia także bardziej precyzyjne śledzenie zmian wydatków w czasie, często niemożliwe bądź nieuzasadnione dla całej badanej populacji. Co więcej, profile wąskich grup konsumentów, określone z uwzględnieniem ich ekonomicznych zachowań na rynku, lepiej pozwalają oszacować wydatki przeciętne oraz porównać wydatki ponoszone w różnych miejscach. Dobrą ilustracją i uzasadnieniem potrzeby segmentacji jest analiza zmian wydatków poniesionych na terenie Polski w 2003 roku, pokazująca zdecydowanie różne zachowania konsumpcyjne w pierwszej (znaczny spadek) i drugiej (znaczny wzrost) połowie roku oraz na wschodniej (spadek) i zachodniej (wzrost) granicy kraju. Bardziej szczegółowa segmentacja pozwala także uniknąć pewnych nieporozumień, wynikających z pobieżnego oglądu zjawisk, a zwłaszcza sugerowania się zjawiskami obserwowanymi w ostatnich, najlepiej zapamiętywanych miesiącach roku, z pominięciem zjawisk bardziej odległych w czasie. Szczegółowa segmentacja rynku powinna także pozwolić na lepsze zaprojektowanie i ewentualne zmodyfikowanie próby jednostek poddanych badaniu.

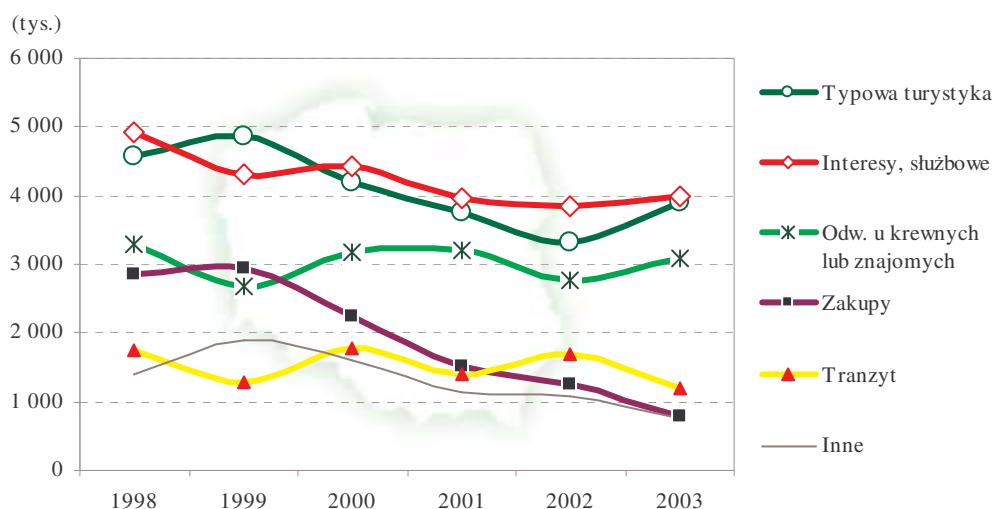
8.2. Uwagi ogólne

W polskich badaniach statystycznych odnoszących się do podróży nierezydentów segmentację rynku turystyki przyjazdowej można oprzeć na takich zmiennych, jak kraj zamieszkania, wykorzystywane środki transportu, sposób organizacji podróży czy też miejsce noclegu; znaczenie niektórych spośród nich zostało pobieżnie omówione powyżej. Warto jednak w sposób szczególny potraktować jedną z najbardziej istotnych zmiennych możliwych do wykorzystania w segmentacji popytu nierezydentów, a mianowicie deklarowany cel podróży. W 2003 roku cel podróży był bardzo ważną cechą różnicującą zarówno przeciętne wydatki na osobę, jak i wiele innych zmiennych charakteryzujących pobyt.

Przy obecnym stanie badań granicznych *cel podróży* pozwala na wyodrębnienie pięciu podstawowych grup nabywców produktów turystycznych:

- osoby podróżujące w celach typowo turystycznych,
- segment podróży służbowych, zawodowych, w interesach,
- osoby podróżujące do rodzin lub znajomych,
- osoby, dla których głównym celem przyjazdu są zakupy,
- osoby podróżujące tranzytem.

Rys. 68. Przyjazdy turystów według podstawowych cech pobytu

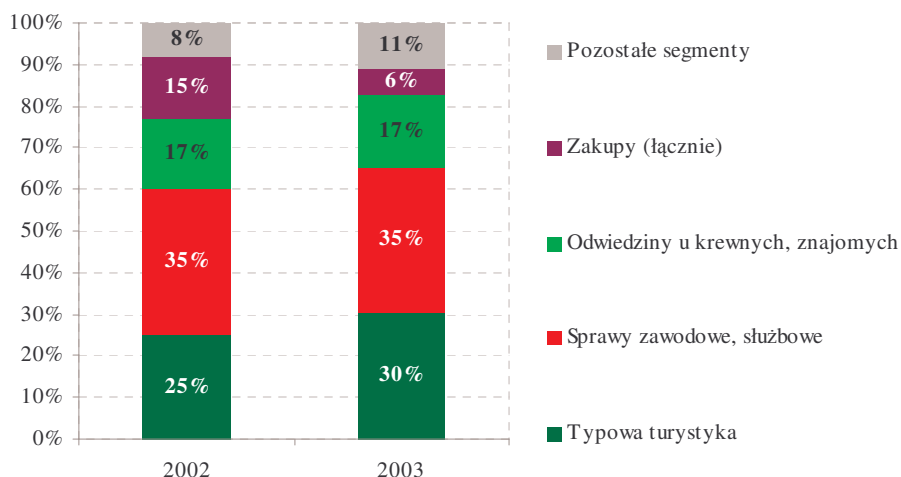

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 1998-2003.

W 2003 roku najczęściej, ale nieco mniej niż w poprzednim roku pozostawiały w Polsce osoby wskazujące na cele służbowe (135 USD na osobę) oraz typowo turystyczne (126 USD na osobę). Poniżej przeciętnej wydawały osoby deklarujące wizyty u krewnych i znajomych oraz zakupy (zarówno na własne potrzeby, jak i przeznaczone na sprzedaż). Poniżej przeciętnej i znacznie mniej niż w 2002 roku wydały także osoby przejeżdżające tranzytem.

Dla zagranicznej turystyki przyjazdowej do Polski za najważniejsze należy uznać cztery pierwsze grupy nabywców. W 2003 roku zaliczeni do nich turyści stanowili łącznie ponad 85% ogółu i ponieśli w sumie około 89% łącznych wydatków (1 389 mln USD).

Rys. 69. Łączne wydatki poniesione przez turystów na terenie Polski według podstawowych segmentów rynku

Źródło: oszacowania własne na podstawie badań Instytutu Turystyki.

Z ekonomicznego punktu widzenia największe znaczenie mają podróże podejmowane w celach służbowych, zawodowych, związanych z załatwianiem interesów (w tym na kongresy i konferencje). Wskazują na to zarówno wyższe wydatki przeciętne, jak i znacząca liczba przyjazdów (w 2003 r. około 4 mln). W 2003 roku, podobnie jak w roku poprzednim, łączne wydatki osób przyjeżdżających w tych celach stanowiły ponad 35% ogółu wydatków turystów poniesionych na terenie Polski. Drugim pod względem znaczenia segmentem rynku są nierezydenci deklarujący typowo turystyczne cele podróży (wypoczynek, rekreacja, wakacje, zwie-

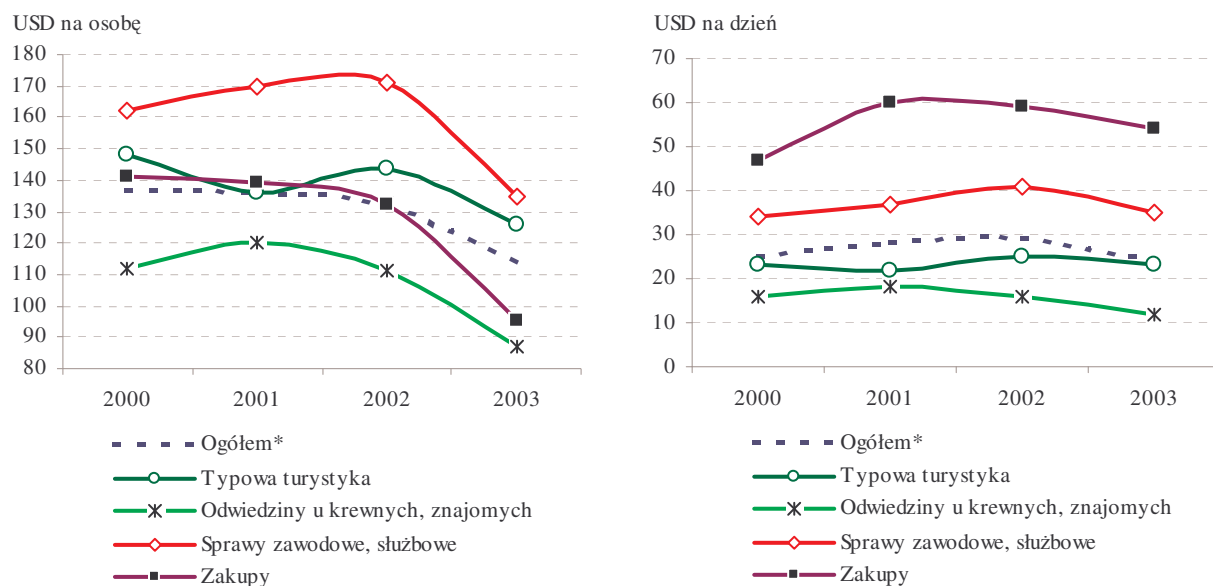
dzanie): nieco ponad 30% wydatków turystów poniesionych na terenie Polski związane było z ich przyjazdem. W 2003 roku udział tego segmentu w przychodach ogółem wzrósł o 5,4 punktu procentowego w stosunku do 2002 roku. Pozostałe dwa segmenty rynku uwzględnione w analizie – wizyty u krewnych i znajomych oraz przyjazdy na zakupy – dają łącznie znacznie niższe przychody. Co więcej, udział przychodów z tytułu wizyt turystów przyjeżdżających na zakupy uległ znacznemu obniżeniu (z 15% do 6%).

Rys. 70. Wydatki turystów w 2003 roku poniesione w Polsce i przed podróżą (według celu, w USD)

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Rys. 71. Przeciętne wydatki turystów w latach 1998-2003 (wybrane segmenty rynku)

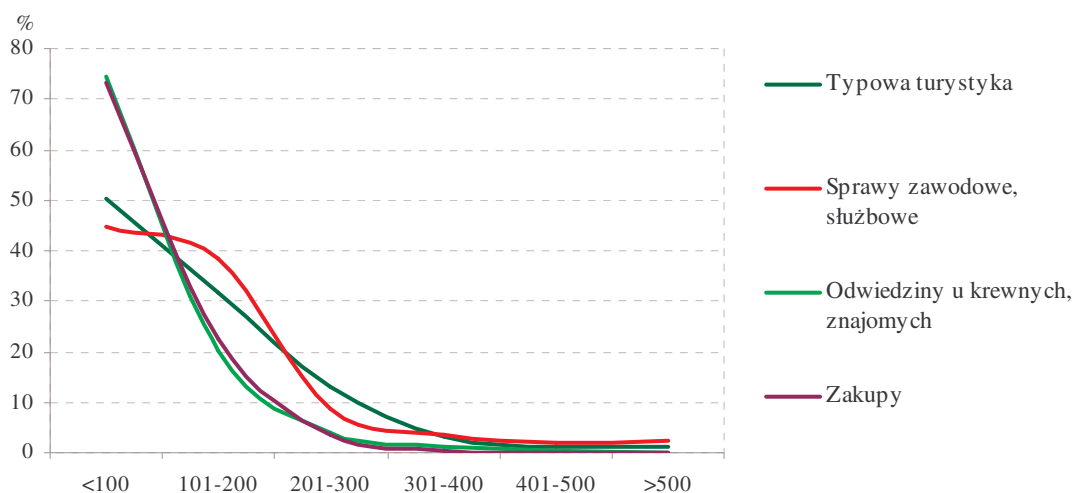
* Średnia ważona

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Jeśli chodzi o tendencje wieloletnie, warto zauważyć, że w 2003 roku w stosunku do roku 2000 spadek przeciętnych wydatków na osobę dotyczył wszystkich segmentów rynku (por.

rys. 71). Po okresie wzrostu wydatków związanych z podróżami służbowymi i typowo turystycznymi, jaki zaobserwowano w 2002 roku, notuje się z kolei rok spadku. Wydaje się to związane ze wzrostem poziomu wydatków ponoszonych przed podróżą. Nieco mniej jednorodnie zmiany obserwuje się analizując wydatki na dzień pobytu. Dotyczy to zwłaszcza przyjazdów na zakupy: po osiągnięciu wysokiego i ustabilizowanego poziomu w latach 2001-2002, kolejny rok przyniósł spadek.

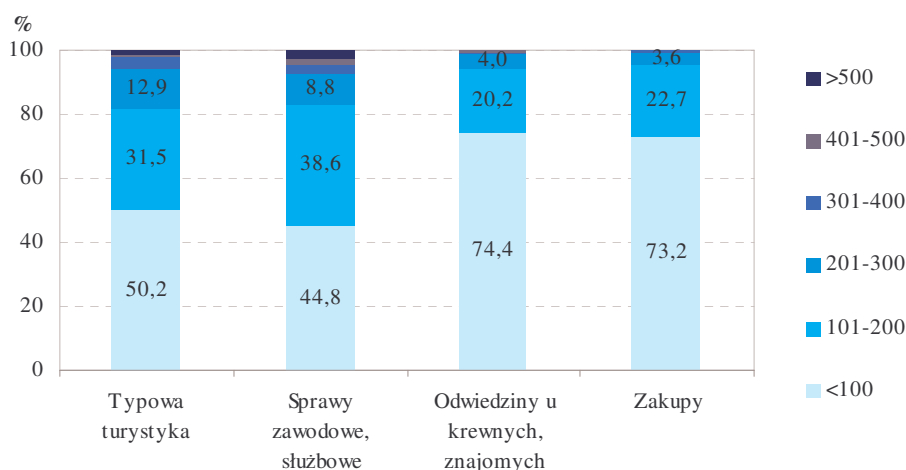
Rys. 72. Rozkład przeciętnych wydatków w 2003 roku na osobę (w USD)
– wybrane segmenty rynku

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Badanie rozkładu wydatków pokazuje, że podobnie jak w poprzednim roku, we wszystkich segmentach rynku zdecydowana większość turystów pozostawia w Polsce mniej niż 200 USD na osobę. Co więcej, w 2003 roku zwiększyła się liczba osób wydających najmniej, zdecydowanie poniżej średniej. Największy udział osób o najniższych wydatkach (do 100 USD) cechuje turystów przyjeżdżających z wizytą do krewnych lub znajomych (74,4%) i po zakupy (73,2%). Na drugim biegunie znajduje się stosunkowo mało liczna, ale istotna z ekonomicznego punktu widzenia grupa osób wydających najwięcej: około 2,3% turystów deklarujących wizyty w celach służbowych pozostawia w Polsce powyżej 500 USD na osobę. W 2003 roku w badanej próbie nie pojawiły się osoby o wysokich wydatkach, przyjeżdżające na zakupy.

Rys. 73. Przeciętne wydatki na osobę w 2003 roku (w USD)
– rozkład w wybranych segmentach rynku (w %)

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

8.3. Przyjazdy w celach typowo turystycznych (ok. 3,9 mln)

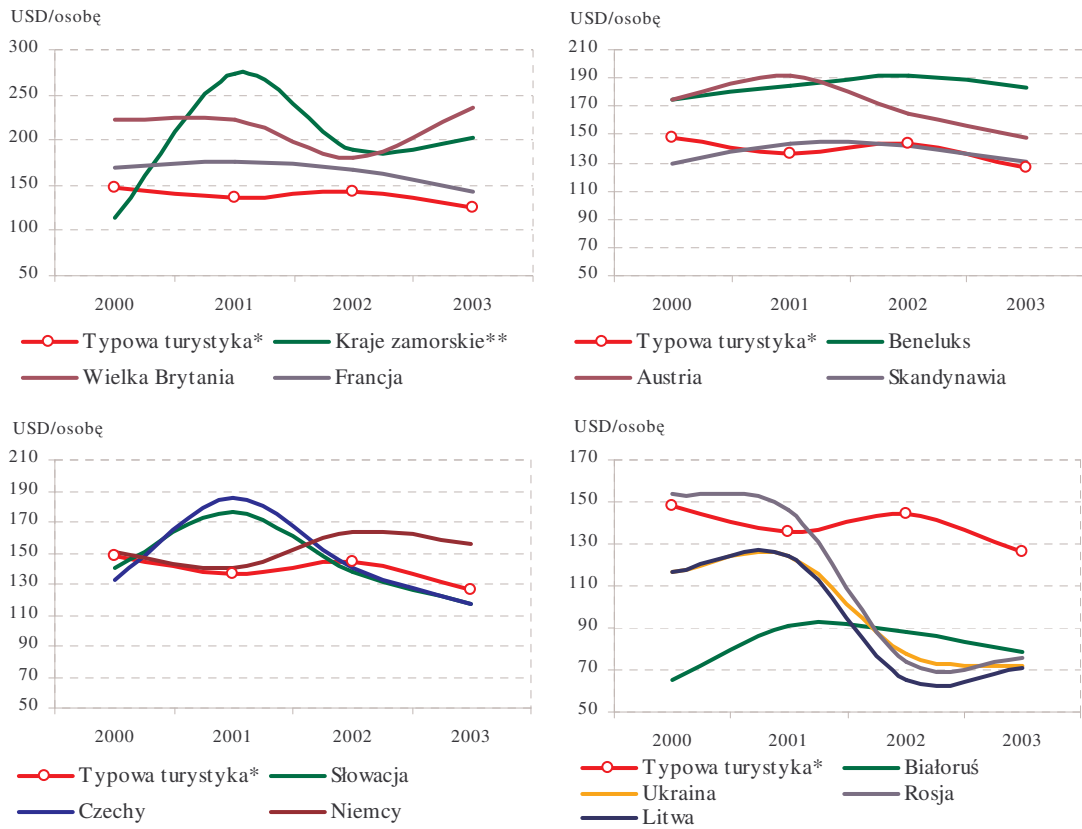
Do tej grupy zaliczamy osoby, które zadeklarowały jako główny cel przyjazdu do Polski wypoczynek, wakacje lub zwiedzanie, co określamy w niniejszej publikacji skrótową nazwą „typowa turystyka”. Jeśli dodać osoby deklaruujące religijne motywy przyjazdu lub odwiedziny w miejscu (kraju) pochodzenia, otrzymamy około 4,15 mln wizyt w Polsce. Po osiągnięciu maksimum w 1999 roku, kolejne lata, do 2002, przyniosły spadek wielkości tego segmentu, a w 2003 roku zanotowaliśmy wzrost.

- Średnia długość pobytu – 4,8 noclegu (mniej niż w latach 2001 i 2002, ale więcej niż średnia dla ogółu turystów). Zaledwie 16% (mniej niż w 2002 r.) spędziło w Polsce ponad tydzień.
- Co szósty turysta z tej grupy zakupił pełny pakiet w biurze podróży, 5% zaś – część usług; 13% uczestniczyło w objeździe po kraju, 16% spędzało czas nad morzem, na terenach pojeziernych lub w górach (podobnie jak w 2002 r.). Tylko 5% wypoczywało na wsi.
- Charakterystyczną cechą tej grupy turystów jest stosunkowo wysoki odsetek korzystających z komercyjnej bazy noclegowej (hotele, motele, pensjonaty i campingi). W 2003 roku wyniósł on 86%.
- 43% turystów nastawionych na wypoczynek i wakacje odwiedza Polskę tylko raz do roku, a 36% – dwa razy.
- Najczęściej odwiedzane województwa: mazowieckie, małopolskie, warmińsko-mazurskie i pomorskie.
- W 2003 roku przeciętne wydatki w tym segmencie rynku wyniosły 126 USD na osobę i 23 USD na jeden dzień pobytu. Osoby podróżujące w celach typowo turystycznych wydają więcej na osobę, niż wynosi średnia dla wszystkich segmentów rynku (w 2003 roku o 10,5%), mniej natomiast na jeden dzień pobytu (w 2003 r. o 4,2%). Wynika to z większej przeciętnej długości pobytu.
- Łączne wydatki turystów deklarujących typowo turystyczne cele podróży oszacowano na około 473 mln USD (30,3% ogółu wydatków turystów)²⁶. W stosunku do 2002 roku wzrosło znaczenie przychodów z tego segmentu rynku w relacji do przychodów ogółem.
- Najwyższe wydatki deklarują turyści z Wielkiej Brytanii (235 USD na osobę); wysokie wydatki zadeklarowali również turyści z wybranych krajów zamorskich (202 USD).
- Wschodnie kraje sąsiedzkie cechuje zdecydowanie niższy (ale w 2003 r. bardzo wyrównany) poziom wydatków turystów zaliczonych do tego segmentu rynku (71-79 USD); jest to znacznie poniżej średniej dla całego segmentu, ale więcej niż w roku poprzednim (z wyjątkiem Ukrainy).
- W tym segmencie oczywisty jest duży udział wydatków na usługi typowo turystyczne (noclegi – 34,4%, wyżywienie – 22,4%, usługi rekreacyjne – 11,4%). Notuje się też stosunkowo wysokie wydatki przed podróżą.
- Chociaż dużą grupę stanowią turyści wydający w Polsce w granicach średniej lub nieco powyżej (44,4% mieści się w zakresie od 100 do 300 USD), to jednak w stosunku do 2002 roku wzrosła liczba osób pozostawiających najmniej (poniżej 100 USD – 50,2%).
- Zmiany w czasie są niejednolite: w latach 2000-2003 obserwuje się duże wahania przeciętnych wydatków turystów z krajów zamorskich i Austrii, ogromny spadek wydatków Rosjan, Ukraińców i Litwinów oraz stosunkowo stabilną (w relacji do innych rynków) sytu-

²⁶ Tzn. bez wydatków odwiedzających jednodniowych oraz bez sum rejestrowanych przez NBP.

ację na rynku brytyjskim (poza znaczącym spadkiem w 2002 r., w pozostałych latach notuje się wysokie wydatki), skandynawskim i krajów Beneluksu.

Rys. 74. Przeciętne wydatki osób deklarujących cele typowo turystyczne – wybrane kraje

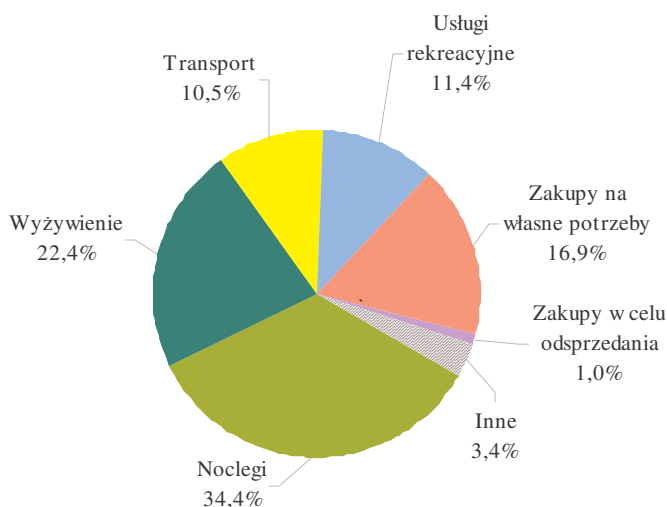

* Wszystkie kraje łącznie.

** USA, Kanada, Japonia, Korea Płd.

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Rys. 75. Wydatki osób deklarujących cele typowo turystyczne – struktura rodzajowa

Źródło: badania Instytutu Turystyki

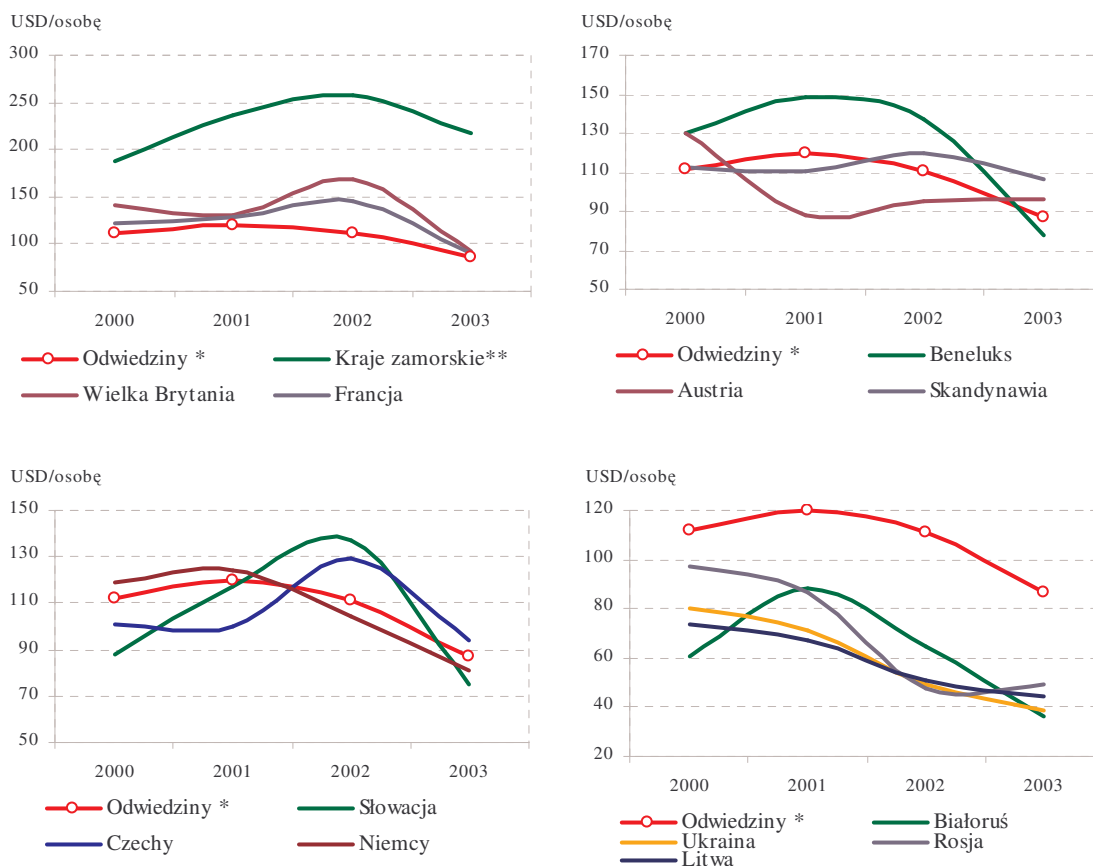
8.4. Wizyty u krewnych lub znajomych (ok. 3,0 mln)

Rozmiary segmentu turystyki rodzinno-towarzyskiej wzrosły w porównaniu z 2002 rokiem. Segment ten tworzą głównie turyści z Niemiec, w znacznej części deklarujący polskie pochodzenie.

- Ponad połowa osób odwiedzających krewnych lub znajomych spędziła w naszym kraju od 4 do 7 nocy, a 20% – przebywało dłużej niż tydzień. Średnia długość pobytu (6 nocl.) istotnie przekracza długość pobytu turystów przyjeżdżających do Polski w innych celach.
- Udział biur podróży w organizacji przyjazdów rodzinno-towarzyskich jest minimalny.
- Z gościny krewnych lub znajomych korzystało dziewięciu na dziesięciu turystów tworzących omawiany segment, więcej niż w poprzednich latach.
- Średnia liczba wizyt w ciągu roku (2,3 razy) jest wyższa niż w segmencie turystyczno-wypoczynkowym, ale niższa niż w pozostałych segmentach.
- Najczęściej odwiedzane województwa: mazowieckie, wielkopolskie, dolnośląskie, łódzkie, podlaskie i lubuskie.
- W 2003 roku przeciętne wydatki w tym segmencie rynku wyniosły 87 USD na osobę i 12 USD na jeden dzień pobytu. Obie kwoty są niższe niż wynosi średnia dla wszystkich badanych grup turystów (od lat jest to tendencja trwała; w 2003 r. wydatki na osobę były niższe o blisko jedną czwartą, a wydatki na jeden dzień pobytu – o połowę od średniej dla ogółu badanych). Duża dysproporcja między wydatkami na osobę i na jeden dzień wynika ze stosunkowo długich pobytów. Cechą charakterystyczną są stosunkowo duże wydatki przed podróżą (ok. 66 USD), zapewne związane z zakupem upominków dla rodzin i znajomych.
- Mimo niskich wydatków na osobę i na jeden dzień pobytu, łączne wydatki turystów deklarujących wizyty u rodzin i znajomych są dość znaczące, głównie ze względu na dużą liczbę przyjazdów (około 267 mln USD, czyli 17,1% ogółu wydatków turystów).
- Najwyższe wydatki deklarują turyści z krajów zamorskich (218 USD na osobę); w grupie krajów należących do Unii Europejskiej poziom wydatków na osobę jest dość niejednorodny: od 78 USD (Beneluks) do 106 USD (kraje skandynawskie). W odniesieniu do wszystkich krajów (z wyjątkiem Austrii) zanotowano obniżenie się przeciętnych wydatków w tym segmencie.

- Podobnie jak w segmencie *typowa turystyka*, i tak samo jak w 2002 roku, sąsiedzkie kraje wschodnie cechuje zdecydowanie niższy, wyrównany poziom wydatków na osobę (36-49 USD); jest to znacznie poniżej średniej dla całego segmentu, a w wypadku przyjazdów z Białorusi i Ukrainy – niespełna połowa wydatków przeciętnych.
- Podobnie jak w 2002 roku, charakterystyczną cechą segmentu jest niski udział wydatków na noclegi i relatywnie duży (największy w porównaniu z innymi segmentami) udział wydatków na usługi rekreacyjne (17,8%), transport (20,3%) i zakupy na własne potrzeby (39,7%).
- W 2003 roku zdecydowanie przeważali turyści pozostawiający w Polsce poniżej średniej: aż blisko trzy czwarte badanych mieściło się w grupie wydających mniej niż 100 USD; zaledwie 0,1% deklaroowało wydatki zaliczane do najwyższych: powyżej 500 USD na osobę.
- Bardzo niejednolite są zmiany wydatków ponoszonych w latach 2000-2003 przez turystów z najważniejszych rynków. Poza niewielkim wzrostem w 2001 roku (Beneluks, Niemcy) i 2002 roku (kraje zamorskie, Wielka Brytania, Francja, Słowacja, Czechy) w całym segmencie zauważa się raczej tendencję spadkową. Podobnie jak w odniesieniu do segmentu *typowej turystyki*, w latach 2000-2003 obserwuje się bardzo duże wahania przeciętnych wydatków turystów z krajów zamorskich, Wielkiej Brytanii i Ukrainy, duży spadek wydatków Rosjan oraz stosunkowo stabilną (w relacji do pozostałych rynków) sytuację na rynku francuskim.

Rys. 76. Przeciętne wydatki osób deklarujących odwiedzić u krewnych i znajomych jako główny cel podróży – wybrane kraje

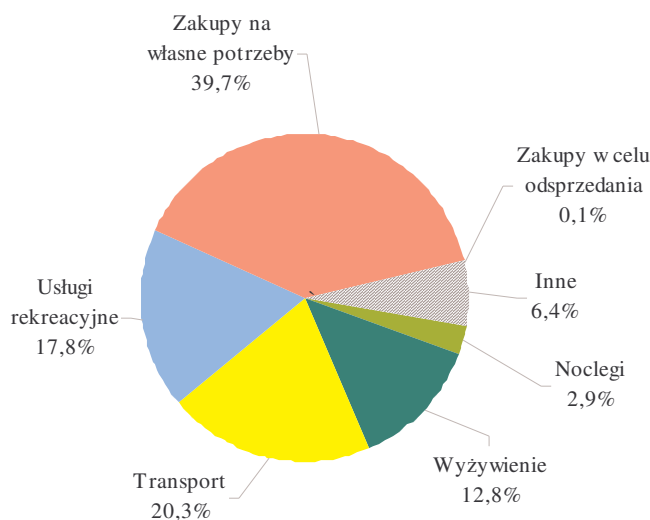

* Wszystkie kraje łącznie.

** USA, Kanada, Japonia, Korea Płd.

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Rys. 77. Wydatki osób deklarujących odwiedzinę u krewnych i znajomych jako główny cel podróży – struktura rodzajowa

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

8.5. Przyjazdy służbowe lub w interesach (ok. 4,0 mln)

Wielkość tego segmentu, po systematycznym wzroście do 1997 roku, ulegała wahaniom z tendencją malejącą, zatrzymaną w 2003 roku. W grupie tej dominują Niemcy oraz sąsiedzi ze wschodu.

- Średnia długość pobytu – 3,4 noclegu (mniej niż średnia dla ogółu turystów).
- Udział biur podróży w organizacji podróży jest nieznaczny, stosunkowo często natomiast mamy do czynienia z rezerwacją usług (12%).
- Odsetek korzystających z hoteli, moteli lub pensjonatów jest w tej grupie turystów szczególnie wysoki: w 2002 roku wyniósł 77%, a w 2003 – 81%.
- Wizyty w interesach lub sprawach służbowych łączą się z większą częstotliwością przyjazdów. Średnia liczba wizyt jednak maleje: w 2002 roku wyniosła 4,2, a w 2003 – 3,3).
- Najczęściej odwiedzane są miasta (prawie 90%), a z województw: mazowieckie, wielkopolskie, lubelskie i łódzkie.

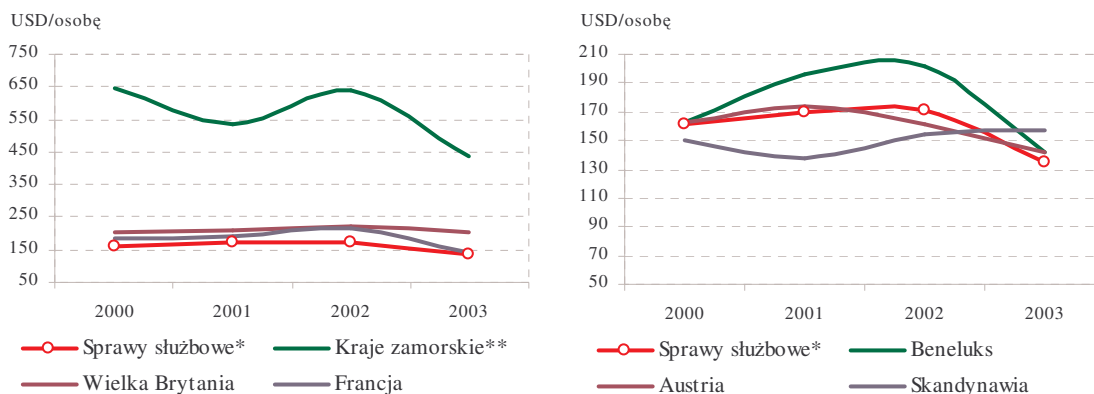
W 2003 roku z punktu widzenia wpływów był to najbardziej interesujący segment rynku. Przeciętne wydatki w tym segmencie wyniosły 135 USD na osobę i 35 USD na jeden dzień pobytu. Wydatki przed podróżą kształtowały się na poziomie średniej dla wszystkich badanych (65 USD). Turyści wskazujący sprawy służbowe i interesy jako główny cel wizyty wydają zdecydowanie najwięcej ze wszystkich badanych grup, zarówno w przeliczeniu na osobę, jak i na jeden dzień pobytu. Jest to tendencja wieloletnia, trwała. W 2003 roku przeciętne wydatki na osobę były o 18,4% wyższe niż wyniosła średnia dla ogółu badanych, na jeden dzień pobytu zaś – o 45,8%.

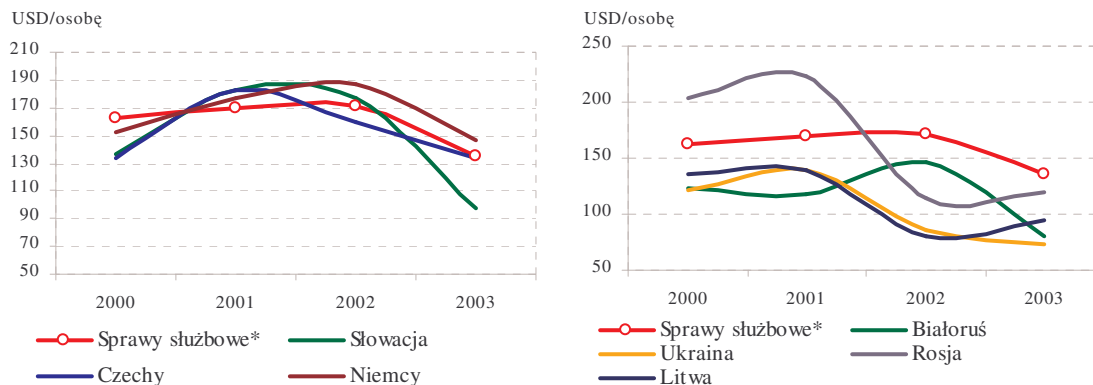
- Łączne wydatki turystów deklarujących służbowe i zawodowe cele podróży oszacowano na około 551 mln USD (podobnie jak w 2002 r. stanowi to około 35% ogółu wydatków).
- Tak jak w poprzednich dwóch segmentach, najwyższe wydatki deklarują turyści z krajów zamorskich, różnice są tu jednak znacznie większe. Szacuje się, że przeciętne wydatki wynoszą w tej grupie badanych 434 USD na osobę, a więc blisko czterokrotnie więcej niż średnia wydatków dla całej badanej zbiorowości w 2003 roku. W grupie krajów należących

do Unii Europejskiej najwyższy poziom wydatków na osobę cechuje przyjazdy służbowe z Wielkiej Brytanii i krajów skandynawskich. W grupie krajów ościennych (poza Niemcami) jest on dość niejednorodny: od 73 USD (Ukraina) do 119 USD (Rosja), i zmienny w czasie.

- Podobnie jak w 2002 roku, charakterystyczną cechą segmentu jest wysoki udział wydatków na noclegi (50,7%) i usługi gastronomiczne (20,8%). Dodatkowo duże znaczenie wydatków na transport powoduje, że większość pozostawionych w Polsce sum przeznaczają na usługi turystyczne. Analizując strukturę wydatków według rodzajów zwrócić należy uwagę na bardzo małe znaczenie usług rekreacyjnych. Wynika to bez wątpienia z rodzaju pobytu i skupienia uwagi na sprawach zawodowych, ale być może także z braku odpowiedniej oferty skierowanej do tego typu klientów. Dodatkowym czynnikiem obniżającym poziom wydatków na usługi rekreacyjne może być również ponoszenie ich części przez odwiedzane firmy bądź włączanie do pakietu usług oferowanych przez organizatorów konferencji czy kongresów.
- Obserwujemy większy niż w innych segmentach udział turystów pozostawiających w Polsce powyżej średniej: 16,6% osób wskazujących na służbowe cele wizyty zadeklarowało wydatki wyższe niż 200 USD na osobę, 2,3% – wydatki przewyższające 500 USD. W stosunku do 2002 roku rozkład wydatków zmienił się na niekorzyść: większa liczba osób zadeklarowała niższe wydatki, zabrakło wydatków wysokich i bardzo wysokich.
- Zmiany w czasie są mniej niejednorodne niż w pozostałych segmentach. Dla krajów Unii Europejskiej najniższy poziom przeciętnych wydatków dotyczył roku 2000 i 2003. Najbardziej zróżnicowane były wydatki Francuzów i mieszkańców Beneluxu. W odniesieniu do Rosji i Litwy najniższy poziom wydatków dotyczył roku 2002, w odniesieniu do Ukrainy i Białorusi – roku 2003. W latach 2000-2003 nastąpiły znaczące zmiany na sąsiedzkich rynkach wschodnich. Dotyczy to zwłaszcza Rosjan i Ukraińców. Poziom wydatków Białorusinów i Ukraińców był najniższy od 1998 roku.

Rys. 78. Przeciętne wydatki turystów deklarujących interesy lub sprawy służbowe jako główny cel podróży – wybrane kraje

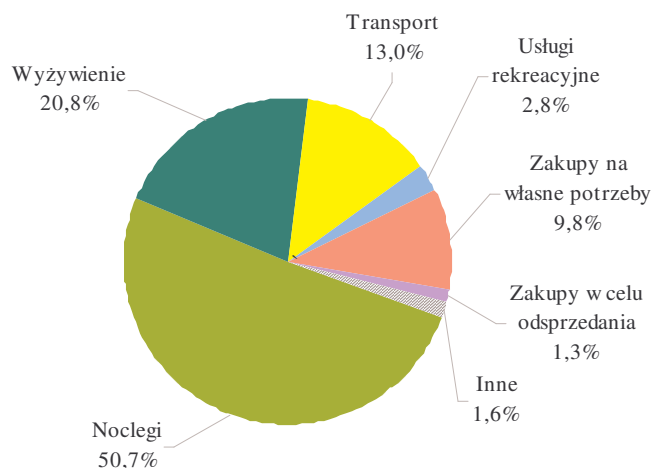

* Wszystkie kraje łącznie.

** USA, Kanada, Japonia, Korea Płd.

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Rys. 79. Wydatki osób deklarujących interesy lub sprawy służbowe jako główny cel podróży – struktura rodzajowa

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

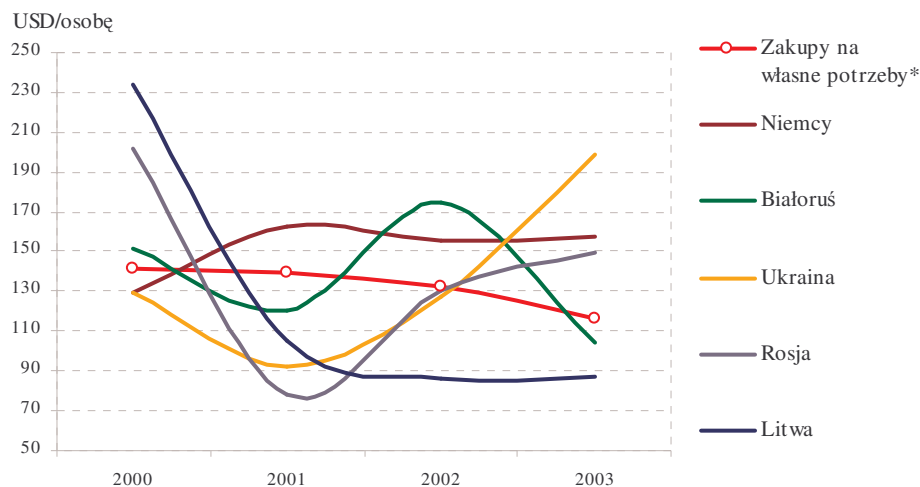
8.6. Przyjazdy na zakupy (blisko 0,8 mln)

Wielkość tego segmentu systematycznie maleje. Zakupy jako cel podróży deklarują turyści z pięciu krajów ościennych: Białorusi, Ukrainy, Litwy, Rosji i Niemiec. Podstawowe znaczenie mają przyjazdy z Ukrainy i Białorusi (razem 63% wszystkich przyjazdów na zakupy).

- Średnia długość pobytu – 1,5 noclegu (mniej niż w poprzednich latach).
- Bardzo wysoki odsetek wielokrotnych wizyt (37% odwiedziło Polskę 5 lub więcej razy w ciągu roku; średnia liczba wizyt w 2002 r. wyniosła 5,6, a w 2003 aż 6,1).
- Udział biur podróży w organizacji podróży jest znikomy.
- W hotelach, motelach lub pensjonatach nocowało 32%. Dominują noclegi poza bazą turystyczną: w kwaterach prywatnych – 34%, u rodziny lub znajomych – 20%; 15% nie sprecyzowało miejsca noclegu, wybierając w ankiecie odpowiedź „inne” (co można interpretować jako noclegi w środkach transportu na przydrożnych parkingach lub na biwakach).
- W 2003 roku zmalał stosunkowo duży uprzednio udział osób młodych, wzrósł zaś do 30% udział osób w wieku 45 lat lub więcej.

- Najczęściej odwiedzano województwa wschodnie: lubelskie i podlaskie, a poza nimi – warmińsko-mazurskie i mazowieckie.
- W 2003 roku przeciętne wydatki osób deklarujących zakupy jako główny cel podróży znacznie spadły w stosunku do roku poprzedniego: wyniosły 116 USD na osobę i 54 USD na jeden dzień pobytu. O ile pierwsza z tych zmiennych ukształtowała się na poziomie zbliżonym do średniej dla całej badanej zbiorowości, o tyle przeciętne wydatki na jeden dzień pobytu były ponad dwukrotnie wyższe. Zwraca uwagę, że wydatki dzienne są relatywnie wysokie w porównaniu z wydatkami na osobę; wynika to ze stosunkowo krótkich pobytów turystów deklarujących przyjazd na zakupy.
- Łączne wydatki turystów deklarujących zakupy jako główny cel podróży oszacowano na około 99 mln USD (około 6% ogółu wydatków turystów). Jest to trzykrotnie mniej niż w 2002 roku.
- Zdecydowanie najwyższe wydatki deklarowali w 2003 roku turyści z Ukrainy (199 USD na osobę). Stosunkowo duże wydatki związane są także z przyjazdami Niemców (158 USD). Nie ulega wątpliwości, że ten segment rynku najtrudniej zaliczyć do turystyki, aczkolwiek jego znaczenie dla polskiej gospodarki, a zwłaszcza dla regionów przygranicznych, jest niebagatelne.
- Podobnie jak w 2003 roku, charakterystyczną cechą segmentu jest bardzo niski udział wydatków na usługi typowo turystyczne: noclegi (9%), usługi gastronomiczne (3,3%), transport (2,9%) i śladowy poziom wydatków na rekreację (0,7%). Jak co roku, większość pozostawionych w Polsce sum przeznaczają się na zakupy (łącznie 81,6%).
- Rozkład wydatków wskazuje na stosunkowo duży, większy niż rok wcześniej udział turystów pozostawiających w Polsce poniżej 100 USD (61% wobec 41,8% w 2002 r.) i relatywnie duży, ale także mniejszy niż rok wcześniej, udział wydających najwięcej (powyżej 500 USD: 2,1%, podobnie jak w segmencie przyjazdów służbowych).
- W segmencie traktowanym jako całość notuje się jednolitą, trwałą tendencję spadku wydatków przeciętnych. Warto jednak zauważyć, że w odniesieniu do poszczególnych rynków zmiany w czasie nie są jednorodne. Wyznaczone linie trendu pozwalają wnioskować, że w latach 2000-2003 najbardziej spektakularny spadek cechuje przeciętne wydatki Litwinów i Rosjan. W odniesieniu do osób z pozostałych krajów notuje się tendencje zmienne: okresy spadku poziomu wydatków przeplatane są okresami ich ponownego wzrostu. Co więcej, trudno wyznaczyć rok, który byłby wspólnym okresem wzrostu lub spadku. Wydatki Ukraińców i Rosjan osiągnęły minimum w 2001 roku (potem nastąpił wzrost), Niemców – w 2000, a Litwinów – w 2002 roku.

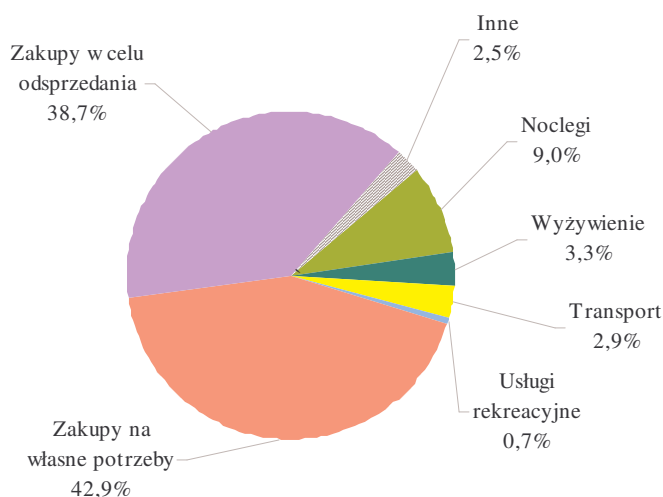
Rys. 80. Przeciętne wydatki osób deklarujących zakupy jako główny cel podróży – wybrane kraje

* Wszystkie kraje łącznie.

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Rys. 81. Wydatki osób deklarujących zakupy jako główny cel podróży – struktura rodzajowa

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

8.7. Tranzyt (ok. 1,2 mln)

Wielkość tego segmentu jest niestabilizowana. W 2001 roku, po znacznym wzroście w roku poprzednim, nastąpił spadek, w 2002 roku ponowny wzrost, w 2003 zaś – spadek. W porównaniu z poprzednimi latami znacznie zmalała rola kierunku północ-południe. Największy udział w tym segmencie mają podróże tranzytowe podejmowane przez mieszkańców Białorusi, Ukrainy, Rosji i Niemiec.

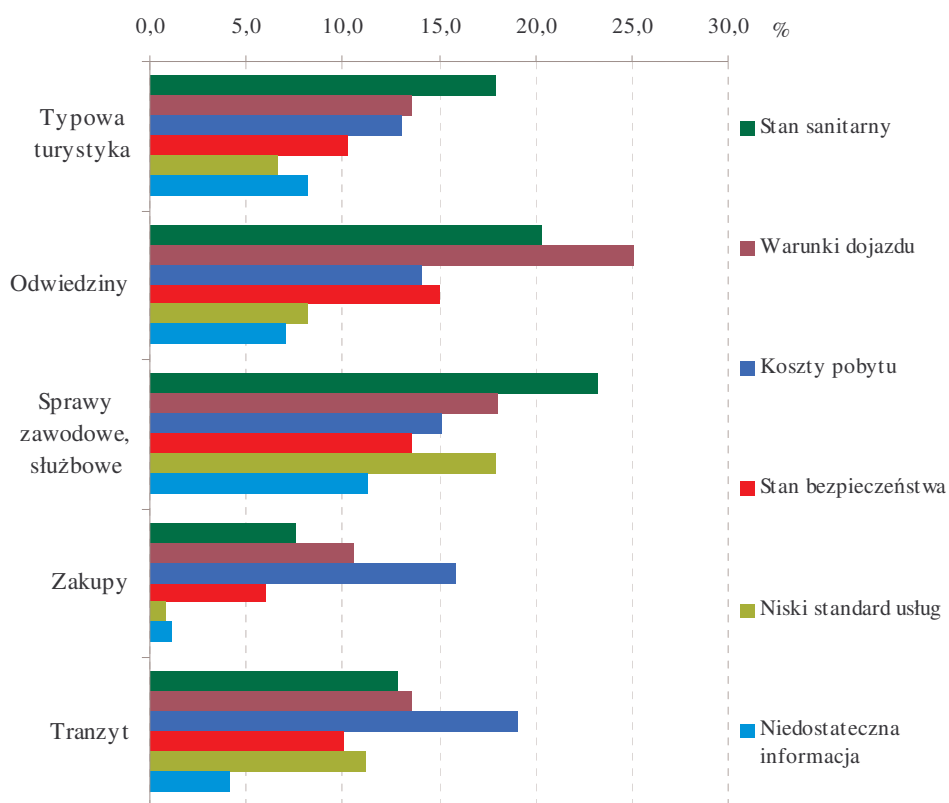
- Średnia długość pobytu: 1,1 noclegu.
- Znacznie zmalała (do 3,7 w 2003 r.) bardzo wysoka uprzednio średnia liczba wizyt w ciągu roku.

- Ponad połowa (więcej niż w 2002 r., a podobnie jak w 2001 r.) turystów tranzytowych nocowała w hotelach lub motelach; duży odsetek odpowiedzi „inne” należy interpretować jako noclegi w środkach transportu.
- Dość liczne uwagi krytyczne dotyczą: kosztów pobytu, standardu usług, warunków komunikacyjnych oraz sanitarnych; utrzymuje się zanotowana w 2002 roku poprawa ocen stanu bezpieczeństwa (tylko 10% miało w tej sprawie zastrzeżenia).
- W strukturze demograficznej zwraca uwagę znaczny udział mężczyzn w wieku od 35 do 44 lat.

Na kategorię „inne motywy przyjazdu” (razem ok. 0,8 mln) składają się osoby, które nie sprecyzowały wymienionych w ankiecie celów (60%), przyjechały w celach religijnych (23%) albo podejmowały dorywczą pracę. Wydaje się, iż rzeczywisty udział tych, którzy przyjechali do Polski pracować, jest większy.

8.8. Zróznicowanie ocen pobytu zależnie od segmentu turystyki przyjazdowej

Rys. 82. Krytykowane aspekty pobytu w 2003 roku według podstawowych segmentów

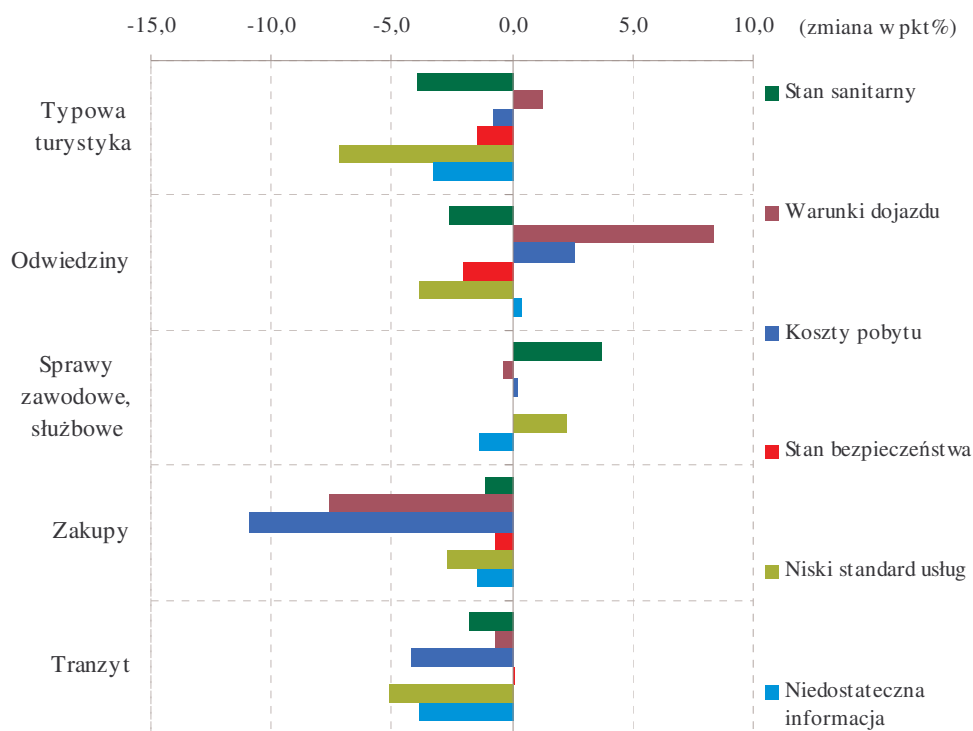

Źródło: badania Instytutu Turystyki.

Analiza segmentów turystyki przyjazdowej ma istotne znaczenie z punktu widzenia polityki promocyjnej. Ta zaś, prócz aspektów ekonomicznych, które określają strategiczne kierunki i metody prowadzenia działań zmierzających do zwiększenia ruchu turystycznego, musi

także brać pod uwagę doświadczenia tych turystów, którzy w byli w naszym kraju i dzielą się swoimi opiniami z otoczeniem. Jeśli te opinie są niekorzystne, mamy do czynienia z dość skuteczną antypromocją.

Rys. 83. Krytykowane aspekty pobytu według podstawowych segmentów: zmiany w 2003 roku w porównaniu z 2002 rokiem

Źródło: badania Instytutu Turystyki w latach 2002-2003.

- **Typowa turystyka.** W 2003 roku zanotowaliśmy pewną poprawę ocen (ogólnie turyści przyjeżdżający w celach wypoczynkowo-turystycznych wykazali niższy poziom krytycyzmu niż ogół turystów, a w latach 2001 i 2002 było odwrotnie). Nadal jednak stan sanitarny, warunki dojazdu i poziom bezpieczeństwa są krytykowane zbyt często.
- **Wizyty u krewnych lub znajomych.** Stosunkowo dużo uwag krytycznych (dotyczących zwłaszcza stanu sanitarnego, bezpieczeństwa i warunków dojazdu) świadczy o brakach infrastrukturalnych i niedostatecznym przygotowaniu do goszczenia cudzoziemców w regionach i miejscowościach położonych poza typowymi ośrodkami recepcyjnymi. Odwiedziny u krewnych i znajomych wiążą się bowiem z wizytami na wsi i w zwykłej „Polsce powiatowej”.
- **Przejazdy służbowe lub w interesach.** W 2003 roku poziom krytycyzmu nieznacznie wzrósł i przekroczył wskaźniki dla ogółu turystów; dotyczy to zwłaszcza ocen stanu sanitarnego (23% wobec 18% dla ogółu) i poziomu usług (18% wobec 10%). Także uciążliwości dojazdu, dostępność informacji i wysokie koszty wciąż są krytykowane dość często (po kilkanaście procent uwag krytycznych).
- **Przejazdy na zakupy.** W tej grupie od lat nie notujemy wielu uwag krytycznych, a w 2003 roku ocena wielu aspektów pobytu jeszcze się poprawiła. Warto podkreślić, że wyraźnie zmalał odsetek krytykujących wysokie koszty pobytu (i ceny kupowanych towarów): z 25% do 16%. Widać w tym odzwierciedlenie korzystnych relacji walutowych, zwłaszcza w drugim półroczu.

- **Tranzyt.** Turyści tranzytowi, korzystając ze specyficznych usług, mają dość ograniczony kontakt z krajem, przez który przejeżdżają. Dostrzegają jednak dość liczne powody do krytyki. Wyróżniają ich: największy odsetek krytycznych ocen kosztów pobytu oraz częsta krytyka jakości usług (są pod tym względem drudzy po turystach biznesowych).

9. Podsumowanie

Turystyka na świecie

1. W 2003 roku ogólna liczba podróży międzynarodowych na świecie spadła do 694 milionów (o 1,2%).
2. Wielkość ruchu w Europie w zasadzie się nie zmieniła (401,5 mln podróży, wzrost o 0,4%).
3. Ze wstępnych danych WTO wynika, że w 2003 roku poprawę pod względem liczby przyjazdów zanotowały głównie kraje Europy południowo-wschodniej (Bułgaria, Macedonia, Rumunia, Chorwacja, Słowenia, Serbia i Czarnogóra) oraz kilka krajów Europy północnej (Łotwa, Islandia, Irlandia). Kraje dominujące na rynkach zanotowały na ogół mniej przyjazdów.
4. Recesja ekonomiczna wpłynęła na wydatki turystyczne najważniejszych rynków generujących. Spadek wydatków na turystykę międzynarodową wykazują: Szwecja, Niemcy, Dania, Holandia i Szwajcaria. W konsekwencji wiele krajów recepcyjnych zanotowało zmniejszenie wpływów.
5. W 2003 roku według szacunków World Travel and Tourism Council łączny popyt turystyczny na świecie wyniósł około 4,82 bln USD (w 2002 r. 4,3 bln, w 2001 r. 4,24 bln, a w 2000 r. 4,34 bln USD). Oszacowania na 2004 rok mówią o 5,5 bln USD. W okresie do 2014 roku popyt wzrośnie do około 9,6 bln USD.

Turystyka przyjazdowa do Polski

1. Wśród osób odwiedzających Polskę w 2003 roku było blisko 13,7 mln turystów, a więc cudzoziemców, którzy spędzili u nas przynajmniej jedną noc. Oznacza to spadek o 2% w stosunku do poprzedniego roku.
2. Najważniejszymi (pomijając kraje ościennie) rynkami europejskimi dla Polski, utrzymującymi swoją pozycję od kilku lat, są: Holandia, Austria, Francja i Wielka Brytania. Utrzymuje się też stosunkowo wysoka liczba przyjazdów ze Szwecji, Włoch i Danii. Łącznie liczba przyjazdów z nieościenych krajów Unii Europejskiej (1 682 tys.) spadła o 1%; z głównych krajów zamorskich zanotowano 334 tys. przyjazdów – o 7,3% więcej.

Charakterystyka turystów

1. Trzy podstawowe segmenty turystyki przyjazdowej do Polski: typowa turystyka (wakacje, wypoczynek), turystyka biznesowa, odwiedziny u krewnych lub znajomych zwiększyły w 2003 roku swoją przewagę nad pozostałymi. Liczba odwiedzających Polskę w celach typowo turystycznych wzrosła do około 3,9 mln. Liczba podróży służbowych i w interesach wzrosła do 4,0 mln. Spadł udział przyjazdów tranzytowych, na zakupy i w innych celach (dorywcza praca, odwiedziny w miejscu pochodzenia, motywy religijne).
2. W 2003 roku przeciętna długość pobytu zwiększyła się do 4,1 noclegu.
3. Pełny pakiet wykupiło zaledwie 6% ogółu turystów. Na tym tle wyróżniają się turyści z krajów Unii Europejskiej (poza Niemcami), częściej niż w 2002 roku korzystający z usług oferowanych przez biura (odsetek tych, którzy nabyli pakiety, wzrósł z 9,6% do 13,5%). Nadal jednak dominują przyjazdy organizowane samodzielnie, zwłaszcza wśród sąsiadów ze wschodu.
4. Ogólnie w 2003 roku poziom krytycyzmu turystów zagranicznych był nieco mniejszy niż w roku poprzednim, o czym świadczy wzrost (do 29%) odsetka turystów, którzy niczego nie krytykowali. Pogorszyła się tylko ocena warunków dojazdu, poprawę zaś odnotowujemy w ocenie standardu usług i dostępności informacji.

5. Najwięcej uwag krytycznych związanych z podróżą i pobytem w Polsce dotyczy spraw, które, choć nie związane bezpośrednio z obsługą ruchu turystycznego, świadczą nienajlepiej o ogólnym poziomie infrastruktury cywilizacyjnej. Są to: brak czystości, niezadowalający stan sanitarny oraz „warunki dojazdu”, co obejmuje zarówno jakość dróg, jak i obsługę na przejściach granicznych.
6. Wśród turystów odwiedzających Polskę obserwuje się znaczną liczbę wizyt tych samych osób w ciągu roku. W 2002 roku średnia liczba wizyt w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie wyniosła 3,9 na osobę, a w 2003 spadła do 2,9. Spadek ogólnej średniej wynika głównie z ograniczenia częstości przyjazdów zza wschodniej granicy, gdyż Niemcy i turyści z Europy Zachodniej przyjeżdżali w 2003 roku tylko nieco rzadziej niż poprzednio.

Wydatki cudzoziemców i przychody

1. Przeciętne wydatki turystów poniesione na terenie Polski wyniosły około 114 USD na osobę i blisko 24 USD dziennie. Wydatki wyniosły od 70 USD na osobę (Litwa) do 265 USD (kraje zamorskie). Zanotowane zmiany obrazują spadek wydatków turystów prawie ze wszystkich rynków.
2. Przeciętne wydatki osób nie korzystających na terenie Polski z noclegu (odwiedzających jednodniowych) wyniosły w badanym okresie 36 USD, o 21,7% mniej niż roku poprzednim. Najwyższe wydatki deklarowali Litwini (49 USD), najniższe – Czesi i Słowacy (odpowiednio 14 USD i 12 USD).
3. W 2003 roku zaszły bardzo istotne zmiany w strukturze przychodów z najważniejszych dla Polski rynków. Wprowadzenie wiz dla Ukraińców, Białorusinów i Rosjan spowodowało ograniczenie przyjazdów i w konsekwencji łączny spadek przychodów z tych rynków o ponad 30%. W podobnym stopniu obniżeniu uległy rejestrowane na terenie Polski wydatki turystów z nieościennej krajów europejskich. Przychody z rynku niemieckiego wprawdzie nieco spadły, ale jego udział w przychodach ogółem wzrósł z 45,7% do 51,2%. Na uwagę zasługuje także to, że kolejny rok z rzędu wzrósł udział przychodów z pozasąsiedzkich krajów europejskich (z 4,8% do 7,9%).
4. Z badań Instytutu Turystyki oraz z szacunków NBP wynika, że w 2003 roku łączne przychody wyniosły 4 069 mln USD, z czego 2 692 mln USD (tj. 66,2%) to wpływy od turystów, pozostała zaś część – od odwiedzających jednodniowych. Wzrost udziału przychodów od turystów w łącznej sumie przychodów dewizowych jest zjawiskiem bardzo korzystnym.
5. Od kilku lat wzrastają obroty rejestrowane, zestawiane w bilansie płatniczym NBP na bazie płatności; świadczy to o wzroście znaczenia transakcji dokonywanych za pośrednictwem banków oraz transakcji bezgotówkowych, dokonywanych przy użyciu kart płatniczych; wskazuje na to również bardzo znaczące zwiększenie poziomu wydatków ponoszonych przed podróżą w kraju zamieszkania turystów.

OMÓWIENIE STOSOWANYCH POJĘĆ

Turystyka – obejmuje ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych nie dłużej niż przez rok bez przerwy poza swoim codziennym otoczeniem²⁷. Termin „turystyka” odnosi się do wszystkich czynności osób odwiedzających: zarówno „turystów” (tych, którzy zatrzymują się co najmniej na jedną noc), jak i „odwiedzających jednodniowych”. Pojęcie „zwykłego otoczenia” ma dwa wymiary, które następują pewne trudności interpretacyjne: bliskość i częstość. Okolice położone w pobliżu miejsca zamieszkania należą do „zwykłego otoczenia”, nawet jeśli są rzadko odwiedzane. Miejsca odwiedzane często, rutynowo (przeciętnie raz w tygodniu lub częściej) – również, choćby były położone w znacznej odległości, nawet w innym kraju. Istnieje tylko jedno „zwykłe otoczenie” dla jednej osoby i stosuje się ono (jako kryterium delimitujące) zarówno do turystyki krajowej, jak i międzynarodowej.

Jak zatem traktować osoby często podróżujące jako zawodowi kierowcy, piloci, agenci handlowi itp.? Są zazwyczaj zaliczane w statystyce podróży do *business travellers*, choć zgodnie z kryterium „zwykłego otoczenia” nie powinno się ich uwzględniać. To samo dotyczy zamieszkałych w regionach przygranicznych osób robiących zakupy w sąsiednim kraju. Nie można jednak pomijać ich wydatków, ponoszonych przecież w innym obszarze ekonomicznym.

Odwiedzający międzynarodowy – osoba, która podróżuje do kraju nie będącego miejscem jej stałego zamieszkania ani codziennym otoczeniem na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy, przy czym głównym celem wizyty nie jest podjęcie działalności zarobkowej wynagradzanej w odwiedzanej miejscowości²⁸. Niekiedy, zwłaszcza w kontekście wydatków i wpływów z turystyki międzynarodowej, używa się w tym znaczeniu terminu „nierezydent”.

Turysta zagraniczny – odwiedzający, który przynajmniej przez jedną noc korzysta ze zbiorowych lub prywatnych (indywidualnych) miejsc zakwaterowania w odwiedzanym kraju²⁹.

Odwiedzający jednodniowy – odwiedzający, który nie korzysta ze zbiorowych lub indywidualnych miejsc zakwaterowania w odwiedzanym kraju³⁰. Laurent Vasilie³¹ zwraca uwagę, że pojęcie „odwiedzającego” ma nieco inną naturę niż pojęcie „turysty”. To pierwsze jest bezwzględne, drugie zaś względne i zależy od punktu widzenia obserwatora. Odwiedzający staje się „turystą”, jeśli zatrzyma się przynajmniej na jeden nocleg na danym obszarze. A zatem „odwiedzający”, który podróżuje z jednego obszaru (np. administracyjnego) do drugiego, w części obszarów jest turystą, w części zaś – odwiedzającym jednodniowym. „Turysta” z punktu widzenia całego kraju może być „odwiedzającym jednodniowym” w jakimś regionie tego kraju. To rozróżnienie jest neutralne dla określenia konsumpcji turystycznej dla całego kraju, ale nabiera znaczenia, jeśli chcemy uzyskać proporcję konsumpcji turystów i odwiedzających jednodniowych w kraju i w poszczególnych regionach. Suma regionalnych konsumpcji tworzy konsumpcję krajową, ale jeśli nie wprowadzimy do kwestionariuszy odpo-

²⁷ Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO. Warszawa ONZ - WTO 1995, s. 5.

²⁸ Jw., s. 8.

²⁹ „Visitor who stay at least one night in a collective or private accommodation in the place/country visited”, por. dokument UE: *Commission Decision of 9 December 1998 on the procedures for implementing Council Directive 95/57/EC on the collection of statistical information in the field of tourism*. Official Journal of the European Communities, 15. 1. 1999.

³⁰ Do tej grupy należą także: uczestnicy rejsów, czyli osoby, które przyjeżdżają do danego kraju statkiem wycieczkowym i nocują na pokładzie statku, nawet jeśli statek pozostaje w porcie przez kilka dni, oraz członkowie załóg.

³¹ L. Vasilie: *Establishing Regional Tourism Satellite Accounts: Learning from the French Experience*. Materiał na konferencję WTO, Vancouver 2001.

wiednio szczegółowych pytań o czas pobytu w odwiedzanych miejscach, sumy te nie będą się zgadzać.

Odwiedzający, podróż i wizyta – podstawowe jednostki stosowane w badaniach rozmiarów ruchu turystycznego. Nie należy tych pojęć utożsamiać, choć potocznie tak się czyni. W wypadku podróży do jednego kraju (regionu) wszystkie trzy jednostki są równoważne: jeden podróżny odbył jedną podróż i podczas niej złożył jedną wizytę w danym kraju (regionie). Ale często jest inaczej: ta sama osoba może podczas jednej podróży odwiedzić dany obszar kilkakrotnie, na przykład raz przejeżdżając do innego, a drugi raz wracając.

Konsumpcja turystyczna – wartość dóbr i usług użytych w celu bezpośredniego zaspokojenia potrzeb odwiedzających. Pojęcie konsumpcji turystycznej, poza przypadkiem, kiedy ma związek z pośrednią konsumpcją przedsiębiorstw, jest zgodne z pojęciem konsumpcji finalnej w krajowym rachunku ekonomicznym, bez względu na rodzaj konsumenta³².

Wydatki na turystykę – są definiowane jako całkowite wydatki konsumpcyjne poniesione przez odwiedzającego lub w jego imieniu na jego podróż oraz pobyt w miejscu docelowym³³. Pojęcie wydatków na turystykę obejmuje bardzo wiele pozycji: począwszy od zakupu dóbr i usług konsumpcyjnych związanych z podróżą i pobytem, kończąc zaś na zakupie drobnych przedmiotów osobistego użytku, pamiątek i prezentów dla rodziny i przyjaciół. Wydatki, które należy wykluczyć z grupy wydatków na turystykę, to:

- zakupy w celach handlowych, tj. w celu odsprzedaży, niezależnie od kategorii odwiedzających, a także zakupy dokonywane przez osoby będące w podróży służbowej na zlecenie pracodawców;
- inwestycje kapitałowe i transakcje zawarte przez gości, takie jak zakup ziemi, mieszkań, nieruchomości, dzieł sztuki i inne poważne zakupy (np. samochód, przyczepa, łódka, domek letniskowy), nawet jeśli w przyszłości miałyby być wykorzystane w podróży turystycznej;
- gotówka dawana krewnym lub przyjaciołom w czasie urlopu, nie będąca opłatą za dobra lub usługi turystyczne, a także darowizny dla instytucji.

Pakiet turystyczny – obejmuje sprzedaż łącznych usług turystycznych, w których skład wchodzi przynajmniej zakwaterowanie i transport. Do pakietów turystycznych włączane są często także inne usługi: wyżywienie, wycieczki autokarowe, wynajem samochodów, bilety do muzeów czy innych atrakcji turystycznych³⁴. Pakiety turystyczne sprzedawane są przez touroperatorów, lokalne biura podróży, banki, duże domy towarowe itp. Klienci kupujący pakiety turystyczne mają bardzo ograniczoną informację (bądź nie mają jej w ogóle) na temat kosztów poszczególnych usług wchodzących w skład pakietu. Tak więc wydatki ponoszone na zakup pakietów powinny być analizowane osobno. WTO zaleca, aby wtedy, kiedy jest to możliwe, dzielić wydatki ponoszone na zakup pakietów na poszczególne rodzaje (noclegi, wyżywienie, transport, rekreacja, kultura, sport, zakupy i inne.)

Przychody z turystyki przyjazdowej – określane są jako wydatki osób odwiedzających dany kraj, włączając w to opłaty za transport międzynarodowy na rzecz miejscowych przewoźników. Należy do nich zaliczyć wszystkie przedpłaty na dobra i usługi odbierane w kraju docelowym. W praktyce należy do nich również zaliczyć przychody od odwiedzających jednodniowych, poza przypadkami, kiedy są one na tyle istotne, że usprawiedliwia to ich wyodrębnienie. Ze względu na zgodność z zaleceniami Międzynarodowego Funduszu Walutowego dotyczącymi bilansu płatniczego, przychody z tytułu przewozów międzynarodowych powinny być klasyfikowane osobno³⁵.

³² Terminologia turystyczna... op. cit., s. 21.

³³ Jw., s. 21.

³⁴ *Concepts, Definitions and Classifications for Tourism Statistics. A Technical Manual*. Madryt WTO 1995, s. 89.

³⁵ Terminologia turystyczna..., op. cit., s. 21.

LITERATURA

- [1] Bartoszewicz W, Skalska T.: *Zagraniczna turystyka przyjazdowa do Polski w 2002 roku*. Warszawa Instytut Turystyki 2003.
- [2] Bartoszewicz W.: *Cele i motywy przyjazdów do Polski w 1998 r.* Warszawa Instytut Turystyki 1999.
- [3] Bartoszewicz W.: *Cele, motywy i formy przyjazdów turystów zagranicznych do Polski w 2001 roku*. Warszawa Instytut Turystyki 2002.
- [4] *Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za 2002 rok*. Warszawa Narodowy Bank Polski 2003; dane dla 2003 roku - www.nbp.pl.
- [5] *Collection of Tourism Expenditure Statistics. A Technical Manual*. Madryt WTO 1995.
- [6] *Commission Decision of 9 December 1998 on the procedures for implementing Council Directive 95/57/EC on the collection of statistical information in the field of tourism*. Official Journal of the European Communities, 15. 1. 1999.
- [7] *Compendium of Tourism Statistics. 2001 Edition*. Madryt WTO 2001.
- [8] *Concepts, Definitions and Classifications for Tourism Statistics. A Technical Manual*. Madryt WTO 1995.
- [9] D.J. Stynes: *Guidelines for Measuring Visitor Spending*. Materiał niepublikowany
- [10] *Global Travel Trends 2003*. Press Release. IPK International. Materiał niepublikowany, prezentowany na konferencji prasowej ITB, Berlin, marzec 2004
- [11] *Measuring Visitor Expenditure for Inbound Tourism*. WTO [[:]] http://www.world-tourism.org/statistics/tsa_project/Visitor_expenditure_en_la_web/tablecontents.htm
- [12] *Monitoring wschodnich granic Polski*. Fundacja im. Stefana Batorego; Helsińska Fundacja Praw Człowieka. Warszawa, czerwiec 2003
- [13] *Ruch graniczny i wydatki cudzoziemców w Polsce oraz Polaków za granicą w 2002 r.* Warszawa GUS 2003.
- [14] Skalska T.: *Wydatki cudzoziemców w Polsce w 1998 r.* Warszawa Instytut Turystyki 1999.
- [15] Skalska T.: *Wydatki cudzoziemców w Polsce w 1999 r.* Warszawa Instytut Turystyki 2000.
- [16] Skalska T.: *Wydatki turystów zagranicznych w Polsce w 2000 r.* Warszawa Instytut Turystyki 2001.
- [17] Swarbrooke J., Horner S.: *Consumer Behaviour in Tourism*. Oxford Butterworth-Heinemann 1999.
- [18] *Terminologia turystyczna. Zalecenia WTO*. Warszawa ONZ – WTO 1995.
- [19] *The 2003 Travel & Tourism Economic Research*. WTTC [[:]] <http://www.wttc.org/measure>
- [20] *Tourism Abroad*. Industry Brief. G+J. Hamburg, luty 2004.
- [21] Vasilie L.: *Establishing Regional Tourism Satellite Accounts: Learning from the French Experience*. Materiał na konferencję WTO, Vancouver 2001.
- [22] World Tourism Barometer, Vol 2, No. 1, WTO, Madrid, January 2004.
- [23] World Tourism Barometer, Vol 2, No. 2, WTO, Madrid, June 2004.

